

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego 2014-2020

projekt

*Projekt przyjęty Uchwałą nr 196/2816/2013 Zarządu Województwa Podlaskiego
z dnia 8 listopada 2013 r.*

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Spis treści

SEKCJA 1. WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ	3
1.1. WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ	3
UZASADNIENIE WYBORU CELÓW TEMATYCZNYCH W ŚWIELE DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ Z UWZGLĘDNIENIEM ANALIZY WYZWAŃ, POTRZEB I POTENCJAŁÓW	12
1.2. ROZKŁAD ŚRODKÓW FINANSOWYCH	56
SEKCJA 2. OPIS UKŁADU OSI PRIORYTETOWYCH	68
OŚ PRIORYTETOWA I: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI REGIONU	68
OŚ PRIORYTETOWA II: PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA	85
OŚ PRIORYTETOWA III: KOMPETENCJE I KWALIFIKACJE	101
OŚ PRIORYTETOWA IV: POPRAWA DOSTĘPNOŚCI TRANSPORTOWEJ	111
OŚ PRIORYTETOWA V: GOSPODARKA NISKOEMISYJNA	118
OŚ PRIORYTETOWA VI: OCHRONA ŚRODOWISKA I RACJONALNE GOSPODAROWANIE JEGO ZASOBAMI	130
OŚ PRIORYTETOWA VII: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ	142
OŚ PRIORYTETOWA VIII: INFRASTRUKTURA DLA USŁUG UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ	154
SEKCJA 2.B. OPIS OSI PRIORYTETOWEJ DLA POMOCY TECHNICZNEJ ZE WSKAZANIEM REALIZOWANYCH PRIORYTETÓW INWESTYCYJNYCH ORAZ WYZNACZONYCH CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH	171
OŚ PRIORYTETOWA IX: POMOC TECHNICZNA	171
SEKCJA 3. PLAN FINANSOWY PROGRAMU OPERACYJNEGO	175
SEKCJA 4. ZINTEGROWANE PODEJŚCIE DO ROZWOJU TERYTORIALNEGO	179
4.1 RAMY REALIZACJI RLKS	180
4.2 RAMY REALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘĆ Z ZAKRESU ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW MIEJSKICH (W TYM ZIT), SZACUNKOWA KWOTA WSPARCIA Z EFRR ORAZ SZACUNKOWA ALOKACJA EFS	181
4.3 RAMY REALIZACJI ZIT POZA ZINTEGROWANYMI PRZEDSIĘWZIĘCIAMI Z ZAKRESU ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW MIEJSKICH ORAZ SZACUNKOWA ALOKACJA Z POSZCZEGÓLNYCH OSI PRIORYTETOWYCH	183
4.4 MECHANIZMY ZAPEWNIĄCE KOORDYNACJĘ PRZEDSIĘWZIĘĆ OPARTYCH NA WSPÓŁPRACY, STRATEGII MAKROREGIONALNYCH I STRATEGII DLA BASENÓW MORSKICH	183
SEKCJA 5. UKIERUNKOWANIE WSPARCIA NA ZJAWISKA UBÓSTWA, DYSKRYMINACJI ORAZ WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO	185
5.1 WYKAZ OBSZARÓW NAJBARDZIEJ DOTKNIĘTYCH UBÓSTWEM LUB GRUP DOCELOWYCH ZAGROŻONYCH DYSKRYMINACJĄ	186
5.2 WKŁAD STRATEGII OKREŚLONEJ W PROGRAMIE NA RZECZ OBSZARÓW NAJBARDZIEJ DOTKNIĘTYCH UBÓSTWEM LUB GRUP DOCELOWYCH ZAGROŻONYCH DYSKRYMINACJĄ PRZYZYNI SIĘ DO ROZWIĄZANIA ICH SZCZEGÓLNYCH PROBLEMÓW	188
SEKCJA 6. SZCZEGÓLNE POTRZEBY OBSZARÓW DOTKNIĘTYCH POWAŻNYMI I TRWALE NIEKORZYSTNYMI WARUNKAMI NATURALNYMI LUB DEMOGRAFICZNYMI	192
SEKCJA 7. SYSTEM INSTYTUCJONALNY	193
7.1 IDENTYFIKACJA INSTYTUCJI ZAANGAŻOWANYCH W REALIZACJĘ PROGRAMU	193
7.2 DZIAŁANIA ANGAŻUJĄCE STOSOWNYCH PARTNERÓW W PROCES PRZYGOTOWANIA PROGRAMU ORAZ ROLA PARTNERÓW ZAANGAŻOWANYCH WE WDRAŻANIE, MONITOROWANIE, EWALUACJĘ PROGRAMU	199
SEKCJA 8. SYSTEM KOORDYNACJI	201
SEKCJA 9. WARUNKOWOŚĆ EX-ANTE	208
9.1 IDENTYFIKACJA WARUNKÓW EX ANTE DLA PROGRAMU ORAZ OCENA ICH SPEŁNIENIA	210
9.2 OPIS DZIAŁAŃ ZMIERZAJĄCYCH DO SPEŁNIENIA WARUNKÓW EX ANTE, WYKAZ INSTYTUCJI ODPOWIEDZIALNYCH ORAZ HARMONOGRAM	212
SEKCJA 10. REDUKCJA OBCIĄŻEŃ ADMINISTRACYJNYCH DLA BENEFICJENTÓW	212
SEKCJA 11. ZASADY HORYZONTALNE	214
SEKCJA 12. ELEMENTY DODATKOWE	218
ZAŁĄCZNIKI DO PROGRAMU WPROWADZANE DO SYSTEMU SFC2014	221
WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW	221

SEKCJA 1. WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ¹

Sekcja 1.1. Wkład programu w realizację strategii Europa 2020 oraz w osiągnięcie spójności gospodarczo-społecznej i terytorialnej

Strategia „Europa 2020” jest nowym, długookresowym programem rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej (UE), który zastąpił realizowaną od 2000 r., zmodyfikowaną pięć lat później, Strategię Lizbońską. W opublikowanym 3 marca 2010 r. Komunikacie „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” podkreślona została potrzeba wspólnego działania państw członkowskich na rzecz wychodzenia z kryzysu oraz wdrażania reform umożliwiających stawienie czoła wyzwaniom związanym z globalizacją, starzeniem się społeczeństw czy rosnącą potrzebą racjonalnego wykorzystywania zasobów. W celu osiągnięcia powyższych założeń zaproponowano trzy podstawowe, wzajemnie wzmacniające się priorytety:

- wzrost inteligentny (ang. smart growth), czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach,
- wzrost zrównoważony (ang. sustainable growth), czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej,
- wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu (ang. inclusive growth), czyli wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Strategia Europa 2020 ustala pięć celów, które określają, gdzie Unia Europejska powinna się znaleźć w 2020 roku:

- wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75%;
- na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczać 3% PKB Unii;
- należy osiągnąć cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energii (w tym ograniczenie emisji dwutlenku węgla nawet o 30%, jeśli pozwolą na to warunki);

¹ Art. 87.2.a CPR

- liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie;
- liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln.

Główne cele strategii „Europa 2020”	Obecna sytuacja w Polsce	Cel krajowej strategii 2020
Przeznaczenie 3 % PKB UE na inwestycje w badania i rozwój	0,74 % (2010 r.)	1,7 %
Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych o 20 % w porównaniu z 1990 r.	-4,5 % (prognozy na rok 2020 w porównaniu z 2005 r.) +12 % (emisje w 2010 r. w porównaniu z 2005 r.)	14 % (krajowy wiążący cel dla sektorów nieobjętych ETS, w porównaniu z 2005 r.)
Uzyskiwanie 20 % energii z odnawialnych źródeł energii	9,4 % (2010 r.)	15 %
Wzrost efektywności energetycznej o 20 %	96,9 Mtoe (2010 r.)	96 Mtoe Zmniejszenie o 13,6 Mtoe
Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20–64 lat wynoszącego 75 %	64,8 % (2011 r.)	71 %
Zmniejszenie odsetka osób przedwcześnie kończących naukę do poziomu poniżej 10%	5,4 % (2010 r.)	4,5 %
Co najmniej 40 % osób w wieku 30–34 lat zdobywa wykształcenie wyższe lub równoważne	35,3 % (2010 r.)	45 %
Zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w UE o co najmniej 20 mln (w porównaniu do poziomów z 2008 r.)	10,4 mln osób zagrożonych ubóstwem (2010 r.)	Zmniejszenie o 1,5 mln liczby osób zagrożonych ubóstwem w stosunku do poziomu z 2010 r.

Realizacja celów Strategii Europa 2020 oznacza wyzwanie przede wszystkim dla słabszych regionów, takich jak między innymi województwo podlaskie. Jest ono bowiem jednym z najbiedniejszych regionów typu NUTS 2 w Unii Europejskiej, jest położone peryferyjnie nie tylko w Polsce, ale także w UE oraz ma do nadrobienia szereg cywilizacyjnych deficytów, będących dziedzictwem gospodarki centralnie planowanej. Istotną rolę odgrywa położenie geograficzne wzdłuż wschodniej granicy zewnętrznej Unii Europejskiej, postrzegane jako bariera współpracy oraz ekspansji procesów rozwojowych, a także istotne znaczenie rolnictwa w strukturze gospodarczej regionu. Pomimo niekorzystnych uwarunkowań należy odnotować fakt lokalizacji w województwie kilku konkurencyjnych branż gospodarki, wiodących wśród 280 regionów typu NUTS 2 Unii Europejskiej.

W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 wskazano siedem najważniejszych wyzwań, przed jakimi stoi województwo w najbliższych latach:

1. Podstawą przewagi konkurencyjnej województwa podlaskiego będą **zielone przemysły**, obejmujące dynamiczne sektory produkcji przemysłowej i usług rynkowych, w których już dziś region osiąga sukcesy, ale również te nie zidentyfikowane dzisiaj, a które mogą stanowić podstawy rozwoju przyszłych specjalizacji regionalnej gospodarki. Ważne jest przy tym konsekwentne wzmacnianie potencjału badawczo-rozwojowego i naukowego regionu, w szczególności w obszarach, w których województwo osiągnęło wystarczającą masę krytyczną niezbędną do generowania wysoce innowacyjnych rozwiązań.
2. Zewnętrzna granica Unii Europejskiej stwarza liczne możliwości dla województwa podlaskiego, ale **wschód** to przede wszystkim wyzwanie. Przygraniczne położenie w najbliższych latach powinno zostać wykorzystane jako jeden z głównych czynników rozwoju regionu.

3. W najbliższych latach Podlaskie będzie dysponowało relatywnie dużą liczbą młodych ludzi, którzy powinni być jak najlepiej przygotowani do konkurencyjności na rynkach pracy. Odpowiednie **kompetencje do pracy** mieszkańców to większa konkurencyjność istniejących przedsiębiorstw, możliwość tworzenia małych przedsiębiorstw oraz atrakcyjność inwestycyjna województwa.
4. Wykorzystanie polityk prowadzonych przez UE oraz rząd Polski do przeprowadzenia **rewolucji energetycznej**, która doprowadzi nie tylko do wzrostu udziału energii odnawialnej w jej konsumpcji, ale również sprawi, iż właścicielami zdecentralizowanych źródeł energii będą podlascy mieszkańcy i przedsiębiorcy.
5. Wdrożenie idei **e-podlaskie** to poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw, ale jednocześnie zwiększenie dostępności mieszkańców do usług publicznych. Sprostanie temu wyzwaniu wymagać będzie jak najszybszych działań w zakresie rozwoju infrastruktury i systemów teleinformatycznych w całym regionie, rozwoju kompetencji cyfrowych oraz usług świadczonych drogą elektroniczną (hardware i software).
6. Różnorodność regionu sprawia, iż należy poszukiwać indywidualnych ścieżek rozwojowych dedykowanych dla każdego obszaru strategicznej interwencji (OSI), jak i jednostek terytorialnych (poszczególnych powiatów i gmin). **Lokalne strategie rozwoju** powinny być budowane w oparciu o endogeniczne potencjały danego obszaru.
7. Zasadnicza poprawa **dostępności terytorialnej** województwa podlaskiego, zarówno w układzie wewnętrznym, jak też zewnętrznym jest warunkiem skutecznego konkurencyjności o inwestorów, mieszkańców, turystów i środki na rozwój. Wysokiej jakości powiązania zewnętrzne są priorytetem polityki UE i rządu, pozwalającym zwiększyć dostępność komunikacyjną regionu.

Powyższe wyzwania wpisują się w cele Strategii Europa 2020, priorytety określone przez Komisję Europejską w „Stanowisku służb Komisji w sprawie opracowania umowy o partnerstwie i programów w Polsce na lata 2014–2020” (zwane dalej *Position Paper*) oraz w cele określone w krajowych dokumentach strategicznych. Kluczowe znaczenie dla ich realizacji, a tym samym rozwoju społeczno-gospodarczego regionu ma zakres i charakter interwencji publicznej Unii Europejskiej, podejmowanej przede wszystkim w ramach europejskiej polityki spójności, w tym Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020. Głównym celem RPOWP2014-2020 jest wzrost konkurencyjności gospodarki kształtowanej w oparciu o regionalne specjalizacje.

Pierwsze ze sformułowanych w SRWP 2020 wyzwań w pełni koresponduje z ideą inteligentnego rozwoju wskazaną w Strategii Europa 2020, która polega m.in. na zwiększaniu roli wiedzy i innowacji jako sił napędowych rozwoju, poprawie wyników działalności badawczej, wspieraniu transferu innowacji i wiedzy, dbaniu o rozwój przedsiębiorczości oraz o to, by innowacyjne pomysły przeradzały się w nowe produkty i usługi, które przyczyniałyby się do zwiększenia wzrostu, tworzenia nowych miejsc pracy i rozwiązywania problemów społecznych. Wyzwanie rozwoju **zielonych przemysłów** oznacza także de facto dążenie do zapewnienia wzrostu zrównoważonego poprzez budowanie zrównoważonej i konkurencyjnej gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, wykorzystującej nowe technologie, w tym technologie przyjazne środowisku. Wpisuje się tym samym w priorytety określone w *Position Paper* dla Polski takie jak: *Otoczenie biznesu sprzyjające innowacjom* oraz *Gospodarka przyjazna dla środowiska i zasobooszczędna*. Jak wynika z analizy SWOT zawartej w SRWP 2020, problemem z jakim boryka się podlaska gospodarka jest niska konkurencyjność i innowacyjność. Jednocześnie, województwo cechuje czyste, różnorodne oraz mało zmienione działalnością człowieka środowisko przyrodnicze oraz korzystne warunki do rozwoju rolnictwa i przetwórstwa ekologicznego oraz wizerunek województwa jako regionu ekologicznego. Powyższe czynniki stwarzają warunki do rozwijania zielonych (ekologicznych) specjalizacji w oparciu o endogeniczne potencjały regionu. Z jednej strony konkurencyjność regionalnej gospodarki powinna być budowana na wiedzy i innowacjach wdrażanych w zakorzenionych sektorach tradycyjnych poprzez łączenie tradycji gospodarczych regionu z najnowszą wiedzą i technologiami. Z drugiej strony nie można też zaniedbywać nowych rodzących się sektorów gospodarczych, w których region także może znaleźć swoje szanse. Podejmowane w ramach

Celu Tematycznego 1 działania na rzecz wsparcia gospodarki opartej na wiedzy mają przyczynić się do wzmocnienia sektora nauki na rzecz podniesienia konkurencyjności regionu poprzez rozwój specjalizacji regionalnych, w tym opartych na przewagach endogenicznych. W efekcie wspierania działalności B+R w przedsiębiorstwach oraz transferu wiedzy i komercjalizacji wyników B+R oczekiwany jest natomiast wzrost udziału przedsiębiorstw w nakładach B+R. Pobudzenie aktywności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej przedsiębiorstw ma szansę przełożyć się na zwiększenie zaangażowania sektora prywatnego w dziedzinie finansowania B+R w kraju. Większe możliwości w zakresie działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej we wszystkich sektorach gospodarki oraz efektywniejsze korzystanie z zasobów poprawią konkurencyjność i będą sprzyjać tworzeniu nowych miejsc pracy.

Planowana interwencja w Celu Tematycznym 3 w zakresie wspierania inwestycji w przedsiębiorstwach ma służyć m.in. zapewnieniu dostępu do kapitału na działalność inwestycyjną i wspieraniu innowacji. Jednocześnie chodzi o promowanie inwestycji prowadzących do efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych oraz ograniczania energo- i materiałochłonności. Realizacji tego celu będą służyć komplementarne działania na rzecz efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach, podejmowane w ramach Celu Tematycznego 4.

W związku z tym, że w województwie podlaskim wyraźnie mniej osób niż w innych regionach decyduje się na prowadzenie działalności gospodarczej, co negatywnie przekłada się na konkurencyjność regionu oraz tworzenie miejsc pracy, niezbędna jest promocja przedsiębiorczości oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa, co będzie służyło zwiększeniu przedsiębiorczości i wzrostowi zatrudnienia. Z uwagi na wyjątkowe walory przyrodnicze regionu, którego znaczna część objęta jest różnymi formami ochrony, co niejednokrotnie powoduje ograniczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej, szczególnie ważne jest wspieranie przedsiębiorczości i zatrudnienia w gminach, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000. Działania podejmowane w tym zakresie przy wsparciu priorytetu inwestycyjnego 8.2. będą stwarzały szansę na zapewnienie alternatywnych źródeł dochodów dla mieszkańców tych gmin.

Działaniom, będącym odpowiedzią na wyzwania związane z podnoszeniem konkurencyjności poprzez rozwój zielonych przemysłów, towarzyszyć będzie interwencja na rzecz ochrony środowiska naturalnego i wspierania efektywności wykorzystania zasobów w Celu Tematycznym 6. Obok działań służących poprawie stanu wód, gleb, powietrza, zasobów bio- i georóżnorodności oraz krajobrazu czy też ich ochronie, obejmie ona także działania niezbędne do zapewnienia efektywnego systemu gospodarowania odpadami oraz inwestycje w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

Skuteczna i kompleksowa realizacja działań na rzecz podniesienia konkurencyjności gospodarki i rozwoju przedsiębiorczości nie będzie możliwa bez wsparcia działań miękkich. Dlatego niezwykle istotne jest zaprogramowanie uzupełniającej interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego w szczególności w zakresie edukacji (Cel Tematyczny 10), zwiększania aktywności zawodowej oraz adaptacyjności zasobów pracy czy tworzenia zielonych miejsc pracy (Cel Tematyczny 8).

W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 podkreślono, że zewnętrzna granica Unii Europejskiej stwarza liczne możliwości dla rozwoju regionu, jednak **wschód** to także wyzwanie. Aby móc rozwijać współpracę z partnerami zza wschodniej granicy w różnych dziedzinach życia społecznego i gospodarczego, potrzebne jest przede wszystkim dobre skomunikowanie z przejściami granicznymi, w tym poprawa jakości połączeń kolejowych z Białorusią i Litwą. Obserwowany wzrost popytu na rynkach wschodnich jest przesłanką do tego, aby peryferyjne położenie regionu w Unii Europejskiej wykorzystać jako walor rozwojowy. Bliskość geograficzna i kulturowa sprawiają, że wschodni sąsiedzi Polski są relatywnie łatwiejszymi rynkami do prowadzenia działalności gospodarczej dla podlaskich firm niż kraje odległe, o czym świadczą dane dotyczące struktury eksportu w 2011 r., którego 10,3 % trafiło na Białoruś, do Rosji 9,5 %, na Litwę 7,8 % i były to trzy największe rynki po głównym odbiorcy podlaskich produktów jakim są Niemcy z udziałem 20,1 %. Rozwój partnerskiej współpracy

z sąsiadami ze Wschodu powinien opierać się także na potencjale oraz istniejących już doświadczeniach ośrodków naukowych, instytucji kultury czy podmiotów trzeciego sektora z regionu.

Pomimo obserwowanego wzrostu poziomu wykształcenia mieszkańców, w województwie podlaskim występuje niedostosowanie kompetencyjno-kwalifikacyjne zasobów pracy. Problemem jest także słabe powiązanie szkolnictwa (w tym wyższego) ze sferą gospodarczą oraz zmniejszający się udział kształcenia zawodowego w systemie edukacyjnym województwa. W związku z tym jako jedno z wyzwań w rozwoju województwa wskazano **budowanie kompetencji do pracy**. Wpisuje się ono w pełni w priorytet Strategii Europa 2020, jakim jest wzrost inteligentny. Jego realizacja wymaga przede wszystkim podniesienia jakości edukacji i to od jej najwcześniejszych etapów, gdyż lepsze wykształcenie przekłada się na większe szanse na rynku pracy. Dlatego celem interwencji programu w obszarze kompetencji i kwalifikacji jest zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego, szczególnie na obszarach o ograniczonej dostępności do usług edukacyjnych. Działania te mają przyczynić się jednocześnie do zmniejszenia liczby osób przedwcześnie kończących naukę szkolną. Potrzeby regionalnego i lokalnych rynków pracy wymagają podniesienia atrakcyjności i jakości zarówno kształcenia zawodowego, jak i oferty edukacyjnej w zakresie kształcenia ogólnego ukierunkowanego na rozwój kompetencji kluczowych oraz wzmocnienie zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia. Jest to szczególnie ważne ze względu na powstrzymanie odpływu wykwalifikowanej kadry z regionu.

Z uwagi na rosnące znaczenie kapitału ludzkiego w budowaniu przewagi konkurencyjnej gospodarki, działania w ramach Celu Tematycznego 10 będą ukierunkowane także na zwiększenie udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym. Najważniejsze jest jednak podniesienie atrakcyjności i jakości oferty kształcenia ustawicznego dostosowanego do potrzeb pracodawców, gdyż odpowiednie kompetencje do pracy mieszkańców regionu to większa konkurencyjność istniejących przedsiębiorstw. W dobie społeczeństwa informacyjnego na szczególną uwagę zasługuje podnoszenie kompetencji cyfrowych.

Skuteczne inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie będzie wymagało uzupełnienia deficytów w zakresie infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej przy wsparciu EFRR. Inwestycje te będą służyły poprawie dostępności do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia dostosowanego do potrzeb rynku pracy.

Podstawowym celem interwencji w zakresie podnoszenia kompetencji i kwalifikacji jest pobudzanie aktywności zawodowej mieszkańców oraz podniesienie zdolności do zatrudnienia (w tym samozatrudnienia) osób pozostających bez pracy poprzez zaprogramowanie w regionie wsparcia w ramach Celu Tematycznego 8. Ma ono przyczynić się do osiągnięcia zakładanego w Strategii „Europa 2020” wskaźnika wzrostu zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat. Dostosowanie systemu kształcenia do potrzeb regionalnej gospodarki to także działania w zakresie reorientacji zawodowej osób odchodzących z rolnictwa i podnoszenia mobilności zasobów pracy. Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników wymaga zapewnienia warunków do godzenia życia zawodowego i prywatnego, czemu sprzyja upowszechnianie opieki nad osobami zależnymi czy elastycznych form zatrudnienia. Działania ukierunkowane na poprawę warunków do tworzenia miejsc pracy oraz rozwój przedsiębiorczości, w szczególności dla osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, przyczynią się do powstawania nowych przedsiębiorstw, nowych miejsc pracy, a w konsekwencji do zwiększenia liczby osób zatrudnionych oraz zmniejszania ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Zgodnie z *Position Paper*, Polska powinna przeznaczyć odpowiednie fundusze na wsparcie działań na rzecz aktywnego i zdrowego starzenia się, mających na celu zwiększanie wskaźnika zatrudnienia starszych pracowników i poprawianie ich zdolności do zatrudnienia. W związku z powyższym należy zapewnić warunki do poprawy jakości kapitału ludzkiego, m.in. poprzez działania profilaktyczne, zapobiegające przerywaniu aktywności zawodowej oraz wspierające powrót do pracy. Uzupełnienie powyższych kierunków interwencji powinny stanowić inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczynią się do rozwoju regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia

z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych. Ich celem jest przede wszystkim poprawa efektywności systemu opieki zdrowotnej w województwie oraz kształtowanie prozdrowotnego stylu życia, czemu służyć będzie realizacja priorytetu inwestycyjnego 9.1.

Z punktu widzenia rozwoju województwa podlaskiego jednym z ważniejszych wyzwań w sferze przedsiębiorczości będzie zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu, co znalazło swój wyraz w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020. W chwili obecnej bowiem województwo jest uzależnione od importu energii elektrycznej przez przestarzałe sieci, które z jednej strony grożą przerwami w dostępie do energii, a z drugiej powodują jej straty w trakcie przesyłu. W związku z powyższym niezwykle ważna jest realizacja działań w ramach Celu Tematycznego 4, które umożliwią przeprowadzenie **rewolucji energetycznej** w regionie. Ma ona doprowadzić m.in. do zmniejszenia uzależnienia energetycznego województwa poprzez zmianę struktury wytwarzania energii i zwiększenia lokalnej produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Należy wykorzystać w tym celu potencjał w postaci dobrych warunków do produkcji energii cieplnej i elektrycznej z biogazu oraz relatywnie dobre warunki do rozwoju energetyki wiatrowej i słonecznej. Szansą regionu jest w tym zakresie wykorzystanie przyjaznego środowisku modelu zdecentralizowanego wytwarzania energii, w którym właścicielami zdecentralizowanych źródeł energii będą podlascy mieszkańcy i przedsiębiorcy. Z uwagi na rolę jaką w gospodarce regionu odgrywa rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze rozwój energetyki odnawialnej powinien w pierwszej kolejności wiązać się z zagospodarowywaniem powstających w nich produktów ubocznych i nie może zagrażać tradycyjnym branżom gospodarki regionu.

Ponadto, w kontekście dążenia do zrównoważonego rozwoju i podnoszenia wydajności gospodarki, jednym z priorytetów interwencji jest promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE poprzez wdrażanie programów oszczędnego gospodarowania energią (w tym działań termomodernizacyjnych), zarówno w przedsiębiorstwach, jak i sektorze mieszkaniowym i budynkach użyteczności publicznej. Skutkiem tych działań powinno być mniejsze zużycie energii, surowców i materiałów w przeliczeniu na jednostkę produktu lub usługi oraz redukcja kosztów utrzymania budynków.

Wspieraniu przejścia na gospodarkę niskoemisyjną oraz realizacji celów Strategii Europa 2020 w zakresie klimatu i energii będzie służyć promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich. Działania te są istotne także z uwagi na potrzebę ochrony wyjątkowych walorów przyrodniczych województwa.

Zgodnie ze Strategią Europa 2020, inteligentny rozwój wymaga m.in. pełnego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). Rola TIK w osiągnięciu celów Europy do roku 2020 została szczegółowo określona w Europejskiej agendzie cyfrowej. Również *Position Paper* dla Polski KE zwraca uwagę, że nie można rozwijać gospodarki opartej na innowacjach bez infrastruktury technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Z powyższymi wnioskami zgodne jest wyzwanie określone w SRWP 2020 jako „wdrożenie idei **e-podlaskie**”. Jego realizacja zakłada podjęcie jak najszybszych działań w zakresie rozwoju infrastruktury i systemów teleinformatycznych w całym regionie, rozwoju kompetencji cyfrowych oraz usług świadczonych drogą elektroniczną, które mają przyczynić się z jednej strony do poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw, z drugiej zaś do zwiększenia dostępności mieszkańców do usług publicznych. Z uwagi na peryferyjne położenie regionu, rozwój technologii TIK i możliwość wykorzystania tego narzędzia w wielu dziedzinach został wskazany jako jedna z szans na poprawę konkurencyjności gospodarki. Nie jest on celem samym w sobie, ale ma służyć inteligentnemu rozwojowi we wszystkich sferach życia i dziedzinach gospodarki. Wykorzystanie TIK stanowi jednocześnie instrument sprzyjający zwiększaniu spójności społecznej i terytorialnej. Daje bowiem możliwość szerszego włączenia w procesy gospodarcze społeczności marginalizowanych. Celem działań zaprogramowanych w ramach Celu Tematycznego 2 jest rozwój sektora e-biznesu w województwie oraz podniesienie poziomu wykorzystania TIK w przedsiębiorstwach na rzecz wzrostu ich konkurencyjności, co powinno

znaleźć swoje wymierne odzwierciedlenie we wzroście zyskowności sprzedaży brutto. W sferze społecznej celowe jest upowszechnianie technik informatyczno-komunikacyjnych w opiece zdrowotnej, administracji, kulturze, edukacji, integracji społecznej. Planowane działania mają przyczynić się do zwiększenia poziomu korzystania z usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną, co ma przynieść efekt w postaci wzrostu odsetka spraw załatwianych drogą elektroniczną (jako % podstawowych usług). Skuteczność proponowanych kierunków interwencji wymaga uświadomienia potrzeby, a następnie budowania w społeczeństwie kompetencji w tym zakresie, które ciągle są niewystarczające. Braki w zakresie profesjonalnych umiejętności informacyjno-komunikacyjnych oraz wykorzystywania technologii cyfrowych powodują, że wielu obywateli nie ma dostępu do cyfrowego społeczeństwa i gospodarki, a także wstrzymują znaczny wkład, jaki TIK mogłyby wnieść we wzrost produktywności. Należy zwiększyć liczbę osób z wykształceniem w zakresie TIK i e-biznesu, tj. umiejętności informatycznych niezbędnych dla innowacji i wzrostu gospodarczego, i poprawić jakość tego wykształcenia. Należy uświadomić obywatelom potencjał technologii informacyjno-komunikacyjnych w odniesieniu do wszystkich rodzajów zawodów. Dlatego niezbędne jest podjęcie komplementarnych działań w obszarze edukacji na wszystkich jej poziomach, podnoszenia umiejętności i uczenia się przez całe życie w Celu Tematycznym 10, ukierunkowanych na budowanie i podnoszenie kompetencji cyfrowych, a tym samym rozwój społeczeństwa informacyjnego. Zgodnie z Europejską agendą cyfrową, wykorzystanie pełnego potencjału TIK pozwoli na lepsze rozwiązanie niektórych z najważniejszych wyzwań społecznych: zmiany klimatu i innych zagrożeń dla środowiska, starzejącego się społeczeństwa i rosnących kosztów opieki zdrowotnej, opracowania skuteczniejszych usług użyteczności publicznej i integracji osób niepełnosprawnych, cyfryzacji europejskiego dziedzictwa kulturowego i udostępnienia go przyszłym pokoleniom itd.

Jedną z głównych zasad programowania interwencji wspieranej środkami Wspólnych Ram Strategicznych w latach 2014-2020 jest wymiar terytorialny, który może zapewnić zwiększenie efektywności wykorzystania środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych (EFSI) poprzez m.in. lepsze dostosowanie do potrzeb i potencjałów określonych typów terytoriów oraz wsparcie rozwoju lokalnego. Takie podejście znajduje swoje odzwierciedlenie również w SRWP 2020, w której wskazano, że z uwagi na różnorodność regionu należy poszukiwać indywidualnych ścieżek rozwojowych dedykowanych dla każdego obszaru strategicznej interwencji (OSI), jak i jednostek terytorialnych (poszczególnych powiatów i gmin) i w oparciu o endogeniczne potencjały danego obszaru budować **lokalne strategie rozwoju**. W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 wyróżniono sześć typów obszarów strategicznej interwencji. Są to: Białystok i jego obszar funkcjonalny, subregionalne ośrodki wzrostu, miasta powiatowe, obszary wiejskie, obszar przygraniczny oraz gminy, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000. Każdy z nich pełni inne funkcje w rozwoju lokalnym i regionalnym. Efektywność polityki rozwoju jest uwarunkowana analizą barier i potencjałów oraz właściwego dostosowania interwencji do specyfiki poszczególnych obszarów. Szczególnie ważne jest rozwiązywanie na najniższym poziomie problemów społecznych. Spadek liczby ludności, starzenie się społeczeństwa, presja migracyjna, dysproporcje w rozmieszczeniu siły roboczej, wskazywane są jako kluczowe wyzwania polityki społeczno-gospodarczej. Jednym z głównych celów Strategii Europa 2020 jest rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, który oznacza wzmocnienie pozycji obywateli poprzez zapewnienie wysokiego poziomu zatrudnienia, inwestowanie w kwalifikacje, zwalczanie ubóstwa oraz modernizowanie rynków pracy, systemów szkoleń i ochrony socjalnej, aby pomóc ludziom przewidywać zmiany i radzić sobie z nimi oraz móc budować spójne społeczeństwo. W odniesieniu do województwa podlaskiego niewątpliwie jednym z głównych problemów jest ujemne saldo migracji oraz prognozowany dalszy spadek liczby ludności. W świetle powyższych zagrożeń nieuniknione jest podjęcie działań mających na celu neutralizowanie efektów zmian demograficznych, w tym podtrzymanie aktywności zawodowej i społecznej, w szczególności osób starszych, rozwój usług opiekuńczych i opieki długookresowej nad osobami zależnymi, rozwój infrastruktury związanej z czasem wolnym z uwzględnieniem potrzeb osób starszych. Istotnym obszarem działania będzie

tworzenie warunków sprzyjających godzeniu ról rodzinnych i zawodowych, w tym poprzez rozwój systemu opieki nad dziećmi. Poprawa spójności społecznej w regionie jest możliwa poprzez wsparcie grup najbiedniejszych, odniesienie do solidarności pokoleń – niwelowanie ubóstwa, wspieranie młodzieży, dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej, osób niepełnosprawnych i imigrantów. Istotnym elementem będzie zwiększenie dostępu do różnego rodzaju usług społecznych, co sprzyjać będzie ograniczaniu pogłębiania się sfery ubóstwa i wykluczenia. Na terenie województwa występują znaczne dysproporcje terytorialne w dostępie do usług społecznych, w tym koncentracja usług społecznych w ośrodkach miejskich. Z tego względu w ramach Celu Tematycznego 9 podejmowane będą działania prowadzące do ułatwienia dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług społecznych osobom wykluczonym i zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym rodzinom z dziećmi. Z uwagi na niedostateczną ofertę wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, usług na rzecz osób starszych oraz niepełnosprawnych celem interwencji jest także poprawa skuteczności funkcjonowania instytucji wsparcia rodziny w regionie.

Wykluczenie społeczne i ubóstwo dotyczy przede wszystkim osób i rodzin, znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy i borykających się z problemem bezrobocia. Dlatego też niezbędne są działania ukierunkowane na zwiększenie szans w znalezieniu zatrudnienia, wyrównywanie deficytów wynikających z braku posiadanych kwalifikacji czy też z innych czynników powodujących ograniczenie szans określonych grup społecznych na równoprawny z większością społeczeństwa udział w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym. Celem interwencji jest zatem rozwój instrumentów aktywnej integracji i umożliwianie dostępu do nich osobom wykluczonym i zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym członkom społeczności marginalizowanych. Wszelkie działania z zakresu aktywnej integracji kierowane do indywidualnych osób mają na celu poprawę zatrudnialności.

Przewaga konkurencyjna gospodarki w coraz większym stopniu determinowana jest poziomem kapitału ludzkiego. Także inwestycje w kapitał społeczny zostały uznane w Strategii Europa 2020 za jeden z kluczowych czynników przyczyniających się do osiągnięcia większej spójności społecznej i budowy społeczeństwa opartego na wiedzy. Do działań sprzyjających poprawie spójności społecznej należy zatem zaliczyć wzmocnienie roli ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa podlaskiego. Rozwijanie sektora ekonomii społecznej ma szansę przyczynić się do generowania nowych miejsc pracy w społecznościach lokalnych.

Ze względu na najlepszą znajomość lokalnego rynku przez lokalną społeczność należy wspierać jej zaangażowanie w rozwój lokalny. Celem rewitalizacji społecznej, działań aktywizujących oraz tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi lokalnemu kierowanemu przez społeczność jest przede wszystkim wzmacnianie kapitału społecznego. Interwencja powinna dotyczyć całego województwa, jednakże ze względu na specyfikę problemów na poszczególnych obszarach, wskazane jest zaadresowanie odpowiednich instrumentów do różnych typów terytoriów.

Działania na rzecz poprawy spójności społecznej na terenie Miasta Białystok i jego obszaru funkcjonalnego będą wdrażane przede wszystkim za pomocą zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ZIT). Zintegrowane podejście może być także wykorzystane w odniesieniu do ośrodków subregionalnych. Na pozostałych obszarach najbardziej efektywne i dopasowane do potrzeb mieszkańców wydaje się wykorzystanie narzędzia, jakim jest rozwój kierowany przez lokalną społeczność (RLKS). Podstawowym walorem podejścia oddolnego, opartego na mobilizacji lokalnych społeczności jest jego rola w budowaniu kapitału społecznego. We współczesnej gospodarce, ale i w sferze społecznej niezbędna jest umiejętność działania w strukturach sieciowych. Pojedyncze firmy, instytucje, organizacje nie są już w stanie samodzielnie sprostać stojącym przed nimi wyzwaniom. Muszą nauczyć się działać wspólnie w dynamicznych układach sieciowych.

Oprócz działań miękkich, interwencję w obszarze spójności społecznej powinny uzupełniać inwestycje w infrastrukturę usług użyteczności publicznej. Realizacja priorytetu inwestycyjnego 9.2. umożliwi rozwój i wzmocnienie spójności lokalnej poprzez rewitalizację fizyczną, gospodarczą i społeczną terytoriów zmarginalizowanych. Kompleksowe działania, wspierane z dwóch funduszy będą sprzyjały rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów społecznych ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich. Podjęcie działań rewitalizacyjnych jest

szczególnie uzasadnione na terenie Miasta Białystok i jego obszaru funkcjonalnego oraz – z uwagi na specyficzne problemy społeczno-gospodarcze – w ośrodkach subregionalnych i powiatowych.

Ze względu na unikalne walory przyrodnicze i wielokulturowość regionu, wpływ na jego rozwój powinny mieć także inwestycje na rzecz ochrony, promocji i rozwoju dziedzictwa kulturowego i naturalnego, realizowane z udziałem priorytetu inwestycyjnego 6.3. Województwo podlaskie posiada walory przyrodnicze, do których można zaliczyć naturalne kompleksy puszczańskie, wody powierzchniowe oraz czyste środowisko, a także walory kulturowe, wynikające przede wszystkim z odrębności kulturowej, religijnej i narodowościowej. Wzmacnianie więzi opartych na wspólnej tożsamości, a także otwartość na inne wzorce kulturowe, umiejętność współdziałania i współżycia osób reprezentujących różne wartości i tradycje jest podstawą budowania silnego kapitału społecznego. Kluczowe jest w tym aspekcie wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu. Kultura może być istotnym czynnikiem dynamizującym rozwój społeczno-gospodarczy województwa. Dlatego celem interwencji w tym obszarze jest efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego. Obszarem realizacji powyższych działań powinno być całe województwo, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji metropolitalnych, w tym kulturalnych Białegostoku jako stolicy województwa.

Dostępność transportowa jest jedną z najważniejszych determinant rozwoju regionalnego. Analiza SWOT zawarta w SRWP 2020 wskazuje na problem bardzo słabej dostępności komunikacyjnej województwa podlaskiego, której utrzymywanie się może doprowadzić do marginalizacji regionu. W związku z tym do głównych wyzwań w rozwoju województwa zaliczono zasadniczą poprawę **dostępności terytorialnej**, zarówno w układzie wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Wyzwanie to wpisuje się w priorytet określony przez Komisję Europejską w WRS, jakim jest rozwój nowoczesnej infrastruktury sieciowej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, w tym zwiększanie dostępności regionów peryferyjnych. Nie można mówić o zapewnieniu rozwoju konkurencyjnej gospodarki oraz powiązań krajowych i międzynarodowych, a także wysokiej jakości życia bez zapewnienia odpowiedniej infrastruktury technicznej. Dobra infrastruktura jest koniecznością i warunkiem, ale nie istotą planowanego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa podlaskiego. Radykalnej poprawy dostępności regionu, która w chwili obecnej jest kluczową barierą rozwoju, region nie osiągnie bez wsparcia ze strony programów krajowych, których interwencja dotycząca sieci TEN-T warunkuje istotnie skuteczność interwencji programu regionalnego wyrażoną we wskaźniku międzygałęziowej dostępności transportowej.

Inwestycje realizowane w ramach Celu Tematycznego 7 mają przede wszystkim na celu poprawę obecnie bardzo niskiej atrakcyjności inwestycyjnej regionu. Interwencja w zakresie usuwania niedoborów przepustowości ma bowiem istotne znaczenie gospodarcze, gdyż jest warunkiem skutecznego konkutowania o inwestorów, mieszkańców, turystów i środki na rozwój. W tym kontekście ważne jest również skomunikowanie z terenami inwestycyjnymi, tworzenie platform intermodalnych czy terminali przeładunkowych. Działania zwiększające mobilność będą prowadziły do poprawy spójności przestrzennej, co jest szczególnie ważne ze względu na bardzo niską gęstość zaludnienia oraz znaczne rozproszenie sieci osadniczej w wielu częściach regionu. Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz województwa warunkuje dodatkowo mieszkańcom, szczególnie obszarów wiejskich i oddalonych, dostęp do usług publicznych i zatrudnienia, które zlokalizowane są głównie w ośrodkach miejskich (wojewódzkim i subregionalnych). W tym kontekście istotne są również inwestycje prowadzące do stworzenia efektywnego niskoemisyjnego systemu transportu publicznego, ułatwiającego dojazd do pracy, szkoły i innych usług. Powyższe działania powinny przełożyć się na poprawę międzygałęziowej dostępności transportowej.

Położenie województwa na wschodniej granicy UE stwarza szansę na to, aby Podlaskie stało się ważnym szlakiem komunikacyjnym o znaczeniu europejskim. Jednocześnie nasilony ruch towarowy (tranzytowy), który odbywa się przez terytorium województwa, powoduje znaczne obciążenia dla mieszkańców i środowiska oraz pogarszanie się stanu istniejących dróg. Interwencja programu powinna zatem prowadzić do optymalizacji i integracji systemów

transportowych, zwiększenia ich efektywności, zmniejszenia obciążeń środowiskowych i poprawy bezpieczeństwa ich użytkowania, z uwzględnieniem walorów przyrodniczych województwa. Działania związane ze zwiększeniem dostępności transportowej oraz z promocją proekologicznych rozwiązań transportowych, są ściśle powiązane z interwencjami na rzecz gospodarki niskoemisyjnej (Cel Tematyczny 4) oraz ochrony środowiska (Cel Tematyczny 6). W szczególności dotyczy to wspierania modernizacji linii kolejowych oraz wyprowadzania ruchu z miast, a także poprawy skuteczności zarządzania ruchem drogowym. Będą stanowiły zatem wkład w realizację celów Strategii Europa 2020 w zakresie wzrostu zrównoważonego. Wiele wyzwań społecznych i środowiskowych, przed którymi stoją regiony UE przekracza granice administracyjne i granice krajowe. Jedną z nich jest kwestia adaptacyjności do zmian klimatu. Dlatego też kwestie klimatyczne są traktowane w RPOWP 2014-2020 jako horyzontalne, a działania realizujące cele klimatyczne będą adresowane do poszczególnych rodzajów inwestycji wspieranych w ramach poszczególnych celów tematycznych. Przykładem może być zastosowanie kryteriów środowiskowych podczas zakupów urządzeń, technologii, wykorzystanie technologii oszczędzających w eksploatacji energię, wodę, surowce. Działania podejmowane w poszczególnych osiach programu będą bezpośrednio lub pośrednio przyczyniały się do przejścia na niskoemisyjną/niskowęglową i odporną na zmianę klimatu gospodarkę oraz wspierały lepsze zarządzanie w zakresie klimatu i środowiska.

Uzasadnienie wyboru celów tematycznych w świetle diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej z uwzględnieniem analizy wyzwań, potrzeb i potencjałów ²

Podstawową miarą poziomu rozwoju gospodarczego jest wartość PKB na 1 mieszkańca. Województwo podlaskie według tego kryterium należy do najsłabiej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej (255 miejsce na 271 regionów). Wartość PKB na 1 mieszkańca w województwie podlaskim, z uwzględnieniem parytetu siły nabywczej (wyrażona w jednostkach PPS), w 2009 roku wyniosła 45% średniej unijnej. Wśród 16 polskich regionów, pod tym względem, województwo podlaskie zajmuje 14 miejsce. Niepokojącym jest fakt, że pomimo iż polskie regiony rozwijają się szybciej niż przeciętny europejski region, to dysproporcje pomiędzy najsilniejszymi i najsłabszymi regionami wewnątrz kraju stale się pogłębiają. W okresie od 2001 do 2009 r. wartość PKB na 1 mieszkańca w województwie podlaskim spadła z 77,2 % do 73,7 % średniej krajowej. Na terenie województwa podlaskiego zajmującego 6,5% obszaru Polski, mieszka tylko 3,1% mieszkańców kraju. Niska gęstość zaludnienia, wynosząca około połowy średniej krajowej jest wyznacznikiem płytkiego rynku wewnętrznego. Dodatkowo niekorzystne uwarunkowania gospodarcze wzmagane są przez peryferyjne położenie województwa oraz słabe skomunikowanie z innymi regionami.

Cel tematyczny 1: Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji

Jednym z trzech priorytetów Strategii Europa 2020 jest rozwój inteligentny: rozwój oparty na wiedzy i innowacji. Wyrazem osiągnięcia tego priorytetu będzie realizacja jednego z nadrzędnych celów UE, jakim jest przeznaczenie 3% PKB Unii Europejskiej na inwestycje w badania i rozwój. Celem wyznaczonym dla Polski jest wzrost nakładów na B+R do poziomu 1,7% PKB do roku 2020. Aby to osiągnąć należy położyć nacisk na poprawę działalności badawczo-rozwojowej w UE, a co za tym idzie rozszerzenie źródeł finansowania w kierunku zwiększenia udziału środków prywatnych, rozwój infrastruktury badawczej i innowacyjnej, wspieranie otoczenia przyjaznego innowacjom i innowacyjnym przedsiębiorstwom. Jednym z narzędzi ukierunkowanych na osiągnięcie tego priorytetu jest inicjatywa UE „Unia innowacji”. Natomiast na poziomie krajowym dokumentem wiodącym w tym zakresie jest „Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki – Dynamiczna Polska 2020”, która będzie wdrażana za pomocą programów operacyjnych i rozwoju, w szczególności Programu Rozwoju Przedsiębiorstw.

² Niniejszy punkt będzie stanowił załącznik do Programu

W krajowych strategiach zakłada się prowadzenie działań stymulujących absorpcję i tworzenie innowacji. Innowacje stanowią podstawę przewagi rynkowej, a przewaga rynkowa oznacza możliwość rozwoju. Rozwój w naturalny i rynkowy sposób zabsorbują zasoby z działów mniej efektywnych i tym samym zmienia strukturę gospodarki. W podejściu prezentowanym w Strategii Rozwoju Województwa podkreśla się, że zarówno innowacje, B+R, rozwój kapitału intelektualnego, wspieranie otoczenia biznesu itd. nie są celem samym w sobie. Są to tylko narzędzia, metody prowadzące do rozwoju gospodarki, poprzez faktyczne oddziaływanie na najważniejszych uczestników i jednocześnie sprawców tego procesu tj. przedsiębiorców. Pobudzanie innowacyjności odbywa się w wielu obszarach jednocześnie i jest istotne ze względu na wyłanianie się specjalizacji gospodarki w wymiarze ogólnym i specjalizacji regionalnych. W tym kontekście istotne jest dostosowanie kształcenia do potrzeb gospodarki, realizowanego m.in. poprzez autorskie kierunki studiów będące odpowiedzią na potrzeby regionalnych przedsiębiorców.

Niska innowacyjność regionu jest wypadkową niskiej innowacyjności firm, niekorzystnej struktury wydatków sektora publicznego oraz słabej współpracy nauki ze sferą biznesu.

Wspieranie transferu wiedzy, innowacji, technologii i komercjalizacji wyników B+R jest w znacznym stopniu stymulowane poprzez rozwój powiązań sieciowych, które mogą przebiegać w płaszczyźnie geograficznej, sektorowej czy branżowej. System powiązań sieciowych wzmacnia potencjał rozwojowy organizacji i pozwala obniżyć koszty jej działalności poprzez np. prowadzenie wspólnych badań czy promocji. To właśnie ograniczona współpraca pomiędzy sektorami przedsiębiorstw i naukowo-badawczym jest jedną z przyczyn małej innowacyjności gospodarki Polski, w tym województwa podlaskiego. W regionie w latach 2008-2010 w sektorze przemysłu współpracowało w zakresie działalności innowacyjnej proporcjonalnie tyle samo przedsiębiorstw co średnio w kraju (6%), w sektorze usług to porównanie wypada na niekorzyść województwa podlaskiego. W sektorze przemysłu co trzecie przedsiębiorstwo aktywne innowacyjnie współpracowało w zakresie działalności innowacyjnej, co stawia region na równi ze średnią krajową. W przypadku sektora usług przedsiębiorstwa aktywne innowacyjnie, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej, stanowiły 40,5% (przy średniej dla kraju wynoszącej 33%). Ponadto, w przypadku sektora usług udział aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw w % ogółu przedsiębiorstw jest niski w porównaniu do średniej krajowej. Biorąc pod uwagę te dane bardzo istotne jest wspieranie transferu wiedzy, innowacji, technologii i komercjalizacji wyników w sektorze B+R. Będzie to wpływać na rozwój regionalnych specjalizacji istotnych z punktu widzenia rozwoju gospodarczego województwa, a tym samym na podniesienie jego konkurencyjności.

Innowacyjność regionalnej gospodarki wskazuje na lepszą kondycję sektora przemysłowego niż usługowego na tle kraju. Podlaskie przedsiębiorstwa przemysłowe w latach 2008-2010 charakteryzowały się aktywnością innowacyjną na poziomie średniej krajowej (18%), natomiast usługowe niższą (9%), przy średniej krajowej wynoszącej 13,5%, co stawiało województwo na ostatnim miejscu w Polsce, obok województwa warmińsko-mazurskiego. Jednocześnie wskaźnik przedsiębiorstw, które wprowadziły innowacje wynosi 17% w sektorze przemysłu i 8% w sektorze usług. W sektorze przemysłu produkty nowe lub istotnie ulepszone stanowiły w województwie podlaskim tylko 5% przychodów ze sprzedaży ogółem w 2010 r., osiągając wynik ponad dwukrotnie niższy niż wynosi średnia dla Polski (11%). Pozytywną stroną jest to, że w latach 2008-2010 przeważały produkty nowe na rynku nad produktami nowymi dla przedsiębiorstwa, co jednak odzwierciedla tendencję ogólnopolską. W sektorze usług w 2010 r. wskaźnik mówiący o dochodach ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych dla tego sektora wyniósł 0,3%, przy średniej dla kraju wynoszącej 4,1%. Jednocześnie częściej są to usługi nowe dla przedsiębiorstwa niż nowe dla rynku, co również odzwierciedla tendencję ogólnopolską.

W świetle opisanej sytuacji istotną kwestią w województwie podlaskim jest promowanie przedsięwzięć podnoszących konkurencyjność firm w wymiarze krajowym i międzynarodowym, bez względu na to czy wprowadzone innowacje będą pochodziły z rozwiązań własnych czy pozyskanych.

Generalnie można wskazać następujące słabości firm województwa podlaskiego:

- niski udział wydatków na badania i rozwój w strukturze nakładów na działalność innowacyjną w sektorze przemysłu, w sektorze usługowym - jeden z najniższych w kraju;
- jeden z najniższych w Polsce wskaźników intensywności B+R oraz niski udział nakładów na prace rozwojowe;
- niski udział produktów nowych lub istotnie ulepszonych w sprzedaży ogółem – 5% w przemyśle i 0,3% w usługach;
- słabe oceny regionalnego zaplecza badawczego przy jednoczesnym częstszym niż w kraju docenianiu współpracy z dostawcami wyposażenia, materiałów, komponentów i oprogramowania.

W odniesieniu do nakładów ponoszonych w regionie na działalność badawczo-rozwojową w oparciu o potencjał ludnościowy, stanowią one zaledwie 40% średniej krajowej. W latach 2002-2010 województwo podlaskie cechowało się niemal 3-krotnym wzrostem tego wskaźnika, przewyższając ogólną dynamikę kraju w tym zakresie. Jednak wobec zaległości regionu jest to wzrost niewystarczający, aby dogonić średnią krajową. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową jako % PKB w województwie wynoszą około 0,3%, co stanowi wartość ponad dwukrotnie niższą niż średnia dla kraju i plasuje region na przedostatnim miejscu pośród województw (niższy odsetek ma jedynie województwo lubuskie). Jednocześnie od 2005 r. obserwuje się raczej tendencję do pogłębiania się tych różnicowań.

Struktura nakładów na badania w regionie jest niekorzystna, dominują bowiem badania podstawowe. W latach 2003-2008 przeznaczano na nie 54% nakładów ogółem, podczas gdy średnio w kraju 38%. Na badania stosowane wydano 18%, a na prace rozwojowe tylko 23% środków, podczas gdy średnia dla kraju wyniosła 40%.

Mimo że w Polsce zmniejsza się udział środków publicznych w finansowaniu działalności badawczo-rozwojowej (z 63% w 2003 r. do 56% w 2008 r.) to wciąż stanowią one główne źródło finansowania, co wyróżnia negatywnie gospodarkę kraju na tle rozwiniętych krajów UE. Województwo podlaskie wpisuje się w te tendencje, cechując się w analizowanym okresie malejącym udziałem środków budżetowych w finansowaniu działalności badawczo-rozwojowej (z 65% w 2003 r. do 47% w 2008 r.).

Struktura sektorowa nakładów wewnętrznych na działalność B+R w województwie w 2010 r. znacznie odbiegała od struktury w Polsce. Dominują nakłady z sektora uczelni wyższych – aż 73%. Z kolei przedsiębiorstwa ponoszą jedynie 17% wydatków. Natomiast w kraju mniej więcej nakłady rozkładały się równomiernie między sektor przedsiębiorstw (27%), sektor rządowy i prywatnych instytucji niedochodowych (36%) i sektor szkolnictwa wyższego (37%), co i tak w porównaniu do rozwiniętych krajów Unii Europejskiej należy uznać za odwróconą strukturę (sektor przedsiębiorstw w tych krajach ma udział dwukrotnie większy w tych wydatkach).

Na terenie województwa w 2010 r. zlokalizowanych było 36 jednostek prowadzących działalność badawczo-rozwojową, z czego 53% w sektorze przedsiębiorstw. Udział biznesu pod tym względem jest niższy od średniej krajowej, która wynosi 70%. Sytuacja w tym zakresie znacznie się poprawiła w stosunku do lat poprzednich (tj. 2007-2009), kiedy to ich liczba nie przekraczała 26. Wzrost ten odzwierciedla tendencję ogólnopolską. Jednocześnie w regionie obserwuje się mniejszy wzrost liczby jednostek w sektorze przedsiębiorstw niż średnio w kraju. Mając na uwadze kategoryzację Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w województwie tylko 5 jednostkom przyznano 1 kategorię. Należy uznać znaczny potencjał nauki podlaskiej w dziedzinie nauk medycznych, co znajduje potwierdzenie również w strukturze grantów udzielonych przez MNiSW w latach 2007-2011, gdzie co czwarty grant dotyczył nauk medycznych.

Potencjał naukowo-badawczy w województwie podlaskim nie jest dostatecznie ukierunkowany na praktyczne zastosowanie w gospodarce, co przekłada się na niski poziom transferu i komercjalizacji wiedzy w gospodarce regionu. Przyczyn niskiego potencjału badawczo-naukowego województwa podlaskiego można upatrywać w różnych obszarach. Szczególnej interwencji wymagają m.in. poziom wyposażenia w nowoczesną aparaturę naukowo-badawczą oraz ograniczona współpraca pomiędzy sektorem nauki i biznesu. Kolejnym problemem jest

brak mechanizmów stymulujących prowadzenie prac badawczo-naukowych na uczelniach wyższych – problemy dotyczą głównie sfery finansowania tego typu prac.

Szybki rozwój technologii powoduje, iż uzyskiwanie wyników badań istotnych z punktu widzenia współczesnej gospodarki wymaga ciągłego podążania za trendami zmian technologicznych oraz inwestycji w nowoczesną aparaturę naukowo-badawczą. W tej sferze głównym problemem podlaskich uczelni i innych jednostek naukowo-badawczych jest niski poziom nowoczesności stosowanej przez nie aparatury, w relacji do pozostałych regionów w kraju. Istotnym problemem jest również brak środków na działalność naukowo-badawczą.

Wsparcie należy koncentrować głównie na tych dziedzinach nauki i badań, które są zgodne ze strukturą zapotrzebowania gospodarki regionu, a więc których zakres odpowiada branżom o wysokim potencjale innowacyjnym oraz kluczowych z punktu widzenia regionu. Dofinansowaniem powinny zostać objęte również projekty o wysokim potencjale naukowym i badawczym, polegające na realizacji zadań, których rezultaty będą stanowiły nowość z punktu widzenia świata, w tym te, które zostały określone jako strategiczne w obszarze zrównoważonego rozwoju Polski.

Jednym z czynników rozwoju gospodarczego jest rozwinięty sektor instytucji otoczenia biznesu. W ujęciu statystycznym region pod tym względem prezentuje się dobrze na tle kraju. Na jedną instytucję przypada dwukrotnie mniej podmiotów gospodarczych niż średnio w kraju (2702 podmioty). Kluczowym wyzwaniem dla instytucji otoczenia biznesu w regionie jest zapewnienie wysokiego standardu usług, bowiem to sprawność tych instytucji może w znaczący determinować rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności w regionie.

Zwiększenie innowacyjności podlaskiej gospodarki przyczyni się do wzrostu jej konkurencyjności. Działania podjęte w ramach Celu tematycznego 1 będą ukierunkowane na rozwój inteligentnych specjalizacji regionu. Cel tematyczny 1 będzie wiązał się z realizacją również innych celów tematycznych, m.in. poprzez innowacyjne wykorzystanie technologii cyfrowych (cel tematyczny 2), wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, w szczególności sektora MŚP (cel tematyczny 3), czy zwiększenie wykorzystania innowacyjnych rozwiązań sprzyjających niskoemisyjnej gospodarce (cel tematyczny 4).

Cel tematyczny 2 Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych

Dwa z trzech priorytetów Strategii Europa 2020 są dedykowane wzrostowi inteligentnemu i sprzyjającemu włączeniu społecznemu. Jednym z narzędzi ukierunkowanych na osiągnięcie obu priorytetów przez rozwój cyfrowy jest inicjatywa Unii Europejskiej „Europejska agenda cyfrowa” – służąca upowszechnieniu szybkiego internetu i umożliwienia gospodarstwom domowym i przedsiębiorstwom czerpania korzyści z jednolitego rynku cyfrowego. Zgodnie z tym projektem należy zapewnić dostęp do łączności o dużo większej prędkości transmisji danych (30 Mb/s i więcej) dla wszystkich do roku 2020 oraz dostęp do łączności o prędkości powyżej 100Mb/s dla co najmniej 50% europejskich gospodarstw domowych. Obecnie firmy europejskie zaspokajają tylko jedną czwartą popytu na globalnym rynku technologii informacyjno-komunikacyjnych. Europa pozostaje w tyle również pod względem szybkiego internetu, co negatywnie wpływa na jej potencjał innowacyjny, również na obszarach wiejskich, oraz na rozpowszechnianie wiedzy za pośrednictwem sieci i na internetową sprzedaż produktów i usług. Rozwój cyfrowy jest postrzegany również jako jedno z ważniejszych kół zamachowych polskiej gospodarki, z jednej strony wspiera innowacyjność i kreatywność, z drugiej jest elementem sprzyjającym realizacji działań z zakresu włączenia społecznego.

Pomimo szybkiego wzrostu sektora technologii informacyjno-komunikacyjnych obecne nasycenie usługami szerokopasmowego dostępu do internetu w Polsce jest znacznie poniżej średniej UE, a oferowana prędkość internetu jest niska, w szczególności na obszarach wiejskich, gdzie mniej niż 60% ludności ma dostęp do sieci szerokopasmowych. Nadal istnieją znaczne różnice pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi, a zasięg sieci DSL w tych drugich jest znacznie poniżej średniej UE. W gospodarce opartej na wiedzy niezbędna jest sprawność

posługiwania się technologiami komputerowymi i internetowymi. Wysoki stopień rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest skorelowany z aktywnością społeczną, zaangażowaniem w życie publiczne i działaniami na rzecz społeczności lokalnej oraz frekwencją w wyborach. Jest to dowodem na silny pozytywny związek wykorzystania nowych technologii komunikacyjnych z rozwojem kapitału społecznego, a w konsekwencji z rozwojem gospodarczym. Cała Polska Wschodnia należy do obszarów o słabym wykorzystaniu internetu przez gospodarstwa domowe, nie wykorzystuje więc wystarczająco tej szansy rozwojowej.

W latach 2007 – 2010 odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do internetu w poszczególnych regionach Polski z roku na rok zwiększał się. Porównując średnią krajową z końca i początku okresu odnotowano wzrost o 22 pkt. proc, a w przypadku regionu wschodniego, do którego zaliczane jest województwo podlaskie zmiana tej wartości wyniosła 21 pkt. proc. Jednakże pomimo dynamiki wzrostu na poziomie średniej krajowej makroregion wschodni w przedmiotowym okresie charakteryzował się najniższym odsetkiem gospodarstw domowych posiadających dostęp do internetu. W 2010 roku wartość tego parametru dla regionu wschodniego wyniosła 58,0% wobec średniej krajowej na poziomie 63,0% oraz najwyższej wartości dla regionu północno-zachodniego (województwa lubuskie, wielkopolskie oraz zachodniopomorskie) na poziomie 67,0%.

W województwie podlaskim niewiele ponad połowa (59,4%) gospodarstw domowych posiadało w 2012 r. dostęp do internetu. Uplasowało to podlaskie na 12 miejscu wśród polskich regionów (przed łódzkim, kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim, i świętokrzyskim). Zdecydowanie lepiej sytuacja wygląda wśród przedsiębiorców. W tej grupie dostęp do internetu w roku 2012 posiadało ponad 92% podmiotów (średnia w kraju 93,2%). Najlepiej województwo podlaskie wypadło w zakresie dostępu przedsiębiorców do internetu szerokopasmowego, z którego korzystało 75% podmiotów, co było największą wartością w skali kraju.

Sytuacja w zakresie dostępności sieci szerokopasmowej nie jest w województwie podlaskim dobra. Pod względem odsetka miejscowości z dostępem do sieci światłowodowych podlaskie zajmuje przedostatnią pozycję wśród województw Polski. Według danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej (UKE 2012) w 92% miejscowości regionu żaden operator sieci nie oferuje dostępu do zakończeń infrastruktury światłowodowej. Poza miastami na prawach powiatu nie ma praktycznie obszarów, w których dostęp ten byłby znacząco lepszy. Nawet w powiatach wokół stolicy województwa dostęp do infrastruktury światłowodowej ma jedynie ok. 10% miejscowości. Więcej niż 1 dostawca oferuje infrastrukturę światłowodową w mniej niż 2% miejscowości województwa (wartości od 0,4% do 1,7% w zależności od powiatu) (UKE 2012). W zakresie węzłów infrastruktury światłowodowej sytuacja przedstawia się podobnie. Istnieją one jedynie w 0,2% miejscowości województwa, co daje podlaskiemu 3 od końca miejsce w tym zakresie w kraju.

Województwo ma znaczące niedobory nawet w zakresie zwykłej infrastruktury telekomunikacyjnej. Według danych UKE (2012) 23% gospodarstw domowych województwa znajduje się w miejscowościach pozbawionych węzłów dostępowych sieci telekomunikacyjnej (większy odsetek takich gospodarstw jest jedynie w województwach świętokrzyskim i lubelskim). Taka sytuacja wynika w dużej mierze z niskiej gęstości zaludnienia na wielu obszarach województwa, które czyni inwestycje w infrastrukturę telekomunikacyjną na tych terenach nieopłacalnymi.

Należy więc podkreślić, że dostęp do szerokopasmowego internetu, opartego na światłowodowych infostradach jest jednym z najważniejszych czynników umożliwiających realną informatyzację danego obszaru. Ważne jest jednak to, że w województwie podlaskim znajdują się już fragmenty wybudowanych infostrad Poznań-Warszawa-Ostrołęka-Łomża-Białystok oraz Gdańsk-Olsztyn-Suwałki-Białystok. W trakcie realizacji jest także projekt Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej, której część będzie się znajdować na terenie województwa podlaskiego.

Oprócz zapewnienia mieszkańcom województwa podlaskiego dostępu do internetu niezwykle istotne jest rozwijanie kompetencji cyfrowych, aby mogli oni korzystać z zasobów sieci i internetu. Ponadto zgodnie z *Position Paper* dla Polski, rozwijanie umiejętności w dziedzinie

TIK jest niezbędne w celu uwolnienia potencjału usług elektronicznych w zakresie wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy.

Województwo podlaskie cechuje się również jedną z najniższych gęstości zaludnienia w kraju (59 os/km² przy średniej dla Polski w 2012 r. wynoszącej 123 os/km²). W regionie zachodzą też procesy zmiany gęstości zaludnienia, które przejawiają się z jednej strony spadkiem liczby miejscowości, a z drugiej powiększaniem się przeciętnej ich wielkości. Procesy takie zachodzą we wszystkich województwach w Polsce, ale w regionach Polski Wschodniej znacznie wolniej. Słabo zaludniona i rozproszona sieć osadnicza województwa skutkuje większymi problemami i kosztami budowy infrastruktury, ale również ogranicza dostępność mieszkańców do wielu usług publicznych, które świadczone są w ośrodkach wyższego rzędu (powiatowych lub wojewódzkim). Niezwykle istotne jest zatem zapewnienie dostępu do usług publicznych wszystkim mieszkańcom województwa, które będzie możliwe dzięki rozwojowi usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną z zakresu administracji, zdrowia, edukacji, kultury, itd. oraz ich upowszechnienie wśród mieszkańców województwa podlaskiego. Według badań Eurostatu tylko 21% Polaków w 2010 r. korzystało z e-usług publicznych w obszarze e-administracji (przy średniej UE – 32%). Liczba przedsiębiorstw wykorzystujących internet w kontaktach z administracją publiczną stale wzrasta zarówno w województwie podlaskim jak i w kraju, w latach 2008-2010 r. wskaźnik ten zmienił wartość z 50,6% do 93,9%. Jednakże analizując cele wykorzystania internetu w kontaktach z administracją publiczną deklarowane przez przedsiębiorstwa woj. podlaskiego w roku 2010, zaobserwowano stosunkowo nieduży odsetek procedur administracyjnych realizowanych jako w pełni elektroniczne (41,8%). Dużym ograniczeniem w zakresie elektronicznej wymiany informacji jest brak wiedzy i informacji o możliwości zastosowania procedur elektronicznych (33,4% przedsiębiorstw przebadanych w 2010 r. wskazało ten czynnik) oraz ich skomplikowanie i czasochłonność (41,3% przedsiębiorstw przebadanych w 2010 r. wskazało ten czynnik), a także obawa o bezpieczeństwo i poufność danych (30,8% przedsiębiorstw przebadanych w 2010 r. wskazało ten czynnik).

Rozwój cyfrowy jest postrzegany jako jedno z ważniejszych kół zamachowych polskiej gospodarki, która wspiera innowacyjność i kreatywność. Gospodarka elektroniczna wiąże się z niskimi kosztami wejścia na rynek, dając jednocześnie możliwość szerokiego zakresu działalności gospodarczej. Efektywne wykorzystanie technologii teleinformatycznych może podnosić wydajność pracy, co zmniejsza koszty przedsiębiorstw i czyni je bardziej konkurencyjnymi. W województwie podlaskim również nie można mówić o rozwoju konkurencyjnej gospodarki regionu bez zapewnienia odpowiedniej infrastruktury technicznej, w tym teleinformatycznej w przedsiębiorstwach oraz rozwoju e-usług w firmach. Obecnie na terenie województwa podlaskiego sektor przedsiębiorstw konkurujących w obszarze e-biznes jest stosunkowo słabo rozwinięty. Dotyczy to zarówno firm sektora IT, jak też firm prowadzących sprzedaż i świadczących usługi w Internecie. W 2010 r. udział firm zaklasyfikowanych wg PKD do *Działu 62 Działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki* oraz *działalność powiązana* i *Działu 63 Działalność usługowa w zakresie informacji Sekcji J Informacja i Komunikacja* w ogólnej liczbie przedsiębiorstw zarejestrowanych w Regon wynosił 1,62%, dla porównania w województwie mazowieckim wynosił 22,8%. Na koniec 2009 r. w województwie podlaskim w bazie REGON zarejestrowane były tylko 62 firmy, których przeważający rodzaj działalności według PKD 2007 to 4791Z – sprzedaż detaliczna prowadzona przez domy sprzedaży wysyłkowej lub internet. Łączne przychody największych podlaskich firm informatycznych obecnych w rankingu Computerworld w 2009 r. wyniosły 101,6 mln zł, wobec np. 3390,3 mln zł w województwie dolnośląskim. Podlaskie firmy charakteryzuje również stosunkowo niski poziom adaptacji nowoczesnych rozwiązań teleinformatycznych we wszystkich obszarach ich funkcjonowania, zarówno wewnątrz przedsiębiorstwa (zarządzanie, projektowanie wyrobów, produkcja, badania i rozwój), jak i w relacjach z jego otoczeniem (sprzedaż, dystrybucja, marketing, obsługa posprzedażowa, zaopatrzenie, kooperacja). W ramach opracowanego raportu e-biznes na potrzeby Programu Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Podlaskiego do roku

2020 „e-Podlaskie” dokonano badania przedsiębiorców w województwie podlaskim w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych. Niemal połowa badanych przedsiębiorców nie korzystała z oprogramowania informatycznego do zarządzania firmą, 24% badanych firm nie posiadało własnej strony internetowej, niespełna 57% przedsiębiorców podejmowało jakiegokolwiek istotne działania reklamowe w Internecie. W bardzo niewielkim stopniu e-usługi wykorzystywane były w procesach związanych z rozwojem i inwestycjami a także zarządzaniem personelem (w tym w szkoleniach). Biorąc pod uwagę trendy rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, wskaźniki te należy uznać za niesatysfakcjonujące.

Technologie informacyjno-komunikacyjne nie są tylko gadżetami, w coraz większym stopniu stają się także warunkiem dostępu do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Coraz powszechniejsze jest wykorzystanie tych technologii i coraz większe ich możliwości, a często również niezbędność w codziennym życiu – nauce, pracy, dostępie do informacji i wiedzy. Najważniejsze bariery upowszechnienia wykorzystania komputerów i internetu to przede wszystkim brak motywacji do korzystania, ale również brak wiedzy i umiejętności. Ograniczenia finansowe, brak sprzętu, a także brak możliwości technicznych założenia stałego łącza są istotne, ale dla znacznie mniejszej części osób niekorzystających. Odsetek mieszkańców regionu wschodniego, którzy nigdy nie korzystali z internetu stanowił w 2009 roku 42,2%, podczas gdy średnia w kraju wynosiła 38,6%. Region wschodni pod tym względem zajmuje ostatnie miejsce na tle Polski. Natomiast w 2011 r. odsetek osób w wieku powyżej 16-tego roku życia korzystających z internetu w województwie podlaskim wynosił 57%, co wskazuje, że nadal 43% mieszkańców województwa nie korzysta z internetu. Aby zapobiec wykluczeniu cyfrowemu, istotne jest zatem zapewnienie możliwości korzystania z internetu mieszkańcom województwa podlaskiego.

Obecnie oprócz samego faktu korzystania z komputerów i internetu bardzo istotny jest sposób korzystania. Technologie te bowiem mogą być stosowane na wiele różnych sposobów, co związane jest z efektami, które można za ich pomocą osiągnąć. Dlatego umiejętności użytkowników są sprawą zasadniczą z punktu widzenia korzyści, jakie mogą osiągnąć. Dane z badań w zakresie „Diagnozy społecznej 2009” wskazują, że najwięcej korzystających z komputera w województwie podlaskim potrafiło wykonać najprostsze czynności: używanie wyszukiwarki internetowej w celu znalezienia informacji (89% badanych), kopiowanie i przenoszenie plików (71% badanych), oraz najprostsze czynności związane z przetwarzaniem plików. Podstawowe obliczenia w arkuszu kalkulacyjnym potrafiło wykonać 33% osób korzystających z komputera, zainstalować nowe urządzenia – 40%. Tworzenie prezentacji opanowało 22%, a tworzenie strony internetowej tylko 11%. Pisać programy komputerowe z użyciem języka programowania potrafiło tylko 5,9% korzystających z komputera. Jeśli porównamy kompetencje użytkowników z województwa podlaskiego z tymi z całego kraju, okaże się, że umiejętności bardziej specjalistyczne (tworzenie prezentacji, obliczenia w arkuszu kalkulacyjnym, tworzenie strony internetowej, pisanie programów komputerowych) są relatywnie na niższym poziomie.

Świadomość potrzeby i celowości podnoszenia kwalifikacji teleinformatycznych pracowników wśród podlaskich przedsiębiorców jest niedostateczna, co przekłada się na brak efektywnych działań w tym zakresie. Niedostatek wiedzy, w jaki sposób można wykorzystać technologie i rozwiązania teleinformatyczne powoduje, że w strategii i działaniach podlaskich przedsiębiorstw ten obszar zajmuje pośrednie miejsce. W populacji respondentów, których firmy opracowały strategię lub plan rozwoju, aż 44% przyznało, że dokumenty ich firmy nie zawierają problematyki prowadzenia biznesu w oparciu o rozwiązania teleinformatyczne, w szczególności aplikacje internetowe tego typu. Przedsiębiorcy i pracownicy z woj. podlaskiego w niedostatecznym stopniu potrafią posługiwać się narzędziami teleinformatycznymi w pracy zawodowej. To stwierdzenie nie odnosi się do podstawowych umiejętności obsługi komputera (np. pakiet biurowy, przeglądarka), lecz do zastosowań dziedzinowych w odniesieniu do konkretnego zawodu i stanowiska pracy. Regionalne przedsiębiorstwa, stosunkowo słabo z informatyzowane, nie oferują swoim pracownikom środowiska pracy, w którym mogliby takie kompetencje nabyć i rozwijać.

Należy podkreślić, że również Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 promuje szerokie wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych we wszystkich sferach życia i dziedzinach gospodarki.

Cel tematyczny 3 Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury

Zgodnie ze Strategią Europa 2020 jednym z trzech priorytetów UE w perspektywie finansowej 2013-2020 jest rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej. Interwencja w obszarze konkurencyjności dotyczy głównie przedsiębiorstw, zwłaszcza tych z sektora MŚP. Interwencja w ramach Celu tematycznego 3 będą zatem ukierunkowana na poprawę konkurencyjności sektorów: MŚP, a także rolnego oraz rybołówstwa i akwakultury poprzez zwiększenie ich efektywności, produktywności oraz wspieranie rozwoju w oparciu o wiedzę.

Na poziomie UE ten priorytet będzie realizowany w dużej mierze poprzez inicjatywę UE „Polityka przemysłowa w dobie globalizacji”. Na poziomie krajowym, podobnie jak w Celu tematycznym 1, najbardziej istotnym dokumentem w obszarze konkurencyjności przedsiębiorstw jest „Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki” oraz realizujący ją „Program Rozwoju Przedsiębiorstw”.

O niskiej konkurencyjności regionu świadczy niewielkie zainteresowanie regionem przez inwestorów zewnętrznych. W latach 2007-2010 wartość inwestycji zagranicznych w województwie wyniosła 424 mln EUR (14 miejsce w kraju³). Niska atrakcyjność inwestycyjna ma także potwierdzenie w ocenie Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową, według którego pod tym względem, województwo podlaskie jest najmniej atrakcyjnym regionem w kraju (16 miejsce). Czynniki, które zdecydowały o tak niskiej ocenie to: dostępność transportowa, zasoby i koszty pracy, rynek zbytu (wielkość rynku wewnętrznego), infrastruktura gospodarcza, infrastruktura społeczna oraz aktywność wobec inwestorów.

Niska atrakcyjność inwestycyjna regionu nie odnosi się tylko do inwestorów zewnętrznych. Niekorzystne czynniki utrudniają także rozwój rodzimych firm. Łączna wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw⁴ w przeliczeniu na 1 mieszkańca w ostatnich latach oscyluje w okolicach 50% średniej krajowej. W 2010 roku wyniosła 49,3 % średniej krajowej. Nakłady inwestycyjne są silnie związane ze strukturą gospodarki. Stąd biorąc pod uwagę długofalowy potencjał rozwojowy związany z inwestycjami, sektory przemysłu i usług województwa podlaskiego na tle gospodarki kraju wyglądają wyjątkowo niekorzystnie. Na przykład wartość nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w przedsiębiorstwach przemysłowych w 2010 r. wyniosła zaledwie 47,7% średniej krajowej. Niewielka interakcja regionu z rynkami zewnętrznymi jest prawdopodobną przyczyną ograniczonej motywacji podlaskich przedsiębiorstw do tworzenia nowych i rozwijania posiadanych przewag konkurencyjnych. Z pewnością nie bez znaczenia jest tu niewielka skłonność do ponoszenia ryzyka oraz wybór strategii przetrwania niż rozwoju.

Podstawową miarą konkurencyjności przedsiębiorstwa jest udział w rynku. Wartość przychodów podlaskich przedsiębiorstw w 2010 r. wyniosła 57,7 mld zł. W przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo wartość ta stanowiła 72,4% średniej krajowej. W województwie podlaskim jest względnie mniej przedsiębiorstw (w stosunku do liczby mieszkańców) niż średnio w kraju i dodatkowo przeciętne podlaskie przedsiębiorstwo sprzedaje o ponad 25 % mniej wyrobów i usług.

Podlaska gospodarka charakteryzuje się również bardzo niską wartością eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W 2008 r. wyniosła ona 862 EUR i plasowała region na 15 miejscu wśród 16 województw. Dodatkowo trzeba podkreślić ogromną dysproporcję wartości

³ Szacunek PKB per capita i bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwach oraz wskaźniki wyprzedzające koniunktury, BIEC Biuro inwestycji i cykli ekonomicznych, Warszawa 2011

⁴ Bez uwzględnienia podmiotów z PKD 2007 sekcji A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), K (Działalność finansowa i ubezpieczeniowa) oraz O (Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne)

tęgo wskaźnika w stosunku do najlepiej rozwiniętych polskich regionów. Wartość eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w woj. dolnośląskim w 2008 r. wyniosła 4428 EUR (ponad 5 razy więcej). Brak aktywności podlaskich przedsiębiorców na rynkach zewnętrznych, trzeba upatrywać w niskiej konkurencyjności wyrobów i usług oferowanych przez podlaskie firmy oraz niestety w niedostatecznej motywacji i umiejętności zarządczych podlaskich menadżerów (kompetencje kadry zarządzającej).

Najsilniejszą gałęzią gospodarki regionu jest przemysłowe przetwórstwo mleka. Podlascy producenci są liderami krajowymi z największym udziałem w rynku. Liczą się także na rynku europejskim. Branża przetwórstwa mleka ma bardzo duży wpływ na restrukturyzację i rozwój sektora rolnego w regionie. Wpływa również na rozwój innych sektorów przemysłu oraz na sektory handlu i usług, np. w obszarze zaopatrzenia rolnictwa, handlu, transportu itd. Można powiedzieć, że dla regionu jest branżą strategiczną.

Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 wzrost efektywności korzystania z zasobów przez podlaskie przedsiębiorstwa powinien przyczynić się do obniżenia kosztów działalności, a tym samym do podniesienia ich konkurencyjności. Największy potencjał w tym zakresie daje realizacja przedsięwzięć ograniczających energo- i materiałochłonność działalności. Skutkiem tego powinno być mniejsze zużycie energii, surowców i materiałów w przeliczeniu na jednostkę produktu lub usługi. Efektywnemu korzystaniu z zasobów naturalnych mają służyć eko innowacje, wdrażane także w sektorach tradycyjnych, takich jak: przemysł tekstylny, drzewny czy produkcja żywności. Istnieje również potrzeba rozwoju wszelkich przedsięwzięć związanych z „zieloną gospodarką”, w tym na terenach wiejskich, tak zwanych „business & biodiversity”. Ważnym aktywatorem „zielonego wzrostu” powinny być technologie TIK. Poza innowacjami technologicznymi potrzebne jest zorientowanie się na innowacje „pozatechnologiczne”. Uzupełniający charakter mogą mieć także działania w zakresie dostosowania istniejących instalacji do wymogów najlepszych dostępnych technik (best available technology – BAT), wdrażania systemów zarządzania środowiskowego oraz uzyskania certyfikowanych ekoznaków. Wzmocnienie zdolności przedsiębiorstw do tworzenia eko innowacji powinno przyczyniać się do powstawania innowacyjnych, „zielonych” produktów i usług, a tym samym zwiększać szanse zdobywania nowych rynków.

Na realizację celu tematycznego 3 będą miały wpływ działania realizowane w innych celach tematycznych, przede wszystkim w celu 11. (poprawa otoczenia regulacyjnego dla przedsiębiorców), 1. (wsparcie dla innowacyjnych przedsiębiorstw) oraz 2. (wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych). Równie istotne dla realizacji tego celu będą miały działania w ramach celu 8. związane z rozwijaniem kompetencji umożliwiających przedsiębiorcy dostosowywanie się do zmian oraz w ramach celu 10 dotyczące kształtowania kwalifikacji i kompetencji na potrzeby dynamicznej, nowoczesnej gospodarki. Pozwoli to przedsiębiorstwom na przechodzenie ze strategii utrzymania się na rynku na strategię rozwoju, a także na efektywne wykorzystanie zasobów ludzkich, jakie są w ich dyspozycji. Interwencja w zakresie celu tematycznego 3 ma wspierać inteligentne specjalizacje województwa, rozwijające się w oparciu o ich potencjały endogeniczne.

Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach

---

Strategia „Europa 2020” stawia ambitne cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energii. Emisję dwutlenku węgla należy ograniczyć co najmniej o 20% w porównaniu z poziomem z 1990 r. lub jeśli pozwolą na to warunki, nawet o 30%. Należy zwiększyć udział odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu energii do 20% (cel krajowy dla Polski 15% do 2020 r.) oraz zwiększyć efektywność wykorzystania energii o 20%. Osiągnięcie celów w zakresie energii ma pozwolić na zaoszczędzenie do 2020 r. 60 mld EUR na imporcie ropy naftowej i gazu. Nie mają to być tylko oszczędności finansowe: chodzi także o bezpieczeństwo energetyczne. Dalsza integracja europejskiego rynku energii może przynieść dodatkowe 0,6% do 0,8% PKB. Przewiduje się, że

dzięki osiągnięciu celu UE mówiącego o 20% udziale energii ze źródeł odnawialnych możliwe jest stworzenie w UE ponad 600 tys. miejsc pracy. Jeśli doda się do tego cel dotyczący 20% efektywności energetycznej, można mówić już o milionie nowych miejsc pracy. Priorytet ten wymaga takiej realizacji naszych zobowiązań w zakresie ograniczenia emisji, aby maksymalnie wykorzystać zalety tego procesu i utrzymać jego koszty na jak najniższym poziomie, między innymi poprzez upowszechnianie innowacyjnych rozwiązań technologicznych. Należy także dążyć do uniezależnienia wzrostu od wykorzystania energii i budować gospodarkę, która bardziej efektywnie korzysta z zasobów, co ma zapewnić Europie przewagę konkurencyjną, ale również zmniejszyć jej zależność od zewnętrznych źródeł zaopatrzenia w surowce i towary podstawowe.

Podstawowe kierunki „Polityki energetycznej Polski do 2030 r.” przyjętej przez Radę Ministrów w listopadzie 2009 r. (MP Nr 2 z 2009 r.) to:

- poprawa efektywności energetycznej,
- wzrost bezpieczeństwa dostaw paliw i energii,
- dywersyfikacja struktury wytwarzania energii elektrycznej,
- rozwój wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, w tym biopaliw,
- rozwój konkurencyjnych rynków paliw i energii,
- ograniczenie oddziaływania energetyki na środowisko.

Przyjęte kierunki polityki energetycznej są w znaczącym stopniu współzależne. Realizując działania zgodne z tymi kierunkami polityka energetyczna będzie dążyła do wzrostu bezpieczeństwa energetycznego kraju przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju. Polityka energetyczna wpisuje się w priorytety średniookresowej „Strategii rozwoju kraju 2020”, przyjętej przez RM w 2012 r. i długookresowej strategii kraju „Trzecia fala nowoczesności” Polska 2030. Cele polityki energetycznej są także zbieżne z celami Strategii Lizbońskiej i Strategii „Europa 2020”.

Kwestia odporności na utratę bezpieczeństwa energetycznego została podniesiona także w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. W zakresie realizacji tego celu wskazuje się konieczność rozbudowy systemu połączeń energetycznych z państwami sąsiednimi, rozbudowy połączeń wewnątrzkrajowych, rozwoju inteligentnych sieci przesyłowych, zapewnienie alternatywnych dróg dostaw gazu ziemnego i ropy naftowej oraz zwiększenie pojemności magazynów gazu, a także zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

W województwie podlaskim zużycie energii elektrycznej wynosi ok. 2,5 tys. GWh w ciągu roku, co jest najniższym wynikiem wśród wszystkich województw ale też z drugiej strony zdecydowanie przewyższa regionalną produkcję (0,8 GWh, co stanowi 0,34% produkcji energii elektrycznej ogółem w kraju). Oznacza to, że województwo jest uzależnione od importu energii elektrycznej, poprzez przestarzałe sieci, które z jednej strony grożą przerwami w dostępie do energii, a z drugiej powodują jej straty w trakcie przesyłu. W regionie, poza instalacjami opartymi o odnawialne źródła energii, znajduje się tylko jedno znaczących rozmiarów konwencjonalne źródło energii elektrycznej, jakim jest elektrociepłownia w Białymstoku. Istnieje bardzo duża potrzeba modernizacji sieci 110 kV i rozbudowy sieci 400 kV.

Kluczową kwestią dla bezpieczeństwa energetycznego województwa podlaskiego jest stan techniczny obiektów wytwarzających energię oraz gęstość i stan techniczny sieci przesyłowych i dystrybucyjnych. W obecnie istniejącej sieci brak jest rezerwowego zasilania lokalnych sieci. Zły stan techniczny linii energetycznych wpływa negatywnie na bezpieczeństwo energetyczne województwa (zwłaszcza terenów wiejskich) oraz niekorzystnie oddziałuje na rozwój gospodarczy. Mało wydolna infrastruktura zmniejsza także możliwość wykorzystania zasobów energii odnawialnej. Konieczna jest zatem rozbudowa i modernizacja infrastruktury energetycznej sieci przesyłowej i dystrybucyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem energetyki opartej na energii odnawialnej (np. budowa sieci umożliwiającej dystrybucję energii ciepłej). Działania powinny dotyczyć także rozwoju inteligentnych systemów przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej. W tym obszarze niezbędna jest komplementarna zatem interwencja w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, która umożliwi wykorzystanie

w pełni potencjału województwa w zakresie przechodzenia na energetykę opartą o źródła odnawialne.

Produkcja energii ze źródeł odnawialnych jest jednym ze sposobów ograniczenia emisji dwutlenku węgla do atmosfery. Udział odnawialnych źródeł energii (OZE) w produkcji energii elektrycznej w Polsce wynosił w 2011 r. 8%. Był on bardzo zróżnicowany w poszczególnych województwach. Województwo podlaskie znajduje się w czołówce stawki. Niemal połowa wyprodukowanej na terenie województwa energii elektrycznej (49%, 3 pozycja) powstała w instalacjach wykorzystujących źródła odnawialne. Nie zmienia to jednak faktu, że udział regionu w krajowym rynku produkcji elektryczności z OZE nie jest znaczący (w 2011 r. wyniósł 3% dając 12 pozycję w skali Polski).

Województwo posiada wysoki potencjał w zakresie produkcji energii z biogazu, przede wszystkim przy zaangażowaniu odpadów z produkcji zwierzęcej i spożywczej (głównie mleczarskiej). W instalacjach tego typu powstają także znaczne ilości energii cieplnej, które może być zagospodarowane lokalnie.

Region posiada też istotny potencjał w zakresie rozwoju energetyki wiatrowej. Już teraz w województwie znajduje się kilka dużych instalacji tego typu (m.in. farma o mocy 41 MW w okolicach Suwałk), a planowana jest budowa kolejnych. Panują w nim także korzystne warunki dla rozwoju małych elektrowni wiatrowych, które w założeniu przeznaczone są do przydomowej produkcji energii na własne potrzeby. Szczególnie korzystne warunki dla budowy instalacji tego typu znajdują się w północnej części województwa (okolice Suwałk). Z uwagi na relatywnie dobre warunki nasłonecznienia szczególnie w południowej części regionu opłacalne może być także produkowanie energii cieplnej za pomocą kolektorów słonecznych, służących przede wszystkim podgrzewaniu wody w gospodarstwach domowych oraz energii elektrycznej przy wykorzystaniu ogniw fotowoltaicznych.

W województwie podlaskim z powodzeniem może być wdrażany model, w którym energia odnawialna może być produkowana w małych zdecentralizowanych wytwórniach zarządzanych przez osoby fizyczne lub podmioty prawne, tworzone przez mieszkańców gminy i samorządy. Wykorzystanie polityk prowadzonych przez UE oraz rząd Polski do przeprowadzenia rewolucji energetycznej, która doprowadzi nie tylko do wzrostu udziału energii odnawialnej w jej konsumpcji, ale również sprawi iż właścicielami zdecentralizowanych źródeł energii będą podlascy mieszkańcy i przedsiębiorcy stanowi wyzwanie dla naszego województwa.

Jak wskazują przeprowadzone badania energetyka oparta na OZE musi spełniać wszystkie kryteria zrównoważonego rozwoju. Surowce energetyczne pochodzenia rolniczego powinny być wytwarzane w warunkach oszczędnego gospodarowania zasobami, a ich produkcja nie może stanowić zagrożenia dla środowiska. Intensywne („przemysłowe”) pozyskiwanie lub produkcja biomasy będą nieuchronnie prowadziły do rosnącej konkurencji o rolniczą przestrzeń produkcyjną oraz pogłębiającego się negatywnego oddziaływania na różnorodność biologiczną. Poważne i złożone oddziaływanie na środowisko wiąże się zwłaszcza ze zmianą użytkowania terenu i wprowadzaniem upraw energetycznych w miejsce użytków zielonych, lasów lub nieużytków. Efektem takiego działania jest zazwyczaj zwiększenie emisji CO₂ i N₂O i powstanie paradoksalnej sytuacji, w której monokultury oraz energochłonne przetwórstwo surowców stają się znacznym obciążeniem dla środowiska i nie tylko nie przyczyniają się do rozwiązania problemów niedoboru energii i ochrony klimatu, ale nawet mogą prowadzić do ich pogłębienia. W województwie podlaskim energetyczne wykorzystanie biomasy powinno w pierwszej kolejności wiązać się z zagospodarowaniem odpadów z produkcji rolnej, biomasy z pielęgnacji ekosystemów chronionych i nadwyżkowej biomasy z leśnictwa. Pożądanym kierunkiem jest fermentacja biomasy i produkcja biogazu (nawozy naturalne: obornik, gnojowica i pomiot ptasi z ewentualną domieszką roślinną, np. kiszonką traw pozyskiwanych z trwałych użytków zielonych lub trawy i koniczyny ze zmianowania na polach ornych).

W ramach celu dotyczącego promocji gospodarki niskoemisyjnej przewidywane jest wsparcie miast lub miast i ich obszarów funkcjonalnych. Działania będą wynikać z przygotowanych wcześniej planów gospodarki niskoemisyjnej dla poszczególnych typów obszarów. Na rzecz promocji gospodarki niskoemisyjnej planowane są działania informacyjno-promocyjne, które przyczynią się do podniesienia wiedzy na temat oszczędności energii, ale również

o osiągniętych efektach ekologicznych i ekonomicznych (ilości zaoszczędzonej energii, środków finansowych czy utworzonych miejscach pracy, itp.) oraz kampanie promujące budownictwo zeroemisyjne.

Cel tematyczny 6 Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów

Racjonalne zarządzanie zasobami jest jednym z najważniejszych wyzwań w zakresie ochrony środowiska i wyzwań gospodarczych, wskazanych przez Komisję Europejską w Wspólnych Ramach Strategicznych (WRS).

Województwo podlaskie posiada wyjątkowe walory przyrodnicze, cechuje je duża różnorodność biologiczna i dobry stan środowiska przyrodniczego. Przejawem tego jest duży udział obszarów prawnie chronionych, który w 2010 r. wynosił 32% (7 miejsce w kraju). Bardzo dużą powierzchnię stanowią obszary objęte najwyższą formą ochrony przyrody, jaką są w Polsce parki narodowe (4,56 km²/100 km² powierzchni województwa, 1 miejsce w kraju) oraz rezerваты przyrody (1,17 km²/100 km², 2 miejsce w kraju, przy czym podany wskaźnik powierzchni jest 2 razy większy od wartości dla następnego w kolejności województwa podkarpackiego). Na terenie regionu zlokalizowane są także 33 obszary objęte siecią Natura 2000, których łączna powierzchnia wynosi 1 342 tys. ha, zaś ochroną gatunkową objętych jest 70 gatunków na 100 km² powierzchni (1 miejsce w Polsce). Wysoki udział tych form ochrony przyrody wynika m.in. z występowania wielu unikatowych na skalę europejską i w niewielkim stopniu zmienionych działalnością człowieka kompleksów puszczańskich.

Dobry stan środowiska nie zwalnia jednak z troski o nie i z obowiązku stałego przeciwdziałania czynnikom i zjawiskom negatywnie oddziałującym na różnorodność biologiczną, takim jak np. przekształcanie, degradacja i fragmentacja siedlisk flory i fauny, zmiana użytkowania terenu, nadmierna eksploatacja zasobów naturalnych, zanieczyszczanie środowiska, rozprzestrzenianie się inwazyjnych gatunków obcych. Naruszenie stabilności układów przyrodniczych, w szczególności na obszarach wykorzystywanych gospodarczo, może bowiem w konsekwencji doprowadzić do negatywnych skutków dla gospodarki i społeczeństwa. Dlatego z uwagi na potrzebę ochrony potencjału endogenicznego, jakim jest duża różnorodność biologiczna i dobry stan środowiska przyrodniczego, niezbędna jest w regionie realizacja działań ujętych w priorytecie inwestycyjnym 6.4 (Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury).

Emisja zanieczyszczeń w regionie jest jedną z najniższych w kraju (emisja zanieczyszczeń gazowych - przedostatnie miejsce z wartością 0,79 ton na km² rocznie, podczas gdy średnia krajowa wynosi 6,5 ton/km² rocznie; emisja zanieczyszczeń pyłowych - ostatnie miejsce w kraju z wartością 0,06 ton na km² w roku, podczas gdy średnia krajowa wynosi 0,2 tony/km² w roku). Jest to spowodowane głównie niewielką liczbą zakładów uciążliwych zlokalizowanych na obszarze województwa. Pomimo niskiego poziomu emisji zanieczyszczeń średnio w regionie, miejscowo odnotowywane są przekroczenia stężeń normatywnych, wywołane głównie złym stanem technicznym wielu urządzeń wykorzystywanych do spalania, jakością paliw w połączeniu z niejednokrotnie niekorzystnymi warunkami rozprzestrzeniania się substancji w powietrzu. Głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń do powietrza w regionie są ciepłownie miejskie, przemysłowe, rozproszone źródła emisji z sektora komunalno—bytowego, a także zanieczyszczenia komunikacyjne. W emisji największy udział mają: dwutlenek węgla, dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenek węgla i pyły. Największa emisja zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego powstaje w Białymstoku, Łomży i Suwałkach, a także w powiatach: grajewskim, zambrowskim i hajnowskim. Na całym terenie województwa podlaskiego w 2011 r. stwierdzono przekroczenie dopuszczalnego stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀, benzo(a)piranu w aglomeracji białostockiej, stężenia docelowego pyłu zawieszonego PM_{2,5} w strefie podlaskiej oraz w aglomeracji białostockiej.

W tym kontekście istotna jest realizacja Priorytetu inwestycyjnego 6.5 (Działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów poprzemysłowych

i redukcja zanieczyszczenia powietrza) poprzez działania na rzecz ograniczania emisji zanieczyszczeń powietrza, w tym gazów cieplarnianych i pyłów. Ochrona powietrza jest bowiem działaniem kluczowym z punktu widzenia ochrony środowiska i zdrowia mieszkańców.

Z uwagi na małą liczbę zakładów uciążliwych w województwie, niewielka jest także ilość wytwarzanych przez nie odpadów (odpady z przemysłu wynosiły w 2011 r. 35 ton/km², tj. najmniej w całej Polsce, podczas gdy średnia krajowa była ponad 10 razy większa). Udział odpadów z przemysłu poddanych odzyskowi w ogólnej ilości wytworzonych odpadów w tym samym roku wyniósł 91%, plasując region na 5 miejscu w kraju. Jednakże problemem w województwie są odpady komunalne. Chociaż pod względem wytwarzanych odpadów komunalnych region zajmuje 12 miejsce w kraju, to wskaźnik zebranych odpadów jest już najniższy w Polsce. Na ten wynik wpływa przede wszystkim najniższy w kraju odsetek osób objętych zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych - 63% wobec średniej 80%. Większość wyprodukowanych odpadów trafia na składowiska (83% zebranych odpadów) i tylko 4% zbieranych jest selektywnie (najmniej w kraju, średnio ze zbiórki selektywnej pochodzi 9% odpadów komunalnych), dlatego gospodarkę odpadami w regionie można określić jako nieefektywną i przestarzałą. W związku z tym konieczna jest zmiana obecnej sytuacji poprzez kompleksowe działania skierowane na poprawę gospodarowania odpadami realizowane w ramach Priorytetu inwestycyjnego 6.1 (Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego).

W województwie jest także niewystarczająca infrastruktura związana z gospodarką wodno-ściekową. Województwo podlaskie jest wyposażone w sieć wodociągową długości 12 321,5 km. Pod względem długości sieci wodociągowej na 100 km² podlaskie w 2010 r. zajęło dopiero 13. miejsce w Polsce ze wskaźnikiem 61 km/100 km², podczas gdy średnia krajowa wyniosła 87,3 km/100 km². Na przestrzeni lat 2004-2010 następował jednak stały wzrost wskaźnika długości sieci wodociągowej na 100 km² (z poziomu 52,6 km/100 km² w 2004 r.). W 2010 r. w podlaskim 87,8% ludności korzystało z sieci wodociągowej, co daje regionowi 11. miejsce w kraju.

Zwodociągowanie gmin w regionie jest na poziomie średniej krajowej, jednak występują duże braki w zakresie dostępności kanalizacji. W 2010 r. z sieci kanalizacyjnej korzystało co prawda niemalże tyle samo mieszkańców co średnio w kraju (60% wobec średniej 62%), ale występowały bardzo duże dysproporcje w dostępie na linii miasto-wieś. Tylko 17% ludności wiejskiej było podłączonych do sieci kanalizacyjnej (14 miejsce w kraju). Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku oczyszczalni ścieków, bowiem tylko 19% wszystkich mieszkańców terenów wiejskich korzysta z oczyszczalni ścieków (średnia dla kraju wynosi 31%). Powyższa sytuacja uzasadnia potrzebę realizacji Priorytetu inwestycyjnego 6.2 (Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury).

Działania w zakresie efektywnego gospodarowania zasobami wymagają uzupełnienia poprzez promowanie zrównoważonego gospodarowania gruntami i gospodarki wodnej, w tym zapobieganie powodziom, efektywne wykorzystanie wody, ochronę zasobów naturalnych (powietrza, wody, gleby) oraz zapewnianie odporności na zmianę klimatu. W związku z tym konieczna jest również realizacja Priorytetu inwestycyjnego 5.2 (Promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi) w regionie.

Województwo podlaskie poza walorami przyrodniczymi posiada też walory kulturowe wynikające przede wszystkim z odrębności kulturowej, religijnej i narodowościowej oraz transgranicznego położenia. Znajdują się tu główne skupiska i ośrodki kulturalne polskich: Białorusinów (Białystok, Bielsk Podlaski, Hajnówka, Sokółka, Gródek, Siemiatycze, Michałowo, Orla), Ukraińców (Bielsk Podlaski i Białystok), Litwinów (Puńsk i Sejny), Tatarów (Sokółka, Białystok), Rosjan (Białystok), staroobrzędowców (Suwalszczyzna) i Romów (Białystok, Suwałki). Różnorodność etniczna i narodowościowa ma swoje odbicie w licznych zabytkach

kultury i architektury materialnej, w obiektach architektury ludowej oraz miejscach o dużym znaczeniu historycznym. W regionie funkcjonują też liczne obiekty sakralne różnych wyznań. W województwie podlaskim jest 22755 zabytków nieruchomych oraz 4232 obiektów zabytków sztuki i rzemiosła artystycznego oraz 12 obiektów zabytków techniki, 3768 wyposażenia świątyń, 65 kolekcji. Stan obiektów zabytkowych jest zły, szczególnie zabytków drewnianych. W zakresie instytucji kultury zgodnie z Diagnozą partycypacji w kulturze w województwie podlaskim na tle kraju województwo podlaskie posiada najmniej bibliotek publicznych, bardzo słabo rozwiniętą infrastrukturę domów kultury i kin stałych. Mieszkańcy rzadko korzystają z oferty muzeów, kin, bibliotek i galerii, uczestniczą głównie w imprezach organizowanych przez domy kultury i podobne instytucje. Z kolei Białystok jako stolicę województwa cechuje niedoinwestowanie infrastruktury kultury oraz słaba promocja zewnętrzna. Infrastruktura kulturalna jest jednym z ważniejszych elementów, od których zależy dostępność do oferty kulturalnej regionu.

Stan obiektów kulturowych istniejących na terenie województwa podlaskiego a także ich wyposażenia techniczne nie jest wystarczające. Istnieje potrzeba modernizacji, a także podwyższanie standardów bazy materialnej istniejących obiektów kulturowych. Dlatego z uwagi na potrzebę efektywnego wykorzystania potencjału kulturowego województwa podlaskiego, ochrony obiektów zabytkowych oraz poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym ich dostępności dla osób niepełnosprawnych niezbędna jest w regionie realizacja działań ujętych w priorytecie inwestycyjnym 6.3.

Cel tematyczny 7 Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych

Jednym z głównych wyzwań dla Polski, określonych przez Komisję Europejską w WRS, jest rozwój nowoczesnej infrastruktury sieciowej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, w tym zwiększanie międzynarodowej dostępności Polski i dostępności regionów peryferyjnych, rozwoju sieci transportowej między aglomeracjami oraz rozwoju systemów transportu w obszarach metropolitalnych. Realizacji tego wyzwania ma służyć m.in. cel tematyczny 7: Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych.

Ocena dostępności transportowej zawarta w Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) również porusza problem największej peryferyjności drogowej i kolejowej do „rdzenia Europy” cechującej regiony wschodnie, jak również wskazuje województwo podlaskie wśród obszarów o najsłabszej dostępności transportowej mierzonej wskaźnikiem MDT. Powyższa Strategia jako główny cel wskazuje zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawę bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego, przez tworzenie spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym. Osiągnięcie tego celu pozwoli na stworzenie dogodnych warunków, sprzyjających stabilnemu rozwojowi gospodarczemu kraju, gdyż sukces gospodarczy jest funkcją m. in. dostępności.

Dostępność transportowa jest kluczowym czynnikiem rozwoju regionu, który z jednej strony decyduje o jego atrakcyjności inwestycyjnej, pozwala na promocję regionu oraz pomaga w rozwoju przedsiębiorczości lokalnej, w tym warunkuje możliwości rozwoju turystyki, a z drugiej strony znacząco przyczynia się do podniesienia standardu życia mieszkańców. Słabo rozwinięty transport stanowi obecnie jedną z głównych barier dla wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. W chwili obecnej interwencji wymaga poprawa stanu technicznego oraz modernizacja układu transportowego województwa, mająca na celu stworzenie nowoczesnego i sprawnego wewnętrznie układu drogowego, kolejowego, jak i lotniczego.

Region wymaga dalszych inwestycji w zakresie nowoczesnej infrastruktury sieciowej, w tym transportowej, które przyczynią się do wzrostu konkurencyjności jego gospodarki, a tym samym wzrostu gospodarczego. Poprawa dostępności przyczyni się z jednej strony do rozwoju

⁵ Rejestr zabytków nieruchomych, stan na dzień 31 marca 2013 r.

społeczno-gospodarczego przez stworzenie lepszych warunków do wymiany ekonomicznej i cywilizacyjnej wewnątrz regionu oraz z innymi regionami w kraju, z drugiej - zwiększy dynamikę kontaktów międzynarodowych, także tych, które wiążą się z funkcjami tranzytowymi. Infrastruktura transportowa w regionie (w szczególności w zakresie dróg krajowych i wojewódzkich) służy bowiem nie tylko mieszkańcom województwa. Przez region odbywa się znaczący ruch tranzytowy, co zwiększa obciążenie istniejącej sieci.

Interwencja w tym obszarze jest uzasadniona ze względu na potrzebę usuwania niedoborów przepustowości w infrastrukturze transportowej. Do realizacji tego celu konieczne są także działania zwiększające wzajemną dostępność głównych ośrodków miejskich, poprawę dostępności ośrodków subregionalnych i obszarów wiejskich oraz zwiększenie dostępności obszarów o najniższym jej poziomie do największych miast.

Województwo podlaskie należy do regionów o najsłabiej rozwiniętej infrastrukturze transportowej w kraju. Analiza wszystkich środków transportu za pomocą wskaźnika międzygałęziowej dostępności transportowej (WMDT), który w roku 2011 wyniósł w województwie jedynie 73,3% średniej krajowej, plasuje region na przedostatnim miejscu w kraju. WMDT uległ jednocześnie znacznemu pogorszeniu w stosunku do 2008 roku, kiedy to województwo plasowało się nieznacznie powyżej średniej krajowej.

Region charakteryzuje słabe zintegrowanie stolicy regionu z krajowym układem komunikacyjnym i stolicami województw ościennych za pomocą dróg szybkiego ruchu oraz pogarszający się stan techniczny dróg i linii kolejowych. Lepsze połączenia między ośrodkami wzrostu sprzyjają rozpowszechnianiu wiedzy i stymulują handel oraz wzmacniają konkurencyjność przedsiębiorstw (m.in. dzięki ograniczeniu kosztów transportu), wywierając pozytywny wpływ na rynek pracy. Niemniej istotna z punktu widzenia wzrostu atrakcyjności regionu dla inwestorów, sąsiadów czy turystów oraz jakości życia mieszkańców jest także poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz województwa, która warunkuje dostęp do usług publicznych.

Dla rozwoju regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do optymalizacji i integracji systemów transportowych, zwiększenia ich efektywności, zmniejszenia obciążeń środowiskowych i poprawy bezpieczeństwa ich użytkowania.

Celem interwencji powinno być integrowanie transportu drogowego, kolejowego, powietrznego, tworzenie warunków do komplementarności różnych rodzajów transportu oraz rozbudowa „inteligentnych” systemów transportowych. Pierwszoplanowe znaczenie będzie miało stworzenie dogodnych warunków do budowy i rozbudowy terminali przeładunkowych i przesiadkowych dla różnych form transportu. W największych ośrodkach miejskich należy dążyć do tworzenia intermodalnego pasażerskiego transportu publicznego.

Realizacja celu, jakim jest poprawa atrakcyjności regionu, m.in. z punktu widzenia potencjalnych inwestorów, co z kolei stwarza szansę na wzrost konkurencyjności gospodarki i przedsiębiorstw, wymaga także rozbudowy i modernizacji infrastruktury transportowej o istotnym znaczeniu gospodarczym, niezbędnej do skomunikowania, np. z terenami inwestycyjnymi czy przejściami granicznymi.

Z punktu widzenia zwiększenia konkurencyjności gospodarki regionu, konkurencyjności przedsiębiorstw oraz poprawy spójności społecznej i terytorialnej istotna jest realizacja działań na rzecz zwiększania mobilności regionalnej określonych w priorytecie inwestycyjnym 7.2 poprzez inwestycje łączące drugorzędne i trzeciorzędne węzły z infrastrukturą TEN-T oraz poprawiające bezpieczeństwo na tych drogach.

W przypadku zewnętrznej dostępności komunikacyjnej, pod względem transportu drogowego województwo podlaskie jest skomunikowane stosunkowo dobrze jedynie z Warszawą. Dostępność transportowa stolic pozostałych województw graniczących z województwem podlaskim (Lublin i Olsztyn) jest znacznie gorsza.

Stan infrastruktury drogowej w województwie podlaskim jest bardzo niepokojący. odsetek dróg krajowych, których stan wymaga natychmiastowych remontów wzrósł bardzo gwałtownie w latach: 2009-2011 i jest obecnie na poziomie około 21%, co znacznie przekracza średnią krajową (17%).

Jakość dróg w regionie jest obecnie zła, jedynie 48% dróg publicznych stanowią drogi o nawierzchni twardej, co daje mu ostatnią pozycję wśród województw w 2011 r. Najniższy był także udział dróg o nawierzchni twardej ulepszonej, który wynosił w województwie podlaskim jedynie 43%. W zależności od powiatu udział dróg gruntowych waha się od niespełna 10% w Białymstoku do ponad 70% w powiecie kolneńskim i augustowskim. W tym ostatnim stanowią one ponad 3/4 wszystkich dróg publicznych. Tylko w 4 z 14 powiatów ziemskich drogi o nawierzchni twardej stanowią więcej niż połowę wszystkich dróg gminnych i powiatowych.

O złym stanie infrastruktury drogowej świadczą również statystyki wypadków. W roku 2010 województwo podlaskie było czwartym w kraju pod względem ilości ofiar śmiertelnych w wypadkach samochodowych na 100 tys. ludności, a w roku 2009 zajmowało pod tym względem pierwsze miejsce. Co prawda jest to wskaźnik cechujący się dość dużą zmiennością, jednak w latach 2004-2010 województwo podlaskie tylko raz znalazło się poza pierwszą piątką województw o największej liczbie wypadków śmiertelnych na 100 tys. ludności. Statystyki te są tym bardziej alarmujące z racji niższego natężenia ruchu na drogach województwa podlaskiego oraz stosunkowo niskiej liczby wypadków drogowych ogółem rejestrowanych na terenie województwa.

Inwestycje drogowe polegające na włączaniu drugorzędnych i trzeciorzędnych węzłów do sieci TEN-T w województwie mają fundamentalne znaczenie dla poprawy jego zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej, szczególnie z uwagi na to, że jest ono jednym z dwóch regionów w skali kraju, które nie dysponują (wg stanu na koniec 2011 r.) ani jednym odcinkiem drogi o statusie autostrady. Celem tych działań będzie połączenie z siecią dróg ekspresowych oraz uzupełnienie istniejącej luki w połączeniach transgranicznych.

Z uwagi na tranzytowe położenie w regionie odnotowuje się rosnące natężenie ruchu pojazdów ciężarowych (ponad 40% udział pojazdów ciężkich z przyczepami w ogólnym natężeniu ruchu na drogach krajowych), które powodują większe zużycie infrastruktury niż pojazdy osobowe, dlatego niezbędne są inwestycje w tę infrastrukturę. W przypadku ich braku, istniejąca sieć drogowa będzie podlegać presji przekraczającej jej możliwości techniczne i w związku z tym podlegać degradacji, co w efekcie przełoży się na spadek zarówno przepustowości, jak i dalsze pogorszenie bezpieczeństwa dróg w województwie. Z uwagi na wpływ na jakość życia mieszkańców, w tym stan bezpieczeństwa na drogach, projektowane inwestycje powinny uwzględniać takie warunki jak: zmniejszanie uciążliwości hałasowej, budowę ekranów akustycznych i tworzenie pasów zieleni przy drogach o dużym natężeniu ruchu w pobliżu zabudowy mieszkaniowej.

Województwo podlaskie nie posiada żadnego portu lotniczego. Sytuacja pod względem lotniczej dostępności transportowej województwa jest zła z uwagi na to, że mimo iż w chwili obecnej 2 województwa sąsiadujące z podlaskim posiadają port lotniczy (mazowieckie i lubelskie), to dostępność tych lotnisk jest nadal bardzo ograniczona (brak bezpośredniego połączenia kolejowego do Lublina oraz niedoinwestowanie trasy S-19). Prawie cały region znajduje się poza izochroną 120 minut dostępności do portu lotniczego. Po uruchomieniu portu lotniczego w Lublinie, Białystok pozostaje największym miastem w Unii Europejskiej pozbawionym komunikacji lotniczej, a Podlaskie jako region jest obszarem najbardziej oddalonym od lotniska komunikacyjnego.

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) działaniem zapewniającym zwiększanie dostępności do istniejącej sieci portów lotniczych, ma być rozbudowa drogowych i kolejowych połączeń umożliwiających zwiększenie dostępności do istniejących portów lotniczych, w szczególności w regionach nie dysponujących infrastrukturą lotniskową, w tym w Polsce Wschodniej. Jednocześnie, jeżeli powyższe działanie nie zapewni w racjonalnym czasie dostępu do funkcjonującej sieci lotnisk, zaleca się adaptowanie do standardów portów lotniczych istniejących małych lotnisk cywilnych, lub tam, gdzie jest to uzasadnione - budowę nowego lotniska.

Budowa lotniska regionalnego o parametrach dopasowanych do rzeczywistych potrzeb i możliwości regionu, w dobie rosnącego popytu na transport lotniczy, umożliwi szybki transport wewnątrz kraju oraz włączy województwo w międzynarodowy system transportu powietrznego poprzez łączność z węzłami lotniczymi jak Wrocław, Gdańsk, Szczecin, Bruksela

czy Londyn (podłączenie do sieci TEN-T). Odprawy pasażerów w największych portach wskazują na trend wzrostowy w prognozowanym ruchu lotniczym w Polsce, co może mieć istotne znaczenie dla korzyści płynących ze zrealizowania inwestycji budowy lotniska regionalnego. Zgodnie z prognozami ULC, popyt na podróże lotnicze w latach 2010 – 2020 wzrośnie o ok. 100%, natomiast w latach 2010-2030 o 178 -270%.

Gęstość zaludnienia w województwie jest najniższa w kraju, a sieć osadnicza w wielu częściach regionu mocno rozproszona, co sprawia, że wskaźniki biorące pod uwagę liczbę mieszkańców wypadają w nim korzystnie, jednakże w rzeczywistości dostępność wewnętrzna nie może poszczycić się najlepszymi wskaźnikami. Po części wynika to z uwarunkowań geograficznych województwa (duża rozciągłość południkowa), jednak największy wpływ na to ma przede wszystkim stan infrastruktury transportowej regionu. Wiele obszarów województwa znajduje się poza zasięgiem izochrony 90 minut dostępu do stolicy województwa. Są to głównie najbardziej oddalone obszary powiatu suwalskiego i sejneńskiego, ale także południowej części powiatu siemiatyckiego. Dojazd do Białegostoku z najbardziej na północ wysuniętych części województwa zajmuje ponad 2 godziny.

Realizacja PI 7.2 umożliwi zmierzenie się z problemami zróżnicowań przestrzennych i przeciwdziałaniem peryferyjności. Chodzi tu zarówno o peryferyjność określoną według tradycyjnych osi zróżnicowania poziomu życia, które przebiegają: między miastami a obszarami wiejskimi oraz – z uwagi na położenie regionu - między wschodem a zachodem kraju, jak i nierówności wynikające z przewagi dużych ośrodków miejskich nad regionami peryferyjnymi, coraz wyraźniejsze kontrasty jakości życia wewnątrz dużych miast oraz peryferyjność obszarów o relatywnie centralnej lokalizacji, ale znajdujących się poza strefą korzystnego oddziaływania ośrodków miejskich i charakteryzujących się brakiem funkcjonalnych powiązań z wielkimi miastami. Opisywana peryferyjność wynika najczęściej z barier w zakresie dostępności infrastrukturalnej (w tym głównie niedostatecznego rozwoju sieci i jakości dróg oraz jakości połączeń kolejowych) oraz braku synergii trzech rodzajów transportu (w tym niedostatecznej integracji połączeń kolejowych z siecią dróg krajowych i lokalnych). W tym kontekście bardzo ważnym wyzwaniem jest zwiększenie zewnętrznej i wewnętrznej (międzyregionalnej i lokalnej) dostępności terytorialnej oraz włączenie regionu do europejskiego zintegrowanego systemu transportowego, umożliwiającego sprawne przewozy towarów i ludności.

Stąd też niezbędne są działania w zakresie poprawy spójności przestrzennej na rzecz obszarów, które są najbardziej oddalone od ośrodka wojewódzkiego. Zmniejszanie czasu dojazdu do głównych ośrodków przyczyniać się będzie do zwiększenia szans rozwojowych regionu, poprawy dostępności do usług publicznych, które w dużej mierze zlokalizowane są w stolicy województwa i miastach subregionalnych oraz do zahamowania negatywnych procesów demograficznych, społecznych i gospodarczych.

Z uwagi na brak terminali przeładunkowych przystosowanych do obsługi transportu intermodalnego oraz zły stan i złą jakość istniejącej infrastruktury punktowej (terminalowej) w regionie, uzasadniona jest realizacja Priorytetu inwestycyjnego 7.3. Węzły multimodalne mogą powstawać w miejscach, w których krzyżują się co najmniej dwa typy infrastruktury. Miejsca takie mają stać się punktami przeładunkowo-składowymi dla towarów przed ich dalszym transportem, który ma się odbywać za pomocą najbardziej efektywnego środka transportu dla danego towaru. W zależności od jego tonażu, gabarytu, miejsca przeznaczenia i preferowanego czasu dotarcia może to być różny środek transportu. Dlatego tak ważny jest dostęp do różnych jego typów w powstałym węźle.

W województwie ważniejsze węzły przeładunkowe zlokalizowane są w Białymstoku oraz przy przejściach granicznych w Kuźnicy (z Białorusią) i Trakiszkach (z Litwą). W regionie nie funkcjonuje żadne kompleksowe centrum logistyczne, a istniejące jednostki określane tym mianem są w zasadzie punktami przeładunkowymi. Brak jest również większych terminali kontenerowych oraz nowoczesnych obiektów magazynowych. Są one niewielkie i powstają zazwyczaj z inicjatywy pojedynczych firm prywatnych. Żaden z węzłów znajdujących się w województwie nie jest uwzględniony jako lokalizacja tzw. platform multimodalnych na sieci Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T. Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) wskazuje na konieczność stworzenia regionalnych centrów

logistycznych przy dużych polskich aglomeracjach miejskich, w tym Białymstoku. Małe zapotrzebowanie na przeładunek z transportu samochodowego na kolejowy w województwie związane jest z faktem, iż kolejowy transport towarów na terenie Polski jest bardzo drogi i opłacalny jedynie w przypadku bardzo dużych ładunków. Ponadto zły stan infrastruktury kolejowej sprawia, iż ulega ona znacznej degradacji przy przewozach o dużej masie, co wpływa na konieczność pobierania wysokich opłat za przejazd ciężkich składów towarowych.

Na bazie istniejącej infrastruktury podlaskie ma potencjał w zakresie węzła bimodalnego (drogowo-kolejowego), ze względu na brak infrastruktury transportowej innych typów. Szansą na rozwój transportu multimodalnego w województwie jest z pewnością budowa regionalnego portu lotniczego oraz rewitalizacja linii szerokotorowych od granicy Polski z Białorusią, a także budowa linii Rail Baltica, która ma połączyć Tallin, Rygę i Kowno z Warszawą. Obecnie znaczna część transportu towarowego odbywa się poprzez transport samochodowy, który powoduje znaczne podwyższenie natężenia ruchu na drogach, zmniejsza bezpieczeństwo oraz z uwagi na znaczne obciążenia wpływa negatywnie na jakość nawierzchni dróg. W związku z tym celowe jest stworzenie warunków do ułatwienia przejścia z drogowego transportu towarowego na inne rodzaje transportu, zwłaszcza transport kolejowy, za pomocą platform intermodalnych i inteligentnych systemów transportowych.

Ponadto w regionie brakuje rozwiązań zapewniających integrację gałęzi transportowych i węzłów przesiadkowych w publicznym transporcie zbiorowym, głównie między ośrodkami powiatowymi, co jest mocno odczuwalne zwłaszcza we wschodniej części województwa.

Celowe jest umożliwienie realizacji działań na rzecz opracowania przyjaznych dla środowiska inteligentnych systemów transportu, promowanie zrównoważonej mobilności, rozwijanie przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, promowanie czystych ekologicznie pojazdów i wdrażanie programów opłat dla użytkowników i ograniczeń dostępu w centrach miast. Inteligentne systemy transportu ułatwiają dojazdy do pracy zarówno pod względem kosztów, jak i czasu, dlatego celowe jest ich wsparcie w miastach i ich obszarach funkcjonalnych. Realizacja działań na rzecz przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu jest pożądana także z uwagi na konieczność ochrony wyjątkowych walorów przyrodniczych województwa, przy jednoczesnym umożliwieniu rozwoju gospodarczego i poprawy jakości życia mieszkańców na terenach cennych przyrodniczo.

Słabo rozwinięta jest również infrastruktura kolejowa w regionie, jej zagęszczenie jest najniższe ze wszystkich województw oraz brakuje pełnej sieci połączeń pomiędzy wszystkimi największymi ośrodkami regionu oraz Białymstokiem i stolicami sąsiednich województw. O ile do Warszawy z Białegostoku można dotrzeć za pomocą 11 bezpośrednich połączeń w ciągu dnia, to do Olsztyna funkcjonują już tylko 2, a do Lublina żadne (przesiadka w Warszawie). Czas dojazdu pociągiem z Białegostoku do stolic sąsiednich województw jest bardzo zróżnicowany. Dojazd do Warszawy zajmuje min. 2 godziny i 40 minut, do Olsztyna 4 godziny i 19 minut, a do Lublina aż 5 godzin i 40 minut. Także częstotliwość połączeń jest bardzo zróżnicowana.

Z Białegostoku zelektryfikowane sieci biegną jedynie w trzech kierunkach: Warszawy, Kuźnicy Białostockiej (granica z Białorusią) oraz Ełku. Wśród nich jedynie linia do Warszawy jest dwutorowa, a zatem o większej przepustowości.

Komunikacja kolejowa pomiędzy ważnymi ośrodkami wewnątrz województwa również nie jest najlepsza. Funkcjonuje linia łącząca Białystok z Suwałkami (4 połączenia w ciągu dnia, najkrótszy czas przejazdu 2 godziny i 13 minut). Nie ma za to możliwości dojazdu pociągiem do Łomży, ani ze strony Białegostoku, ani Suwałk.

Kolejnym problemem dotyczącym infrastruktury kolejowej w Podlaskim jest przystosowanie istniejącej sieci kolejowej do rozwijania tylko niskich prędkości z powodu złego stanu technicznego i przestarzałego taboru. Występuje stałe zagrożenie ograniczania połączeń kolejowych na skutek dekapitalizacji infrastruktury, likwidacji istniejących połączeń i zmniejszenia przewozów towarowych.

Z uwagi na politykę Unii Europejskiej, promującą zdecydowanie transport kolejowy, jak również z powodu środowiskowych uwarunkowań województwa podlaskiego, należy zwrócić szczególną uwagę na stan i rozwój tego środka transportu. Z uwagi na położenie regionu, z perspektywy

powiązań międzynarodowych istotna jest również poprawa jakości połączeń kolejowych z Białorusią, Litwą.

Z uwagi na obecny stan kolei w celu poprawy dostępności komunikacyjnej regionu uzasadniony jest rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego poprzez realizację Priorytetu inwestycyjnego 7.4. Odbywać się on powinien poprzez budowę, modernizację, rehabilitację regionalnej sieci kolejowej i infrastruktury dworcowej poza siecią TEN-T.

Działania określone w ramach tego celu tematycznego w stosownych przypadkach mogą się przyczynić do powiązanych interwencji objętych celem tematycznym ukierunkowanym na gospodarkę niskoemisyjną i ochronę środowiska.

Cel tematyczny 8 Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników

We współczesnym świecie, w obliczu coraz silniejszej globalnej konkurencji, kapitał ludzki o odpowiednio wysokich kompetencjach i kwalifikacjach dostosowanych do wyzwań zmieniającej się rzeczywistości stanowi jeden z nieodzownych warunków szybkiego rozwoju gospodarczego i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz, co za tym idzie, poprawy jakości życia obywateli. Jednym z trzech celów Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego (SRKL) wpisujących się w cel strategii „Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”, jest wzrost zatrudnienia wyznaczonym do osiągnięcia wskaźnikiem zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat na poziomie 75%, a dla Polski na poziomie 71%. Wzrost ten powinien nastąpić m.in. wskutek zwiększenia liczby pracujących kobiet i osób starszych oraz lepszej integracji migrantów na rynku pracy.

Według SRKL aktywne uczestnictwo w procesach społecznych oznacza nie tylko świadczenie pracy, czy prowadzenie działalności gospodarczej, ale także stały rozwój osobisty i wszelką aktywność społeczną. Niezależnie od tego, ograniczenie bierności zawodowej oraz bezrobocia są warunkami niezbędnymi, aby w perspektywie średniookresowej kontynuować proces poprawy jakości życia.

Zgodnie z założeniami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju (Polska 2030) celem polityki rynku pracy nie powinno być tylko zachowanie już istniejących miejsc pracy, lecz utrzymanie wysokiego tempa powstawania nowych. Sytuacja na rynku pracy zależy przede wszystkim od tempa kreacji zatrudniania.

W zakresie celu tematycznego 8 istotnym wyzwaniem jest konieczność ograniczenia zarówno przewidywanego w prognozach demograficznych systematycznego spadku liczby ludności Polski (mającego nasilić się po 2015 r.), jak i spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym. Zjawisko to stanowi istotne zagrożenie dla rozwoju, czemu przeciwdziałać powinny: polityka pronatalistyczna, wykorzystanie rezerw rynku pracy, odpowiednie rozwiązania w zakresie opieki przedszkolnej, systemu szkolnictwa i opieki zdrowotnej, oraz uzupełniając efektywna polityka migracyjna. Kolejnym wyzwaniem jest zwiększanie aktywności zawodowej oraz zwiększenie adaptacyjności zasobów pracy. Koniecznym jest nie tylko zapewnianie warunków dla rozwoju umiejętności i kompetencji kadr, ale także warunków zatrudnienia pozwalających na godzenie obowiązków zawodowych i rodzinnych, jak również odpowiednie dostosowanie środowiska pracy do zachowania wysokiej efektywności pracy osób starszych.

Województwo podlaskie jest w dalszym ciągu stosunkowo młodym regionem, chociaż starzejącym się. Występują w nim niekorzystne tendencje demograficzne zarówno pod względem przyrostu naturalnego, który wynosił -0,4 na 1000 mieszkańców w 2011 r. (11 miejsce w kraju), jak i w saldzie migracji, które jest od wielu lat ujemne (-1,6 na 1000 mieszkańców w 2011 r., 12 miejsce).

Specyfiką woj. podlaskiego na tle Polski w zakresie zmian sytuacji demograficznej jest więc większa dynamika ubytku ludności, zwłaszcza w wieku przedprodukcyjnym, większy wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym, ale jednocześnie mniejsza dynamika przyrostu ludności w wieku poprodukcyjnym oraz wyższy niż w kraju, ale dynamiczniej zmniejszający się wskaźnik obciążenia demograficznego. Niekorzystne zmiany w strukturze ekonomicznej. spowodują

przede wszystkim ograniczenie potencjalnych zasobów pracy, co może odbić się negatywnie na konkurencyjności całego regionu.

Na spadek liczby ludności województwa wpływają zarówno zmiany demograficzne spowodowane ujemnym przyrostem naturalnym i starzeniem się społeczeństwa, jak i presją migracyjną powodującą z jednej strony dysproporcje w rozmieszczeniu siły roboczej, a z drugiej odpływy zasobów pracy, zwłaszcza osób dobrze wykształconych. W województwie podlaskim następuje powolny, ale znaczący ubytek ludności m.in. z powodu znacznych migracji do ościennych województw (Warszawa) i za granicę. Współwystępuje ponadto proces starzenia się ludności (dotyczy głównie ludności wiejskiej, ucieczki mieszkańców wsi (głównie młodych do miast) i długoletni ujemny przyrost naturalny. Jak podają prognozy demograficzne do 2035 r. zasoby pracy regionu mogą skurczyć się nawet o 20%. W woj. podlaskim, według długoterminowych prognoz Głównego Urzędu Statystycznego, liczba ludności zmniejszy się o 10%, aczkolwiek w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym aż o 1/3, podczas gdy o 50% wzrośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym.

O procesie starzenia się społeczności województwa świadczy również wskaźnik obciążenia demograficznego (iloraz liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym), który notuje wartości znacznie wyższe od poziomu krajowego. W 2002 r. wskaźnik o wartości powyżej 60 charakteryzował 4 powiaty województwa podlaskiego: sokólski, hajnowski, siemiatycki i bielski. Z kolei w 2009 r. wartość tę uzyskało już 10 powiatów. Można na tej podstawie stwierdzić, że zjawisko starzenia się społeczeństwa postępuje i rozprzestrzenia się. Wschodnie powiaty województwa wykazują się największą dynamiką starzenia się spośród wszystkich województw Polski Wschodniej.

Województwo podlaskie charakteryzuje się niestety wysokim wskaźnikiem definitywnej migracji ludzi młodych (wymeldowania na stałe). Co prawda należy do regionów, w których występuje jeszcze duży odsetek ludzi młodych (24%, 3 miejsce w kraju), ale wynika on przede wszystkim ze struktury wieku ludności osiadłej, a nie z ruchów migracyjnych. Region nie przyciąga młodych, a wręcz wielu z nich wyjeżdża do innych województw. Dużą siłą przyciągającą młodych ludzi dysponuje sąsiednie województwo mazowieckie. Bliskość Warszawy, która oferuje możliwość znalezienia perspektywicznej i interesującej pracy znacznie intensyfikuje procesy migracyjne ludzi wykształconych.

Odpływ wysoko wykwalifikowanych kadr z regionu („drenaż mózgów”) do innych ośrodków w Polsce czy za granicę znacznie osłabia zasoby pracy regionu. Województwo podlaskie, które jest stosunkowo młodym regionem powinno aktywnie działać na rzecz zatrzymania młodych, aktywnych i wysoko wykształconych mieszkańców, oferując im wysokiej jakości warunki do życia oraz perspektywiczną pracę. Podnosząc jakość życia w regionie i oferując możliwości rozwojowe ma szansę przyciągać kadry także z zewnątrz.

W województwie podlaskim występuje duża nierównowaga pomiędzy popytem na pracę a podażą pracy, co świadczy o niedostosowaniu kompetencyjno-kwalifikacyjnym zasobów pracy. Przejawem tego są duże dysproporcje pomiędzy liczbą zarejestrowanych bezrobotnych a liczbą zgłoszonych do urzędu ofert pracy (66 tys. osób do 16,7 tys. ofert). W większości przypadków występuje nadmiar osób bezrobotnych.

Mieszcząc się w kategorii potencjalnych zasobów pracy kategoria aktywnych zawodowo obejmuje osoby pracujące i bezrobotne. Jeśli chodzi o pracujących, ich liczba w województwie podlaskim w latach 2004-2010 ulegała wahaniom. Wg danych GUS o liczbie pracujących w gospodarce narodowej, w 2004 r. wynosiła ona 388 691 osób i wzrosła w 2010 r. do 398 005 osób (o 9 314 osób, tj. 2,4%). Wspomniane wahania odnoszą się do sytuacji, kiedy to w latach 2007-2009 liczba pracujących w województwie przekraczała 400 tys. osób (i wynosiła odpowiednio: 410 827, 418 845, 409 005 osób). Liczba pracujących wg metodyki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) wynosiła w 2005 r. 430,0 tys. osób i wzrosła w 2010 r. do 473 tys. osób.

Potencjalne zasoby pracy w województwie podlaskim (ludność w wieku produkcyjnym, czyli w wieku zdolności do pracy) wykazywały w latach 2004-2010 tendencję wzrostową. Z 734 351 osób w 2004 r. wzrosły do 764 843 osób w 2010 r. (wzrost o 30 492 osób, tj. 4,2%).

Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce są bardzo ściśle związane z pozostawaniem bez pracy i niskim poziomem aktywności zawodowej, zaś bezrobocie jest jednym z głównych powodów korzystania z pomocy społecznej. Dlatego tak ważne jest zapewnienie komplementarnego wsparcia w obu obszarach oraz tworzenie warunków do szerszego dostępu do zatrudnienia i uzyskiwania dochodu przez osoby funkcjonujące w środowiskach zagrożonych wykluczeniem społecznym. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych i biernych zawodowo stanowi podstawowe wyzwanie dla polityki zatrudnieniowej państwa, szczególnie w kontekście dokonujących się przemian społecznych, gospodarczych i demograficznych, które wpływają na strukturę rynku pracy w Polsce. Jednocześnie, ze względu na terytorialne zróżnicowanie poziomu bezrobocia, a także lepszą możliwość rozpoznania specyficznych problemów występujących w wymiarze lokalnym i regionalnym, pomoc kierowana do osób bezrobotnych i biernych zawodowo jest realizowana przede wszystkim na poziomie regionu, przy jednoczesnej współpracy i zaangażowaniu szerokiego grona podmiotów działających na rzecz aktywizacji zawodowej w skali regionalnej. Zmiany organizacyjne, w tym prowadzenie procesów restrukturyzacyjnych, niosą ze sobą ryzyko redukcji zatrudnienia. W celu przeciwdziałania wzrostowi bezrobocia wywołanego procesami adaptacyjnymi i modernizacyjnymi należy w zarządzaniu tymi procesami wspomóc zarówno przedsiębiorstwa, w tym przechodzące procesy restrukturyzacyjne i adaptacyjne, samorząd lokalny i instytucje rynku pracy. Konieczne jest także zwiększenie kompetencji kadr przedsiębiorstw w zarządzaniu zmianami organizacyjnymi oraz przechodzenia przez procesy zmian. Rozwój zasobów ludzkich jest kluczowym wyzwaniem dla zapewnienia trwałego i stabilnego rozwoju gospodarczego regionu. Procesy modernizacyjne i adaptacyjne wymuszają także ciągłą aktualizację, podnoszenie i zmianę kwalifikacji oraz umiejętności pracowników.

Pomimo iż istotny wpływ na rynek pracy mogą mieć w najbliższej perspektywie niekorzystne procesy demograficzne występujące w regionie, to w kontekście podaży pracy należy wskazać na istnienie niezagospodarowanych (realnych i potencjalnych) zasobów pracy w województwie. Dlatego należy położyć szczególny nacisk na wykorzystanie aktualnych rezerw i zapobieganie ich utracie zwłaszcza wskutek migracji osób w wieku najwyższej mobilności zawodowej (młodych), co może w przyszłości zaowocować jeśli nie odwróceniem to przynajmniej złagodzeniem niekorzystnych tendencji demograficznych.

Rynek pracy województwa podlaskiego jest słabo rozwinięty. Wynika to ze struktury gospodarczej regionu, które wyróżnia się negatywnie pod względem struktury zatrudnienia. Pracujący w rolnictwie stanowią ponad 30% ogółu pracujących w województwie. Stan ten nie ulega znaczącym zmianom. Stan rozwoju województwa decyduje o ograniczonej liczbie miejsc pracy w jego gospodarce. Z tego powodu zasoby pracy posiadane przez województwo nie mogą być w pełni wykorzystane. Problem potęguje niedostosowanie strukturalne podaży i popytu na pracę. Kumulacja problemu znajduje wyraz w strukturze zawodowo-kompetencyjnej bezrobocia i jest powodowana w głównej mierze niedostosowaniem kształcenia do potrzeb regionalnej gospodarki.

Istniejąca sytuacja może wskazywać na niski poziom kompetencji w zakresie przedsiębiorczości wśród mieszkańców województwa. Niska skłonność do podejmowania ryzyka i samoorganizacji w tym zakresie owocuje nie tylko odbiegającą od skali kraju liczbą inicjatyw gospodarczych, ale również wpływa na niskie oceny zasobów ludzkich przez przedsiębiorców. Województwo podlaskie charakteryzuje się niskim poziomem przedsiębiorczości. W 2010 r. na 10 tys. mieszkańców województwa przypadały 763 podmioty gospodarcze, co stanowiło 75% średniej dla Polski (14 miejsce). Sytuacja ta jest niezmienna od 2004 r. Tempo wzrostu omawianego wskaźnika w latach 2005-2010 średniorocznie w województwie podlaskim wynosiło 0,2%, podczas gdy w Polsce 1,4%.

Problemy demograficzne, takie jak spadek liczby ludności, starzenie się społeczeństwa, presja migracyjna, dysproporcje w rozmieszczeniu siły roboczej, wskazywane są jako kluczowe wyzwania polityki społeczno-gospodarczej nie tylko na poziomie europejskim, krajowym, ale także regionalnym. W odniesieniu do województwa podlaskiego niewątpliwie jednym z głównych problemów jest ujemne saldo migracji oraz prognozowany dalszy spadek liczby ludności. W świetle powyższych zagrożeń nieuniknione jest podjęcie działań mających na celu

neutralizowanie efektów zmian demograficznych, w tym podtrzymanie aktywności zawodowej i społecznej, w szczególności osób starszych, rozwój usług opiekuńczych i opieki długookresowej nad osobami zależnymi, rozwój infrastruktury związanej z czasem wolnym z uwzględnieniem potrzeb osób starszych. Istotnym obszarem działania będzie tworzenie warunków sprzyjających godzeniu ról rodzinnych i zawodowych, w tym poprzez rozwój systemu opieki nad dziećmi. Należy poprawić dostępność oraz jakość edukacji przedszkolnej. Przy stale zmniejszającej się liczbie osób w wieku edukacji szkolnej sektor edukacji formalnej będzie musiał się dostosować do zapewnienia usług i poprawy jakości kształcenia ustawicznego. Metodą łagodzenia skutków niżu demograficznego jest także zwiększanie uczestnictwa w rynku pracy, tworzenie elastycznych warunków pracy, w tym zatrudnienia w niepełnym wymiarze godzin bądź telepracy oraz pomoc pracownikom, zwłaszcza starszym, w nabyciu i podtrzymaniu umiejętności i kwalifikacji niezbędnych do pracy.

W kontekście problemów z wchłonięciem posiadanych zasobów pracy i ich dużej mobilności edukacyjnej należy wskazać, iż ewentualne działania na rzecz pobudzenia popytu na pracę w województwie powinny być ukierunkowane w pierwszej kolejności na wspieranie miejscowego biznesu, szczególnie w kluczowych gałęziach gospodarki oraz niezagospodarowanych obszarach aktywności gospodarczej, niż na przyciąganie kapitału z zewnątrz.

Z punktu widzenia jakości życia mieszkańców konieczna jest poprawa warunków w obszarze ochrony zdrowia. Wraz ze starzeniem się społeczeństwa będzie wzrastało zapotrzebowanie na usługi zdrowotne w zakresie pielęgniarstwa rodzinnego, głównie dotyczy to opieki nad osobami starszymi, obłożnie i przewlekle chorymi. Jednocześnie uwaga powinna koncentrować się na chorobach cywilizacyjnych oraz mających największy wpływ na aktywność zawodową i ich profilaktyce, wczesnej diagnostyce oraz leczeniu. Z uwagi na zachodzące procesy demograficzne wyzwaniem dla regionu jest wzmocnienie potencjału zasobów pracy. W celu wydłużenia wieku aktywności zawodowej proponowane są usługi świadczone indywidualnym osobom polegające m.in. na kształtowaniu zdrowego stylu życia, na profilaktyce zdrowotnej i wdrażaniu programów rehabilitacji leczniczej zapobiegających przerwaniu aktywności zawodowej ze względów zdrowotnych i ułatwiających powrót na rynek pracy. Problemem systemu ochrony zdrowia jest niska świadomość zdrowotna społeczeństwa oraz wykrywalność chorób w zaawansowanych stadiach rozwojowych.

Cel tematyczny 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem

Wykluczenie społeczne jednostek i grup jest jednym z podstawowych problemów społecznych. Samo zjawisko wykluczenia społecznego jest trudno definiowalne. Przyczyny marginalizacji są różne i niejednokrotnie nakładają się na siebie. Wykluczenie społeczne traktowane jest jako brak lub ograniczenie możliwości uczestnictwa, wpływania i korzystania z podstawowych instytucji publicznych i rynków, które powinny być dostępne dla wszystkich. Zjawisko to dotyczy najczęściej osoby niepełnosprawne, długotrwale bezrobotne, bierne zawodowo oraz żyjące w niekorzystnych warunkach ekonomicznych.

Istotną przyczyną wykluczenia społecznego jest ubóstwo. To groźne zjawisko staje się udziałem coraz większej liczby Polaków. Ubóstwo ma wiele znaczeń, jest pojęciem ekonomicznym, jak również socjologicznym. Określając w sposób najprostszy - dotyczy sytuacji, w której brakuje środków materialnych na zaspokojenie podstawowych potrzeb jednostki (żywności, mieszkania, odzieży). W roku 2010 w woj. podlaskim odsetek osób zagrożonych ubóstwem relatywnym wyniósł 13,4%, a więc zmniejszył się znacznie od 2004 roku (21,3%). Wskaźnik ten był znacznie niższy niż w kraju (17,6%). Natomiast poniżej tzw. ustawowej granicy ubóstwa żyło 11,0% mieszkańców województwa (w 2005 r. 19,4%), a więc znacznie więcej niż średnio w kraju (2010 r. – 7,3%). Również procent osób w gospodarstwach domowych, które przekroczyły granicę ubóstwa skrajnego (tzw. minimum egzystencji wyznaczające poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka) w woj. podlaskim jest wyższy niż w kraju (odpowiednio: 8,9% i 5,7%), chociaż

również zmniejszył się od 2005 roku (13,6%). Także z badań prowadzonych m.in. przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku wynika, że sytuacja materialna i życiowa mieszkańców województwa jest trudna. W ramach badania wykorzystano syntetyczny miernik stopnia zagrożenia ubóstwem i wartość tego wskaźnika dla województwa w 2010 r. wskazuje na wysoki stopień zagrożenia ubóstwem (w skali 5-stopniowej: od bardzo niski do bardzo wysoki). Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce są bardzo ściśle związane z pozostawaniem bez pracy i niskim poziomem aktywności zawodowej, zaś bezrobocie jest jednym z głównych powodów korzystania z pomocy społecznej. W Polsce grupą szczególnie zagrożoną wykluczeniem społecznym są osoby bezrobotne, w szczególności długotrwale bezrobotne, które posiadają jednocześnie niskie wykształcenie i kwalifikacje zawodowe. Szczególnie trudna sytuacja dotyczy rodzin czy gospodarstw domowych, w których występuje kumulacja bezrobocia, oznaczająca, iż więcej niż jedna osoba mogąca podjąć zatrudnienie, pozostaje poza rynkiem pracy. Biorąc pod uwagę fakt, iż zdecydowana większość z tych osób nie jest uprawniona do pobierania zasiłku dla bezrobotnych, a liczba świadczeń możliwych do otrzymania z pomocy społecznej jest ograniczona, jednostki te skazane są często na skrajne ubóstwo i trwałe wykluczenie. Specyficzną sytuacją odróżniającą nasz kraj od większości państw członkowskich Unii Europejskiej jest to, że skrajnym ubóstwem, a co za tym idzie, społecznym wykluczeniem zagrożone są także osoby zatrudnione, ale wykonujące niskopłatną pracę, osoby w wieku emerytalnym i niepełnosprawni. Wysokość wynagrodzeń dla robotników i pracowników najemnych, w niektórych przedsiębiorstwach, a także niskie świadczenia emerytalno-rentowe powodują, iż zjawisko wykluczenia dotyczy znacznej liczby ludzi i ich rodzin. Zagrożone wykluczeniem są również osoby młode – dzieci i młodzież – głównie z rodzin wielodzietnych i niepełnych, w tym także wiejskich, które z braku możliwości finansowych i innych barier o charakterze strukturalnym nie mają równego dostępu do wykształcenia, a co za tym idzie do zajmowania wyższych pozycji społeczno-zawodowych, czy często jakiegokolwiek zatrudnienia. Badania nad ruchliwością społeczną pokazują, iż dziedziczenie statusu społecznego w ramach relacji międzypokoleniowych w dużym stopniu skorelowane jest z poziomem wykształcenia. Z Raportu „Ocena zasobów pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2012 r.” wynika, iż na terenie woj. podlaskiego z pomocy społecznej korzysta 7% ogółu mieszkańców tj. 83 275 osób, ponad 52% tych osób korzysta z pomocy długotrwale. W stosunku do lat 2010-2011 liczba beneficjentów pomocy społecznej wzrosła o 6% (tj. o 4 864 osoby). Występuje znaczne zróżnicowanie terytorialne osób korzystających z pomocy społecznej. Najcięższa sytuacja występuje w powiecie sejneńskim, gdzie ponad 20% mieszkańców korzysta ze wsparcia instytucji pomocy społecznej. Również powiaty grajewski (11,7%), augustowski (11,4%) i miasto Suwałki (10,9%) cechują się dużym udziałem osób korzystających ze wsparcia instytucji pomocowych. Najczęstszym powodem udzielania pomocy przez ośrodki pomocy społecznej w województwie podlaskim jest ubóstwo (55% rodzin korzystających z tej formy wsparcia) i bezrobocie (46%).

Według danych statystycznych z końca 2012 roku stopa bezrobocia w województwie podlaskim wynosiła 14,6% i miała tendencję wzrostową, przewyższała uśrednioną stopę bezrobocia w Polsce (13,4%) oraz w UE (10,7%). Wysoki odsetek osób bezrobotnych utrwała wykluczenie społeczne i potęguje ubóstwo, dlatego należy przeciwdziałać temu zjawisku zarówno poprzez instrumenty prewencyjne, jak i doraźne, ale zawsze poprzez kompleksowe wsparcie. Liczba osób biernych zawodowo w województwie podlaskim w 2010 r. wyniosła 442 tys. osób, co stanowiło 45,6% ludności województwa (2004r. – 44,1%). Odsetek osób, które nie pracują i nie poszukują zatrudnienia jest w woj. podlaskim wyższy niż w kraju (2010 r. - 44,7%). Niepokojący jest również poziom bezrobocia rzeczywistego w woj. podlaskim. W 2010 r. stopa bezrobocia wg BAEL wyniosła 10,2% i była wyższa od krajowej (9,6%). Powyższe dane pokazują, jak duża grupa ludności wymaga działań zmierzających do ich efektywnej aktywizacji zawodowej.

Problemy na rynku pracy, objawiające się niedoborem miejsc pracy, powodują obniżenie warunków życia ludności, a długotrwale pozostawanie bez pracy zmniejsza szanse na zatrudnienie i przyczynia się do postępującego procesu ubożenia ludności, patologii a nawet może prowadzić do wykluczenia społecznego dużych grup społeczeństwa. W końcu 2010 r. stopa bezrobocia rejestrowanego ukształtowała się na poziomie 13,8%, podczas gdy wskaźnik

ogólnokrajowy wyniósł 12,4%. Dystans województwa do kraju w tym względzie rośnie od 2008 r., podczas gdy wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych zaczął się zwiększać od 2009 r. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł w woj. podlaskim w 2010 r. - 8,4% (w Polsce - 7,9%) i również odnotowano jego wzrost od 2009 r.

Charakterystycznym elementem podlaskiego rynku pracy jest utrzymywanie się wysokiego odsetka osób długotrwale bezrobotnych na poziomie przekraczającym 50% ogółu bezrobotnych (a w 2011 r. nawet 55%) – grupy ewidentnie zagrożonej wykluczeniem społecznym, która bez wsparcia publicznego nie jest w stanie samodzielnie poprawić swojej sytuacji zawodowej. W grupach szczególnego ryzyka jest również bezrobotna młodzież do 25 lat, stanowiąca ponad 22% ogółu bezrobotnych (2011), grupa, która w obliczu zmniejszającej się na podlaskim rynku pracy liczby miejsc pracy, ma problemy z podjęciem pierwszej pracy i nierzadko decyduje się na wyjazd poza granice województwa. W podobnej sytuacji są także osoby starsze, wyodrębniona ustawowo grupa powyżej 50 roku życia, stanowiące 23% zarejestrowanych bezrobotnych. Dlatego tak ważne jest zapewnienie komplementarnego wsparcia oraz tworzenie warunków do szerszego dostępu do zatrudnienia i uzyskiwania dochodu przez osoby funkcjonujące w środowiskach zagrożonych wykluczeniem społecznym. Łączenie aktywnych instrumentów rynku pracy i narzędzi sprzyjających integracji społecznej stanowi skuteczny sposób przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego i wychodzenia z sytuacji bezradności społeczno-zawodowej. Szczególnie ważne w tym kontekście jest także tworzenie warunków aktywnej integracji, zwłaszcza w celu poprawy zdolności do zatrudnienia.

W województwie podlaskim według stanu na 31.12.2011r. zamieszkiwały ogółem 1 200 982 osoby (tj. 3,1% ogółu ludności Polski), co plasowało województwo na 13 miejscu w kraju. Słabo zaludniona i rozproszona sieć osadnicza województwa skutkuje ograniczoną dostępnością mieszkańców do wielu usług publicznych. Dochodzi do tego jeszcze postępujące w województwie podlaskim zjawisko starzenia się społeczeństwa (obserwowane w całej Polsce). Współczynnik obciążenia demograficznego, określający liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2011r. wyniósł dla woj. podlaskiego 57,3 (w kraju: 55,3). Niesie za sobą konsekwencje w postaci kreowania nowego, specyficznego rynku usług. Dla rozwoju tego segmentu rynku nie bez znaczenia jest rosnąca długość życia, a także zmiana stylu życia ludności w kierunku aktywności zawodowej i uczenia się przez całe życie, wzmacniane przez ustawowe wydłużenie wieku emerytalnego. To wszystko sprawia że przyszłościowym, ważnym rynkiem gospodarki są usługi nastawione na zaspokajanie potrzeb osób starszych. Niezbędne są usługi obejmujące różne dziedziny – od opieki zdrowotnej przez usługi opiekuńcze po rozrywkę i edukację. Sprostanie wymaganiom jakie będzie stawiać w przyszłości struktura wiekowa społeczeństwa wymaga podejmowania odpowiednich działań ze znacznym wyprzedzeniem, ponieważ dostosowanie oferty usług wymaga długoletnich działań, jak choćby wykształcenia odpowiednich specjalistów.

Jedną z przyczyn wykluczenia społecznego jest niepełnosprawność. Dane o osobach niepełnosprawnych według NSP wskazują, iż w 2011 r. mieszkało na terenie woj. podlaskiego 131,8 tys. osób niepełnosprawnych (11% ogółu ludności; średni odsetek osób niepełnosprawnych w Polsce wynosił 12,2%). Wśród ogółu osób niepełnosprawnych aż 84,5 % stanowiły osoby utrzymujące się z niezarobkowych źródeł utrzymania, przede wszystkim ze świadczeń. Z analizy danych wynika, iż osoby niepełnosprawne posiadają niższe wykształcenie w stosunku do osób sprawnych. Integracja społeczna i zawodowa osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem, którego źródłem jest niepełnosprawność, jest podstawowym sposobem na poprawę ich sytuacji. Polityka społeczna ukierunkowana na włączenie społeczne powinna wspierać zatrudnienie tych osób oraz stworzyć system zapewniający każdemu obywatelowi dostęp do usług, które pozwolą zmniejszyć deficyty uniemożliwiające życie w społeczeństwie i podjęcie pracy.

Kolejną istotną przyczyną wykluczenia społecznego w województwie podlaskim są uzależnienia. Szacuje się, iż około 2% populacji w kraju to osoby uzależnione od alkoholu, zaś około 5-7% całej populacji stanowią osoby pijące szkodliwie. Szacuje się, iż w woj. podlaskim 71,8 tys. osób jest uzależnionych od alkoholu, a 47,8 tys. to osoby współuzależnione. W 2010 r.

w województwie podlaskim z powodu zaburzeń spowodowanych spożywaniem alkoholu zarejestrowanych było w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu i innych substancji 6,8 tys. osób., 5,9 tys. osób zgłosiło się do poradni z zespołem uzależnień, a 0,5 tys. osób z zaburzeniami psychicznymi spowodowanymi stosowaniem środków psychoaktywnych. Z pomocy punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym w woj. podlaskim w 2010 r. skorzystało 5,6 tys. osób z problemem alkoholowym oraz 1,8 tys. członków rodzin osób z problemem alkoholowym. W stosunku do osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem spowodowanym uzależnieniem niezbędne są działania zapewniające integrację ze społeczeństwem, profilaktykę skierowaną do rodzin ale też udostępnienie wysokiej jakości usług publicznych.

Osoby zaliczone do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym wymagają kompleksowego wsparcia i stworzenia niezbędnych warunków do integracji ze społeczeństwem. Możliwe jest to m.in. poprzez działania zmierzające do kształcenia umiejętności w zakresie pełnienia ról społecznych, wspierania samodzielności oraz zdobywania i aktualizacji kwalifikacji zawodowych. Wsparciem dla przemian na rynku pracy powinny być skuteczne i nowoczesne usługi, świadczone przez instytucje pomocy i integracji społecznej. Niezbędny w tym celu jest rozwój form i narzędzi aktywnej integracji zarówno w jej wymiarze zawodowym, społecznym jak i edukacyjnym czy zdrowotnym. Integracja społeczna, zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych oraz wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracji przestrzennej dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, wpisuje się w Europejski Program walki z ubóstwem oraz Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia. Nowym rodzajem wsparcia będzie profilaktyka skierowana do dzieci i rodzin zagrożonych dysfunkcją lub przeżywających trudności. Podejmowane działania umożliwią obniżenie wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Działania na rzecz ograniczania wykluczenia społecznego mają bardzo wyraźny wymiar przestrzenny – następować będzie koncentracja przestrzenna działań na terenie (konkretne gminy czy powiaty) zdegradowanych fizycznie, społecznie i gospodarczo obszarach miast oraz obszarach wiejskich zagrożonych marginalizacją.

Osoby zaliczone do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym wymagają kompleksowego wsparcia i stworzenia niezbędnych warunków do integracji ze społeczeństwem. Możliwe jest to m.in. poprzez działania zmierzające do kształcenia umiejętności w zakresie pełnienia ról społecznych, wspierania samodzielności oraz zdobywania i aktualizacji kwalifikacji zawodowych. Jednym z elementów systemu wsparcia osób wykluczonych może być rozwijający się sektor ekonomii społecznej, instytucje integracji społecznej oraz wsparcie inicjatyw samoorganizacji i samopomocy wśród osób biernych zawodowo, czy dyskryminowanych na rynku pracy.

Wszystkie te problemy stanowią wyzwanie nie tylko dla służb publicznych, ale i podmiotów zaliczanych do sektora ekonomii społecznej, którego udział w życiu społecznym i gospodarczym regionu jest ciągle niewystarczający. Ekonomia społeczna odgrywa istotną rolę w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu. Poprzez generowanie nowych miejsc pracy i działania aktywizacyjne wpływa na wzrost spójności społecznej oraz włączenie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w życie społeczno – zawodowe.

W zakresie idei Społecznej Odpowiedzialności Biznesu (CSR) należy zaznaczyć, że praktyka wykorzystywania CSR przez podlaskie przedsiębiorstwa nie jest powszechna i wymaga szerszego zastosowania. Pewne pozytywne symptomy można obserwować na przykładzie firm zgłaszających się do konkursu pn. "Podlaskie Superfirmy 2011", gdzie jednym z głównych kryteriów oceny jest nastawienie na biznes odpowiedzialny społecznie. W 2011 r. nagrodzono dwudziestu ośmiu przedsiębiorców ze wszystkich powiatów województwa. Wśród nich dominowali przedstawiciele podmiotów spółdzielczych. Jest to z pewnością dobry początek dla upowszechniania idei CSR w województwie. Obecnie zaangażowanych w prace organizacji jest ponad 2 000 firm ze wszystkich regionów świata oraz wiele międzynarodowych środowisk pracy i organizacji pozarządowych, w tym 67 z Polski i jedna z woj. podlaskiego. Szczególne zasady przyświecające idei CSR m.in.: przestrzeganie praw człowieka, eliminacja pracy przymusowej i pracy dzieci, przeciwdziałanie dyskryminacji w sferze zatrudnienia, prewencyjne podejście do

środowiska naturalnego, stosowanie przyjaznych środowisku technologii, przeciwdziałanie korupcji, wdrażane przez podlaskie przedsiębiorstwa niewątpliwie przyczyni się do zwiększenia ich konkurencyjności nawet w wymiarze globalnym. Warunkiem zrównoważonego rozwoju woj. podlaskiego będzie dostosowanie standardów w zakresie społecznie odpowiedzialnego biznesu do norm stosowanych przez europejskie instytucje, ale również poziom satysfakcji społeczności lokalnej ze skali i rozmiarów CSR.

Społeczna odpowiedzialność biznesu będzie coraz mocniej wiązać się z dynamicznie rozwijającą się ekonomią społeczną. Strategie realizowane przez podmioty komercyjne w coraz większym stopniu obejmują działania na rzecz spójności społecznej, są kierowane także na grupy wcześniej marginalizowane, m.in. poprzez tworzenie nowych organizacji partnerskich lub podejmowanie innowacyjnych przedsięwzięć społecznych. Z kolei podmioty ekonomii społecznej stale poszukują ekonomicznie uzasadnionych i efektywnych finansowo sposobów zaspokajania różnorodnych potrzeb społecznych. W efekcie powstaje nowa przestrzeń instytucjonalna, w której wymiar społeczny i ekonomiczny nierozzerwalnie się ze sobą splatają. Powszechnie przyjmuje się, że ekonomię społeczną charakteryzuje przede wszystkim to, że jej podmioty nie są nastawione na zysk, lecz na realizację celów społecznych, z których najważniejszym jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Specyfika ekonomii społecznej tkwi w tym, że: generuje miejsca pracy o wysokiej jakości i ulepsza poziom życia, oferuje ramy dla nowych form przedsiębiorczości i pracy, odgrywa bardzo ważną rolę w rozwoju lokalnym i spójności społecznej, tworzy materialną bazę dla działania organizacji obywatelskich, wzmacnia kapitał społeczny i postawy obywatelskie.

Według badania organizacji pozarządowych SOF-1 GUS z 2009 r. w województwie podlaskim działa 2 300 aktywnych organizacji społecznych, stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji (wśród nich 700 stanowi Ochotnicza Straż Pożarna). W woj. podlaskim funkcjonuje jedynie 1% tego typu organizacji zanotowanych w całej Polsce i jest to liczba zdecydowanie najniższa w kraju. Z punktu widzenia prowadzonej działalności aż 90% organizacji pozarządowych prowadzi wyłącznie działalność nieodpłatną (dominują one na podlaskich wsiach). Według danych REGON w 2010 roku na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 3611 podmiotów spełniających kryteria organizacji pozarządowej, co stanowiło 0,003 organizacji na 10 tys. mieszkańców. Jest to jeden z najniższych wskaźników zorganizowania w całej Polsce, choć można obserwować niewielki coroczny wzrost.

Według danych GUS w 2010 roku na terenie województwa podlaskiego zanotowano 474 spółdzielnie, a ich liczba zmniejszyła się o 86 podmiotów w porównaniu do danych z 2000 r. Większość z nich to spółdzielnie pracy. Według Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych w Polsce funkcjonuje 483 spółdzielni socjalnych (stan na dzień 26 lipca 2013r.). Na terenie województwa podlaskiego zarejestrowanych jest 10 spółdzielni socjalnych.

Powołując się na dane zawarte w „Wieloletnim Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie podlaskim na lata 2013-2020” w województwie podlaskim funkcjonuje jeden zakład aktywności zawodowej o charakterze wytwórczym w Zambrowie, funkcjonuje 27 zakładów pracy chronionej, liczba ta spadła z 45 zakładów w 2004 r. Tendencja do zmniejszania się liczby zakładów pracy chronionej utrzymuje się nadal w związku z ograniczaniem uprawnień przysługujących im z tytułu zatrudniania osób niepełnosprawnych. Na terenie województwa istnieją 4 kluby integracji społecznej, 7 centrów integracji społecznej, 23 warsztaty terapii zajęciowej. Mając na uwadze rolę ekonomii społecznej w walce z wykluczeniem społecznym i ubóstwem, ogromną rolę ma tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi adaptacyjnych form zatrudnienia, w sektorze ekonomii społecznej, która łącząc cele społeczne z ekonomicznymi, stanowi skuteczny instrument aktywizacji osób doświadczających trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. W tym kontekście kluczowe znaczenie ma wspieranie przedsiębiorczości społecznej i podmiotów działających na rzecz jej rozwoju, m.in. poprzez doradztwo, szkolenia oraz usługi finansowo-legislacyjne.

Dla poprawy spójności społecznej i terytorialnej tworzyć należy warunki dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych oraz włączania w procesy rozwojowe tych, którzy pozostawali dotychczas tylko biernymi odbiorcami zachodzących zmian. I tak np. na obszarach wiejskich o najgorszych wskaźnikach rozwojowych istotnym elementem interwencji wyrównawczej

w zakresie jakości życia oraz szans rozwojowych będzie poprawa dostępności i jakości podstawowych usług publicznych. Do usług tych zaliczają się m.in. dostęp do wysokiej jakości edukacji na poziomie podstawowym i średnim, podstawowych i specjalistycznych usług zdrowotnych, opiekuńczych czy kulturalnych. Podjęte zostaną także działania bezpośrednio nakierowane na wzmocnienie spójności społecznej, zwiększenie aktywności osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz na zwiększenie efektywności świadczeń społecznych. Wykorzystane w tym celu będą przedsiębiorstwa społeczne funkcjonujące w systemie ekonomii społecznej, które nie tylko przyczyniają się do wzmacniania spójności społecznej, ale także pozwalają realizować wiele usług użyteczności publicznej, kreują kapitał społeczny oraz stanowią spoiwo dla społeczności lokalnych, funkcjonując w oparciu o zasadę solidarności (przy tym nie są nastawione na osiągnięcie zysku).

Zwiększeniu spójności społecznej sprzyjać będzie podniesienie konkurencyjności gospodarki oraz znaczna poprawa sytuacji na rynku pracy. Podejście do spójności społecznej ulegnie przeorientowaniu przede wszystkim na efektywne wykorzystywanie potencjałów wszystkich osób. Tym samym instrumenty polityki społecznej będą nastawione przede wszystkim na likwidację bądź minimalizację przyczyn wykluczenia, a jeżeli okaże się to niemożliwe, na zapewnienie, by w największym możliwym stopniu nie przeszkadzały one w integracji ekonomicznej i społecznej. Zwiększeniu spójności społecznej sprzyjać będzie również poprawa zdrowotności Polaków, osiągnięta dzięki podjętym działaniom mającym na celu zwiększenie jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych i subregionalnych oraz wyrównanie dostępu do podstawowych usług publicznych na wsi, a także dostosowanie systemu ochrony zdrowia do trendów demograficznych.

Kapitał społeczny to potencjał zgromadzony w społeczeństwie i jednostkach w postaci instytucji, norm, wartości, przedsięwzięć, tworzący podstawę dla budowania opartych na zaufaniu relacji społecznych, które sprzyjając współpracy, kreatywności i wymianie wiedzy przyczyniają się do osiągania celów, których osoby indywidualne nie byłyby w stanie samodzielnie zrealizować. Relacje te tym samym przyczyniają się do równoważenia oraz szybszego i stabilniejszego rozwoju Polski. Kapitał społeczny jakkolwiek byłby definiowany ma bez wątpienia wpływ na gospodarkę, gdyż ułatwia realizację różnorodnych celów indywidualnych, jak i zbiorowych. Rozwój społeczno-gospodarczy poprzez napływ do Polski inwestycji zagranicznych, w tym funduszy unijnych oraz efektywne ich wykorzystanie, nie byłby możliwy bez tej formy kapitału.

W roku 2012 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku przeprowadził badanie nt. „Aktywna integracja jako narzędzie w pomocy społecznej”. Celem badania było pozyskanie informacji o realizacji aktywnej integracji w województwie podlaskim. Pojęcie aktywnej integracji odnosi się do szeregu działań podejmowanych w celu pełnego i wielopłaszczyznowego rozwoju potencjału człowieka, przy założeniu, że człowiek ten aktywnie uczestniczy we wspomnianym procesie. Integracja może być rozumiana jako przeciwieństwo wykluczenia społecznego (antidotum na wykluczenie). Wdrażanie aktywnej integracji sprowadza się więc do starań o pełne uczestnictwo jednostek i rodzin w życiu wspólnoty, co wymaga zarówno posiadania pracy, osiągania godziwego dochodu, jak i gwarancji dostępu do dóbr i usług. Aktywna integracja traktowana jako nowe narzędzie czy wręcz nową formę pomocy społecznej wymusza na osobach udzielających wsparcia indywidualne podejście do każdego przypadku, zerwanie z szablonowym myśleniem i działaniem oraz holistyczne postrzeganie sytuacji jednostki/grupy, która potrzebuje wsparcia. Dane uzyskane w wyniku zrealizowanego badania pokazują, iż niemal 60% instytucji pomocy społecznej z województwa podlaskiego wdrażała lub wdraża działania z zakresu aktywnej integracji. Zidentyfikowano 144 programy aktywnej integracji (włączając poszczególne ich edycje) realizowanych przez 65 ośrodków pomocy społecznej oraz 10 powiatowych centrów pomocy rodzinie, a także 18 programów realizowanych przez 13 podmiotów sektora pozarządowego. Pierwsze działania dotyczą roku 2007, jednak faktycznie aktywna integracja realizowana jest od roku 2008 i na przestrzeni lat 2008-2011 widać bardzo wyrównaną liczbę projektów (od 29 do 32 rocznie). Ponad 95% działań finansowanych było ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (głównie Działanie 7.1) ze współudziałem środków samorządów lokalnych. Najczęściej stosowanym

instrumentem aktywnej integracji są kursy zawodowe (92,4% programów) oraz terapia i wsparcie psychologiczne (87,5%). Popularne są także treningi kompetencji społecznych (59%), doradztwo zawodowe (52,8%) oraz dofinansowanie uprawnień przydatnych na rynku pracy (49,3%). Realizatorzy aktywnej integracji podkreślają jednak, iż ze względu na odmienną sytuację odbiorców, nie da się wskazać uniwersalnej - najskuteczniejszej formy wsparcia, a poszczególne instrumenty powinny się wzajemnie uzupełniać. Uczestnicy aktywnej integracji najczęściej dostrzegają następujące przemiany indywidualne: większa pewność siebie, aktywność i otwartość, zmiana sposobu myślenia, nowe kwalifikacje. Najczęściej dostrzeganą zmianą w społeczności jest zwiększenie poziomu zatrudnienia oraz poprawa relacji w rodzinach.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż największym problemem społecznym w woj. podlaskim jest wysoki poziom bezrobocia, w konsekwencji którego mnożą się inne problemy takie jak: ubóstwo, alkoholizm, przemoc w rodzinach, szeroko pojęty marazm społeczny i wiele innych. W związku z tym w części podlaskich gmin i powiatów w województwie realizowane są programy czy to aktywności lokalnej, czy inne programy społeczne nastawione na wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, mające na celu poprawę sytuacji mieszkańców regionu. Jednakże przeprowadzone badania pokazały, iż programy aktywności lokalnej ciągle jeszcze nie są szeroko stosowane w realizacji aktywnej integracji. Skalę wykorzystania tych narzędzi należy ocenić więc jako niewielką w stosunku do możliwości płynących z jego zastosowania. Ponadto dość znaczny odsetek gmin/powiatów nie realizuje żadnych programów społecznych. W związku z tym wskazane wydaje się poświęcenie większej uwagi na promocję programów aktywności lokalnej jak i aktywnej integracji.

Oceniając kapitał społeczny nasuwa się wniosek, że kapitał społeczny ma charakter lokalny, ściśle powiązany z danym obszarem oraz osobami na nim zamieszkującymi. Tworzą one układ, w którym indywidualna skłonność do aktywności społecznej, postawa obywatelska, zaufanie i wyznawane poglądy stanowią zasób kapitału społecznego, który może zostać wykorzystany do budowy struktur działających na rzecz rozwoju gospodarczego.

„Prognozy ludności na lata 2008-2035” GUS przewidują systematyczne zmniejszanie się liczby ludności województwa podlaskiego, przy czym tempo spadku będzie coraz większe. Zakłada się, że w 2020 r. liczba mieszkańców Podlasia osiągnie poziom 1153,5 tys. osób, natomiast w 2035 r. – 1072,3 tys. osób, tym samym w okresie najbliższych 25 lat populacja ludności województwa zmniejszy się o ponad 116 tys. osób. Ubytek ten w prawie 3/5 dotknie ludności wiejskiej (odwrotnie niż w Polsce, gdzie przewiduje się, że spadek liczby ludności będzie dotyczył głównie mieszkańców miast). W całym prognozowanym okresie przewiduje się pogłębianie szeregu niekorzystnych zmian demograficznych, tj.: starzenie się społeczeństwa, starzenie się zasobów siły roboczej, zmniejszanie się liczby i udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnej populacji ludności, wzrost współczynnika obciążenia demograficznego.

W prognozowanym okresie liczba osób w wieku produkcyjnym będzie ulegać stopniowemu zmniejszaniu się z poziomu 756 tys. w 2010 r. do 603 tys. w 2035 r. Starzenie się społeczeństwa spowoduje wyraźny spadek ludności w przedziale wiekowym 18-44 lata. O ile w 2010 r. osoby w wieku mobilnym stanowiły 63,1% ogółu ludności w wieku produkcyjnym, to przewiduje się, iż w 2035 r. udział tej grupy wyniesie zaledwie 51,7%.

Relacje między poszczególnymi grupami wieku ludności stają się z roku na rok coraz bardziej niekorzystne w aspekcie demograficznym. Zjawisko to odzwierciedla współczynnik obciążenia demograficznego tj. liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. W końcu 2000 r. wynosił on 73, przy czym 45 dla osób w wieku poniżej 18 roku życia i 28 dla osób w wieku produkcyjnym. W Polsce omawiany wskaźnik osiągnął wówczas wartość 64 (40 – dla wieku przedprodukcyjnego i 28 – dla produkcyjnego). W 2010 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 57 osób w wieku nieprodukcyjnym, przy czym współczynnik dla wieku przedprodukcyjnego wynosił 29, zaś dla wieku poprodukcyjnego pozostał na niezmiennym poziomie 28 (w Polsce – 55, tj. 29 dla wieku przedprodukcyjnego i 26 dla wieku poprodukcyjnego). Negatywne tendencje demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa oraz wysoką zachorowalnością i umieralnością spowodowaną chorobami cywilizacyjnymi niesie szereg wyzwań w obszarze ochrony zdrowia. Jednym z nich jest

zapobieganie długotrwałym schorzeniom przyczyniającym się do rezygnacji z aktywności zawodowej. Odpowiedzią na to wyzwanie jest podjęcie działań zmierzających do wzrostu dostępu do specjalistycznych i wysokospecjalistycznych świadczeń zdrowotnych.

Jednym z problemów w obszarze ochrony zdrowia w regionie jest zapewnienie powszechnego i równomiernego dostępu do wysokiej jakości specjalistycznych usług zdrowotnych. Biorąc pod uwagę rozmieszczenie jednostek i dostępność do służby zdrowia w miastach i na wsi województwa podlaskiego można dostrzec wyraźne dysproporcje. W oparciu o dane GUS na przykładzie liczby praktyk lekarskich możemy stwierdzić, że w miastach na 1 lekarza przypada średnio 9 726 osób, a na wsi lekarz ma 17 883 pacjentów. Zabezpieczenie opieki zdrowotnej w części ambulatoryjnej opieki specjalistycznej oraz w zakresie świadczeń stacjonarnych jest niewystarczające w szczególności w takich dziedzinach, jak: psychiatria dzieci i młodzieży, neurologia, gastroenterologia, kardiologia, okulistyka, otolaryngologia, hematologia, angiologia, radiologia i diagnostyka obrazowa, radioterapia onkologiczna, choroby płuc, geriatria.

Istotną kwestią w województwie podlaskim jest ograniczony dostęp do sprzętu medycznego (szczególnie wysokospecjalistycznego), co wskazuje na potrzeby inwestycyjne w tym zakresie. W ocenie konsultantów tylko w nielicznych ośrodkach zabezpieczenie w aparaturę i sprzęt medyczny jest dostateczne. W części placówek baza lokalowa oraz sprzęt medyczny są przestarzałe i wymagają modernizacji (m.in. chirurgia ogólna, anestezjologia i intensywna terapia, choroby wewnętrzne, medycyna nuklearna, mikrobiologia lekarska, radiologia i diagnostyka obrazowa, radioterapia onkologiczna), na co wskazują lekarze konsultanci wojewódzcy. Potrzeba stworzenia nowych oddziałów bądź zwiększenia liczby łóżek, zgodnie z opiniami konsultantów wojewódzkich dotyczy dziedzin: audiologia i foniatria (brak oddziału foniatrycznego), neurologia (rehabilitacja neurologiczna), neurologia dziecięca, reumatologia, medycyna paliatywna, radioterapia onkologiczna, chirurgia naczyniowa, geriatria, hematologia. Aktualna baza szpitalna w zakresie rehabilitacji jest wciąż niewystarczająca, szczególnie dotyczy to pacjentów wymagających kontynuacji leczenia po urazach wielonarządowych, po udarach oraz innych chorobach ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego, po leczeniu operacyjnym narządów ruchu. Brak jest oddziałów rehabilitacji geriatrycznej i wydzielonych oddziałów rehabilitacji w chorobach układu oddechowego. Działania w zakresie wzrostu efektywności systemu opieki zdrowotnej w województwie wpłyną na poprawę stanu zdrowia mieszkańców, a tym samym na wydłużenie ich aktywności zawodowej.

Negatywne tendencje demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa oraz wysoką zachorowalnością i umieralnością spowodowaną chorobami cywilizacyjnymi niesie szereg wyzwań w obszarze ochrony zdrowia. Jednym z nich jest zapobieganie długotrwałym schorzeniom przyczyniającym się do rezygnacji z aktywności zawodowej. Odpowiedzią na to wyzwanie jest podjęcie działań zmierzających do kształtowania prozdrowotnego stylu życia w celu wydłużenia aktywności zawodowej.

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 uwaga powinna koncentrować się na chorobach cywilizacyjnych oraz mających największy wpływ na aktywność zawodową i ich profilaktyce, wczesnej diagnostyce. W województwie podlaskim jako niekorzystne zjawisko należy jednak ocenić, podkreślaną przez kilku konsultantów wojewódzkich, tendencję zbyt rzadkiego kierowania pacjentów przez lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej na podstawowe badania diagnostyczne. Ponadto analiza stanu potrzeb w zakresie profilaktyki zdrowotnej wśród mieszkańców województwa podlaskiego wskazuje na to, że mężczyźni niechętnie poddają się badaniom profilaktycznym. Ponadto konieczne jest wzmocnienie znaczenia profilaktyki stomatologicznej oraz istnieją pilne potrzeby w zakresie dostępności do: badań mammograficznych i usg piersi; badań „Echo serca”, badań przepływów żylnych kończyn; rehabilitacji schorzeń układu kostnego.

Cel tematyczny 10 Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie

W ramach podstawowego instrumentu realizacji na poziomie państw członkowskich przyjętej strategii „Europa 2020” tj. Krajowego Programu Reform (30 kwietnia 2013 r.) Rząd RP jako jeden z priorytetowych obszarów wskazał „Innowacyjność dla wzrostu inteligentnego”

Zgodnie z tym dokumentem w obszarze edukacji położył jest obecnie nacisk na działania mające na celu sprostanie wyzwaniom, przed którymi stoi ten obszar w Polsce są to m.in. poprawa dostępności edukacji przedszkolnej, lepsze dostosowanie kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, poprawa jakości edukacji na wszystkich szczeblach oraz oparcie polityki edukacyjnej na kompleksowej i spójnej strategii uczenia się przez całe życie ze szczególnym uwzględnieniem poprawy w zakresie upowszechnienia uczenia się dorosłych. W dużym stopniu należy położyć również nacisk na to, aby w ramach polityki edukacyjnej, absolwenci byli wyposażeni w takie umiejętności i kompetencje które są pożądane na rynku pracy. Pod tym stwierdzeniem rozumiemy przede wszystkim skupienie uwagi na kształtowaniu kompetencji miękkich takich jak przedsiębiorczość, komunikatywność, kreatywność, czy praca w zespole.

Zgodnie z Zaleceniem Rady, Polska w sferze edukacji ma przede wszystkim lepiej dopasować system edukacji do potrzeb rynku pracy i podnieść jakość nauczania, zwiększyć dostępność programów praktyk zawodowych i uczenia się w miejscu pracy, podnieść jakość szkoleń zawodowych. Dodatkowo na Polskę wskazano konieczność zwiększenia wskaźnika obrazującego odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną oraz podjęcia interwencji w kierunku zwiększenia zatrudnienia wśród kobiet.

Można śmiało stwierdzić, że sytuacja na rynku pracy w wielu aspektach jest determinowana szeroko rozumianą edukacją, począwszy od edukacji przedszkolnej po edukację szkolną na poziomie ogólnym i zawodowym kończąc na kształceniu ustawicznym. Dlatego też, niezbędne jest podjęcie takich działań, które m.in. przyczynią się do podwyższenia jakości szeroko rozumianego systemu edukacji, wspierając takie działania, które tą jakość będą determinować. Tym samym należy podkreślić niezbędność zaprojektowania interwencji na poziomie regionalnym przede wszystkim komplementarnej z działaniami podejmowanymi z poziomu centralnego (rozwiązania systemowe) w dziedzinie edukacji, z drugiej zaś strony odpowiadającej na stwierdzone potrzeby województwa podlaskiego. W „Umowie Partnerstwa” jednym z priorytetów w ramach celu szczegółowego „Lepsze kompetencje kadr gospodarki”, jest *„lepszy dostęp do wysokiej jakości i stabilnych usług edukacyjnych”*. Na priorytet ten składa się przede wszystkim interwencja w kierunku zwiększenia odsetka dzieci 3-4 lata korzystających z edukacji przedszkolnej.

Zgodnie z nowelizacją ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 2007 roku od 2008 roku możliwe jest prowadzenie „innych form wychowania przedszkolnego”. Powyższa kwestia i następnie wielkość środków przeznaczonych na edukację przedszkolną w Perspektywie Finansowej na lata 2007-2013, miały silny wpływ na wzrost wskaźnika upowszechniania edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-4 lata⁶ w Polsce. Wzrost taki dało się zauważyć również w województwie podlaskim, gdzie na przełomie 6 lat (rok bazowy 2007) nastąpiła zmiana z 35,47 na 56,71% (w roku 2012). W stosunku do średniej krajowej w 2012 wynoszącej 59,20%. województwo podlaskie plasuje się na dziewiątym miejscu (na miejscu pierwszym jest województwo opolskie z wartością wskaźnika na poziomie około 71%).

Na podstawie analizy wynika, że planując interwencję w zakresie tworzenia nowych miejsc w ośrodkach wychowania przedszkolnego (przedszkola, punkty przedszkolne oraz zespoły wychowania przedszkolnego) na szczególną uwagę zasługują obszary wiejskie oraz miejsko-wiejskie, gdyż w dużym stopniu odbiegają od miast. Patrząc na rok 2012 i stan upowszechnienia edukacji przedszkolnej w województwie podlaskim, odnotowano 11 gmin tzw. „białych plam”, w których występuje stosunkowo najwyższe zapotrzebowanie na stworzenie miejsc wychowania przedszkolnego.

Na uwagę zasługuje również fakt, że w jednej trzeciej gmin ogółem województwa wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej jest poniżej 25%. Nie zmienia to jednak faktu, że występuje również zapotrzebowanie na dodatkowe miejsca przedszkolne w miastach, gdzie niejednokrotnie dzieci z gmin ościennych dowożone są do tych przedszkoli. Należy wziąć pod uwagę, że w późniejszym okresie sytuacja gmin oraz miast może ulec zmianie na korzyść lub

⁶ W wyliczeniach wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej pominięto dzieci w wieku 5 lat, ponieważ zgodnie ze zmianą Systemu Oświaty dzieci te od roku szkolnego 2012/2013 są obowiązkowo objęte rocznym przygotowaniem do szkoły.

niekorzystać. Dlatego też udzielane wsparcie powinno iść w ślad za faktycznymi zdiagnozowanymi potrzebami, w szczególności w odniesieniu do zachodzących zmian demograficznych.

Zgodnie z art. 14 ust. 8 ustawy o systemie oświaty, publiczne przedszkole nie może pobierać od rodziców opłat innych, niż ustalone przez radę gminy zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o systemie oświaty. Wobec czego zagwarantowanie oferty zajęć dodatkowych (np. języków obcych, muzycznych, tanecznych itp.) należy do zadań samorządów gminnych i dyrektorów przedszkoli. Zajęcia dodatkowe w przedszkolu publicznym muszą być finansowane z budżetu przedszkola i nie mogą wiązać się z ponoszeniem dodatkowych opłat przez rodziców. Sytuacja finansowa gmin, zwłaszcza ubogich gmin wiejskich czy miejsko-wiejskich, uniemożliwia zapewnienie finansowania zajęć poza podstawą programową i niesie ze sobą prawdopodobieństwo silnego zróżnicowania w ofercie ośrodków wychowania przedszkolnego na różnych obszarach, w tym w szczególności dysproporcje między miastem a wsią. Mając na celu zapewnienie równych szans edukacyjnych konieczne są działania zapewniające równy dostęp do wysokiej jakości oferty zajęć dodatkowych we wszystkich ośrodkach wychowania przedszkolnego.

W edukacji dziecka w wieku przedszkolnym znaczącą rolę odgrywają rodzice, którzy niejednokrotnie sami napotykają problemy wychowawcze związane z dzieckiem, jednocześnie nie radząc sobie z ich rozwiązaniem. Dlatego też, aby uchronić dziecko przed pogłębianiem się problemów i tym samym zmniejszyć w dalszej perspektywie ryzyka zbyt wczesnego przerywania edukacji, niezbędne jest wsparcie psychologiczno-pedagogiczne z jednej strony skierowane bezpośrednio do dziecka a z drugiej strony do rodziców aby ustrzec ich przed dalszym popełnianiem błędów wychowawczych.

W roku szkolnym 2012/13 w województwie podlaskim funkcjonowało 425 szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży. W stosunku do roku poprzedniego liczba tych placówek zmalała o 13. Wynika to z niekorzystnej sytuacji demograficznej kształtującej się nie tylko w województwie ale i w kraju. Warto tu podkreślić, że mimo tego, że szkoły podstawowe na obszarach wiejskich stanowią 68% ogółu szkół w podlaskim, to uczniowie kształcący się w tych szkołach stanowią jedynie 35% ogółu uczniów szkół podstawowych. Co oznacza, że na jedną szkołę na wsi przypada znacznie mniej uczniów aniżeli w szkole w mieście. Wydawałoby się, że mniejsze zagęszczenie uczniów w szkołach powinno być jednym z czynników pozytywnie wpływających na jakość nauczania. Jednak należy podkreślić, że ilość uczniów warunkuje wielkość subwencji jaką gmina otrzymuje. Taki stan, rzeczy powoduje, że szkoły nie posiadają wystarczających finansów na to, aby móc zagwarantować szeroką ofertę dodatkowych zajęć odpowiadających na zindywidualizowane potrzeby uczniów. Uczniowie, którzy kończą szkoły na obszarach wiejskich mają gorszy start edukacyjny na dalszych etapach edukacji co tym samym może skutkować przedwczesnym wypadnięciem tych osób z systemu oświaty.

W województwie podlaskim w badanym okresie kształcenie na poziomie gimnazjalnym prowadzone było w 226 placówkach dla dzieci i młodzieży, w tym 19 specjalnych. W większości tj. 134 szkoły były usytuowane w miastach. W miastach w 1 szkole gimnazjalnej naukę pobierało przeciętnie 193 uczniów, a na wsi – 118.

Wśród szkół ponadgimnazjalnych najwięcej uczniów skupiały licea ogólnokształcące (76 placówek), do których uczęszczało 21,5 tys. młodzieży.

Osiągnięcia uczniów są wynikiem nauczania i uczenia się, zależą od zdolności i aspiracji, ale i środowiska rodzinnego uczniów. Zauważalne jest jednak wyraźne zróżnicowanie szans edukacyjnych występujące pomiędzy środowiskami miejskim i wiejskim, a w związku z tym również zróżnicowanie wyników egzaminów zewnętrznych.

Szersza analiza średnich wyników osiąganych przez uczniów pod kątem obszaru z jakiego jest szkoła tj. wieś, miasto do 20 tys. mieszkańców, miasta od 20 do 100 tys., oraz miasta powyżej 100 tys. mieszkańców, wskazuje na znaczne dysproporcje. Identyczne różnice są również zauważalne w odniesieniu do analizy średnich wyników osiąganych przez uczniów na sprawdzianie po VI klasie szkoły podstawowej.

Na uwagę zasługuje również procent absolwentów, którzy zdali egzamin maturalny, w kontekście poszczególnych powiatów województwa podlaskiego. Z analizy wynika wysokie zróżnicowanie w zdawalności matury przez uczniów w 17 powiatach. Procent ten oscyluje

między 38 a 88. I tak w przypadku najniższego wyniku to przypada on dla powiatu suwalskiego, zaś najlepsza zdawalność została odnotowana w powiecie zambrowskim. Warto tu zauważyć, że zdawalność matury w m. Białystok, m. Łomża oraz w m. Suwałki wahała się na poziomie 83%-85%. W związku z powyższym niezbędne jest aby sukcesywnie podnosić jakość nauczania w szczególności na terenach defaworyzowanych co powinno również mieć odzwierciedlenie w przyszłości w stopniu osiągniętych wyników ze sprawdzianów tudzież egzaminów. Należy podkreślić jednak, że podobne dysproporcje mogą występować między różnymi szkołami zlokalizowanymi na terenie większych aglomeracji miejskich. Tym samym interwencja powinna w pierwszej kolejności być ukierunkowana do tych szkół, których uczniowie osiągają najniższe wyniki. Ważne jest aby wsparcie kierować, do tych osób, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji. Gdyż takie osoby, jeżeli nie otrzymają pomocy w odpowiednim momencie są narażeni na pogłębienie się ewentualnych dysfunkcji i brak wsparcia może ponosić większe ryzyko zbyt wczesnego wypadnięcia z systemu oświaty tych osób.

Należy też podkreślić wagę działań skierowanych do uczniów zdolnych. W województwie był zdecydowanie niewielki udział laureatów olimpiad do ogółu zdających, którzy w 2013 roku na podstawie zaświadczenia stwierdzającego uzyskanie odpowiednio tytułu laureata lub finalisty olimpiady przedmiotowej, zostali zwolnieni z egzaminu maturalnego z odpowiedniego przedmiotu (było ich 98 zdających). W ramach tej liczby najwięcej laureatów było z Olimpiady Języka polskiego oraz Języka Białoruskiego, odpowiednio 15 i 13. Niemniej jednak niepokojąca jest liczba laureatów ramach przedmiotów ścisłych takich jak matematyka – 1 laureat, fizyka – 1, biologia – 2; chemia – 4. W związku z powyższym należy również kontynuować systemy stypendialne dla najzdolniejszych, które posłużą między innymi do podwyższania kompetencji uczniów w dziedzinie w której są wybitnie uzdolnieni.

Na rynku lokalnym i regionalnym bardzo często mówi się o promowaniu współpracy szkół i placówek oświatowych z otoczeniem ale nie tylko z otoczeniem biznesu ale również z otoczeniem uczelni wyższych. Ponadto z uwagi na niekorzystną tendencję demografii, uczelnie są zmuszone aby podnosić swoją pozycję wśród przyszłych absolwentów. Z uwagi na duży odsetek młodych na rynku pracy należy podejmować również kroki w kierunku nawiązania współpracy szkół ogólnokształcących z pracodawcami poprzez np. organizację staży.

Ważnym elementem procesu nauczania są technologie informatyczne i multimedialne. Rozwijanie kompetencji cyfrowych jest niezwykle istotne, aby mieszkańcy – niezależnie od wieku - mogli korzystać z zasobów sieci i internetu. Obecnie oprócz samego faktu korzystania z komputerów i internetu bardzo istotny jest sposób korzystania. Technologie te bowiem mogą być stosowane na wiele różnych sposobów, co związane jest z efektami, które można za ich pomocą osiągnąć. Dlatego umiejętności użytkowników są sprawą zasadniczą z punktu widzenia korzyści, jakie mogą osiągnąć. W szczególności trzeba podkreślić, że w szkołach nie ma wystarczającego wykorzystania przez nauczycieli technologii informacyjno-komunikacyjnych w pracy z uczniem np. podczas prowadzenia zajęć.

Reasumując powyższe, należy podkreślić, że aby zmniejszyć ryzyko przedwczesnego kończenia nauki przez uczniów działania powinny się skupić na interwencji w kierunku zwiększenia atrakcyjności kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji poczynając od edukacji przedszkolnej. Poprzez atrakcyjność rozumiemy m.in. zapewnienie bogatej oferty zajęć odpowiadających na zindywidualizowane potrzeby uczniów, wsparcie szkół i placówek na obszarach defaworyzowanych (szczególnie obszary wiejskie), zwiększenie wykorzystania TIK w prowadzeniu zajęć przez nauczycieli co wpłynie na atrakcyjność nauczania i jakość przekazywania wiedzy.

Na podstawie analizy liczby uczniów w klasach pierwszych na przełomie dwóch roczników szkolnych 2011/2012 oraz 2012/2013 wynika, że procent uczniów, którzy wybierają licea ogólnokształcące nieznacznie wzrósł w stosunku do roku poprzedniego, w przypadku techników również. Jednocześnie zauważalny jest spadek zainteresowania zasadniczymi szkołami zawodowymi. W związku ze słabnącym zainteresowaniem absolwentów gimnazjów kontynuacją nauki w zasadniczych szkołach zawodowych i jednocześnie biorąc pod uwagę obecne zmiany na rynku pracy i kierunki kształcenia zawodowego, podejmowana interwencja

powinna być skupiona na szeroko rozumianym wsparciu atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego.

Jakość kształcenia w danej szkole w dużym stopniu jest oceniana przez pryzmat wyników osiąganych przez uczniów na egzaminie. W 2013r dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej otrzymało 78,1% absolwentów. Dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe otrzymało 66% absolwentów techników, techników uzupełniających i szkół policealnych.

W przypadku absolwentów techników, techników uzupełniających i szkół policealnych w 2013 roku zdawali oni egzamin zawodowy w jednym z 58 zawodów. Zdawalność w ramach poszczególnych zawodach była bardzo zróżnicowana i oscylowała od 15,4% w przypadku zawodu technik mechatronik do 100% w przypadku zawodu technik drogownictwa czy asystentka stomatologiczna. Podobne zróżnicowanie występuje również w przypadku zdawalności absolwentów egzaminów po zasadniczej szkole zawodowej. Dlatego też powinniśmy szukać w pierwszej kolejności przyczyn niskiej zdawalności wśród absolwentów jednych zawodów i kierować interwencję w kierunku podnoszenia jakości kształcenia zawodowego, jednocześnie podnosząc zdawalność egzaminów.

Wśród 24 zawodów jakie były wybierane na egzamin w 2013 roku po zasadniczej szkole zawodowej największą popularnością cieszyły się takie zawody jak: kucharz małej gastronomii (393 wydane dyplomy); sprzedawca (450); mechanik pojazdów samochodowych (152); technolog robót wykończeniowych (69); mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych (52); cukiernik (50); elektromechanik pojazdów samochodowych (45).

W ramach egzaminów zawodowych zdawanych m.in. po technikum najczęściej wybieranym zawodem był zawód: technik rolnik (372); technik informatyk (310); technik usług fryzjerskich (279); technik hotelarstwa (251); technik usług kosmetycznych (250); technik ekonomista (210). Niejednokrotnie najpopularniejsze wśród absolwentów zawody charakteryzowały się znaczącym odsetkiem zarejestrowanych bezrobotnych, co potwierdza rozdzźwięk między podażą a popytem na rynku pracy. Analiza zawodów poszukiwanych na podlaskim rynku pracy i zawodów reprezentowanych przez podlaskich bezrobotnych zwraca natomiast uwagę na niedostosowanie kompetencji posiadanych przez realne zasoby pracy do oczekiwań pracodawców. Dlatego kluczowe jest wypracowanie mechanizmów dostosowywania oferty edukacyjnej szkół w szczególności zawodowych do potrzeb lokalnej/regionalnej gospodarki.

Podsumowując powyższe należy stwierdzić, że szkolnictwo zawodowe boryka się z licznymi problemami, m.in. są to niska zdawalność egzaminów zawodowych, nadal niedostateczna świadomość społeczeństwa o znaczeniu szkolnictwa zawodowego (konieczność podnoszenia jego rangi), niska atrakcyjność oraz niedostateczne dostosowanie kształcenia zawodowego do rzeczywistych potrzeb regionalnego rynku pracy. Zmienione w 2012 r. regulacje prawne wychodzą naprzeciw m. in. wskazanym wyżej problemom. W oparciu o nie ułatwione będzie uzyskanie wykształcenia zawodowego, uzupełnienie kwalifikacji i kształcenie w nowym zawodzie. Wymaga to jednak procesu dostosowawczego po stronie samych szkół, który wiąże się dodatkowo z nakładami finansowymi. Niemniej jednak zmiany te mają na celu podniesienie jakości i efektywności, a w konsekwencji także zwiększenie atrakcyjności kształcenia zawodowego, co będzie możliwe dzięki szerszemu powiązaniu szkolnictwa zawodowego z rynkiem pracy.

Zmiany w szkolnictwie zawodowym wpływają w znaczący sposób na to, że osoby wybierające zawody – gimnazjaliści jak również osoby dorosłe, potrzebują odpowiedniego wsparcia w zakresie pomocy w doborze dalszej ścieżki kształcenia. W związku z powyższym z każdym rokiem rośnie rola doradców zawodowych, jak również niezbędność ich zatrudniania w każdej placówce przynajmniej już na poziomie gimnazjalnym.

Dlatego też wsparcie skierowane do szkół zawodowych w ramach priorytetu inwestycyjnego 10.3 przyczyni się w dużym stopniu do szeroko zdiagnozowanych problemów obejmujących szkolnictwo zawodowe w województwie podlaskim. Jednocześnie poprzez zwiększenie jakości nauczania szkół zawodowych zwiększymy ich atrakcyjność oraz podniesienie rangi i znaczenie tego kształcenia wśród młodzieży jak i dorosłych. Interwencja ta przyczyni się również do zmniejszenia ryzyka wczesnego wypadnięcia z systemu oświaty uczniów kształcących się w tych

szkołach. Ponadto wprowadzając na szeroką skalę szkół poradnictwa edukacyjno-zawodowego zwiększymy szanse przyszłych absolwentów na rynku pracy oraz zaszczepimy w nich idee kształcenia się przez całe życie i stałe podnoszenie swoich kwalifikacji i umiejętności.

Pozycję konkurencyjną jednostki na rynku pracy kształtuje jej skłonność do uczestnictwa w procesach kształcenia. Ma ona bowiem wówczas szanse na doskonalenie swoich kwalifikacji oraz możliwość dostosowania ich do oczekiwań pracodawców. Jest to szczególnie ważne wtedy, gdy mamy do czynienia z „rynkiem pracodawcy” lub okresowym obniżeniem aktywności ekonomicznej gospodarki. Chęć do podwyższania, zmiany lub uzupełniania kwalifikacji owocuje kształtowaniem się społeczeństwa opartego na wiedzy i mobilnego zawodowo. Zasoby ludzkie, doskonaląc swoje umiejętności zawodowe, odpowiadają tym samym na coraz nowe wyzwania rozwijającej się gospodarki, jednocześnie gwarantując sobie w ten sposób stałe uczestniczenie w aktywności zawodowej.

Jednym z priorytetów finansowania, określonych w *Position Paper*, jest zwiększanie współczynnika aktywności zawodowej poprzez poprawę polityki w dziedzinie zatrudnienia, włączenia społecznego i edukacji. Fundusze objęte WRS powinny wspierać wdrażanie w Polsce Strategii uczenia się przez całe życie, zapewniając w szczególności większy udział osób o niskich kwalifikacjach i osób starszych w programach uczenia się przez całe życie. Z uwagi na przyjęte cele europejskie oraz analizy w zakresie edukacji i szkoleń, należy zwrócić uwagę, że coraz większe znaczenie w zdobywaniu kwalifikacji i umiejętności niezbędnych na rynku pracy odgrywa uczenie się pozaformalne i nieformalne. W *Position Paper* wskazano, że Polska zmaga się z niedopasowaniem między potrzebami rynku pracy a umiejętnościami zawodowymi, czego powodem jest niewystarczająca jakość i adekwatność oferty edukacyjnej. Kwestie związane z wysoką jakością kapitału ludzkiego, uczeniem się przez całe życie, mobilnością edukacyjną i zawodową ludzi oraz efektywnym wchodzeniem na rynek pracy, zostały uznane za priorytetowe w Strategii Europa 2020. Dlatego tak istotnym krokiem jest upowszechnienie uczestnictwa osób w uczeniu się przez całe życie poprzez: rozwijanie modelu uczenia się dorosłych, którego podstawą jest uczenie praktyczne; rozwijanie oferty, promocji i zachęt do uczestnictwa w edukacji osób nieaktywnych zawodowo, wspieranie szkoleń zawodowych.

Na przełomie ostatnich trzech lat udział osób dorosłych (25-64 lata) uczestniczących w kształceniu i szkoleniu w województwie podlaskim utrzymuje się na poziomie zbliżonym do średniej krajowej. Niemniej jednak w odniesieniu do roku 2010 w roku 2012 udział ten uległ nieznacznemu zmniejszeniu co dodatkowo jest niepokojące – w roku 2010 wynosiła 5,1%, w 2011 wynosił 4,6 z kolei w 2012 wynosił już tylko 4,1%. Biorąc pod uwagę cele Strategii Rozwoju Kraju i Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego oraz wartość wskaźnika odnoszącego się do odsetka osób dorosłych uczestniczących w kształceniu i szkoleniu, który to został ustalony docelowo (2020 rok) na poziomie 10%-15% utwierdza w tym, że niezbędna jest w pierwszej kolejności interwencja skierowana na samo upowszechnienie idei kształcenia przez całe życie. Ponadto dużą zmianę w zakresie zwiększenia odsetka osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym można osiągnąć dofinansując osobom dorosłym dłuższe formy podnoszenia kwalifikacji i umiejętności jakimi są studia podyplomowe. Na przełomie trzech ostatnich lat tj. 2010-2012 nastąpił stosunkowo duży spadek w liczbie słuchaczy na studiach podyplomowych z 3 897 w roku 2010 do 2 908 w roku 2012. Niejednokrotnie barierą w korzystaniu z tej właśnie formy doskonalenia była sytuacja finansowa, z uwagi na wysoki koszt studiów podyplomowych.

Pozycję konkurencyjną jednostki na rynku pracy kształtuje jej skłonność do uczestnictwa w procesach kształcenia. Ma ona bowiem wówczas szanse na doskonalenie swoich kwalifikacji, oraz możliwość dostosowania ich do oczekiwań pracodawców. Jest to szczególnie ważne wtedy, gdy mamy do czynienia z „rynkiem pracodawcy” lub okresowym obniżeniem aktywności ekonomicznej gospodarki. Chęć do podwyższania, zmiany lub uzupełniania kwalifikacji owocuje kształtowaniem się społeczeństwa opartego na wiedzy. Zasoby ludzkie, doskonaląc swoje umiejętności zawodowe, odpowiadają tym samym na coraz nowe wyzwania rozwijającej się gospodarki, jednocześnie gwarantując sobie w ten sposób stałe uczestniczenie w aktywności zawodowej. Dlatego tak istotnym krokiem jest upowszechnienie uczestnictwa osób w uczeniu się przez całe życie poprzez: rozwijanie modelu uczenia się dorosłych, którego podstawą jest

uczenie praktyczne; rozwijanie oferty, promocji i zachęt do uczestnictwa w edukacji osób nieaktywnych zawodowo, wspieranie szkoleń zawodowych. Należy wziąć pod uwagę, że przez reformę systemów kształcenia i szkolenia, a także dostosowanie umiejętności i kwalifikacji, podnoszenie kwalifikacji siły roboczej i tworzenie nowych miejsc pracy w sektorach związanych ze środowiskiem naturalnym i energią następuje wsparcie przejścia do gospodarki niskoemisyjnej, odpornej na zmianę klimatu, zasobooszczędnej i sprzyjającej ochronie środowiska

W związku z powyższym działania przewidziane w RPO skierowane do osób dorosłych są ukierunkowane na poprawę dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie oraz podniesienie ich umiejętności i kwalifikacji. Priorytetu inwestycyjnego 10.3 stanowi odpowiedź na potrzeby województwa podlaskiego oraz jego mieszkańców w zakresie kształcenia ustawicznego.

Tabela nr 1. Syntetyczny przegląd uzasadnienia wyboru celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych

Wybrany cel tematyczny	Wybrany priorytet inwestycyjny	Uzasadnienie wyboru
Cel tematyczny 1: Wsparcie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1.1 Wzmacnianie infrastruktury B+R (...) i możliwości rozwoju sektora B+I oraz promowanie centrów kompetencji, w szczególności tych o znaczeniu europejskim	Na obszarze województwa podlaskiego zaplecze badawczo – rozwojowe nie jest wystarczające dla potrzeb budowania nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy. Potencjał naukowo-badawczy regionu nie jest wyraźnie ukierunkowany na cele gospodarcze, co przekłada się na niski poziom transferu i komercjalizacji wiedzy w gospodarce regionu. Struktura nakładów na badania w regionie jest niekorzystna, dominują badania podstawowe. SRWP wskazuje na konieczność zapewnienia wysokiej jakości infrastruktury naukowo-badawczej przez wsparcie wybranych inwestycji w infrastrukturę B+R jednostek naukowych, wpisujących się w regionalną strategię specjalizacji, w wyniku czego nastąpi wzmacnianie wzrostu nakładów na działalność B+R.
Cel tematyczny 1: Wsparcie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1.2 Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, budowanie sieci współpracy pomiędzy firmami, ośrodkami naukowo-badawczymi, ośrodkami akademickimi w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii(...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	Przyczynami niskiej konkurencyjności województwa podlaskiego jest niski stopień inwestycji przedsiębiorstw na działalność B+R oraz słaba współpraca pomiędzy sferą naukową, w tym B+R, a przedsiębiorstwami. W świetle wyzwań stawianych przez globalną gospodarkę w najbliższych latach konieczne jest zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki poprzez zwiększenie nakładów prywatnych na B+R, podniesienie jakości i interdyscyplinarności badań naukowych, zwiększenie stopnia ich komercjalizacji oraz umiędzynarodowienia.
Cel tematyczny 2: Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	2.2. Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK	Niemal połowa małych i średnich przedsiębiorstw w województwie nie korzysta z oprogramowania informatycznego do zarządzania firmą, 24% firm nie posiada własnej strony internetowej, ponad połowa przedsiębiorców nie podejmowała istotnych działań reklamowych w Internecie. Nie można mówić o zapewnieniu rozwoju konkurencyjnej gospodarki regionu bez zapewnienia odpowiedniej infrastruktury technicznej i teleinformatycznej w przedsiębiorstwach oraz rozwoju wykorzystania TIK w firmach. Dodatkowo w przypadku województwa podlaskiego rozwój oparty o TIK może odgrywać istotną rolę - prowadzenie działalności elektronicznej może przełamywać peryferyjność regionu.

<p>Cel tematyczny 2: Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych</p>	<p>2.3 Wzmacnianie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia</p>	<p>Wykorzystanie TIK we wszystkich sferach życia i dziedzinach gospodarki jest jednym z założeń realizacji SRWP 2020. Niska gęstość zaludnienia oraz niewystarczająca jakość usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną wskazują na konieczność interwencji w tym zakresie. Wykorzystanie TIK powinno jednocześnie prowadzić do redukcji kosztów administracji. Poziom wykrztuszania technologii TIK w procesie edukacji jest niedostateczny, barierą jest nie tylko niewystarczająca baza dydaktyczna ale też niewystarczające kompetencje w zakresie zastosowania aplikacji wspomagających nauczanie.</p>
<p>Cel tematyczny 3: Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury</p>	<p>3.1 Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości</p>	<p>Województwo podlaskie jest regionem najmniej atrakcyjnym pod kątem inwestycji w kraju (16 miejsce). Czynniki, które zdecydowały o tak niskiej ocenie to: dostępność transportowa, zasoby i koszty pracy, rynek zbytu (wielkość rynku wewnętrznego), infrastruktura gospodarcza, infrastruktura społeczna oraz aktywność wobec inwestorów. Głównymi potrzebami rozwojowymi w obszarze promowania przedsiębiorczości są: wsparcie nowopowstałych przedsiębiorstw oraz potrzeba budowania oferty inwestycyjnej sprzyjającej wzrostowi inwestycji gospodarczych.</p>
<p>Cel tematyczny 3: Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury</p>	<p>3.3 Wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług</p>	<p>Województwo podlaskie zajmuje niską pozycję w kraju pod względem poziomu przedsiębiorczości. Wynika to z m.in. z barier w dostępie do kapitału i niskiego poziomu innowacyjności firm. Wielkość przychodów podlaskich przedsiębiorstw w 2010 r. w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo stanowiła 72,4% średniej krajowej, a łączna wartość nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca oscyluje w okolicach 50% średniej krajowej. Podlaskie przedsiębiorstwo sprzedaje o ponad 25 % mniej wyrobów i usług. Konieczne jest stymulowanie inwestycji w przedsiębiorstwach, w tym innowacyjnych, przyczyniających się do wprowadzania na rynek nowych produktów i usług. Szczęólnego podejścia wymagają małe i średnie przedsiębiorstwa nie partycypujące do tej pory w procesach związanych z odnoszeniem innowacyjności. Konieczne jest zastosowanie instrumentarium, które pozwoliłoby wygenerować w nich popyt na innowacje produktowe, procesowe, marketingowe, organizacyjne. Konieczne jest też podjęcie działań odpowiadających na potrzebę pogodzenia wzrostu gospodarczego i poprawy wyników ekonomicznych przy jednoczesnym ograniczeniu wykorzystania zasobów i zmniejszeniu presji na środowisko.</p>
<p>Cel tematyczny 4: Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach</p>	<p>4.1. Promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii</p>	<p>Województwo podlaskie posiada istotny potencjał w zakresie produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Niemal połowa wyprodukowanej na terenie województwa energii elektrycznej powstaje w instalacjach wykorzystujących OZE. Nie zmienia to jednak faktu, że udział regionu w krajowym rynku produkcji elektryczności z OZE nie jest znaczący, a jednocześnie konsumpcja energii w województwie podlaskim kilkakrotnie przewyższa produkcję. Zły stan sieci energetycznych negatywnie wpływa na bezpieczeństwo województwa. Niezbędne jest wykorzystanie potencjałów w zakresie produkcji energii ze źródeł odnawialnych (zwłaszcza z biogazu, energii słonecznej) i produkcji energii w modelu rozproszonym.</p>

Cel tematyczny 4: Wsparcie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.2. Promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE przez MŚP/przez przedsiębiorstwa	W świetle dyrektywy 2006/32/WE do 2016 roku w skali kraju należy osiągnąć oszczędności energii o 9% w stosunku do średniego zużycia energii finalnej z lat 2001 – 2005 (tj. o 53 452 GWh). Efektywność energetyczna polskiej gospodarki jest ok. 3 razy niższa niż w najbardziej rozwiniętych krajach europejskich i ok. 2 razy niższa niż średnia w krajach UE. Przewidywany wzrost zapotrzebowania na energię w sektorze MŚP, a także fakt, że sektor przedsiębiorstw cechuje niewykorzystany potencjał w zakresie oszczędzania energii przy znacznym udziale kosztów energii w kosztach bieżących warunkuje podjęcie działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej w tym zakresie.
Cel tematyczny 4: Wsparcie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.3. Wsparcie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym	Sektor budownictwa odpowiada za 40 % końcowego zużycia energii w UE i stanowią jeden z obszarów posiadających największy potencjał uzyskania poprawy efektywności energetycznej. Dodatkowo sektor publiczny zobowiązany jest do pełnienia wzorcowej roli w oszczędnym gospodarowaniu energią. Umożliwienie dokonywania działań proefektywnościowych, w szczególności przez spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe oraz wspieranie budownictwa efektywnego energetycznie będzie uzupełnieniem wdrażanego na poziomie krajowym kompleksowego programu edukacyjnego poprawy efektywności energetycznej, który przyczynić się ma do kształtowania zachowań sprzyjających oszczędzaniu energii.
Cel tematyczny 4: Wsparcie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.5. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących	Realizacja celów gospodarki niskoemisyjnej na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych i poprawy jakości życia w miastach wymaga podjęcia przez samorządy zintegrowanych działań. Będą one odpowiedzią m.in. na potrzeby wynikające z większej dostępności transportu miejskiego. Sektor transportu publicznego jest obszarem, który wykazuje duży potencjał w zakresie ograniczenia emisji CO ₂ . Transport w obrębie miast generuje zarówno znaczące emisje CO ₂ , jak i inne uciążliwości dla środowiska i jakości życia człowieka (zanieczyszczenia powietrza, hałas, kongestia). Niezbędne jest podnoszenie świadomości mieszkańców regionu na temat lokalnych korzyści wynikających z efektywności energetycznej.
Cel tematyczny 6: Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.1. Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	Problemem w województwie są odpady komunalne. Chociaż pod względem wytwarzanych odpadów komunalnych region zajmuje 12 miejsce w kraju, to wskaźnik zebranych odpadów jest najniższy w Polsce. Na ten wynik wpływa przede wszystkim najniższych w kraju odsetek osób objętych zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych - 63% wobec średniej 80%. Większość wyprodukowanych odpadów trafia na składowiska (83% zebranych odpadów) i tylko 4% zbieranych jest selektywnie (najmniej w kraju, średnio ze zbiórki selektywnej pochodzi 9% odpadów komunalnych), dlatego gospodarkę odpadami w regionie można określić jako nieefektywną i przestarzałą.
Cel tematyczny 6: Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.2. Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	W 2010 r. w podlaskim 87,8% ludności korzystało z sieci wodociągowej, co daje regionowi 11. miejsce w kraju. Pod względem długości sieci wodociągowej na 100 km ² podlaskie w 2010 r. zajęło dopiero 13. miejsce w Polsce ze wskaźnikiem 61 km/100 km ² , podczas gdy średnia krajowa wyniosła 87,3 km/100 km ² . Na przestrzeni lat 2004-2010 następował jednak stały wzrost wskaźnika długości sieci wodociągowej na 100 km ² (z poziomu 52,6 km/100 km ² w 2004 r.).

		<p>Problematiczna jest nadal dostępność wody pitnej na obszarach najstabilniej zaludnionych oraz kwestia poprawy jakości wody.</p> <p>Zwodziągowanie gmin w regionie jest na poziomie średniej krajowej, jednak występują duże braki w zakresie dostępności kanalizacji. W 2010 r. z sieci kanalizacyjnej korzystało co prawda niemalże tyle samo mieszkańców co średnio w kraju (60% wobec średniej 62%), ale występowały bardzo duże dysproporcje w dostępie na linii miasto-wieś. Tylko 17% ludności wiejskiej było podłączonych do sieci kanalizacyjnej (14 miejsce w kraju). Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku oczyszczalni ścieków, bowiem tylko 19% wszystkich mieszkańców terenów wiejskich korzysta z oczyszczalni ścieków (średnia dla kraju wynosi 31%). Zgodnie z założeniami KPOŚK wymagana jest realizacja ponad 50 projektów.</p>
Cel tematyczny 6: Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.3 Ochrona promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	<p>Zgodnie z kierunkami interwencji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku należy efektywnie wykorzystać potencjał kulturowy województwa oraz chronić wspólne dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe obszaru pogranicza. W województwie występują liczne zabytki kultury i architektury materialnej, w tym ludowej, które wymagają jednak modernizacji, a także podwyższania standardów istniejących obiektów kulturowych i zabytkowych.</p>
Cel tematyczny 6: Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.4. Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	<p>Województwo podlaskie cechuje duża różnorodność biologiczna i dobry stan środowiska przyrodniczego. Dobry stan środowiska nie zwalnia jednak z troski o nie i z obowiązku stałego przeciwdziałania czynnikom i zjawiskom negatywnie oddziałującym na różnorodność biologiczną, takim jak np. przekształcanie, degradacja i defragmentacja siedlisk flory i fauny, zmiana użytkowania terenu, nadmierna eksploatacja zasobów naturalnych, zanieczyszczanie środowiska, rozprzestrzenianie się inwazyjnych gatunków obcych. Naruszenie stabilności układów przyrodniczych, w szczególności na obszarach wykorzystywanych gospodarczo, może bowiem w konsekwencji doprowadzić do negatywnych skutków dla gospodarki i społeczeństwa. Dlatego z uwagi na potrzebę ochrony potencjału endogenicznego, należy podjąć interwencję w powyższym zakresie.</p>
Cel tematyczny 6: Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.5. Działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów poprzemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza	<p>Pomimo niskiego poziomu emisji zanieczyszczeń średnio w regionie, miejscowo odnotowywane są przekroczenia stężeń normatywnych, wywołane głównie złym stanem technicznym wielu urządzeń wykorzystywanych do spalania, jakością paliw w połączeniu z niejednokrotnie niekorzystnymi warunkami rozprzestrzeniania się substancji w powietrzu. Głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń do powietrza w regionie są ciepłownie miejskie, przemysłowe, rozproszone źródła emisji z sektora komunalno-bytowego, a także zanieczyszczenia komunikacyjne. W emisji największy udział mają: dwutlenek węgla, dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenek węgla i pyły. Największa emisja zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego powstaje w Białymstoku, Łomży i Suwałkach, a także w powiatach: grajewskim, zambrowskim i hajnowskim.</p>

Cel tematyczny 7: Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.2. Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	Województwo należy do regionów o najslabiej rozwiniętej infrastrukturze transportowej w kraju. Z uwagi na peryferyjne położenie, znaczne zróżnicowanie przestrzenne w poziomie rozwoju i dostępie do usług, wynikające najczęściej z barier w zakresie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności infrastrukturalnej, wyzwaniem jest jej zwiększenie oraz włączenie regionu do europejskiego zintegrowanego systemu transportowego, umożliwiającego sprawne przewozy towarów i ludności.
Cel tematyczny 7: Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.3. Rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	Brak rozwiązań zapewniających integrację gałęzi transportowych i węzłów przesiadkowych w publicznym transporcie zbiorowym. Z uwagi na potrzebę ochrony wyjątkowych walorów przyrodniczych regionu, realizacja działań na rzecz przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, w tym połączeń multimodalnych. Zmniejszenia natężenia drogowego transportu towarowego przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym.
Cel tematyczny 7: Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.4. Rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	Bardzo zły stan techniczny sieci kolejowej, który powoduje, spadek prędkości maksymalnych na znacznej części sieci oraz wydłużenie czasu przejazdu. Spada konkurencyjność kolei na rynku przewozowym, a rośnie energochłonność. Dodatkowo brakuje pełnej sieci połączeń pomiędzy wszystkimi największymi ośrodkami regionu oraz jego stolicą i stolicami sąsiednich województw. Biorąc pod uwagę powyższe należy podjąć działania zmierzające do modernizacji linii kolejowych głównie z przeznaczeniem przewozów towarowych.
Cel tematyczny 8: Wsparcie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.2. Wsparcie rozwoju przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształceniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz zwiększenia dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych	Województwo podlaskie jest regionem o najwyższym wskaźniku udziału parków narodowych i drugim pod względem powierzchni obszarów NATURA 2000 w ogólnej powierzchni województwa (powierzchnia parków narodowych w województwie podlaskim stanowi niemal 30% wszystkich terenów parków narodowych w Polsce). Specyfika regionu wymaga koncentracji uwagi na obszarach objętych ochroną prawną, co znalazło wyraz w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, w której wyodrębniono szczególny obszar strategicznej interwencji (OSI), jakim są gminy, w których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000. Na obszarze tego OSI kluczowe jest wsparcie inwestycji mających na celu zapewnienie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności, przy jednoczesnym poszanowaniu wymogów ochrony środowiska oraz utrzymaniu jego dobrego stanu.
Cel tematyczny 8: Wsparcie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.5 Zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	Jednym z głównych wyzwań współczynnik jest podniesienie aktywności zawodowej, w szczególności w odniesieniu do kobiet, osób młodych i starszych. Pogorszenie sytuacji na rynku pracy może odbić się w szczególności na słabszych grupach społecznych i w dalszym ciągu zwiększać poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego. W województwie podlaskim występuje duża nierównowaga pomiędzy popytem na pracę a podażą pracy, co świadczy o niedostosowaniu kompetencyjno-kwalifikacyjnym zasobów pracy. W większości przypadków występuje nadmiar osób bezrobotnych. Liczba pracujących wg metodyki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) wynosiła w 2005 r. 430,0 tys. osób i wzrosła w 2010 r. do 495 tys. osób. Potencjalne zasoby pracy w województwie podlaskim (ludność w wieku produkcyjnym, czyli w wieku zdolności do pracy) wykazywały w latach 2004-2010

		<p>tendencję wzrostową. Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce są bardzo ściśle związane z pozostawaniem bez pracy i niskim poziomem aktywności zawodowej, zaś bezrobocie jest jednym z głównych powodów korzystania z pomocy społecznej. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych i biernych zawodowo stanowi podstawowe wyzwanie dla polityki zatrudnieniowej państwa, szczególnie w kontekście dokonujących się przemian społecznych, gospodarczych i demograficznych, które wpływają na strukturę rynku pracy w Polsce. Pomimo, iż istotny wpływ na rynek pracy mogą mieć w najbliższej perspektywie niekorzystne procesy demograficzne występujące w regionie, to w kontekście podaży pracy należy wskazać na istnienie niezagospodarowanych (realnych i potencjalnych) zasobów pracy w województwie. Dlatego należy położyć szczególny nacisk na wykorzystanie aktualnych rezerw i zapobieganie ich utracie zwłaszcza wskutek migracji osób w wieku najwyższej mobilności zawodowej (młodych), co może w przyszłości zaowocować jeśli nie odwróceniem to przynajmniej złagodzeniem niekorzystnych tendencji demograficznych.</p>
Cel tematyczny 8: Wsparcie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.7 samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	<p>Rynek pracy województwa podlaskiego jest słabo rozwinięty. Wynika to ze struktury gospodarczej regionu, która wyróżnia się negatywnie pod względem struktury zatrudnienia. Pracujący w rolnictwie stanowią ponad 30% ogółu pracujących w województwie. Stan ten nie ulega znaczącym zmianom. Problem potęguje niedostosowanie strukturalne podaży i popytu na pracę. Kumulacja problemu znajduje wyraz w strukturze zawodowo-kompetencyjnej bezrobocia i jest powodowana w głównej mierze niedostosowaniem kształcenia do potrzeb regionalnej gospodarki. Niska skłonność do podejmowania ryzyka i samoorganizacji w tym zakresie owocuje nie tylko odbiegającą od skali kraju liczbą inicjatyw gospodarczych, ale również wpływa na niskie oceny zasobów ludzkich przez przedsiębiorców. Województwo podlaskie charakteryzuje się niskim poziomem przedsiębiorczości. W 2010 r. na 10 tys. mieszkańców województwa przypadły 773 podmioty gospodarcze, co stanowiło 76% średniej dla Polski (14 miejsce). Sytuacja ta jest niezmienna od 2004 r. Tempo wzrostu omawianego wskaźnika w latach 2004-2010 średniorocznie w województwie podlaskim wynosiło 0,2%, podczas gdy w Polsce 1,3%.</p>
Cel tematyczny 8: Wsparcie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.8 Równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	<p>Aby zwiększyć współczynnik aktywności zawodowej, potrzebne są strategie na rzecz zwiększenia równouprawnienia płci. Z tego powodu należy szczególnie promować dostęp kobiet do instrumentów aktywizacji zawodowej. Inwestycje w ramach funduszy należy także koncentrować na poprawie jakości i dostępu do przystępnych cenowo placówek opieki nad najmłodszymi dziećmi i placówek przedszkolnych poprzez inwestycje w infrastrukturę publiczną oraz zapewnianie wykwalifikowanego personelu.</p> <p>Jednym z głównych problemów w regionie, wskazanych w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, jest ujemne saldo migracji oraz prognozowany dalszy spadek liczby ludności. W świetle powyższych zagrożeń istotnym obszarem działania powinno być tworzenie warunków sprzyjających</p>

		godzeniu ról rodzinnych i zawodowych.
Cel tematyczny 8: Wsparcie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.9 Adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	W celu przeciwdziałania wzrostowi bezrobocia wywołanego procesami adaptacyjnymi i modernizacyjnymi należy w zarządzaniu tymi procesami wspomóc przedsiębiorstwa, przedsiębiorców i ich pracowników, w tym przechodzące procesy restrukturyzacyjne i adaptacyjne. Konieczne jest zwiększenie kompetencji kadr przedsiębiorstw w zakresie zarządzania zmianami organizacyjnymi oraz przechodzenia przez procesy zmian. Procesy modernizacyjne i adaptacyjne wymuszają także ciągłą aktualizację, podnoszenie i zmianę kwalifikacji oraz umiejętności pracowników. Świadomość w zakresie potrzeby i celowości podnoszenia kwalifikacji pracowników wśród podlaskich przedsiębiorców jest niedostateczna, co przekłada się na brak efektywnych działań w tym zakresie. Przedsiębiorcy i pracownicy z woj. podlaskiego w niedostatecznym stopniu potrafią posługiwać się narzędziami teleinformatycznymi w pracy zawodowej. Regionalne przedsiębiorstwa, stosunkowo słabo z informatyzowane, nie oferują swoim pracownikom środowiska pracy, w którym mogliby takie kompetencje nabyć i rozwijać.
Cel tematyczny 8: Wsparcie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.10 Aktywne i zdrowe starzenie się	O procesie starzenia się społeczności województwa świadczy m.in. wskaźnik obciążenia demograficznego (iloraz liczby ludności w wieku 65+ do ludności w wieku 0-19), który notuje wartości znacznie wyższe od poziomu krajowego. W 2002 r. wskaźnik o wartości powyżej 60 charakteryzował 4 powiaty województwa podlaskiego: sokólski, hajnowski, siemiatycki i bielski. Z kolei w 2009 r. wartość tę uzyskało już 10 powiatów. Można na tej podstawie stwierdzić, że zjawisko starzenia się społeczeństwa postępuje i rozprzestrzenia się. Wschodnie powiaty województwa wykazują się największą dynamiką starzenia się spośród wszystkich województw Polski Wschodniej. Konsekwencją podniesienia wieku emerytalnego jest konieczność wydłużenia okresu aktywności zawodowej, której niezbędnym jest odpowiedni stan zdrowia. W świetle chorób cywilizacyjnych dotyczących coraz większą i młodszą populację konieczne jest podejmowanie działań zaradczych (w tym profilaktyki i wczesnego diagnozowania) oraz promowanie i utrwalanie w społeczeństwie zdrowego stylu życia.
Cel tematyczny 9: Wsparcie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.1 Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	Zwiększenie dostępności do wysokiej jakości usług zdrowotnych w priorytetowych, wynikających z uwarunkowań epidemiologicznych, dziedzinach medycyny jest jednym z kierunków interwencji wskazanych w Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2030. Dostęp do podstawowych i specjalistycznych usług zdrowotnych w województwie nie jest równomierny i powszechny. Występują niedobory aparatury zwłaszcza wysokospecjalistycznej. Również w zakresie usług opiekuńczych sytuacja w województwie wymaga zwiększenia dostępnej bazy materialnej.
Cel tematyczny 9: Wsparcie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.2 Wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	W kontekście rozwoju oraz wzmacniania spójności społecznej i przestrzennej istotne jest podejmowanie kompleksowych działań, zarówno w miastach, jak i znajdujących się wokół nich obszarach wiejskich, mających na celu dokonanie

		przemian fizycznych, gospodarczych i społecznych. Mają one prowadzić do nadania tym obszarom nowej jakości funkcjonalnej i stworzenia warunków do ich rozwoju w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania endogeniczne i przy zaangażowaniu lokalnych społeczności. Działania rewitalizacyjne, w tym związane z rewitalizacją przestrzenną, będą podporządkowane celom społecznym związanym z redukcją ubóstwa i wykluczenia społecznego.
Cel tematyczny 9: Wsparcie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.4 Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	Dwa główne czynniki wykluczenia społecznego to bezrobocie i ubóstwo. W województwie podlaskim grupą szczególnie zagrożoną wykluczeniem społecznym są osoby bezrobotne, w tym długotrwale bezrobotne, które posiadają jednocześnie niskie wykształcenie i kwalifikacje zawodowe. Szczególnie trudna sytuacja dotyczy rodzin czy gospodarstw domowych, w których występuje kumulacja bezrobocia, oznaczająca, iż więcej niż jedna osoba mogąca podjąć zatrudnienie, pozostaje poza rynkiem pracy. Problemem jest dodatkowo dziedziczenie wykluczenia społecznego.
Cel tematyczny 9: Wsparcie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.7 Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym	Rozproszona sieć osadnicza i niska gęstość zaludnienia przy relatywnie niskich dochodach na mieszkańca potęgują nasilenie negatywnych efektów nierówności w zakresie dostępu do usług. W świetle wyzwań demograficznych problematyczna jest mała dostępność usług dla osób niepełnosprawnych i osób starszych. Usługi społeczne w tym opiekuńczo-zdrowotne wymagają deinstytucjonalizacji. W województwie słabiej niż średnio w kraju dzieci i młodzież objęte są opieką zastępczą.
Cel tematyczny 9: Wsparcie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.8 Wsparcie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	Mając na uwadze rolę ekonomii społecznej w walce z wykluczeniem społecznym i ubóstwem, ogromną rolę ma tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi adaptacyjnych form zatrudnienia, w tym właśnie w sektorze ekonomii społecznej, która łącząc cele społeczne z ekonomicznymi, stanowią skuteczny instrument aktywizacji osób doświadczających trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy.
Cel tematyczny 9: Wsparcie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.9 Lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność	Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, szczególnym obszarem zainteresowania polityki regionalnej na obszarach wiejskich powinny stać się inicjatywy lokalne, których celem będzie rozwój kapitału społecznego oraz kształtowanie więzi lokalnych. Różnorodność regionu sprawia, iż jednym z wyzwań określonych w Strategii jest poszukiwanie indywidualnych ścieżek rozwojowych dedykowanych dla każdego obszaru strategicznej interwencji (OSI), jak i jednostek terytorialnych (poszczególnych powiatów i gmin). Lokalne strategie rozwoju powinny być budowane w oparciu o endogeniczne potencjały danego obszaru

Cel tematyczny 10: Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.1 Ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	<p>Zgodnie z SRWP podstawowym wyzwaniem edukacji na każdym etapie jest kształtowanie kompetencji sprzyjających przedsiębiorczości i kooperacji, takich jak tolerancja, otwartość, skłonność do podejmowania ryzyka, innowacyjność i kreatywność.</p> <p>W obszarze edukacji można wyróżnić następujące problemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrzeba dostosowania sieci instytucji wychowania przedszkolnego do faktycznych potrzeb województwa, - występujące dysproporcje w szkołach w jakości kształcenia na poszczególnych poziomach edukacji w szczególności między obszarami miejskimi i wiejskimi. - niedostateczna infrastruktura TIK w szkołach kształcenia ogólnego oraz niewystarczające kompetencje nauczycieli w zakresie wykorzystania TIK w procesie nauczania - niedoskonały system poradnictwa edukacyjno-zawodowego w ramach struktury szkół, zapewniający wybór właściwej ścieżki dalszego rozwoju uczniów kończących określony poziom edukacji.
Cel tematyczny 10: Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.3 Poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	<p>Podlaskie zmagą się z niedopasowaniem między potrzebami rynku pracy a umiejętnościami zawodowymi, czego powodem jest niewystarczająca jakość i adekwatność oferty edukacyjnej. Obserwowany jest zbyt niski udział osób dorosłych w kształceniu ustawicznym powodujące braki w dostosowaniu ich kompetencji do faktycznych potrzeb rynku pracy. Istotnym problemem jest niska jakość oraz niedostosowanie do rynku pracy szkolnictwa zawodowego.</p>
Cel tematyczny 10: Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.4. Inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	<p>Zgodnie z SRWP 2020 w regionie oferta kształcenia niedostosowana jest do potrzeb rynku pracy, w szczególności kształcenia i szkolenia zawodowego. Dlatego też konieczne jest podjęcie kompleksowych i komplementarnych działań, które doprowadzą do znacznego zwiększenia jakości edukacji, w szczególności w szkołach zawodowych. Efektem tych działań będzie lepsze dostosowanie procesu kształcenia do potrzeb lokalnej gospodarki.</p> <p>Jednocześnie w woj. podlaskim odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2012 r. był poniżej średniej dla kraju, a na terenach wiejskich był jednym z najniższych w kraju (38,7%, w Polsce – 49,3%). Region charakteryzuje niedobór miejsc w przedszkolach w odniesieniu do liczby dzieci w wieku przedszkolnym.</p>

Sekcja 1.2. Rozkład środków finansowych

Uzasadnienie podziału środków między cele tematyczne i priorytety inwestycyjne⁷

Wszystkie informacje przedstawione w tym rozdziale mają charakter szacunkowy i mogą jeszcze ulegać zmianom.

Poniżej przedstawiono określone przez Komisję Europejską minimalne poziomy koncentracji wsparcia z Polityki Spójności, które wpływają na rozkład środków finansowych pomiędzy poszczególne cele tematyczne. Dodatkowo kierunki podziału środków w ramach RPOWP 2014-2020 determinowane były założeniami określonymi w Umowie Partnerstwa (wersja z 12.07.2013).

Minimalne poziomy koncentracji środków (tzw. ring-fencing)

Fundusz	Ringfencing	Minimalny poziom koncentracji wg projektów rozporządzeń	Poziomy koncentracji przyjęte w UP (z 12.07.2013)	Zalecenie MRR w odniesieniu do RPO	RPOWP (mln euro) ⁸	RPOWP %
EFRR	cel 1, 2, 3, 4	50%	59%	53,95%	426,90	55,27%
EFRR i FS	w tym: cel 4	10% (15%)	19%	18,45%	158,53	20,52%
EFS	cel 9	20%	21%	26,89%	75,00	23,76%

Niezależnie od wskazanych powyżej minimalnych poziomów koncentracji środków, na kraje członkowskie został nałożony obowiązek przeznaczenia co najmniej 60% środków EFS w każdym programie operacyjnym finansowanym z tego funduszu na maksymalnie cztery priorytety inwestycyjne. W przypadku RPOWP 2014-2020 są to odpowiednio:

8.5	zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników
8.9	adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian
9.4	aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności
10.3	wspieranie dostępu do uczenia się przez całe życie, podnoszenie kwalifikacji i umiejętności pracowników i lepsze dopasowanie popytu i podaży na rynku pracy

Dodatkowo, na podstawie art. 7 rozporządzenia dotyczącego EFRR w przyszłej perspektywie finansowej, kraje członkowskie są zobligowane przeznaczyć minimum 5% krajowej alokacji EFRR na realizację zintegrowanych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju miejskiego, które w przypadku Polski będą realizowane przy pomocy instrumentu - Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT). W przypadku RPOWP 2014-2020 na realizację ZIT dla obszaru

⁷ Art. 87.2.a CPR

⁸ Wszystkie wartości alokacji w dokumencie podane są w cenach stałych

funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego (M. Białystok) przeznaczone zostały środki w wysokości 68 mln euro co stanowi 6,3 % alokacji na program.

Struktura programu w podziale na cele tematyczne przedstawiona została w tabeli poniżej:

Cel tematyczny	Alokacja na CT w mln euro (EFS + EFRR)	Alokacja na CT %
1. Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	58,87	5,4%
2. Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	47,00	4,3%
3. Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury	162,50	14,9%
4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	158,53	14,6%
6. Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	80,00	7,4%
7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	194,00	17,8%
8. Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	131,52	12,1%
9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	115,00	10,6%
10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	102,50	9,4%

Przedstawiona powyżej propozycja zakłada łączny wzrost alokowanych środków w relacji do perspektywy 2007-2013 na cele związane z podnoszeniem innowacyjności gospodarki oraz konkurencyjnością przedsiębiorstw (1, 2 i 3) oraz na cele związane z gospodarką niskoemisyjną (cel 4). Jednocześnie największy spadek w strukturze alokacji zauważyć można w odniesieniu do celu dotyczącego rozwoju infrastruktury transportowej (CT 7). Należy dodać, że spadek ten będzie najbardziej zauważalny w odniesieniu do interwencji w lokalną infrastrukturę transportową. Finansowanie infrastruktury społecznej w dużej mierze będzie podporządkowane realizacji celów tematycznych 8, 9, 10, a więc celom związanym z europejską strategią zatrudnienia, edukacją i przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznego. W ramach EFS wyraźnie więcej środków zostało skierowane na działania związane z włączeniem społecznym.

Tabela nr 2. Matryca logiczna strategii inwestycyjnej programu

Oś priorytetowa	Cel tematyczny	Priorytety inwestycyjne	Cele szczegółowe priorytetów inwestycyjnych	Wskaźniki rezultatu odpowiadające celowi poszczególnym celom szczegółowym	Fundusz	Wsparcie -UE EUR (w mln)	Udział łącznego wsparcia UE w całość środków programu (w podziale na fundusze)
Oś I Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu	1. Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1.1. wzmacnianie infrastruktury badań i innowacji i podnoszenie zdolności do tworzenia doskonałości w zakresie badań i innowacji oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności leżących w interesie Europy	<ul style="list-style-type: none"> Wzmocnienie sektora nauki na rzecz podmienienia konkurencyjności regionu poprzez rozwój specjalizacji regionalnych 	Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB	EFRR	30,00	3,88%
		1.2. promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, budowanie sieci współpracy pomiędzy firmami, ośrodkami naukowo-badawczymi, ośrodkami akademickimi w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii (...) poprzez inteligentną specjalizację (...),	<ul style="list-style-type: none"> Wspieranie transferu wiedzy i komercjalizacji wyników B+R oraz działalności B+R w przedsiębiorstwach 	Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w sektorze przedsiębiorstw	EFRR	28,87	3,74%
	2. Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	2.2. Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększenie zapotrzebowania na TIK	<ul style="list-style-type: none"> Podniesienie poziomu wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach na rzecz wzrostu ich konkurencyjności Rozwój sektora e-biznesu w województwie podlaskim 	Zyskowność sprzedaży brutto	EFRR	12,00	1,55%

	3. Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury	3.1. promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości	<ul style="list-style-type: none"> • Promowanie postaw proinnowacyjnych oraz rozwój współpracy w sferze innowacji i inwestycji • Poprawa gospodarczego wizerunku regionu • Dostępność terenów inwestycyjnych 	Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych	EFRR	42,50	5,50%
				Nakłady na działalność innowacyjną pochodzące z funduszy seed capital			
		3.3. wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie dostępu do kapitału na działalność inwestycyjną i innowacyjną przedsiębiorstw • Wspieranie innowacji produktowych, procesowych, organizacyjnych i marketingowych • Promowanie postaw i działań sprzyjających efektywności wykorzystania zasobów naturalnych • Ograniczanie energo- i materiałochłonności 	Zyskowność sprzedaży brutto	EFRR	120,00	15,54%
	8.Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.2. wspieranie rozwoju przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształceniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz zwiększenia dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności gmin, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000. 	Utworzone miejsca pracy	EFRR	9,00	1,17%
Oś II Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa	8.Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.5. zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych	<ul style="list-style-type: none"> • Podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób pozostających bez zatrudnienia • Podniesienie mobilności zasobów pracy 	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni)	EFS	50,00	15,84%

		inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	<ul style="list-style-type: none"> • Zagospodarowanie rezerw zasobów rynku pracy 	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu			
				Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni)			
				Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu			
		8.7. samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie nowych miejsc pracy oraz rozwój przedsiębiorczości 	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni)	EFS	16,00	5,07%
				Liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego			
				Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej			
		8.8. równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	<ul style="list-style-type: none"> • Podniesienie poziomu aktywności zawodowej • Ułatwienie godzenia życia zawodowego i prywatnego 	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni)	EFS	10,52	3,33%

				Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni)			
				Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu			
		8.9. adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój przedsiębiorstw w wyniku procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych, w szczególności z zastosowaniem TIK • Podniesienie i dostosowanie kwalifikacji i umiejętności osób pracujących do potrzeb regionalnej gospodarki 	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie w dotychczasowym miejscu pracy[osoby]	EFS	40,00	12,67%
		8.10. aktywne i zdrowe starzenie się	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa jakości kapitału ludzkiego poprzez zdrowotne działania profilaktyczne oraz wsparcie powrotu do pracy 	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	EFS	6,00	1,90%

			<ul style="list-style-type: none"> Przeciwdziałanie przerwaniu aktywności zawodowej osób starszych 	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni)			
Oś III Kompetencje i kwalifikacje	10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.1. ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	<ul style="list-style-type: none"> Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej w zakresie kształcenia ogólnego ukierunkowanej na rozwój kompetencji kluczowych oraz wzmocnienie zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia Rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez podnoszenie kompetencji cyfrowych 	Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK Udział dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (przedszkola, punkty i zespoły przedszkolne) Młodzież niekontynuująca nauki	EFS	20,00	6,34%
		10.3. poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktykę i przyuczania do zawodu, takich jak dwutorowe systemy kształcenia	<ul style="list-style-type: none"> Zwiększenie udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym Podniesienie atrakcyjności i jakości oferty kształcenia ustawicznego dostosowanego do potrzeb rynku pracy Wzmocnienie atrakcyjności kształcenia zawodowego poprzez podniesienie jakości kształcenia i dostosowanie go do potrzeb regionalnego i lokalnych rynków prac Rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez podnoszenie kompetencji cyfrowych 	Liczba osób świadczących usługi doradztwa edukacyjno-zawodowego po opuszczeniu programu Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	EFS	60,00	19,01%
Oś IV Poprawa dostępności transportowej	7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów	7.2. zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	<ul style="list-style-type: none"> Poprawa dostępności zewnętrznej i wewnętrznej regionu Poprawa spójności przestrzennej 	WMDT (Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej)	EFRR	150,00	19,42%

	przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.3. rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa dostępności zewnętrznej i wewnętrznej regionu • Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym 	WMDT (Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej)	EFRR	4,00	0,52%
		7.4. rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	<ul style="list-style-type: none"> • Wzmocnienie spójności terytorialnej poprzez wspieranie wewnętrznej dostępności transportowej 	WMDT (Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej)	EFRR	40,00	5,18%
Oś V Gospodarka niskoemisyjna	4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.1. promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii	<ul style="list-style-type: none"> • Zmiana struktury wytwarzania energii i zwiększenie lokalnej produkcji energii ze źródeł odnawialnych 	Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem	EFRR	40,00	5,18%
		4.2. promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE przez MŚP/przez przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa gospodarowania energią oraz zmiana struktury konsumpcji energii w sektorze MŚP 	Zużycie energii pierwotnej	EFRR	15,53	2,01%
		4.3. wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym	<ul style="list-style-type: none"> • Wdrożenie programów oszczędnego gospodarowania energią, w tym działań termomodernizacyjnych, 	Zużycie energii pierwotnej	EFRR	75,00	9,71%
		4.5. promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących	<ul style="list-style-type: none"> • Promocja gospodarki niskoemisyjnej 	Emisja gazów cieplarnianych	EFRR	28,00	3,63%

Oś VI Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami	6.Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.1. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	• Efektywny system gospodarowania odpadami	Udział odpadów zebranych w stosunku do wytworzonych Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów	EFRR	15,00	1,94%
		6.2. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	• Ochrona wód, gleb i innych zasobów	Udział ludności korzystający z oczyszczalni ścieków		33,00	4,27%
		6.4. ochrona i przywrócenie bioróżnorodności, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie systemów ochrony ekosystemów, w tym programu NATURA 2000 oraz zielonej infrastruktury	• Ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych oraz odtwarzanie i renaturalizacja ekosystemów zdegradowanych.		EFRR	20,00	2,59%
		6.5. działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów przemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza	• Ochrona powietrza	Emisja gazów cieplarnianych	EFRR	2,00	0,26%
Oś VII Poprawa spójności społecznej	9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój instrumentów aktywnej integracji i umożliwianie dostępu do nich osobom wykluczonym i zagrożonym wykluczeniem społecznym • Poprawa skuteczności funkcjonowania instytucji pomocy społecznej w regionie 	Liczba osób nieaktywnych zawodowo, poszukujących pracy po opuszczeniu programu	EFS	40,00	12,67%
				Liczba osób, które podjęły kształcenie i szkolenie po opuszczeniu programu			
				Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu			

				Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni)			
		9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	<ul style="list-style-type: none"> • Ułatwienie mieszkańcom województwa dostępu do usług społecznych i zdrowotnych oraz wsparcie rodzin w wypełnianiu ich funkcji 	Liczba osób, które podjęły kształcenie lub szkolenie po opuszczeniu programu Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	EFS	11,00	3,49%
		9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwijanie sektora ekonomii społecznej 	Liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych Liczba miejsc pracy utworzonych w podmiotach ekonomii społecznej nie będących przedsiębiorstwami społecznymi Liczba miejsc pracy istniejących co najmniej 30 miesięcy, utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	EFS	8,00	2,53%

		9.9. lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność	• Wzmacnianie kapitału społecznego poprzez wspieranie zaangażowania społeczności lokalnych w rozwój lokalny	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych	EFS	16,00	5,07%
Oś VIII Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej	2. Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	2.3. wzmacnianie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia	• Upowszechnienie technik informatyczno-komunikacyjnych w opiece zdrowotnej, administracji, kulturze, edukacji, informacji przestrzennej oraz zwiększenie poziomu korzystania z usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną	Odsetek spraw załatwianych drogą elektroniczną (jako % z 20 podstawowych usług) Odsetek osób korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną	EFRR	35,00	4,53%
	6.Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.3. ochrona promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	• Efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego	Zwiedzający muzea i wystawy na 1000 ludności	EFRR	10,00	1,29%
	9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.1. inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	• Poprawa efektywności systemu opieki zdrowotnej w województwie oraz kształtowanie prozdrowotnego stylu życia	Zgony według przyczyn (choroby cywilizacyjne): nowotwory, choroby układu krążenia	EFRR	25,00	3,24%

		9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	• Rozwój i wzmocnienie spójności lokalnej poprzez rewitalizację fizyczną, gospodarczą, społeczną terytoriów zmarginalizowanych	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych	EFRR	15,00	1,94%
	10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.4. inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	• Poprawa dostępności do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia dostosowanego do potrzeb rynku pracy	Udział dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (przedszkola, punkty i zespoły przedszkolne) Młodzież niekontynuująca nauki	EFRR	22,50	2,91%
Oś IX Pomoc techniczna	nie dotyczy				EFS	38,08	12,07%

SEKCJA 2. OPIS UKŁADU OSI PRIORYTETOWYCH

Sekcja 2.A. Opis osi priorytetowych innych niż pomoc techniczna

OŚ PRIORYTETOWA I: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI REGIONU

Uzasadnienie zastosowania osi wielofunduszowej, wielotematycznej i/lub obejmującej kilka kategorii regionów⁹

Przy opracowaniu osi I wzięto pod uwagę analizę potencjału rozwoju regionu, szczególnie w odniesieniu do głównych wyzwań określonych w strategii Europa 2020, krajowych programach reform, zaleceniach dla poszczególnych krajów i regionalnych strategiach. Drugim elementem, była ocena głównych wyzwań, którym należy sprostać w województwie podlaskim. Kluczowe znaczenie dla tego procesu miała identyfikacja ograniczeń, niedoborów innowacji, w tym braku zdolności planowania i realizacji, które hamują długoterminowy potencjał zwiększenia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Wskazała ona obszary i działania, w których można ustalić priorytety, dokonać interwencji i przeprowadzić koncentrację działań.

Wyzwania stojące przed regionem w zakresie wzmocnienia jego potencjału i konkurencyjności przełożyły się na zakres interwencji osi I. Cel główny osi priorytetowej I realizowany będzie w oparciu o realizację CT 1, 2, 3 i 8.

Struktura osi obejmuje zaplanowane interwencje w obszarach komplementarnych dotyczących Celu tematycznego 1 Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji, Celu tematycznego 2 Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych, Celu tematycznego 3 Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury oraz Celu tematycznego 8 Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników. Głównym nurtem planowanych interwencji w ramach Osi I jest wzmocnienie potencjału i konkurencyjności regionu, który przejawia się w 6 priorytetach inwestycyjnych, co jest uwarunkowane potrzebą podjęcia kompleksowych działań. Głównym adresatem działań podejmowanych w tej osi są przedsiębiorcy.

W strukturze gospodarczej województwa podlaskiego dużą rolę odgrywa rolnictwo, a diagnoza procesów rozwojowych wskazuje na niewystarczająco dynamiczny rozwój działań pozarolniczych. Problemem są także niskie nakłady inwestycyjne i niska innowacyjność w przedsiębiorstwach oraz słaba współpraca świata nauki i przedsiębiorstw. Wszystko to prowadzi do utrzymywania się niskich dochodów, a także spadku zatrudnienia w regionie. Sytuacja ta wymaga radykalnego wzrostu przedsiębiorczości i konkurencyjności podlaskiej gospodarki. Wzrost przedsiębiorczości stać się może mechanizmem zapewniającym istotne zmiany w strukturze zatrudnienia w kierunku wzrostu roli produkcji przemysłowej, usług i budownictwa, które zapewniają wyższą niż rolnictwo wartość dodaną na jednego zatrudnionego. Niezbędne jest oparcie konkurencyjności regionalnej gospodarki na wiedzy i innowacjach wdrażanych w zakorzenionych sektorach tradycyjnych. Należy zwiększyć wykorzystanie koncepcji inteligentnych specjalizacji, łącząc tradycje gospodarcze regionu z najnowszą wiedzą i technologiami. Nie można też zaniedbywać nowych rodzących się sektorów gospodarczych, w których region także może znaleźć swoje szanse. Przedsiębiorczość oraz gospodarka oparta na wiedzy i innowacjach zapewni trwałą przewagę konkurencyjną

⁹ Art. 87.1 CPR

w warunkach globalizacji. Podejmowana interwencja musi także odpowiadać na specyficzne potrzeby terytoriów i bazować na ich wewnętrznym potencjale rozwojowym. Zakłada się więc wykorzystanie endogenicznego potencjału obszarów Natura 2000 w ramach CT 8 dla wzmocnienia rozwoju gospodarczego regionu.

Oś I programu zbudowana w powyższy sposób może najskuteczniej przyczynić się do osiągnięcia wzrostu potencjału i konkurencyjności regionu.

Na układ przyjętych celów tematycznych należy patrzeć jako na system elementów wzajemnie powiązanych i warunkujących się, a w szczególności wzmacniających swoje oddziaływanie. Działania i postępy w ramach jednego celu tematycznego będą wzmacniały możliwości osiągania lepszych wyników w ramach pozostałych celów. EFRR wniesie wkład do wszystkich powyższych celów tematycznych i będzie koncentrować się na obszarach inwestycji związanych z otoczeniem, w którym działają przedsiębiorstwa a które wpływa na potencjał i konkurencyjność gospodarki (badania, innowacje, technologie informacyjno-komunikacyjne, usługi i wsparcie dla przedsiębiorstw, infrastruktura). Niewątpliwie podstawą rozwoju regionu musi być konkurencyjna gospodarka. To ona tworzy miejsca pracy i w konsekwencji prowadzi do wzrostu zatrudnienia i dochodów. Działania podjęte w ramach CT 1, ukierunkowane na rozwój inteligentnych specjalizacji regionu, przyczynią się do osiągnięcia CT 3 przez rozwijanie nowych przewag konkurencyjnych opartych na innowacjach i budowaniu gospodarki opartej na wiedzy. Przykładowo wyniki prac badawczych i rozwojowych w obszarze TIK w ramach CT 1 przyczynią się do realizacji CT 2 poprzez wykorzystanie technologii cyfrowych, natomiast zwiększenie wykorzystania TIK ułatwi prowadzenie prac B+R. Z kolei aktywne i konkurencyjne przedsiębiorstwa (CT 3 oraz CT 8) umocnią związki sfery nauki i biznesu (CT 1).

DZIAŁANIE 1.1. WSPARCIE NA RZECZ GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY

PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.1.

WZMACNIANIE INFRASTRUKTURY BADAŃ I INNOWACJI I PODNOSZENIE ZDOLNOŚCI DO TWORZENIA DOSKONAŁOŚCI W ZAKRESIE BADAŃ I INNOWACJI ORAZ WSPIERANIE OŚRODKÓW KOMPETENCJI, W SZCZEGÓLNOŚCI LEŻĄCYCH W INTERESIE EUROPY

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu¹⁰

Cel szczegółowy: wzmocnienie sektora nauki na rzecz podniesienia konkurencyjności regionu poprzez rozwój specjalizacji regionalnych

Kluczowe polskie dokumenty strategiczne zakładają, że innowacyjność powinna stać się jednym z głównych źródeł silnej pozycji konkurencyjnej Polski. Niestety nadal na niskim poziomie utrzymują się nakłady na działalność badawczo-rozwojową (B+R) w relacji do PKB. Finansowanie sfery B+R odbywa się głównie ze środków publicznych. Towarzyszy temu słaba, na tle innych krajów europejskich, aktywność wynalazcza oraz niski odsetek przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie. Przyczyną niskiego poziomu finansowania sfery B+R jest słabość powiązań nauki ze sferą przedsiębiorczości będąca wynikiem niskiego kapitału społecznego i niskiej skłonności do współpracy oraz niewielkie zainteresowanie przedsiębiorstw prowadzeniem prac badawczych i wykorzystaniem ich efektów.

Wskaźnik wartości nakładów na B+R w relacji do PKB w województwie podlaskim wynosi 0,3%, co stanowi wartość ponad dwukrotnie niższą niż średnia dla kraju i plasuje region na przedostatnim miejscu pośród województw. W odniesieniu do nakładów ponoszonych w regionie na działalność badawczo-rozwojową w oparciu o potencjał ludnościowy, stanowią one zaledwie 40% średniej krajowej. Podlaski potencjał badawczy nie jest znaczący - na terenie województwa w 2010 r. zlokalizowanych było jedynie 36 jednostek prowadzących działalność

¹⁰ Art. 87.2.b.i-ii CPR

badawczo-rozwojową, z czego 53% w sektorze przedsiębiorstw. Specyfiką województwa podlaskiego jest to, że ciężar współpracy sfery B+R z gospodarką spoczywa na uczelniach wyższych, gdzie zadanie to konkuruje z dydaktyką oraz badaniami podstawowymi (dominują nakłady z sektora uczelni wyższych – aż 73%, z kolei przedsiębiorstwa ponoszą jedynie 17% wydatków). Mając na uwadze kategoryzację Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w województwie podlaskim tylko 5 jednostkom przyznano 1 kategorię. Ponadto potencjał naukowo-badawczy nie jest dostatecznie ukierunkowany na praktyczne stosowanie w gospodarce, co przekłada się na niski poziom transferu i komercjalizacji wiedzy w gospodarce regionu. Profil aktywności badawczo-rozwojowej często jest zbyt wąski w stosunku do oczekiwań podlaskich przedsiębiorstw, a same jednostki zbyt mało elastyczne w dostosowaniu oferty do potrzeb regionalnej gospodarki. Stanowi to jedną z przyczyn niskiego popytu przedsiębiorstw na usługi jednostek naukowych. Jako zaniedbanie rozwojowe województwa należy wskazać brak dysponowania przez jednostki naukowe (w tym uczelnie) wysokiej klasy infrastrukturą B+R, co ogranicza ich możliwości w zakresie prowadzenia prac badawczych znaczącej rangi na wysokim poziomie.

Interwencja w ramach programu prowadzona będzie w celu zapewnienia najlepszych warunków infrastrukturalnych do prowadzenia badań naukowych, przy czym wsparcie to będzie skierowane na realizację projektów zgodnych z regionalnymi specjalizacjami. Efekty powinny być rozpatrywane nie tylko przez pryzmat stworzenia warunków dla lepszego funkcjonowania sektora nauki, ale przede wszystkim jako wkład w proces budowy w województwie podlaskim gospodarki opartej na wiedzy, w tym efektywnie wykorzystującej zasoby, a więc z perspektywy korzyści dla przedsiębiorstw. Dostosowanie profilu działalności badawczo-rozwojowej do potrzeb regionalnej gospodarki, skutkować będzie zwiększeniem stopnia komercjalizacji badań oraz wzrostem popytu przedsiębiorstw na usługi jednostek naukowych i wysokokwalifikowanej kadry.

Realizacja wspieranych projektów będzie prowadzić do wzmocnienia potencjału jednostek B+R w zakresie zdolności do prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej, a w efekcie na wzrost nakładów tych jednostek na działalność B+R. Dodatkowo motywem interwencji jest zwiększenie transferu wiedzy i skali komercjalizacji wyników B+R.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu¹¹

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB ogółem	Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB w woj. podlaskim	%	Region słabiej rozwinięty				GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego¹²

Celem interwencji w ramach priorytetu 1.1 jest wzmocnienie sektora nauki na rzecz podniesienia konkurencyjności regionu poprzez rozwój specjalizacji regionalnych. Rozwój regionalnych specjalizacji naukowych związanych z gospodarką (np. przetwórstwo mleka, OZE, itd.) nie jest możliwy bez dostosowywania infrastruktury technicznej jednostek realizujących prace B+R do potrzeb regionalnej gospodarki (uczelnie, JBR, PNT). Wsparcie w zakresie infrastruktury nauki będzie obejmowało strategiczną infrastrukturę badawczą zgodnie ze zidentyfikowanymi regionalnymi specjalizacjami.

Zacieśnienie współpracy w obszarze badawczo-rozwojowym pomiędzy sferą nauki a gospodarką nie jest możliwe bez wzmocnienia infrastruktury B+R jednostek naukowych. W ramach działania realizowane będą inwestycje w infrastrukturę wykorzystywaną do

¹¹ Art. 87.2.b.ii CPR

¹² Art. 87.2.b.iii CPR

wspólnych projektów badawczych z przedsiębiorstwami oraz powiązane z inteligentnymi specjalizacjami województwa podlaskiego, a więc projekty przygotowane w odpowiedzi na zapotrzebowanie ze strony gospodarki regionalnej. Przedsięwzięcia te przyczynią się do zacieśnienia współpracy pomiędzy sferą B+R i przedsiębiorstwami, a tym samym oczekiwane będzie zwiększenie transferu technologii.

Wsparcie skierowane jest przede wszystkim do jednostek sfery B+R, w tym szkół wyższych. Dofinansowanie, co do zasady, będą mogły uzyskać przedsięwzięcia o regionalnym znaczeniu (uzgodnione w KT i zgodne ze strategią regionalnej specjalizacji), polegające na wsparciu infrastruktury B+R w jednostkach naukowych służące rozwijaniu współpracy z przedsiębiorstwami, uwarunkowane komercjalizacją wyników badań. Realizowane projekty nie mogą powielać istniejących zasobów oraz powinny uzupełniać wcześniej wytworzoną infrastrukturę naukowo-badawczą. Uwzględniając zapisy SRWP w ramach podejmowanej interwencji promowane będzie wykorzystanie technologii pozwalających dodatkowo na oszczędności w zużyciu energii, wody, surowców. Rozwój regionalnych specjalizacji naukowych związanych z gospodarką nie jest możliwy bez odpowiedniego zaplecza kadrowego, dlatego w ramach finansowania krzyżowego planowane jest wsparcie rozwoju kadry B+R w powiązaniu ze specjalizacjami regionalnymi (jako komponent wsparcia realizowanego projektu innowacyjnego).

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe:

- Uczelnie/ szkoły wyższe;
- Jednostki naukowe;
- Jednostki naukowo-badawcze posiadające osobowość prawną lub zdolność prawną;
- Spółki celowe tworzone przez uczelnie wyższe;
- Parki naukowo-technologiczne
- Przedsiębiorstwa;
- Porozumienia podmiotów w/w.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów¹³

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu. Kluczowym kryterium selekcji jest zgodność ze specjalizacjami regionalnymi.

Układ wskaźników produktu¹⁴

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób objętych wsparciem w zakresie rozwoju kadr B+R, O/K/M [osoby]	osoby	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba wspartych laboratoriów badawczych [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Nakłady inwestycyjne na zakup aparatury naukowo-badawczej [PLN]	PLN	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

¹³ Art. 87.2.b.iii CPR

¹⁴ Art. 87.2.b.iv CPR

DZIAŁANIE 1.2. WSPIERANIE TRANSFERU WIEDZY, INNOWACJI, TECHNOLOGII I KOMERCJALIZACJI WYNIKÓW B+R ORAZ ROZWÓJ DZIAŁALNOŚCI B+R W PRZEDSIĘBIORSTWACH

PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.2

PROMOWANIE INWESTYCJI PRZEDSIĘBIORSTW W B+I, ROZWÓJ POWIĄZAŃ MIĘDZY PRZEDSIĘBIORSTWAMI, CENTRAMI B+R I SZKOŁAMI WYŻSZYMI (...), WSPIERANIE BADAŃ TECHNOLOGICZNYCH I STOSOWANYCH, LINII PILOTAŻOWYCH, DZIAŁAŃ W ZAKRESIE WCZESNEJ WALIDACJI PRODUKTÓW (...)

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: Wsparcie działalności B+R w przedsiębiorstwach oraz transferu wiedzy i komercjalizacji wyników B+R

Przyczynami małej innowacyjności województwa podlaskiego są m. in.: niski udział wydatków na badania i rozwój w strukturze nakładów na działalność innowacyjną w sektorze przemysłu, jeden z najniższych w Polsce wskaźników intensywności B+R oraz niski udział nakładów na prace rozwojowe; niski udział produktów nowych lub istotnie ulepszonych w sprzedaży ogółem – 5% w przemyśle i 0,3% w usługach; słabe oceny regionalnego zaplecza badawczego przy jednoczesnym częstszym niż w kraju docenianiu współpracy z dostawcami wyposażenia, materiałów, komponentów i oprogramowania.

Celem interwencji w ramach priorytetu inwestycyjnego 1.2 jest wsparcie działalności badawczo-rozwojowej w samych przedsiębiorstwach. W jej rezultacie oczekiwany jest wzrost udziału przedsiębiorstw w nakładach B+R w województwie podlaskim.

Na szczególną uwagę zasługuje stymulowanie prac badawczo-rozwojowych prowadzonych przez przedsiębiorstwa, w szczególności związanych z innowacjami produktowymi, a także wprowadzenia wyników tych prac na rynek. Należy wspierać przede wszystkim przedsięwzięcia podnoszące konkurencyjność w wymiarze krajowym i międzynarodowym.

Wspieranie transferu wiedzy, innowacji, technologii i komercjalizacji wyników B+R jest w znacznym stopniu stymulowane poprzez rozwój powiązań sieciowych, które mogą przebiegać w płaszczyźnie geograficznej, sektorowej czy branżowej. System powiązań sieciowych wzmacnia potencjał rozwojowy organizacji i pozwala obniżyć koszty jej działalności poprzez np. prowadzenie wspólnych badań czy promocji. To właśnie ograniczona współpraca pomiędzy sektorami przedsiębiorstw i naukowo-badawczym jest jedną z przyczyn małej innowacyjności województwa podlaskiego. Biorąc pod uwagę powyższe niezmiennie istotne jest wspieranie transferu wiedzy, innowacji, technologii i komercjalizacji wyników w sektorze B+R. Będzie to wpływało na rozwój i podniesienie konkurencyjności regionu. Na bazie kluczowych branż regionu, w których działają innowacyjne przedsiębiorstwa, powinny być tworzone platformy współpracy środowiska naukowego, instytucji otoczenia biznesu oraz sektora przedsiębiorstw.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Nakłady sektora przedsiębiorstw na działalność B+R w relacji do PKB	Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w sektorze przedsiębiorstw w województwie podlaskim	(w tys. PLN)	Region słabiej rozwinięty				GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Większość przedsiębiorstw nie prowadzi własnej działalności badawczej ponieważ nie jest w stanie samodzielnie sfinansować wydatków związanych z utworzeniem infrastruktury badawczo-rozwojowej oraz prowadzeniem prac badawczo-rozwojowych. Realizacja tego typu projektów w dłuższym okresie czasu przyczyni się do podniesienia innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw, a także do dalszego wzrostu nakładów prywatnych na działalność B+R. Szczęólnego podejścia będą wymagały małe i średnie przedsiębiorstwa nie partycypujące do tej pory w procesach związanych z podnoszeniem innowacyjności. Konieczne jest zastosowanie instrumentarium, które pozwoliłoby wygenerować w nich popyt na innowacje i związane z nimi prace rozwojowe.

W ramach priorytetu 1.2 przedsiębiorstwa uzyskają wsparcie w zakresie tworzenia lub rozwoju istniejącego zaplecza badawczo-rozwojowego, służącego działalności innowacyjnej. Przykładem są inwestycje w aparaturę, sprzęt, technologie i inną niezbędną infrastrukturę B+R, która służy tworzeniu innowacyjnych produktów i usług. Tego typu operacje przyczynią się do zwiększenia nakładów ponoszonych przez przedsiębiorstwa na działalność B+R. Wsparcie tego typu projektów będzie prowadzić do wzmocnienia potencjału badawczo-rozwojowego przedsiębiorstw, a także do budowania ich trwałej przewagi konkurencyjnej.

Wsparcie będzie dotyczyło również prowadzenia prac badawczo-rozwojowych przez przedsiębiorstwa we własnym zakresie lub poprzez nabycie usług od innych jednostek, w tym także spoza regionu/kraju. Wspierane będą prace B+R, których wyniki są ukierunkowane na wdrożenie.

Kolejnym typem operacji będą działania związane z wdrażaniem własnych lub zakupionych wyników prac B+R/technologii, a także praw do własności intelektualnej, w tym patentów, licencji, know-how lub innej nieopatentowanej wiedzy technicznej związanej z wdrażanym produktem lub usługą, a także rozwój infrastruktury niezbędnej do wdrożenia wyników prac B+R, w tym w zakresie dotyczącym tworzenia centrów badawczo-rozwojowych w przedsiębiorstwach. Wsparcie w ramach powyższych typów projektów będzie stanowić zachętę dla przedsiębiorstw do wdrażania własnych lub zakupionych wyników badań naukowych i technologii, a w rezultacie wzrosną nakłady na działalność B+R.

Możliwe będzie zastosowanie instrumentu „bon na innowacje” w odniesieniu do projektów o małej skali, z przeznaczeniem w szczególności na wdrożenie własnych lub nabytych wyników prac B+R, nabycie licencji, wsparcie w zakresie przejścia procedury ochrony patentowej, wdrażanie innowacji nietechnologicznych, procesowych, organizacyjnych, marketingowych oraz nowych modeli biznesowych, a także nabycie usługi w zakresie wzornictwa przemysłowego.

Kolejnym typem operacji będzie także wsparcie doradczo-szkoleniowe dla MSP niezbędne do rozwoju działalności B+R prowadzonej przez przedsiębiorców (np. audyty technologiczne, prawo własności intelektualnej, vouchery na innowacje, tzw. konsulting technologiczny itd.). Uwzględniając zapisy SRWP w ramach podejmowanej interwencji promowane będzie ekoprojektowanie oraz wykorzystanie technologii pozwalających dodatkowo na oszczędności w zużyciu energii, wody, surowców.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- Przedsiębiorcy;
- Jednostki naukowo-badawcze posiadające osobowość prawną lub zdolność prawną;
- Spółki celowe tworzone przez uczelnie wyższe;
- Porozumienia ww. podmiotów, reprezentowane przez lidera;

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja

w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne z zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględniać będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

W przypadku priorytetu 1.2 preferowane będą projekty zgodne ze specjalizacjami regionalnymi. Podstawowym trybem wyboru projektów będzie tryb konkursowy. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla projektów w zakresie innowacji lub B+R [PLN] / Private investment matching public support in innovation or R&D projects (CI)	PLN	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba projektów B+R realizowanych dzięki wsparciu [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba osób prowadzących działalność B+R w ramach projektu, O/K/M [osoby]	osoby	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba przedsiębiorstw objętych wsparciem w zakresie inwestycji w infrastrukturę B+R [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie prowadzenia prac B+R [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie wdrożenia wyników prac B+R [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
7	Liczba wspartych laboratoriów badawczych [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
8	Nakłady inwestycyjne na zakup aparatury naukowo-badawczej [PLN]	PLN	EFRR	Region słabiej			

				rozwinięty			
9	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie doradztwa specjalistycznego [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 1.3. WSPIERANIE INWESTYCJI W PRZEDSIĘBIORSTWACH

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.3.

WSPIERANIE TWORZENIA I ROZSZERZANIA ZAAWANSOWANYCH ZDOLNOŚCI W ZAKRESIE ROZWOJU PRODUKTÓW I USŁUG

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- Zapewnienie dostępu do kapitału na działalność inwestycyjną i innowacyjną przedsiębiorstw
- Wspieranie innowacji produktowych, procesowych, organizacyjnych i marketingowych
- Promowanie postaw i działań sprzyjających efektywności wykorzystania zasobów naturalnych
- Ograniczanie energo- i materiałochłonności

Podstawową miarą konkurencyjności przedsiębiorstwa jest udział w rynku. Wielkość przychodów podlaskich przedsiębiorstw w 2010 r. wyniosła 57,7 mld zł. W przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo wartość ta stanowiła 72,4% średniej krajowej. Ponadto łączna wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w przeliczeniu na 1 mieszkańca w ostatnich latach oscyluje w okolicach 50% średniej krajowej. Nakłady inwestycyjne są silnie związane ze strukturą gospodarki zdominowaną przez rolnictwo. Sektory przemysłu i usług województwa podlaskiego na tle gospodarki kraju wyglądają wyjątkowo niekorzystnie. Dodatkowo w województwie podlaskim jest względnie mniej przedsiębiorstw (w stosunku do liczby mieszkańców) niż średnio w kraju a przeciętne podlaskie przedsiębiorstwo sprzedaje o ponad 25% mniej wyrobów i usług.

Podlaska gospodarka charakteryzuje się również bardzo niską wartością eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca oraz ogromną dysproporcją wartości tego wskaźnika w stosunku do najlepiej rozwiniętych polskich regionów. Strategia Rozwoju Województwa wskazuje konieczność wspierania przede wszystkim przedsięwzięć podnoszących konkurencyjność w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Przewidywane wsparcie będzie ukierunkowane na wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora MŚP przyczyniającego się do wprowadzania na rynek nowych produktów i usług. Realizowane będą działania wpierające rozwój mikro, małych oraz średnich przedsiębiorstw z regionu, przede wszystkim projekty koncentrujące się na pozyskaniu i wdrożeniu innowacji produktowych, procesowych, organizacyjnych i marketingowych. Podniesienie poziomu innowacyjności w działalności podlaskich przedsiębiorstw powinno przyczynić się do wzrostu ich konkurencyjności na rynkach zewnętrznych, a przez to do istotnego wzrostu sprzedaży produktów i usług wytworzonych w regionie.

Ponadto widoczne są potrzeby przedsiębiorstw w zakresie obniżania kosztów prowadzenia działalności. Wzrost efektywności korzystania z zasobów naturalnych przez podlaskie przedsiębiorstwa powinien przyczynić się do obniżenia kosztów działalności, a tym samym do podniesienia ich konkurencyjności.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Wartość dodana brutto na pracującego w gospodarce ogółem	Zyskowność sprzedaży brutto	PLN	Region słabiej rozwinięty				GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Wsparcie zostanie ukierunkowane na wdrażanie innowacji technicznych (produktowych i technologicznych), marketingowych i organizacyjnych (ukierunkowanie na innowacje otwarte, innowacje związane ze specjalizacjami regionalnymi lub lokalnymi). Priorytetowym obszarem oddziaływania powinny być przedsiębiorstwa wykazujące najwyższą konkurencyjność i innowacyjność. Interwencja powinna dotyczyć wszystkich firm, wprowadzających rozwiązania innowacyjne, bez względu na to czy będą to rozwiązania własne, czy pozyskane. Należy przy tym szeroko rozumieć innowacje jako obejmujące wdrażanie nowych produktów, procesów, sposobów organizacji i marketingu. Jednak w każdym przypadku zastosowana innowacja powinna przynosić wymierne efekty rynkowe. Współcześnie coraz częściej współautorami innowacji są klienci i użytkownicy produktu czy usługi, dlatego potrzebna jest reorientacja na innowacje otwarte. Przykładowe działania obejmą rozbudowę przedsiębiorstwa prowadzącą do wprowadzenia na rynek nowych produktów/usług. Przewiduje się również inwestycje w nowoczesne maszyny i sprzęt produkcyjny. Efektem udzielonego wsparcia będzie wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, uwidoczniiony przez m.in. przez wzrost zyskowności sprzedaży.

Szczególnego podejścia wymagają małe i średnie przedsiębiorstwa nie partycypujące do tej pory w procesach związanych z podnoszeniem innowacyjności. Konieczne jest zastosowanie instrumentarium, które pozwoliłoby wygenerować w nich popyt na innowacje produktowe, procesowe, marketingowe, organizacyjne. Rezultatem podjętych działań powinien być wzrost zyskowności sprzedaży brutto przedsiębiorstw, która jest jednym z podstawowych mierników konkurencyjności.

Realizując zapisy Strategii Rozwoju Województwa w ramach działania 1.3 będą przewidziane rozwiązania służące zintegrowanemu podejściu do kwestii efektywnego wykorzystania zasobów, w tym energii i surowców. Wsparcie dotyczyć będzie inwestycji ograniczających materiał- i energochłonność, związanych z odzyskiem surowców wtórnych. Skutkiem tego powinno być mniejsze zużycie energii, surowców i materiałów w przeliczeniu na jednostkę produktu lub usługi. Efektywnemu korzystaniu z zasobów naturalnych mają służyć ekoinnowacje. Istnieje również potrzeba rozwoju wszelkich przedsięwzięć związanych z „zieloną gospodarką”. Uzupełniający charakter mogą mieć także działania w zakresie dostosowania istniejących instalacji do wymogów najlepszych dostępnych technik (*best available technology* – BAT), wdrażania systemów zarządzania środowiskowego oraz uzyskania certyfikowanych ekoznaków. Wzmocnienie zdolności przedsiębiorstw do tworzenia ekoinnowacji powinno przyczyniać się do powstawania innowacyjnych, „zielonych” produktów i usług, a tym samym zwiększać szanse zdobywania nowych rynków. Tego typu interwencje przełożą się na efekty środowiskowe (efektywność wykorzystania energii, surowców, wody oraz emisyjność), oraz efekty społeczno-gospodarcze (obniżenie kosztów działalności, a tym samym wzrost zyskowności sprzedaży brutto).

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- Przedsiębiorcy
- Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w przypadku wykazania zasadności podjęcia interwencji w ramach inżynierii finansowej na podstawie ewaluacji ex-ante.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

W przypadku priorytetu 3.3 preferowane będą projekty zgodne ze specjalizacjami regionalnymi. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Określenie zakresu zastosowania instrumentów finansowych będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy ex ante (art. 32 CPR) mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja o wykorzystaniu instrumentów finansowych w danym priorytecie, formy wsparcia, wielkości oraz modelu wdrażania.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla projektów w zakresie innowacji lub B+R [PLN] / Private investment matching public support in innovation or R&D projects (CI)	PLN	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia na rynek nowych produktów [szt.] / Number of enterprises supported to introduce new to the market products (CI)	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia produktów nowych dla firmy [szt.] / Number of enterprises supported to introduce new to the firm products (CI)	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje [szt.] / Number of enterprises receiving grants (CI)	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących	szt.	EFRR	Region			

	wsparcie finansowe inne niż dotacje [szt.] / Number of enterprises receiving financial support other than grants (CI)			slabiej rozwinięty			
6	Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw [szt.] / Number of new enterprises supported (CI)	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
7	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie ekoinnowacji [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
8	Liczba przedsiębiorstw, które uzyskały wsparcie na technologie związane z ochroną środowiska bądź uwzględniające ochronę środowiska (IZ RPOWP)	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 1.4. PROMOCJA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI ORAZ PODNIESIENIE ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ WOJEWÓDZTWA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.1.

PROMOWANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, W SZCZEGÓLNOŚCI POPRZEC UŁATWIANIE GOSPODARCZEGO WYKORZYSTYWANIA NOWYCH POMYSŁÓW ORAZ WSPIERANIE TWORZENIA NOWYCH FIRM

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- **Promowanie postaw proinnowacyjnych oraz rozwój współpracy w sferze innowacji i inwestycji**
- **Dostępność terenów inwestycyjnych**
- **Poprawa gospodarczego wizerunku regionu**

W województwie podlaskim wyraźnie mniej osób niż w bardziej rozwiniętych regionach decyduje się na prowadzenie działalności gospodarczej. Mniej firm to mniejszy potencjał rozwoju gospodarczego, a tym samym mniejsze szanse w konkurencji z innymi regionami. Przedsiębiorczość to duża liczba firm, ale także aktywność i skuteczność tych już istniejących. Zauważalny jest utrudniony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania przedsiębiorstw nowopowstałych, jak również dostęp do specjalistycznej wiedzy i doradztwa osób planujących rozpocząć działalność gospodarczą oraz mikroprzedsiębiorstw znajdujących się we wczesnej fazie rozwoju. Dlatego też planowane jest wsparcie dla nowopowstałych firm (start-up'ów), zwłaszcza tych innowacyjnych, w szczególności w formie funduszy typu seed capital.

W województwie podlaskim istnieje również silna potrzeba budowania oferty inwestycyjnej sprzyjającej wzrostowi inwestycji gospodarczych. Istotnym elementem jest poprawa dostępności terenów inwestycyjnych poprzez stworzenie nowej lub rozwój istniejącej infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarczego wraz z promocją regionu uwzględniającą potencjał regionalnej gospodarki. W tym celu zostaną podjęte działania związane z uporządkowaniem i przygotowaniem terenów inwestycyjnych w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa powinno przyczynić się do wzrostu poziomu nakładów inwestycyjnych ze strony firm regionalnych, jak i inwestorów zewnętrznych. Ta ostatnia kategoria inwestorów oprócz kapitału i wiedzy, zazwyczaj „wnosi” do regionu także swój udział w sprzedaży na rynkach zewnętrznych. W chwili obecnej województwo zajmuje ostatnie miejsce w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej. Promocja gospodarcza (inwestycyjna) województwa będzie w długim horyzoncie czasowym przekładać się na poprawę wizerunku regionu oraz lepszą ocenę w oczach inwestorów jako potencjalnego miejsca lokowania kapitału.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu =

Wskaźnik strategiczny z UP.	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Stopa inwestycji w sektorze prywatnym (nakłady brutto na środki trwałe w sektorze prywatnym jako %PKB)	Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych		Region słabiej rozwinięty					
	Nakłady na działalność innowacyjną pochodzące z funduszy seed capital		Region słabiej rozwinięty					

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

W ramach działania planowane jest wsparcie inwestycyjne dedykowane firmom we wczesnej fazie rozwoju w szczególności w formie funduszy typu seed capital. Na wczesnym etapie rozwoju szczególnie w przypadku przedsięwzięć wysoce innowacyjnych obserwowane jest duże zapotrzebowanie na kapitał, któremu towarzyszy ryzyko nieakceptowalne z perspektywy klasycznych instrumentów rynku kapitałowego. Dodatkowo w dynamicznej globalnej gospodarce decyzje inwestycyjne muszą być podejmowane równie dynamicznie jak zmieniające się otoczenie. Dlatego też przygotowanie oferty zaspokajającej potrzeby inwestycyjne nowopowstałych innowacyjnych firm jest jednym z istotnych wyzwań w zakresie wsparcia przedsiębiorczości w regionie. Działanie to wpisując się w szerszy kontekst wsparcia innowacyjności i przedsiębiorczości w regionie ma przełożyć się w dłuższym horyzoncie czasowym na wzrost liczby podmiotów gospodarczych na terenie województwa.

W priorytecie inwestycyjnym 3.1 przewidywane jest także stworzenie nowej oraz rozwój istniejącej infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarczego. Wsparciem objęte zostaną projekty obejmujące uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych, m.in. uzbrojenie terenów inwestycyjnych w media, budowę lub modernizację układu komunikacyjnego terenu inwestycyjnego, kampanie promocyjne. Realizując zasady zrównoważonego rozwoju stosowane będą preferencje dla wykorzystania pod inwestycje terenów zdegradowanych, miejskich nieużytków (inwestycje typu brownfield). Dzięki wsparciu wzrośnie liczba terenów kompleksowo przygotowanych pod inwestycje, co przyczyni się do wzrostu inwestycji w regionie, w tym inwestycji zagranicznych. Promocja gospodarcza województwa będzie oparta na opracowanej wspólnie z partnerami gospodarczymi spójnej polityki inwestycyjnej regionu.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- Przedsiębiorcy;
- JST;
- Fundusze kapitałowe/IOB;
- Organizacje pracodawców;
- Porozumienia ww. podmiotów, reprezentowane przez lidera

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego ze szczególnym uwzględnieniem ośrodka wojewódzkiego oraz ośrodków subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja

w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Określenie zakresu zastosowania instrumentów finansowych będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy ex ante (art. 32 CPR) mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja o wykorzystaniu instrumentów finansowych w danym priorytecie, formy wsparcia, wielkości oraz modelu wdrażania.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw [szt.] / Number of new enterprises supported (CI)	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Powierzchnia wspartych (przygotowanych) terenów inwestycyjnych [ha]	ha	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 1.5. WSPIERANIE ROZWOJU I IMPLEMENTACJI TECHNOLOGII INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNYCH W DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW (E-BIZNES)

PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.2. ROZWÓJ PRODUKTÓW I USŁUG OPARTYCH NA TIK, HANDLU ELEKTRONICZNEGO ORAZ ZWIĘKSZANIE ZAPOTRZEBOWANIA NA TIK

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- **Podniesienie poziomu wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach na rzecz wzrostu ich konkurencyjności**
- **Rozwój sektora e-biznesu w województwie podlaskim**

Rozwój cyfrowy jest postrzegany jako jedno z ważniejszych kół zamachowych polskiej gospodarki, która wspiera innowacyjność i kreatywność. Gospodarka elektroniczna wiąże się z niskimi kosztami wejścia na rynek, dając jednocześnie możliwość szerokiego zakresu działalności gospodarczej. W rozwoju gospodarki opartej na wiedzy ważnym elementem jest dostępność technologii informacyjno-komunikacyjnych. Szczególną rolę odgrywa tu wzrost dostępności i wykorzystania internetu. Prowadzenie działalności elektronicznej wpisuje się w zjawiska związane z globalizacją i może przełamywać peryferyjność regionu, mimo jego niskiej dostępności transportowej, otwiera się bowiem na rynki, niezależnie od odległości geograficznej. Ponieważ przedsiębiorstwa bazujące w głównej mierze na zasobie wiedzy, cechują się małym zaangażowaniem kapitałowym, przy jednocześnie potencjalnych dużych efektach ekonomicznych, w przypadku województwa podlaskiego rozwój oparty o TIK może odgrywać istotną rolę.

W województwie podlaskim nie można mówić o zapewnieniu rozwoju konkurencyjnej gospodarki regionu bez zapewnienia odpowiedniej infrastruktury technicznej, w tym teleinformatycznej w przedsiębiorstwach oraz wykorzystaniu TIK w firmach. Niemal połowa podlaskich małych i średnich przedsiębiorców nie korzystała z oprogramowania informatycznego do zarządzania firmą, jedna czwarta firm nie posiadała własnej strony internetowej, a niewiele ponad połowa przedsiębiorców podejmowało jakiejkolwiek istotne działania reklamowe w Internecie. W bardzo niewielkim stopniu TIK wykorzystywane były w procesach związanych z rozwojem i inwestycjami, a także zarządzaniem personelem. Biorąc pod uwagę trendy rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, wskaźniki te należy uznać za niesatysfakcjonujące. Jednocześnie obecnie na terenie województwa podlaskiego sektor przedsiębiorstw konkurujących w obszarze e-biznes jest stosunkowo słabo rozwinięty. Dotyczy to zarówno firm sektora IT, jak też firm prowadzących sprzedaż i świadczących usługi w Internecie.

Efektywne wykorzystanie technologii teleinformatycznych powinno podnieść wydajność pracy, co zmniejsza koszty przedsiębiorstw i czyni je bardziej konkurencyjnymi, a tym samym przekłada się na wzrost zyskowności sprzedaży brutto.

Rozwijanie umiejętności w dziedzinie TIK jest niezbędnie w celu uwolnienia potencjału usług elektronicznych w zakresie wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy dlatego podnoszenie kompetencji cyfrowych będzie uwzględniane możliwe szeroko w PI 10.1, PI 10.3 oraz PI 8.9. Niemniej jednak w ramach finansowania krzyżowego w PI 2.2 niezbędne jest uzupełnienie wsparcia inwestycyjnego o komponent edukacyjny.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Wartość dodana brutto na pracującego w gospodarce ogółem	Zyskowność sprzedaży brutto	PLN	Region słabiej rozwinięty				GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Działania będą ukierunkowane na zwiększenie zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w małych i średnich przedsiębiorstwach. Wsparcie dla przedsiębiorców będzie dotyczyć wdrażania, rozbudowy i unowocześnienia systemów informatycznych w

przedsiębiorstwach. Przykładowe projekty to wdrożenie wirtualnego systemu obsługi działalności MŚP, wdrożenie nowoczesnych rozwiązań informatycznych w organizacji i zarządzaniu przedsiębiorstwem, stworzenie portalu pracowniczego do zarządzania zasobami personalnymi on-line. Wspierane będą rozwiązania informatyczne sprzyjające oszczędności energii i czy wspierające wdrożenie zielonej rachunkowości w przedsiębiorstwie.

Zaplanowano również operacje związane z rozwojem produktów i usług opartych na TIK – poprzez zakup sprzętu, oprogramowania, usług doradczych umożliwiające wprowadzenie nowej e-usługi. Wsparcie objęta zostanie również sprzedaż produktów i usług w internecie – przykładem działań jest rozwój działalności on-line poprzez wdrożenie systemu zarządzania sprzedażą i usługami, zakup licencji na oprogramowanie.

Przewidziane są również działania związane z zastosowaniem TIK w relacjach z innymi podmiotami (w tym B2B, B2G) oraz konsumentami (B2C).

W ramach finansowania krzyżowego wsparcie dotyczyć będzie wsparcia kompetencji związanych bezpośrednio z wdrażanymi projektami inwestycyjnymi.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

Przedsiębiorstwa oraz porozumienia przedsiębiorstw

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFŚ oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnić będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFŚ) i rezultatu bezpośredniego (EFŚ) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba usług cyfrowych opartych na ponownym wykorzystaniu informacji sektora publicznego i otwartych zasobów [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba osób objętych pomocą doradczą-szkoleniową w zakresie	osoby	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

	rozwoju kompetencji cyfrowych [osoby]						
--	---------------------------------------	--	--	--	--	--	--

DZIAŁANIE 1.6 .WSPIERANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I ZATRUDNIENIA W GMINACH, KTÓRYCH ROZWÓJ UWARUNKOWANY JEST SIECIĄ NATURA 2000

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.2.

WSPIERANIE ROZWOJU PRZYJAZNEGO DLA ZATRUDNIENIA POPRZECZ ROZWÓJ POTENCJAŁÓW ENDOGENICZNYCH JAKO ELEMENTU STRATEGII TERYTORIALNEJ DLA OBSZARÓW ZE SPECYFICZNYMI POTRZEBAMI, ŁĄCZNIE Z PRZEKSZTAŁCENIEM UPADAJĄCYCH REGIONÓW PRZEMYSŁOWYCH ORAZ DZIAŁANAMI NA RZECZ ZWIĘKSZENIA DOSTĘPNOŚCI I ROZWOJU ZASOBÓW NATURALNYCH I KULTUROWYCH

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: zapewnienie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności gmin, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000.

Strategiczny cel polityki regionalnej określony w KSRR to *Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym*. Potencjały rozwojowe występują w każdym regionie i stanowią zasoby endogeniczne, jednak wiele z nich wymaga wzmocnienia. Dlatego jednym z wyzwań jest stymulowanie rozwoju obszarów o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Osiąganie w/w celu strategicznego powinno się odbywać m.in. z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska, przy racjonalnym wykorzystywaniu zasobów środowiska oraz utrzymaniu wysokiego poziomu różnorodności biologicznej. Jednocześnie, zgodnie z założeniami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju (Polska 2030), celem polityki rynku pracy nie powinno być tylko zachowanie już istniejących miejsc pracy, lecz utrzymanie wysokiego tempa powstawania nowych.

Specyfika regionu wymaga koncentracji uwagi na obszarach objętych ochroną prawną, co znalazło wyraz w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, w której wyodrębniono szczególny obszar strategicznej interwencji (OSI), jakim są gminy, w których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000. Gminy oferujące miejsca atrakcyjne dla różnych rodzajów turystyki nie zawsze mogą liczyć na adekwatne dochody z tego tytułu. Ponadto przegrywają konkurencję z ośrodkami, w których realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych przebiega w sposób uproszczony w stosunku do obszarów chronionych. Na obszarze tego OSI kluczowe jest wsparcie inwestycji mających na celu zapewnienie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności, przy jednoczesnym poszanowaniu wymogów ochrony środowiska oraz utrzymaniu jego dobrego stanu. Interwencja we wskazanym obszarze przyczyni się do zwiększenia liczby nowych miejsc pracy, które będą stanowić źródło dochodu dla miejscowej ludności.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa * (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Wskaźnik zatrudnienia	Utworzone miejsca pracy	EPC	Region słabiej rozwinięty				GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Interwencja w ramach priorytetu będzie dotyczyła tworzenia miejsc pracy stanowiących podstawę dochodów miejscowej ludności. Podwyższony reżim inwestycyjny oraz trudniejsze warunki prowadzenia działalności gospodarczej na obszarach Natura 2000 powodują

konieczność specjalnego potraktowania podmiotów, które tę działalność zdecydują się tam podjąć. Na tych obszarach wspierana powinna być każda działalność wpisująca się w koncepcję „zielonej gospodarki”, która będzie tworzyć miejsca pracy i powiększać dochód lokalnej społeczności. W ten sposób region ma szansę wykorzystać właściwie swoją „zieloność” i potencjał, m.in. w dziedzinie turystyki kwalifikowanej, rozproszoną energetykę opartą na źródłach odnawialnych oraz „business & biodiversity”. Wsparcie bezzwrotne będzie dotyczyło przede wszystkim działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

Przedsiębiorstwa (mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa)

Terytorialny obszar realizacji: OSI określone w SRWP - gminy, w których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględniać będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie inwestycji[szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

Ramy wykonania osi priorytetowej¹⁵

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

¹⁵ Art. 87.2.b.v CPR

Tabela nr 6. Ramy wykonania dla każdej osi priorytetowej

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

Kategorie interwencji osi priorytetowej¹⁶

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabele nr 7-12. Tabele przedstawiające zastosowane w osi priorytetowej kategorie interwencji

Tabela nr 7. Interwencja		Tabela nr 8. Forma finansowania		Tabela nr 9. Terytorium		Tabela nr 10. Mechanizmy wdrażane terytorialnie		Tabela nr 11. Drugi temat EFS		Tabela nr 12. Cel tematyczny (EFRR/FS)	
Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro

Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych¹⁷

Do tego rozdziału odnosi się opis zawarty w Sekcji 2.B dotyczącej Osi „Pomoc Techniczna”.

OŚ PRIORYTETOWA II: PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA

DZIAŁANIE 2.1 ZWIĘKSZANIE ZDOLNOŚCI ZATRUDNIENIOWEJ OSÓB POZOSTAJĄCYCH BEZ ZATRUDNIENIA ORAZ OSÓB POSZUKUJĄCYCH PRACY, W TYM OSÓB ODCIĄGĄCYCH Z ROLNICTWA PRZY WYKORZYSTANIU AKTYWNEJ POLITYKI RYNKU PRACY ORAZ WSPIERANIE MOBILNOŚCI ZASOBÓW PRACY

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.5

ZAPEWNIANIE DOSTĘPU DO ZATRUDNIENIA OSOBOM POSZUKUJĄCYM PRACY I NIEAKTYWNYM ZAWODOWO, W TYM PODEJMOWANIE LOKALNYCH INICJATYW NA RZECZ ZATRUDNIENIA ORAZ WSPIERANIE MOBILNOŚCI PRACOWNIKÓW

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- Podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób pozostających bez zatrudnienia

¹⁶ Art. 87.2.b.vi CPR

¹⁷ Art. 87.2.b.vii CPR

- **Podniesienie mobilności zasobów pracy**
- **Zagospodarowanie rezerw zasobów rynku pracy**

Jednym z celów strategii „Europa 2020” jest wzrost zatrudnienia z wyznaczonym do osiągnięcia wskaźnikiem zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat na poziomie 75 %, a dla Polski na poziomie 71 %. Wzrost ten powinien nastąpić m.in. wskutek zagospodarowania rezerw zasobów pracy, tj. zwiększenia liczby pracujących kobiet, osób starszych i młodych oraz lepszej integracji migrantów na rynku pracy. Podkreślić należy, że województwo podlaskie obecnie charakteryzuje się spadkiem liczby ludności zarówno w wieku przedprodukcyjnym jak i produkcyjnym oraz wzrostem ludności w wieku poprodukcyjnym. Pomijając ujemny przyrost naturalny i starzenie się społeczeństwa, zmiany demograficzne w regionie spowodowane są odpływem zasobów pracy, zwłaszcza osób dobrze wykształconych do ościennych województw (m.in. mazowieckiego) i za granicę Polski. W województwie podlaskim występuje duża nierównowaga pomiędzy popytem na pracę a podażą pracy, co świadczy o niedostosowaniu kompetencyjno-kwalifikacyjnym zasobów pracy. Przejawem tego są duże dysproporcje pomiędzy liczbą osób bezrobotnych a liczbą zgłoszonych do urzędu ofert pracy (68 tys. osób zarejestrowanych na koniec lipca 2013 r. do 15 tys. ofert, które wpłynęły w okresie I-VII 2013). Skutkuje to stałym wzrostem stopy bezrobocia (w 2012 r. – 14,6%, w Polsce – 13,4%). Ponadto, w latach 2010-2012 liczba pracujących w województwie miała tendencję spadkową (473 tys. – 2010 r., 459 tys. – 2012 r.) w przeciwieństwie do wzrostu liczby pracujących w skali kraju. Dlatego tak ważne jest zapewnienie komplementarnego wsparcia aktywizacyjnego i mobilnościowego skierowanego do rezerw zasobów pracy województwa podlaskiego. Działania aktywizujące zawodowo osoby będące w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy tj. bezrobotne i bierne zawodowo oraz osoby o niewystarczającej mobilności na rynku pracy stanowią wyzwanie dla regionu. Dostosowanie kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku, przyczynia się bowiem do poprawy sytuacji tych osób na rynku pracy.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu¹⁸

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)						
2	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)						
3	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)						
4	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (C)						

¹⁸ Art. 87.2.b.ii CPR

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Wsparcie realizowane w obszarze aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia, w tym biernych zawodowo mieszkańców regionu winno być kierowane do poszczególnych osób w szczególności mających największe trudności z wejściem lub utrzymaniem się na rynku pracy (w tym mieszkańców obszarów wiejskich i rolników odchodzących z rolnictwa chcących podjąć pracę w zakresie innym niż działalność rolnicza). W celu poprawy ich zdolności zatrudnieniowej niezbędna jest koncentracja działań komplementarnych i jednocześnie zindywidualizowanych (mając na uwadze także potrzeby osób niepełnosprawnych), niwelujących bariery w aktywności zawodowej. Zwiększenie zdolności do wejścia na rynek pracy osób pozostających bez zatrudnienia polega w głównej mierze na podniesieniu aktywności zawodowej. Istotnym elementem wsparcia jest zatem tworzenie warunków sprzyjających podnoszeniu aktywności zawodowej i zdolności do zatrudnienia, obejmujące pakiet działań aktywizujących, m.in. wsparcie psychologiczno-doradcze, działania na rzecz dostosowania kwalifikacji zawodowych i nabycia doświadczenia zawodowego, także w miejscu pracy. W celu trwałego zwiększenia zdolności zatrudnieniowej niezbędne jest poznanie technik poszukiwania pracy, ich praktyczne poznanie, zdobycie doświadczenia zawodowego oraz nabycie umiejętności adaptacji w miejscu pracy. Skuteczność podejmowanych działań zależy w dużym stopniu od właściwego zdiagnozowania indywidualnych potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia (w tym osób niepełnosprawnych) oraz od dopasowania do nich odpowiednich instrumentów i form wsparcia, uwzględniających specyfikę i potrzeby regionalnego i lokalnego rynku pracy. Indywidualne ukierunkowanie służy właściwemu zdefiniowaniu predyspozycji osoby i jej realnych możliwości zatrudnieniowych. Właściwa diagnoza wiąże się ze zdobywaniem i dostosowywaniem kompetencji i umiejętności przydatnych na rynku pracy. Dlatego niezbędna jest aktywizacja zawodowa z uwzględnieniem indywidualizacji wsparcia dla osób pozostających bez zatrudnienia, w tym w szczególności działania skierowane do osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, tj. osoby młode 30-, osoby 50+, osoby (K/M) powracające na rynek pracy po przerwie związanej z wychowaniem dziecka (oraz z opieką nad osobą zależną), osoby niepełnosprawne, osoby długotrwale bezrobotne, osoby zamieszkałe na terenach wiejskich oraz osoby odchodzące z rolnictwa, migranci powrotni i imigranci. Skuteczność i trwałość działań prozatrudnieniowych zależy w dużej mierze od świadomości przyszłych i obecnych pracowników ale też pracodawców i przedsiębiorców na temat form mobilności zawodowej oraz sytuacji na regionalnym rynku pracy. W tym celu niezbędne są badania rynku pracy i ich upowszechnianie (rozwijanie systemu badań nad potrzebami gospodarki i rynku pracy w regionie, upowszechnianie wśród zasobów ludzkich regionu wiedzy o sytuacji na rynku pracy, potrzebach gospodarki i sytuacji absolwentów na rynku pracy, w tym diagnozowanie potrzeb szkoleniowych oraz możliwości doskonalenia zawodowego w regionie. W celu poprawy dostępu do zatrudnienia niezbędne jest wspieranie mobilności zawodowej, , poprzez m.in.: działania ułatwiające podjęcie zatrudnienia poza miejscem zamieszkania, stworzenie warunków rozwoju zawodowego wspartego swobodnym przepływem osób poszukujących pracy oraz zwiększenie dostępności do informacji o ofertach pracy. Wspieranie zatrudnienia i mobilności zasobów pracy, to także podnoszenie świadomości na temat form mobilności zawodowej ale przede wszystkim stworzenie warunków umożliwiających wielowymiarowy rozwój zawodowy aby poszukiwanie pracy poza regionem nie było konieczne. Zagospodarowanie rezerw zasobów rynku pracy nie jest jednak możliwe bez dialogu, współpracy i rozwoju partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie regionalnym i lokalnym. Zgodnie z założeniami Strategii Rozwoju Województwa wspierane będą w szczególności zielone miejsca pracy, przyjazne środowisku naturalnemu, które mogą powstać w jakimkolwiek dziale gospodarki z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Potencjalni beneficjenci

- wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) w tym:

w szczególności: organizacje pozarządowe, Lokalne Grupy Działania, pracodawcy, związki zawodowe, podmioty działające na rzecz osób pozostających bez pracy i poszukujących pracy, podmioty działające na rzecz elastycznych form zatrudnienia i mobilności zawodowej, podmioty działające na rzecz rozwoju zasobów ludzkich oraz upowszechniania dialogu oraz partnerstwa publiczno-społecznego na poziomie lokalnym i regionalnym

Grupy docelowe: osoby bezrobotne, nieaktywne zawodowo, poszukujące pracy

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Preferowane będą działania skierowane do osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba osób poniżej 25 lat objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			

5	Liczba osób bezrobotnych (w tym długotrwale bezrobotnych) objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba osób w wieku powyżej 54 lat objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 2.2. DZIAŁANIA NA RZECZ WORK-LIFE BALANCE

PRIORYTETY INWESTYCYJNY 8.8

RÓWNOUPRAWNIENIE PŁCI ORAZ GODZENIE ŻYCIA ZAWODOWEGO I PRYWATNEGO

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- **Podniesienie poziomu aktywności zawodowej**
- **Ułatwienie godzenia życia zawodowego i prywatnego**

Wysoki odsetek osób biernych zawodowo i topniejąca liczba pracujących w regionie wymaga podjęcia kroków w kierunku podniesienia aktywności zawodowej zwłaszcza osób powracających z różnych przyczyn na rynek pracy poprzez ułatwienie godzenia życia zawodowego i prywatnego. Częstą przyczyną bierności zawodowej są obowiązki rodzinne i opieka nad osobą zależną. W 2012 r. w województwie podlaskim było 36 tys. takich osób. Konieczność sprawowania opieki nad osobami zależnymi stanowi poważną barierę w udziale w rynku pracy. Integrację zawodową znacznie utrudnia niewystarczający w województwie podlaskim dostęp do usług społecznych zwłaszcza związanych z opieką nad małym dzieckiem (do lat 3). O potrzebie interwencji świadczy także wskaźnik zatrudnienia kobiet, który jest w województwie podlaskim znacznie niższy niż wskaźnik zatrudnienia mężczyzn (w 2012 r. odpowiednio 43,6% i 58%). Dodatkową barierą w odnalezieniu się na rynku pracy dla osób zaangażowanych w opiekę nad osobą zależną jest szybka dezaktualizacja ich kompetencji zawodowych i tylko zagwarantowanie dostępności do usług opiekuńczych odciążających je z obowiązków opiekuńczych umożliwia uczestnictwo w procesie kształcenia i szkolenia, co realnie przekłada się na zwiększenie szans na rynku pracy. Interwencja w tym obszarze będzie komplementarna względem działań podejmowanych w ramach PI 9.7. W celu poprawy mobilności zawodowej skutkującej większą zatrudnialnością i lepszym dostosowaniem kwalifikacji zawodowych, niezbędne jest upowszechnienie działań w zakresie elastycznych form zatrudnienia ułatwiającym godzenie życia zawodowego z prywatnym. Podstawowymi barierami w tym obszarze jest nadal niska świadomość zarówno po stronie pracodawców jak i pracobiorców. Znaczne rozproszenie osadnictwa na obszarze województwa podlaskiego również jest argumentem za wdrażaniem działań mobilnościowych, skierowanych do osób powracających na rynek pracy w postaci dostępności do usług opiekuńczych i elastycznych form zatrudnienia. Wyzwaniem dla polityki rozwoju jest także wyrównywanie szans w zakresie dostępu do rynku pracy i awansu zawodowego.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu						

	programu (w tym samozatrudnieni) (C)			programu (w tym samozatrudnieni) (C)						
2	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)						
3	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (C)						

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Cel postawiony w Umowie Partnerstwa jakim jest bardziej efektywne wykorzystanie zasobów pracy nie jest możliwe bez interwencji w obszarze ułatwienia godzenia życia zawodowego z rodzinnym. Konieczne jest wsparcie osób powracających na rynek pracy po przerwie związanej z opieką nad osobą zależną poprzez z jednej strony działania ukierunkowane na zapewnienie opieki osobom zależnym, a z drugiej strony szeroką promocję form zatrudnienia i form świadczenia pracy dostosowanych do indywidualnych potrzeb jednostki. W celu zwiększenia aktywności zawodowej rezerw rynku pracy interwencja powinna przebiegać dwutorowo. Po pierwsze należy zlikwidować bariery uniemożliwiające integrację z rynkiem pracy udostępniając usługę opieki nad dziećmi do lat 3. Wspieranie usług opieki nad dziećmi do 3 roku życia (opieki żłobkowej, klubów dziecięcych, opiekunów dziennych), w wymiarze jakościowym i ilościowym jest niezbędnym elementem dla tworzenia warunków do godzenia ról rodzinnych i zawodowych. Po drugie należy wpływać na mobilność zawodową poprzez rozpowszechnianie możliwości płynących z elastycznych form zatrudnienia. Akcje upowszechniające stosowanie elastycznych form zatrudnienia skierowane powinny być zarówno do środowiska pracodawców, jak i pracobiorców, w tym powracających na rynek pracy po przerwie związanej z opieką nad dzieckiem. Konieczne jest dodatkowe wsparcie aktywizacyjne osób powracających na rynek pracy po urloпах macierzyńskich, wychowawczych oraz po okresie opieki nad osobami zależnymi. Interwencja obejmować będzie również promocję i wdrażanie rozwiązań w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR), w tym dobrych praktyk z zakresu work-life balance.

Potencjalni beneficjenci

- wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) w szczególności: NGO, Lokalne Grupy Działania, podmioty działające na rzecz rozwoju zasobów ludzkich oraz upowszechniania dialogu oraz partnerstwa publiczno-społecznego na poziomie lokalnym i regionalnym, podmioty działające na rzecz osób pozostających bez pracy i poszukujących pracy, podmioty działające na rzecz elastycznych form zatrudnienia i mobilności zawodowej

Grupy docelowe:

- osoby fizyczne
- pracodawcy, związki zawodowe

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób opiekujących się osobami zależnymi objętymi wsparciem w programie	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi do lat trzech	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 2.3 WSPIERANIE POWSTAWANIA I ROZWOJU PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.7

SAMOZATRUDNIENIE, PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ ORAZ TWORZENIE NOWYCH MIEJSC PRACY

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: tworzenie nowych miejsc pracy oraz rozwój przedsiębiorczości

Zgodnie z założeniami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju (Polska 2030) celem polityki rynku pracy nie powinno być tylko zachowanie już istniejących miejsc pracy, lecz utrzymanie wysokiego tempa powstawania nowych. Sytuacja na rynku pracy zależy przede wszystkim od tempa kreacji zatrudniania.

Rynek pracy województwa podlaskiego jest słabo rozwinięty. Wynika to m.in. ze specyficznej gospodarki regionu, która wyróżnia się negatywnie pod względem struktury zatrudnienia poprzez wysoki udział osób zatrudnionych w rolnictwie. W 2012 r. w województwie podlaskim w rolnictwie zatrudnionych było ponad 30% ogółu pracujących, podczas gdy średnio w Polsce udział ten wynosił 12,6%. Z kolei przeciętnie w UE 27 zatrudnienie w rolnictwie wynosiło 5,0%. Dane świadczą o znacznych rezerwach pracy w tym sektorze gospodarki. Stan rozwoju województwa decyduje o ograniczonej liczbie miejsc pracy w jego gospodarce. Ponadto liczba osób bezrobotnych w województwie zdecydowanie przekracza pozyskiwane oferty pracy. Z tych powodów zasoby pracy posiadane przez województwo nie mogą być w pełni wykorzystane. Istniejąca sytuacja może wskazywać na niski poziom kompetencji w zakresie przedsiębiorczości wśród mieszkańców województwa. Niska skłonność do podejmowania ryzyka i samoorganizacji w tym zakresie owocuje nie tylko odbiegającą od skali kraju liczbą inicjatyw gospodarczych, ale również wpływa na niskie oceny zasobów ludzkich przez przedsiębiorców. Województwo podlaskie charakteryzuje się niskim poziomem przedsiębiorczości. W 2010 r. na 10 tys. mieszkańców województwa przypadały 773 podmioty gospodarcze, co stanowiło 76% średniej dla Polski (14 miejsce). Sytuacja ta jest niezmienna od 2004 r. Tempo wzrostu omawianego wskaźnika w latach 2004-2010 średniorocznie w województwie podlaskim wynosiło 0,2%, podczas gdy w Polsce 1,3%. Szansą na wykorzystanie zasobów pracy jest zwiększenie dostępności do zatrudnienia (w tym samozatrudnienia) m.in. poprzez stworzenie warunków sprzyjających inicjatywom gospodarczym.

Działania ukierunkowane na tworzenie miejsc pracy oraz rozwój przedsiębiorczości w szczególności dla osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy przyczynią się do powstawania nowych przedsiębiorstw, nowych miejsc pracy, a w konsekwencji do zwiększenia liczby osób zatrudnionych.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)						
2	Liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego	Region słabiej rozwinięty	szt.							
3	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	Region słabiej rozwinięty	osoby							

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia jest jedną z form skutecznego przeciwdziałania bezrobociu, a także stymulowania rozwoju ekonomicznego i społecznego regionów. Stworzenie optymalnych warunków do tworzenia nowych miejsc pracy, w tym samozatrudnienia jest dopełnieniem działań służących aktywizacji zawodowej. W celu zapewnienia trwałości nowopowstających przedsiębiorstw należy zapewnić kompleksowe, zarazem indywidualnie dostosowane wsparcie obejmujące m.in. usługi doradcze i szkoleniowe oraz wsparcie finansowe bezzwrotne adresowane do osób chcących rozpocząć działalność gospodarczą. Fundamentem takiego wsparcia powinna być usługa doradcza, która przede wszystkim zweryfikuje

umiejętności oraz predyspozycje osoby, chcącej założyć działalność gospodarczą. Kolejnym niezbędnym elementem wsparcia mogą być szkolenia w tym szkolenia specjalistyczne w dziedzinie podejmowanej działalności gospodarczej. Ponadto należy pamiętać również o szkoleniach z zakresu samej przedsiębiorczości, innowacyjności oraz z zasad prowadzenia własnego biznesu. Interwencja w tym obszarze będzie realizowana dwutorowo:

- wsparcie szkoleniowo-doradcze i finansowe bezzwrotne dla osób fizycznych w zakresie uruchomienia działalności gospodarczej: bezzwrotne dotacje dla osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, finansowanie pomostowe w początkowej fazie funkcjonowania przedsiębiorstwa;
- wsparcie szkoleniowo-doradcze i finansowe zwrotne dla osób fizycznych w zakresie uruchomienia działalności gospodarczej: pożyczki w początkowej fazie funkcjonowania przedsiębiorstwa.

Zgodnie z założeniami Strategii Rozwoju Województwa wspierane będą w szczególności zielone miejsca pracy, przyjazne środowisku naturalnemu, które mogą powstać w jakimkolwiek dziale gospodarki z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Beneficjenci:

- W przypadku wsparcia bezzwrotnego: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych)
- W przypadku wsparcia zwrotnego: podmioty zarządzające instrumentami inżynierii finansowej, w szczególności:
  - banki, instytucje kredytowe lub instytucje finansowe,
  - podmioty, które nie działają w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczają zyski na cele statutowe służące tworzeniu korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości przez udzielanie pożyczek,
  - konsorcja powyższych podmiotów.

Grupy docelowe:

osoby fizyczne zamierzające rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy

i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Określenie zakresu zastosowania instrumentów finansowych będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy ex ante (art. 32 CPR) mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja o wykorzystaniu instrumentów finansowych w danym priorytecie, formy wsparcia, wielkości oraz modelu wdrażania.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 2.4 ADAPTACJA PRACOWNIKÓW, PRZEDSIĘBIORSTW I PRZEDSIĘBIORCÓW DO ZMIAN

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9

ADAPTACJA PRACOWNIKÓW, PRZEDSIĘBIORSTW I PRZEDSIĘBIORCÓW DO ZMIAN

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- **Podniesienie i dostosowanie kwalifikacji i umiejętności osób pracujących do potrzeb regionalnej gospodarki**
- **Rozwój przedsiębiorstw w wyniku procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych, w szczególności z zastosowaniem TIK**

Województwo podlaskie charakteryzuje się niską liczbą przedsiębiorstw (w 2012 roku 790 jednostek gospodarczych, w Polsce -- 1032 na 10 tys. mieszkańców). Na 10 tys. mieszkańców przypada w regionie 10 przedsiębiorstw średnich i 1 duże. Przemiany gospodarcze zachodzące w regionie pod wpływem konkurencji globalnej wymuszają potrzebę procesów adaptacyjnych, a co za tym idzie elastycznego reagowania kadr zarządzających przedsiębiorstw. W województwie podlaskim występują znaczne dysproporcje pomiędzy popytem a podażą pracy. Ponadto zmiany organizacyjne, w tym prowadzenie procesów restrukturyzacyjnych, niosą ze sobą ryzyko redukcji zatrudnienia. W celu przeciwdziałania wzrostowi bezrobocia wywołanego procesami adaptacyjnymi i modernizacyjnymi należy w zarządzaniu tymi procesami wspomóc przedsiębiorstwa, przedsiębiorców i ich pracowników, w tym przechodzące procesy restrukturyzacyjne i adaptacyjne. Konieczne jest zwiększenie kompetencji kadr przedsiębiorstw w zakresie zarządzania zmianami organizacyjnymi oraz przechodzenia przez procesy zmian. Rozwój gospodarczy regionu staje się kluczowym

wyzwaniem nie możliwym do osiągnięcia bez wzmocnienia zasobów ludzkich. Postęp technologiczny wymusza także ciągłą aktualizację, podnoszenie i zmianę kwalifikacji oraz umiejętności pracowników. Stymulowanie podnoszenia i aktualizacji umiejętności zawodowych przez osoby pracujące, zwłaszcza starsze i o niskich kwalifikacjach, jest kluczowe dla utrzymania ich obecności w przedsiębiorstwach. Dodatkowo przedsiębiorcy i pracownicy z woj. podlaskiego w niedostatecznym stopniu potrafią posługiwać się narzędziami teleinformatycznymi w pracy zawodowej. To stwierdzenie nie odnosi się do podstawowych umiejętności obsługi komputera (np. pakiet biurowy, przeglądarka), lecz do zastosowań dziedzinowych w odniesieniu do konkretnego zawodu i stanowiska pracy. Regionalne przedsiębiorstwa, stosunkowo słabo z informatyzowane, nie oferują swoim pracownikom środowiska pracy, w którym mogliby takie kompetencje nabyć i rozwijać.

W związku z powyższym niezbędne działania ukierunkowane na rozwój przedsiębiorstw w regionie niosą ze sobą wsparcie przedsiębiorstw w podnoszeniu kwalifikacji i umiejętności osób pracujących oraz w przechodzeniu procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych. Motywem podejmowanych działań jest przede wszystkim budowanie przewagi konkurencyjnej poprzez wzmacnianie kompetencji i kapitału ludzkiego firm. Mając na względzie dążenie do zwiększenia poziomu innowacyjności podlaskich przedsiębiorstw konieczne jest dodatkowo stymulowanie rozwoju i wzmacnianie powiązań między sektorami: biznesem, nauką i administracją.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpochodzący lub długoterminowy)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)						
2	Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie w dotychczasowym miejscu pracy	Region słabiej rozwinięty	osoby							
3	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (C)						

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Wolny rynek wymaga od przedsiębiorstwa jako organizacji zdolności do bycia elastycznym i zdolnym do zmian w zależności od sytuacji na danym rynku. Organizacje posiadające powyższe umiejętności oraz kompetentną kadrę, zwiększają szanse na szybkie dostosowanie się do uwarunkowań rynkowych jednocześnie zwiększają swoją konkurencyjność. Należy podkreślić, że za sukcesem w biznesie stoi również posiadanie przez przedsiębiorców przejrzystej wizji i strategii rozwoju. Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów gospodarczych, które zaprzestają działalności (w latach 2010-2012 na 10 tys. mieszkańców z rejestru regon wyrejestrowało się 192 podmioty) widać, że niezbędne jest wsparcie, które podniesie kompetencje w zakresie tworzenia, zorientowanej na konkurencyjność strategii rozwoju.

Wobec tego niezbędna jest taka interwencja, która będzie powodowała ożywienie rozwoju przedsiębiorstw m.in. poprzez nabycie umiejętności planowania strategicznego oraz wdrażanie

nowoczesnych metod zarządzania przedsiębiorstwem. Sukces przedsiębiorstwa i jego konkurencyjność warunkuje również wysoko wykwalifikowana kadra. W związku z tym niezbędny jest odpowiednio dopasowany system szkoleń skierowany z jednej strony do kadry zarządzającej w tym szkolenia z zakresu wykorzystania TIK oraz e-biznesu, z drugiej zaś strony szkolenia dla pracowników. Potrzebna jest przede wszystkim daleko idąca indywidualizacja i profesjonalizacja usług rozwojowych.

Należy podkreślić, że to właśnie przedsiębiorcy zgodnie ze swoimi zdiagnozowanymi potrzebami powinni kształtować popyt na usługi szkoleniowe, które są do nich skierowane. Tym samym przedsiębiorcy powinni korzystać z takich szkoleń, które są im faktycznie potrzebne a nie z takich, które im oferuje rynek szkoleniowy. Poza systemem szkoleń zasadnym jest dołączenie do planowanej interwencji, również fakultatywnego wsparcia jakim jest diagnoza potrzeb rozwojowych przedsiębiorstwa.

Ponadto idąc w kierunku zwiększenia innowacyjności przedsiębiorstw w województwie podlaskim istotne będzie zapewnienie wsparcia obejmującego szkolenia i/lub doradztwo dla pracowników przedsiębiorstw prowadzone przez (lub z udziałem) pracowników naukowych jednostek naukowych i uczelni ukierunkowane na wdrożenie innowacji w przedsiębiorstwach. Skuteczność działań w zakresie adaptacyjności przedsiębiorstw i ich pracowników uwarunkowana jest znajomością specyfiki rynku, dlatego też niezbędne jest wsparcie ukierunkowane na przeprowadzenie badań i analiz, w połączeniu z elementami wdrożeniowymi, w zakresie zmian gospodarczych w regionie.

Istotną rolę w adaptacyjności przedsiębiorstw odgrywają również inicjatywy podejmowane na poziomie lokalnym i regionalnym przez związki pracodawców i związki zawodowe w szczególności w zakresie: organizacji pracy, form świadczenia pracy, promocji podnoszenia kwalifikacji zawodowych, godzenia życia zawodowego i prywatnego.

Łagodząc skutki zmian restrukturyzacyjnych wymagana jest interwencja skierowana do pracowników zwolnionych, przewidzianych do zwolnienia lub zagrożonych zwolnieniem. Optymalnym rozwiązaniem jest program *outplacementu* jako wsparcie skierowane do wyżej wymienionej grupy, w poszukiwaniu nowych możliwości rozwijania kariery zawodowej oraz kształtowanie umiejętności i kwalifikacji. Przedmiotowe wsparcie będzie realizowane poprzez szkolenia pracowników wszystkich szczebli w tym szkolenia specjalistyczne zawodowe, doradztwo edukacyjno-zawodowe oraz pośrednictwa pracy, staże.

Beneficjenci:

- przedsiębiorcy
- podmioty działające na rzecz zatrudnienia, rozwoju zasobów ludzkich lub potencjału adaptacyjnego przedsiębiorców, niebędący przedsiębiorcami
- organizacje pracodawców
- związki zawodowe
- jednostki naukowo-badawcze

Grupy docelowe:

- przedsiębiorcy i ich pracownicy, także przewidziani do zwolnienia lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy
- kadry zarządzające przedsiębiorstwem

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Do uzupełnienia - podejście popytowe, oparte na podmiotowym finansowaniu kształcenia, aby ułatwić pracodawcom inwestowanie w kapitał ludzki.

Dodatkowo planowana jest realizacja projektów pozakonkursowych zdefiniowanych w ramach procesu identyfikowania specjalizacji regionalnych. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz

uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób zatrudnionych objętych wsparciem w programie (w tym samozatrudnieni) (C)	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba osób zatrudnionych w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem w programie (C)	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba pracowników zagrożonych zwolnieniem z pracy oraz osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy objętych wsparciem w programie [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 2.5 PRZEDŁUŻANIE OKRESU AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10 AKTYWNE I ZDROWE STARZENIE SIĘ

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- **Poprawa jakości kapitału ludzkiego poprzez zdrowotne działania profilaktyczne oraz wsparcie powrotu do pracy**
- **Przeciwdziałanie przerwaniu aktywności zawodowej osób starszych**

O procesie starzenia się społeczności województwa świadczy m.in. wskaźnik obciążenia demograficznego, który notuje wartości znacznie wyższe od poziomu krajowego i od 2010 roku stale wzrasta. W 2002 r. wskaźnik o wartości powyżej 60 charakteryzował 4 powiaty województwa podlaskiego: sokólski, hajnowski, siemiatycki i bielski. Z kolei w 2009 r. wartość tę uzyskało już 10 powiatów. Można na tej podstawie stwierdzić, że zjawisko starzenia się społeczeństwa postępuje i rozprzestrzenia się. Występujące w regionie niekorzystne tendencje demograficzne zarówno pod względem przyrostu naturalnego, który wynosił -0,4 na 1000 mieszkańców w 2011 r. (11 miejsce w kraju), jak i w saldzie migracji, które jest od wielu lat ujemne (-1,6 na 1000 mieszkańców w 2011 r., 12 miejsce w kraju) argumentują ukierunkowanie działań na poprawę jakości kapitału ludzkiego poprzez zdrowotne działania profilaktyczne i wsparcie powrotu do pracy oraz przeciwdziałanie przerwaniu aktywności zawodowej, służące w konsekwencji przedłużeniu okresu aktywności zawodowej. Trendy demograficzne wymagają wykorzystania aktualnie istniejących rezerw pracy i przeciwdziałania ich utracie. Także

podniesienie wieku emerytalnego niesie za sobą potrzebę wzmocnienia potencjału kapitału ludzkiego poprzez profilaktykę zdrowotną i umożliwienie przekwalifikowania się pracowników oraz przeciwdziałanie przerywaniu aktywności zawodowej osób starszych. Chcąc osiągnąć zwiększone zatrudnienie zwłaszcza wśród osób starszych niewątpliwie należy zapewnić profilaktykę, opiekę zdrowotną, rehabilitacyjną. Ponadto, stworzenie warunków pracy pozwalających na wykorzystanie potencjału osób starszych przez pracodawców przyczyni się do wydłużenia czasu aktywności zawodowej oraz ograniczy wyłączenie ich z rynku pracy z powodów zdrowotnych.

W związku ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa, szczególną opieką należy objąć populację dzieci tak, aby miały one szansę m.in. funkcjonowania w przyszłości na rynku pracy w dobrym zdrowiu. Warto przypomnieć, iż choroba jest główną przyczyną bierności zawodowej. Działania ukierunkowane na utrzymanie dobrego stanu zdrowia potencjalnych zasobów pracy mają więc kluczowe znaczenie dla zapewnienia odpowiedniej liczby osób aktywnych zawodowo (zarówno w kontekście czynników produkcji, jak i m.in. obciążeń dla systemu zabezpieczeń społecznych). Ponadto, działania te w pośredni sposób mogą przyczynić się do odwrócenia w dłuższej perspektywie czasowej negatywnych trendów demograficznych. Nowoczesna opieka zdrowotna ma służyć zapewnieniu utrzymania aktywności zawodowej zasobów pracy.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)						

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Z uwagi na zachodzące procesy demograficzne wyzwaniem dla regionu jest wzmocnienie potencjału zasobów pracy. W celu wydłużenia wieku aktywności zawodowej proponowane są usługi świadczone indywidualnym osobom polegające m.in. kształtowaniu zdrowego stylu życia, na profilaktyce zdrowotnej i wdrażaniu programów rehabilitacji leczniczej zapobiegających przerywaniu aktywności zawodowej ze względów zdrowotnych i ułatwiających powrót na rynek pracy. Problemem systemu ochrony zdrowia jest niska świadomość zdrowotna społeczeństwa oraz wykrywalność chorób w zaawansowanych stadiach rozwojowych. Istotnym czynnikiem upowszechniania zdrowego stylu życia jest wzmacnianie dialogu, współpracy i rozwoju partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie regionalnym i lokalnym. Niezbędne są także programy przekwalifikowania pracowników długotrwale pracujących w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie, przygotowujące do kontynuowania pracy na innych stanowiskach o mniejszym obciążeniu dla zdrowia.

W celu poprawy zdrowia społeczeństwa proponowane są działania popularyzujące programy w kierunku wczesnego wykrywania chorób nowotworowych oraz programy w zakresie profilaktyki zdrowotnej (pierwotnej i wtórnej) istotne w kontekście kluczowych problemów zdrowotnych regionu. Mając na względzie dążenie do wydłużenia wieku aktywności zawodowej proponowane są także programy zdrowotne dla osób zagrożonych przerywaniem aktywności zawodowej ze względów zdrowotnych oraz programy przekwalifikowania pracowników długotrwale pracujących w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie, przygotowujące do kontynuowania pracy na innych stanowiskach o mniejszym obciążeniu dla zdrowia i zagrożeniu chorobami cywilizacyjnymi. Działania takie zapobiegają utracie pracy

i wypadnięciu z rynku, a w konsekwencji wykluczeniu społecznemu. Oznacza to konieczność, zbudowania systemu wspierającego takie osoby w decyzji o pozostaniu aktywnym społecznie i zawodowo, w tym poprzez umożliwienie przekwalifikowania pracownika i umożliwienia mu wykonywania pracy bez narażenia na czynniki zagrażające zdrowiu. Zatem dotyczy to również dostosowywania warunków pracy do wyzwań związanych ze starzeniem się społeczeństwa oraz eliminowania czynników ryzyka w miejscu pracy. Kolejnym typem działań warunkującym skuteczne przeciwdziałanie przerywaniu aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym są programy rehabilitacji leczniczej ułatwiające powrót do pracy. Dopełnieniem interwencji będzie realizacja programów skierowanych na kształtowanie aktywnego i zdrowego stylu życia, w szczególności adresowane do dzieci i młodzieży (edukacja zdrowotna, promocja aktywności fizycznej, zdrowego żywienia, higieny jamy ustnej itp.)

Beneficjenci:

- podmioty lecznicze
- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną
- szkoły i podmioty prowadzące działalność w zakresie oświaty i edukacji
- organizacje pozarządowe, działające w sferze pomocy i integracji społecznej oraz opieki zdrowotnej
- instytucje edukacyjne
- przedsiębiorcy

Grupy docelowe:

- osoby fizyczne

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne z zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się z dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba osób objętych badaniami profilaktycznymi w programie [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba osób objętych programami rehabilitacji medycznej ułatwiającymi powrót do pracy [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba osób w wieku powyżej 54 lat objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			

Opis wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego wskazuje na konieczność szerokiego wsparcia przedsiębiorczości, co znajduje wyraz w podejściu do tej kwestii w Programie. W SRWP przedsiębiorczość jest rozumiana jako specyficzna zdolność społeczeństwa do wykorzystania swojego potencjału, oznacza zdolność do wcielania pomysłów w czyn. Obejmuje ona kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Przedsiębiorczość to kreowanie postaw społecznych, to „wzięcie spraw we własne ręce”, to „zaradność”, to „odwaga”, to „motywacja” do wyznaczania i „skuteczność” osiągania celów. Przedsiębiorczość w tym znaczeniu nie odnosi się tylko do przedsiębiorców, ale do całego społeczeństwa. Przedsiębiorczość to również skuteczniejsza i tańsza administracja publiczna, dzięki lepszemu zarządzaniu i prospołecznej aktywności. Bez przedsiębiorczości rozwój nie jest możliwy. Dlatego też budowa gospodarki opartej na wiedzy, która zdolna będzie do inteligentnego, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu wzrostu, nie jest możliwa bez wsparcia postaw przedsiębiorczych w oparciu o możliwie najszerokie instrumentarium. Interwencja w ramach CT8 ukierunkowana na wsparcie aktywności i mobilności zawodowej, poprawę warunków godzenia życia zawodowego z rodzinnym oraz poprawę adaptacyjności przedsiębiorców i pracowników do zmian zachodzących w gospodarce, będzie uzupełniać działania realizowane w ramach I Osi Priorytetowej Programu (CT1, 2, 3). Wsparcie działań ukierunkowanych na zwiększenie zdolności zatrudnieniowej osób będących w wieku produkcyjnym, w tym osób odchodzących z rolnictwa, nie tylko umożliwi włączenie zasobów rynku pracy do gospodarki regionu, ale także stworzy zasoby niezbędne dla jej dalszego rozwoju. Uzupełnieniem działań aktywizujących zawodowo rezerwy zasobów regionalnego rynku pracy jest pobudzenie przedsiębiorczości poprzez wsparcie samozatrudnienia. W programie położony jest duży nacisk na wykorzystanie narzędzi TIK oraz budowanie kompetencji w tym zakresie zarówno u osób bezrobotnych, nieaktywnych zawodowo, jak i pracujących. Kompetencje cyfrowe mogą być istotnym czynnikiem poprawiającym zdolność zatrudnieniową. Obszar ten będzie komplementarny względem interwencji właściwej dla CT2 w Programie. Na realizację celów klimatycznych oraz związanych z ochroną środowiska i promocją gospodarki niskoemisyjnej (CT4 i 6) pośredni wpływ będzie miało tworzenie zielonych miejsc pracy i upowszechnianie tej idei wśród pracodawców w regionie.

Ramy wykonania osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabela nr 6. Ramy wykonania osi priorytetowej

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabele nr 7-12. Tabele przedstawiające zastosowane w osi priorytetowej kategorie interwencji

Tabela nr 7. Interwencja		Tabela nr 8. Forma finansowania		Tabela nr 9. Terytorium		Tabela nr 10. Mechanizmy wdrażane terytorialnie		Tabela nr 11. Drugi temat EFS		Tabela nr 12. Cel tematyczny (EFRR/FS)	
Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro

Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

Do tego rozdziału odnosi się opis zawarty w Sekcji 2.B dotyczącej Osi „Pomoc Techniczna”.

OŚ PRIORYTETOWA III: KOMPETENCJE I KWALIFIKACJE

DZIAŁANIE 3.1 KSZTAŁCENIE I EDUKACJA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.1

OGRANICZENIE PRZEDWCZESNEGO KOŃCZENIA NAUKI SZKOLNEJ ORAZ ZAPEWNIENIE RÓWNEGO DOSTĘPU DO DOBREJ JAKOŚCI EDUKACJI ELEMENTARNEJ, KSZTAŁCENIA PODSTAWOWEGO I PONADPODSTAWOWEGO

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego
- wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej w zakresie kształcenia ogólnego ukierunkowanej na rozwój kompetencji kluczowych oraz wzmocnienie zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia
- rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez podnoszenie kompetencji cyfrowych

W 2012 r. województwo podlaskie w stosunku do innych województw znalazło się na 10 miejscu pod względem odsetka dzieci objętych edukacją przedszkolną (woj. 67,2%; kraj 69,7%).

Nasz region znacznie gorzej wypada w tym aspekcie na obszarach wiejskich, gdzie upowszechnienie edukacji przedszkolnej jest jednym z najniższych (woj. 40,5%; kraj 50,8%).

Ponadto odczuwalne są dysproporcje w jakości edukacji przedszkolnej, w szczególności między przedszkolami na terenach wiejskich w stosunku do obszarów miejskich. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt, że nie wszystkie gminy, z uwagi na niedostatek środków, są w stanie zapewnić w ramach organizowanej edukacji przedszkolnej jakiegokolwiek zajęcia wykraczające poza podstawę programową. Z drugiej zaś strony polityka oświatowa nakłada obowiązek dostrzegania indywidualnych różnic pomiędzy poszczególnymi uczniami w zakresie umiejętności, zdolności i potrzeb, a następnie tworzenie im warunków do wszechstronnego rozwoju. Dlatego istnieje potrzeba wsparcia przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego w zakresie umożliwienia sfinansowania dodatkowych zajęć dla dzieci aby niwelować występujące różnice pomiędzy poszczególnymi dziećmi w zakresie umiejętności, zdolności i potrzeb oraz stworzyć im warunki do wszechstronnego rozwoju

Zwiększenie stopnia upowszechnienia edukacji przedszkolnej będzie miało korzyści w dwu aspektach: po pierwsze zapewnienie szeroko rozumianego rozwoju intelektualno-społecznego dzieci od pierwszych lat życia, co przekłada się na wyrównywanie szans edukacyjnych, a po drugie wpływa na aktywizację zawodową rodzica/opiekuna sprawującego opiekę nad dziećmi w wieku 3-4 lata (mniejszy wskaźnik zatrudnienia kobiet niż mężczyźn wskazuje, że problem w szczególności dotyczy kobiet).

Podstawowym wyzwaniem dla województwa jest sprawny, atrakcyjny i wysokiej jakości system edukacji. Stworzenie odpowiednich warunków w szkołach w pierwszej kolejności przyczyni się odwróceniu negatywnego zjawiska przedwczesnego kończenia nauki wśród młodzieży. Z drugiej zaś strony podniesienie jakości kształcenia ogólnego poprzez wprowadzenie współpracy szkół z pracodawcami jak również rozpowszechnienie w szkołach systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego dla młodzieży wpłynie w pewnym stopniu na zwiększenie szans przyszłych absolwentów na rynku pracy, zważywszy na stosunkowo wysoki wskaźnik bezrobocia wśród osób młodych. Niezbędne są programy ukierunkowane na indywidualną pracę z uczniami uzdolnionymi oraz mechanizmy wyławiania i pielęgnowania talentów.

Ważnym elementem interwencji będzie również budowanie wśród młodzieży kompetencji kluczowych, kreatywności, innowacyjności oraz przedsiębiorczości co będzie miało również odzwierciedlenie w przyszłej zdolności odnalezienia się na rynku pracy.

Aby system ten mógł w pełni zadziałać, niezbędne jest odpowiednie podnoszenie kompetencji kadry pedagogicznej, które są niewystarczające. Największa potrzeba doksztalcenia kadry dydaktycznej wynika z położenia nacisku na nauczanie postaw przedsiębiorczych, innowacyjnych, oraz kreatywności wśród uczniów. Z drugiej zaś strony są zauważalne braki w kompetencjach nauczycieli w zakresie kompetencji cyfrowych w szczególności z zastosowania nowoczesnych TIK w procesie nauczania. Zasoby w ramach technologii informatyczno-komputerowych w szkołach kształcenia ogólnego nadal są niewystarczające i nie zaspakajają w pełni faktycznych potrzeb uczniów.

Należy podkreślić, że wszystkie podejmowane interwencje powinny doprowadzić do zmniejszenia występujących dysproporcji w poziomie jakości pracy szkół ze względu na ich lokalizację (miasto-wieś) oraz poziomu szkolnictwa.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpochodnego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK						

2	Liczba osób korzystających z usług doradztwa edukacyjno-zawodowego	Region słabiej rozwinięty	osoby							
3	Udział dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (przedszkola, punkty i zespoły przedszkolne)	Region słabiej rozwinięty	%							
4	Młodzież niekontynuująca nauki	Region słabiej rozwinięty	%							

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Chcąc zapewnić szersze upowszechnienie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej uwagę należy skierować przede wszystkim na obszary gdzie ta dostępność jest niewystarczająca. Priorytetowym działaniem będzie tworzenie miejsc w ramach edukacji przedszkolnej w szczególności na obszarach wiejskich, gdzie to upowszechnienie jest najmniejsze. Z drugiej zaś strony nie można pominąć większych aglomeracji miejskich, gdzie niejednokrotnie na jedno miejsce w przedszkolu przypada duża liczba dzieci. Stworzenie dodatkowych miejsc w przedszkolach czy innych formach edukacji przedszkolnej wpłynie pozytywnie na stworzenie warunków do wszechstronnego rozwoju dziecka. Dodatkowo interwencja w tym kierunku zwiększy szanse na powrót na rynek pracy osób opiekujących się dzieckiem do lat 4.

Duże znaczenie będą miały działania adresowane do przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego, zwiększające jakość edukacji przedszkolnej oraz niwelujące występujące dysproporcje w tej jakości między obszarami miejskimi a wiejskimi. Przede wszystkim należy zapewnić równy dostęp dzieciom do wysokojakościowej oferty nauczania wspomagające indywidualne potrzeby dziecka. Wobec tego niezbędne będą działania na rzecz przeciwdziałania rozwarstwieniu społecznemu w edukacji przedszkolnej, w tym: wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci poprzez organizowanie i prowadzenie dodatkowych zajęć w placówkach wychowania przedszkolnego zgodnych z indywidualnymi potrzebami dziecka (w szczególności zajęć wspierających np. logopedycznych, wsparcia psychologiczno-pedagogicznego, zajęcia z języka obcego).

Kolejnym krokiem zmierzającym do wzrostu kompetencji kadr regionu będzie zmniejszenie dysproporcji w dostępności do wysokiej jakości kształcenia na poszczególnych etapach edukacji szkolnej na poziomie ogólnym. Dlatego też wspomagać należy wdrażanie kompleksowych działań prorozwojowych szkół m.in. poprzez doposażenie szkół i pracowni, organizację dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych dydaktyczno-wyrównawczych dla uczniów z problemami ale też zajęć dla uczniów zdolnych. W ramach powyższych działań niezbędne jest położenie nacisku na inicjatywy wspierające rozwój kreatywności, innowacyjności, przedsiębiorczości oraz pracy zespołowej. Ponadto istotnym czynnikiem zmniejszającym ryzyko przedwczesnego wypadnięcia z systemu edukacji jak również ryzyka związanego z bezrobociem młodych jest zapewnienie odpowiednio przygotowanego systemu poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego oraz edukacyjno-zawodowego. Działania te powinny również w szczególności wspierać osoby, które już spotkały się z problemami co było skutkiem przerwania nauki ale mimo to deklarują chęć powrotu do systemu kształcenia.

Aby wzmocnić system szkolnictwa ponadgimnazjalnego na poziomie ogólnym należy zintensyfikować działania zmierzające do zwiększenia szans absolwentów na przyszłym rynku pracy. Takim wsparciem będą działania zmierzające do nawiązania współpracy między szkołami kształcenia ogólnego a pracodawcami/przedsiębiorcami np. poprzez organizację staży. Warto też podkreślić znaczenie współpracy szkół nie tylko z potencjalnymi pracodawcami, ale również współpracy z uczelniami i innymi jednostkami sektora B+R. Działania tego typu przyczynią się po pierwsze do uatrakcyjnienia oferty szkół, zwiększenia ich jakości. Jednocześnie przyniosą wymierne efekty w postaci zmniejszenia odsetka osób przedwczesnie kończących naukę jak również zwiększy szanse absolwentów na rynku pracy.

W ramach zaplanowanych interwencji, są przewidziane także działania wspierające rozwój uzdolnionych uczniów m.in. poprzez, realizację regionalnych programów pomocy stypendialnej oraz indywidualnych planów nauczania (zwłaszcza w zakresie nauk matematycznych, przyrodniczych i technicznych) dla szczególnie uzdolnionych uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

Aby wzmocnić kompleksowość, wyżej opisanych działań, niezbędne jest zapewnienie wzrostu kompetencji kadry pedagogicznej oraz działania pro świadomościowe rodziców/opiekunów w aspekcie wychowania oraz rozwoju dziecka.

Z uwagi na to, że rządowym programem „cyfrowa szkoła” było objętych jedynie 13 szkół z województwa podlaskiego, niezbędne jest kontynuowanie tych działań w zakresie e-szkół oraz e-nauczyciel i rozszerzenie skali przedsięwzięcia na szkoły, które posiadają niedostosowaną bazę w ramach technologii informacyjno - komunikacyjnych do potrzeb uczniów i nauczycieli w celu uatrakcyjnienia i unowocześnienia oferty kształcenia.

Beneficjenci:

wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) w tym:

- organy prowadzące szkoły, przedszkola
- przedszkola, w tym przedszkola specjalne
- oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz inne formy wychowania przedszkolnego
- szkoły oraz placówki w rozumieniu art. 2 ust 3, 5 *ustawy o systemie oświaty* realizujące kształcenie ogólne (z wyłączeniem szkół dla dorosłych)

Grupy docelowe:

- dzieci w wieku przedszkolnym, określonym w *ustawie o systemie oświaty*
- uczniowie szkół oraz placówek w rozumieniu art. 2 ust 3, 5 *ustawy o systemie oświaty* (instytucje i kadra pedagogiczna) realizujące kształcenie ogólne (z wyłączeniem szkół dla dorosłych)
- rodzice/ opiekunowie dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, określonym w *ustawie o systemie oświaty*
- nauczyciele

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFSD oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnić będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić

podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w zakresie TIK	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba szkół, które wdrożyły rozwiązania w zakresie pracy z uczniem młodszym na danym progu edukacyjnym	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba szkół, których pracownice przedmiotowe zostały doposażone w programie	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
7	Liczba szkół i placówek, które podjęły działania na rzecz przeciwdziałania rozwarstwieniu społecznemu i segregacji	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
8	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
9	Liczba uczniów objętych wsparciem w programie [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
10	Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach prowadzonych w oparciu o indywidualne	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			

	podejście do ucznia (osoby)						
--	--------------------------------	--	--	--	--	--	--

DZIAŁANIE 3.2 KSZTAŁTOWANIE I ROZWÓJ KOMPETENCJI KADR REGIONU

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3

POPRAWA DOSTĘPNOŚCI I WSPIERANIE UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE, PODNIESIENIE UMIEJĘTNOŚCI I KWALIFIKACJI PRACOWNIKÓW I OSÓB POSZUKUJĄCYCH PRACY, ZWIĘKSZENIE DOPASOWANIA SYSTEMÓW KSZTAŁCENIA I SZKOLENIA DO POTRZEB RYNKU PRACY M.IN. PRZEZ POPRAWĘ JAKOŚCI KSZTAŁCENIA I SZKOLENIA ZAWODOWEGO ORAZ UTWORZENIA I ROZWIJANIE SYSTEMÓW UCZENIA SIĘ POPRZECZ PRAKTYCZNĄ NAUKĘ ZAWODU REALIZOWANĄ W ŚCISŁEJ WSPÓŁPRACY Z PRACODAWCAMI

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- **Zwiększenie udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym**
- **Podniesienie atrakcyjności i jakości oferty kształcenia ustawicznego dostosowanego do potrzeb rynku pracy**
- **Wzmocnienie atrakcyjności kształcenia zawodowego poprzez podniesienie jakości kształcenia i dostosowanie go do potrzeb regionalnego i lokalnych rynków prac**
- **Rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez podnoszenie kompetencji cyfrowych**

Zgodnie z Strategią Województwa Podlaskiego przewagę konkurencyjną gospodarki w coraz większym stopniu determinuje poziom kapitału ludzkiego. Mimo tego, że poziom wykształcenia mieszkańców regionu od kilku lat stale wzrasta, to jednak nadal jest zauważalny problem z niedostosowaniem oferty kształcenia zawodowego oraz kształcenia ustawicznego do potrzeb rynku pracy. W parze z powyższym idzie fakt, że społeczeństwo polskie nie ma jeszcze wypracowanego nawyku podnoszenia swoich kwalifikacji w systemie ustawicznym co powoduje, że kwalifikacje osób dorosłych są nieadekwatne i niedostosowane do faktycznych potrzeb pracodawców. Dlatego też w związku z dynamicznymi zmianami zachodzącymi w otoczeniu społeczno-gospodarczym, konieczne jest budowanie mobilnych zawodowo zasobów pracy m.in. poprzez stałe dostosowanie kompetencji i kwalifikacji osób dorosłych.

W województwie podlaskim podobnie jak na szczeblu krajowym zauważa się konieczność podniesienia atrakcyjności i efektywności kształcenia i szkolenia zawodowego przede wszystkim poprzez zwiększenie współpracy pomiędzy pracodawcami a szkołami. Aby można było mówić o dostosowaniu szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy, niezbędne jest aktywne włączenie się do procesu kształcenia środowiska pracodawców. Dotyczy to przede wszystkim praktycznej nauki zawodu. Włączenie pracodawców w proces edukacji w pierwszej kolejności wpłynie na zwiększenie atrakcyjności jak również efektywności kształcenia w zawodzie, zaś korzyścią dla pracodawców, będzie uzyskanie wysoko wykwalifikowanego pracownika. Dlatego też działania podejmowane w tym zakresie będą stanowiły duże wyzwanie dla województwa.

Potrzeba przemian w ramach kształcenia zawodowego oraz ustawicznego jest zauważalna na szczeblu centralnym, gdzie od 1 września 2012r. rozpoczął się intensywny proces wdrażania zmian w powyższym kształceniu. Celem tych zmian jest przede wszystkim podniesienie efektywności i skuteczności kształcenia zawodowego tak aby odpowiadało ono potrzebom stale zmieniającego się rynku pracy. Wysoka jakość edukacji zawodowej jest jednym z priorytetowych działań polityki oświatowej państwa. Dlatego też w ślad za zmianami systemowymi wprowadzanymi przez państwo niezbędna jest interwencja województwa, która będzie spójna z powyższymi założeniami.

Z analiz przeprowadzonych w ramach prac nad Programem Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego „E-podlaskie” pracownicy z woj. podlaskiego w niedostatecznym stopniu

potrafią posługiwać się narzędziami teleinformatycznymi w pracy zawodowej. To stwierdzenie nie odnosi się do podstawowych umiejętności obsługi komputera (np. pakiet biurowy, przeglądarka), lecz do zastosowań dziedzinowych w odniesieniu do konkretnego zawodu i stanowiska pracy. Wobec czego istnieje realna potrzeba podnoszenia kompetencji osób dorosłych w zakresie technik informatycznych takich jak e-marketing, e-logistyka. Podejmowanie interwencji w powyższym zakresie jest niezbędne z uwagi na konieczność zwiększenia podaży specjalistów w zakresie wdrażania rozwiązań e-biznesowych.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpółrocznego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C) [osoby]	Region słabiej rozwinięty	osoby							

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Na podniesienie kompetencji regionalnych zasobów ludzkich wpłynie poprawa dostępności do wysokiej jakości oferty kształcenia ustawicznego i zawodowego dostosowanego do potrzeb rynku pracy. W ślad za tym powinno iść szersze upowszechnienie idei uczenia się przez całe życie. Zmienność rynku pracy poniekąd wymusza na nas kształcenie przez całe życie. Współczesny człowiek musi mieć tego świadomość i być otwartym na zmiany. Wobec czego nie tylko podnosić już nabyte kwalifikacje ale nabywać całkiem nowe co zapewnia mobilność zawodową.

Aby zwiększyć udział osób dorosłych w kształceniu ustawicznym należy przede wszystkim podjąć działania, które spowodują podniesienie atrakcyjności szkół dla dorosłych, placówek kształcenia ustawicznego, placówek kształcenia praktycznego oraz innych tego typu placówek. W pierwszej kolejności należy podjąć interwencję zmierzającą do dostosowania oferty powyższych placówek do zmieniającego się rynku pracy.

Kolejnym z działań zmierzających do zwiększenia udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym i podnoszeniu ich kwalifikacji będzie organizacja różnych form kształcenia. W ramach powyższych form mogą być organizowane m.in. studia podyplomowe, kwalifikacyjne kursy zawodowe, kursy umiejętności zawodowych, kursy kompetencji ogólnych oraz inne kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych. Takie formy kształcenia są istotne z punktu widzenia funkcjonowania osób dorosłych na rynku pracy. Dają one możliwość uzyskania lub uzupełnienia kwalifikacji zawodowych w elastycznym systemie, który jest w stanie na bieżąco reagować na potrzeby lokalnego rynku. Z uwagi na występujące w województwie podlaskim braki w kadrze specjalistów w zakresie rozwiązań TIK, niezbędne jest podjęcie działań zmierzających w szczególności do podnoszenia takich kompetencji osób dorosłych, które będą sprzyjały rozwojowi TIK.

Obecne zmiany na rynku pracy oraz modernizacja kształcenia zawodowego w tym ustawicznego wymuszają jako niezbędny element tego systemu współpracę szkół ze środowiskiem pracodawców. Należy podkreślić, że z jednej strony bez dobrze wykwalifikowanej kadry pracodawca/ przedsiębiorca nie osiągnie sukcesu w swoim biznesie, ale z drugiej strony aby szkoły kształciły w kierunku zgodnym z potrzebami rynku pracy niezbędna jest szeroko rozumiana współpraca między dwoma środowiskami np. poprzez organizację praktyk, staży oraz praktycznej nauki zawodu. Zmiana taka na pewno gwarantuje obustronne korzyści.

W ślad za wdrażaniem Krajowego Systemu Kwalifikacji, powinny iść upowszechnienie i realizacja działań umożliwiających osobom dorosłym formalne potwierdzenie kwalifikacji nabytych w sposób pozaformalny i nieformalny.

Dużym wyzwaniem w kierunku kształcenia zawodowego będzie zapewne przełamanie stereotypowego podejścia do szkolnictwa zawodowego. Wobec czego niezbędne jest przede wszystkim podniesienie atrakcyjności szkół zawodowych, poprzez zwiększenie współpracy szkół z pracodawcami jak również współpracy z sektorem B+R. Na atrakcyjność szkół zawodowych wpłynie również lepsze dostosowanie ich oferty kształcenia do rzeczywistych potrzeb regionalnego i lokalnych rynków pracy.

Na poprawę jakości edukacji zawodowej wpłynie również realizacja kompleksowych programów rozwojowych poprzedzonych diagnozą potrzeb konkretnej szkoły/placówki kształcenia zawodowego wraz z opracowaniem i wdrożeniem programu wsparcia. Działania w postaci dodatkowych zajęć (pozaekcyjne i pozaszkolne) dydaktyczno - wyrównawczych ze szczególnym uwzględnieniem TIK, języków obcych, przedsiębiorczości, nauk przyrodniczo – matematycznych, posłużą między innymi wyrównywaniu dysproporcji edukacyjnych w trakcie procesu kształcenia. Działaniem współtowarzyszącym będzie objęcie opieką pedagogiczno – psychologiczną uczniów wykazujących problemy w nauce lub z innych przyczyn zagrożonych przedwczesnym wypadnięciem z systemu szkolnictwa.

Reasumując, należy podkreślić że interwencja skierowana na szkolnictwo zawodowe powinna być ukierunkowana w szczególności na modernizację oferty kształcenia zawodowego i dostosowanie jej do potrzeb lokalnego i regionalnego rynku pracy (m.in. wprowadzanie nowych kierunków kształcenia, modyfikacja programów nauczania na kierunkach istniejących; wyposażenie szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe w nowoczesne pomoce dydaktyczne) zapewniające tym samym wysoką jakość kształcenia.

Aby w pełni dostosować system kształcenia zawodowego oraz ustawicznego do potrzeb zmieniającego się rynku pracy niezbędne jest doskonalenie jakości kadry dydaktycznej. Efektywna współpraca szkoły z pracodawcami wymaga doskonalenia warsztatu pracy nauczycieli, dostosowania go do najnowszych trendów i technologii w danej branży. Należy mobilizować pracodawców do takiej współpracy i wskazywać obustronne korzyści z tego wynikające.

Sytuacja na rynku pracy w Polsce jak i naszym województwie (przede wszystkim sytuacja ludzi młodych), wskazują na potrzebę wzrostu znaczenia i jakości usług doradczych z zakresu poradnictwa zawodowego. Obecne czasy wymuszają mobilność zawodową i elastyczność, które mogą nas uchronić przed bezrobociem i pomóc w znalezieniu nowego zatrudnienia. Taka sytuacja nakłada na nas obowiązek stworzenia systemu poradnictwa zawodowo-edukacyjnego. Brak inicjatywy ze strony osób dorosłych w podejmowaniu kształcenia zawodowego często ma podłoże w braku umiejętności planowania własnej ścieżki rozwoju. Dlatego też niezbędne są działania pro świadomościowe skupione na poradnictwie edukacyjno - zawodowym osób dorosłych, które z własnej inicjatywy są zainteresowane uzyskaniem pomocy w zakresie diagnozy potrzeb oraz wyboru i znalezienia odpowiedniej oferty edukacyjnej. Należy podkreślić, że działania takie powinny być skierowane do wszystkich osób na każdym etapie kształcenia. Jednocześnie są to nowe wyzwania dla doradców, zarówno zawodowo-edukacyjnych, jak i doradców kariery, wobec czego niezbędne są działania doskonalące ich warsztat merytoryczny i dydaktyczny.

Można jednoznacznie stwierdzić, że tak kompleksowe podejście oparte na wielotorowości działań skierowanych na udoskonalenie kształcenia zawodowego i ustawicznego, przyczyni się w sposób bezpośredni do zmniejszenia odsetka osób młodych zbyt wcześnie przerywających i niekontynuujących naukę, zwiększając tym samym ich szanse na rynku pracy. Z drugiej zaś strony działania powyższe przyczynią się do zwiększenia mobilności zawodowej osób dorosłych dzięki czemu ułatwi to im powrót na rynek pracy lub zmniejszy prawdopodobieństwo wypadnięcia z tegoż rynku.

Beneficjenci:

- wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) w tym w szczególności:
  - szkoły i placówki kształcenia zawodowego
  - szkoły i placówki kształcenia ustawicznego, placówki kształcenia praktycznego, ośrodki doksztalcenia i doskonalenia zawodowego
  - organy prowadzące szkoły
  - organizacje młodzieżowe

Grupy docelowe:

- uczniowie szkół i placówek kształcenia zawodowego,
- osoby w wieku 18 – 64 lat uczestniczące z własnej inicjatywy w kształceniu ustawicznym, w szczególności osoby o niskich kwalifikacjach,

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFŚ oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględniać będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba placówek i ponadgimnazjalnych szkół zawodowych wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba szkół zawodowych współpracujących z pracodawcami w programie	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia realizowanych we współpracy z pracodawcami	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba podmiotów realizujących zadania centrum kształcenia zawodowego i ustawicznego objętych wsparciem w programie	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
7	Liczba szkół i placówek objętych wsparciem w zakresie realizacji zadań w obszarze doradztwa edukacyjno-zawodowego	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			
8	Liczba powiatów objętych partnerskimi programami współpracy szkół zawodowych z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			

Opis wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

Pomimo obserwowanego wzrostu poziomu wykształcenia mieszkańców, w województwie podlaskim występuje niedostosowanie kompetencyjno-kwalifikacyjne zasobów pracy. Problemem jest także słabe powiązanie szkolnictwa ze sferą gospodarczą oraz zmniejszający się udział kształcenia zawodowego w systemie edukacyjnym województwa. W związku z tym budowanie kompetencji do pracy wymaga przede wszystkim podniesienia jakości edukacji i lepszego powiązania jej z potrzebami lokalnych rynków pracy. Potrzeby regionalnego i lokalnych rynków pracy wymagają podniesienia atrakcyjności i jakości zarówno kształcenia zawodowego, jak i oferty edukacyjnej w zakresie kształcenia ogólnego ukierunkowanego na rozwój kompetencji kluczowych oraz wzmocnienia zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia. Jest to szczególnie ważne ze względu na konieczność powstrzymania odpływu wykwalifikowanej kadry z regionu. Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego, szczególnie na obszarach o ograniczonej dostępności do usług edukacyjnych przyczyni się do zmniejszenia liczby osób przedwcześnie kończących naukę szkolną. Lepsze wykształcenie przekłada się na większe szanse na rynku pracy. Z uwagi na rosnące znaczenie kapitału ludzkiego w budowaniu przewagi konkurencyjnej gospodarki, działania będą ukierunkowane także na zwiększenie udziału osób

dorosłych w kształceniu ustawicznym. Najważniejsze jest jednak podniesienie atrakcyjności i jakości oferty kształcenia ustawicznego, która dodatkowo wymaga dużej elastyczności i stałego dostosowywania do potrzeb gospodarki. Odpowiednie kompetencje do pracy mieszkańców regionu to większa konkurencyjność istniejących przedsiębiorstw. Podnoszenie i dostosowywanie do potrzeb rynku pracy umiejętności i kwalifikacji, rozwijanie postaw kreatywnych i przedsiębiorczych w społeczeństwie oraz świadomości potrzeby uczenia się przez całe życie mają szczególne znaczenie dla rozwoju gospodarki, wzrostu jej konkurencyjności (CT3) i innowacyjności (CT1). W dobie społeczeństwa informacyjnego na szczególną uwagę zasługuje podnoszenie kompetencji cyfrowych. Wykorzystywane w procesie nauczania i uczenia się nowoczesne technologie wpłyną na ogólny poziom kompetencji cyfrowych społeczeństwa, wzmacniając tym samym rozwój społeczeństwa informacyjnego i szerokie wykorzystanie TIK (CT 2).

Ramy wykonania osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabela nr 6. Ramy wykonania osi priorytetowej

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

Kategorie interwencji osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabele nr 7-12. Tabele przedstawiające zastosowane w osi priorytetowej kategorie interwencji

Tabela nr 7. Interwencja		Tabela nr 8. Forma finansowania		Tabela nr 9. Terytorium		Tabela nr 10. Mechanizmy wdrażane terytorialnie		Tabela nr 11. Drugi temat EFS		Tabela nr 12. Cel tematyczny (EFRR/FS)	
Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro

Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

Do tego rozdziału odnosi się opis zawarty w Sekcji 2.B dotyczącej Osi „Pomoc Techniczna”.

OŚ PRIORYTETOWA IV: POPRAWA DOSTĘPNOŚCI TRANSPORTOWEJ

DZIAŁANIE 4.1 MOBILNOŚĆ REGIONALNA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.2.

ZWIĘKSZANIE MOBILNOŚCI REGIONALNEJ POPRZECZ ŁĄCZENIE WĘZŁÓW DRUGORZĘDNYCH I TRZECIORZĘDNYCH Z INFRASTRUKTURĄ TEN-T

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- **Poprawa dostępności zewnętrznej i wewnętrznej regionu**
- **Poprawa spójności przestrzennej**

Z uwagi na peryferyjne położenie regionu celem inwestycji polegających na łączeniu węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T jest poprawa dostępności zewnętrznej i wewnętrznej. Przyczynią się one do poprawy atrakcyjności inwestycyjnej poprzez połączenie z krajowymi i międzynarodowymi ośrodkami wzrostu. Ze względu na usytuowanie na wschodniej granicy UE, dzięki rozbudowie sieci transportowej, w szczególności dróg o wysokiej przepustowości, województwo ma szansę stać się ważnym szlakiem komunikacyjnym o znaczeniu europejskim. Ponieważ prawie cały region znajduje się poza izochroną 120 minut dostępności do portu lotniczego, uzasadnione jest podłączenie do sieci TEN-T, które umożliwi szybki transport wewnątrz kraju oraz włączenie województwa w międzynarodowy system transportu powietrznego poprzez skomunikowanie z sąsiednimi węzłami lotniczymi. Wzrost gospodarczy nie jest możliwy bez szybkich połączeń komunikacyjnych, w tym lotniczych.

Działania zwiększające mobilność regionalną będą prowadziły do poprawy spójności przestrzennej w wymiarze międzyregionalnym, co jest szczególnie ważne z uwagi na znaczne dysproporcje w poziomie rozwoju pomiędzy województwem podlaskim a innymi regionami UE i słabe skomunikowanie ze stolicami sąsiednich województw oraz – z uwagi na brak portu lotniczego - innymi miastami europejskimi.

Ze względu na najniższą w kraju gęstość zaludnienia oraz znaczne rozproszenie sieci osadniczej w wielu częściach regionu celem interwencji jest poprawa dostępności i spójności wewnątrzregionalnej oraz włączenie regionalnej infrastruktury transportowej obsługującej miasta i ośrodki lokalne do sieci TEN-T. Działania te wpłyną na poprawę międzygałęziowej dostępności transportowej.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
WMDT (Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej)	WMDT (Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej)		Region słabiej rozwinięty				Badanie zleczone	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Zwiększenie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności terytorialnej oraz włączenie regionu do europejskiego zintegrowanego systemu transportowego, umożliwiającego sprawne przewozy towarów i ludności stanowi jedno z kluczowych wyzwań województwa.

W celu poprawy dostępności zewnętrznej regionu planowana jest budowa lotniska regionalnego o parametrach dopasowanych do rzeczywistych potrzeb i możliwości regionu, które umożliwi szybki transport wewnątrz kraju oraz włączenie województwa w międzynarodowy system transportu powietrznego poprzez skomunikowanie z sąsiednimi węzłami lotniczymi za granicą. Poprawie dostępności wewnętrznej służyć ma przede wszystkim wsparcie budowy/przebudowy dróg wojewódzkich umożliwiających połączenie do sieci TEN-T. Inwestycje te wpłyną pozytywnie na spójność przestrzenną poprzez umożliwienie lepszej komunikacji z sąsiednimi regionami, ośrodkiem wojewódzkim oraz subregionalnymi ośrodkami wzrostu. W konsekwencji podniesie to atrakcyjność województwa, stworzy korzystniejsze warunki wymiany ekonomicznej oraz podniesie jakość życia mieszkańców, m.in. dzięki zapewnieniu lepszej dostępności do usług publicznych i miejsc pracy. Inwestycje w zakresie dróg powiatowych i gminnych będą mogły uzyskać wsparcie tylko gdy zapewniają konieczne połączenie z siecią dróg ekspresowych, obszarami przeznaczonymi pod działalność przemysłowo-usługową bądź gdy uzupełniają luki w połączeniach transgranicznych.

Realizowane inwestycje będą obejmować również działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa i przepustowości ruchu na tych drogach (ITS), co w świetle rosnącego natężenia ruchu pojazdów ciężarowych, wynikającego m.in. z tranzytowego położenia regionu, wpłynie pozytywnie na jakość życia mieszkańców oraz stan bezpieczeństwa na drogach. Projektowane inwestycje powinny uwzględniać takie warunki jak: zmniejszanie uciążliwości hałasowej, tworzenie pasów zieleni przy drogach o dużym natężeniu ruchu w pobliżu zabudowy mieszkaniowej.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, porozumienia i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- podmioty działające w ramach partnerstw publiczno-prywatnych,
- jednostki odpowiedzialne za bezpieczeństwo ruchu drogowego.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

Kluczowym kryterium selekcji będzie zapewnienie połączenia węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Jedynym projektem, który identyfikowany jest jako duży projekt jest budowa regionalnego portu lotniczego.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba wspartych lotnisk [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Całkowita długość nowych dróg [km] / <i>Total length of newly built roads</i> [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg [km] / <i>Total length of reconstructed or upgraded roads</i> [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Długość wybudowanych dróg wojewódzkich [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
6	Długość przebudowanych lub wyremontowanych dróg wojewódzkich [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
7	Długość wybudowanych dróg powiatowych [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
8	Długość przebudowanych lub wyremontowanych dróg powiatowych [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
9	Długość wybudowanych dróg gminnych [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
10	Długość przebudowanych lub wyremontowanych dróg gminnych [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 4.2 TWORZENIE WARUNKÓW DLA ROZWOJU TRANSPORTU KOMBINOWANEGO I BUDOWY CENTRÓW LOGISTYCZNYCH

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.3.

ROZWÓJ PRZYJAZNYCH DLA ŚRODOWISKA I NISKOEMISYJNYCH SYSTEMÓW TRANSPORTU, WŁĄCZAJĄC TRANSPORT ŚRÓDLĄDOWY, MORSKI, PORTY I POŁĄCZENIA MULTIMODALNE

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe:

- **Poprawa dostępności zewnętrznej i wewnętrznej regionu**
- **Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym**

Zwiększenie atrakcyjności regionu, m.in. z punktu widzenia potencjalnych inwestorów, wymaga poprawy jego dostępności zewnętrznej i wewnętrznej poprzez rozbudowę i modernizację infrastruktury transportowej o istotnym znaczeniu gospodarczym, niezbędnej do skomunikowania, np. z terenami inwestycyjnymi czy przejściami granicznymi. Położenie województwa na wschodniej granicy UE sprawia, że przez jego terytorium odbywa się znaczny ruch towarowy (tranzytowy). Tymczasem w regionie nie funkcjonuje żadne kompleksowe centrum logistyczne, a istniejące jednostki określane tym mianem są w zasadzie punktami przeładunkowymi. Brak jest również większych terminali kontenerowych oraz nowoczesnych obiektów magazynowych. Na bazie istniejącej infrastruktury region ma potencjał w zakresie węzłów bimodalnych (drogowo-kolejowych). Celowe jest stworzenie warunków do ułatwienia przejścia z drogowego transportu towarowego na inne rodzaje transportu, zwłaszcza transport kolejowy, za pomocą platform intermodalnych i inteligentnych systemów transportowych. Działania te przyczynią się do zmniejszenia natężenia drogowego transportu towarowego, a tym

samym do poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Realizacja działań na rzecz połączeń multimodalnych jest istotna także z uwagi na potrzebę ochrony wyjątkowych walorów przyrodniczych regionu, przy jednoczesnym umożliwieniu rozwoju gospodarczego i poprawy jakości życia mieszkańców.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
WMDT (Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej)	WMDT (Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej)		Region słabiej rozwinięty				Badane e złeczone	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Z uwagi na brak terminali przeładunkowych przystosowanych do obsługi transportu intermodalnego oraz zły stan i złą jakość istniejącej infrastruktury punktowej (terminalowej) w regionie planowana jest realizacja projektów polegających na budowie, przebudowie i modernizacji infrastruktury oraz wdrażaniu rozwiązań i technik zarządzania i monitorowania ruchu, w tym centrów logistycznych i terminali przeładunkowych nie należących do sieci TEN-T. Działania te przyczynią się do poprawy międzygałęziowej dostępności transportowej oraz poprawy bezpieczeństwa na drogach.

Wsparcie w ramach działania będzie koncentrowało się w stolicy województwa oraz w miastach subregionalnych ze względu na funkcje pełnione przez te ośrodki.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- Jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, porozumienia i stowarzyszenia,
- Jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- Podmioty działające w oparciu o ustawę o partnerstwie publiczno- prywatnym,
- Przedsiębiorstwa

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFSD oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się z dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej

– weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

W przypadku priorytetu 7.3 preferowane będą projekty uwzględniające integrowanie co najmniej 2 rodzajów transportu. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba wybudowanych lub przebudowanych centrów logistycznych dla obsługi transportu intermodalnego [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 4.3 INFRASTRUKTURA KOLEJOWA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.4.

ROZWÓJ I REHABILITACJA KOMPLEKSOWEGO, NOWOCZESNEGO I INTEROPERACYJNEGO SYSTEMU TRANSPORTU KOLEJOWEGO

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: Wzmocnienie spójności terytorialnej poprzez wspieranie wewnętrznej dostępności transportowej

Województwo charakteryzuje słabo rozwinięta infrastruktura kolejowa, niska gęstość sieci kolejowej oraz brak pełnej sieci połączeń pomiędzy wszystkimi największymi ośrodkami regionu oraz Białymstokiem i stolicami sąsiednich województw. Z tego względu uzasadnione są inwestycje w zakresie rozwoju i rehabilitacji kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego. Poprzez wpływ na poprawę wewnętrznej dostępności transportowej przyczynią się one do wzmocnienia spójności terytorialnej.

Celem interwencji jest także zapewnienie efektywnego systemu transportu publicznego, łączącego ważne ośrodki wewnątrz województwa, m.in. poprzez rehabilitację i rozwój transportu kolejowego. Problemem infrastruktury kolejowej w regionie jest przede wszystkim jej bardzo zły stan techniczny, który powoduje, że na znacznej części sieci prędkości maksymalne maleją a czas przejazdu ulega wydłużeniu. Sytuacja taka może prowadzić do niższej konkurencyjności kolei na rynku przewozowym. Z powodu środowiskowych uwarunkowań województwa, należy zwrócić szczególną uwagę na stan i rozwój tego środka transportu. Dzięki inwestycjom prowadzącym do jego unowocześnienia, ma on szansę odgrywać większą rolę szczególnie w przewozach towarowych. Z perspektywy powiązań międzynarodowych, z uwagi na położenie regionu istotna jest również poprawa jakości połączeń kolejowych z Białorusią, Litwą.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
WMDT (Wskaźnik międzygłęziowej dostępności transportowej)	WMDT (Wskaźnik międzygłęziowej dostępności transportowej)		Region słabiej rozwinięty				Badanie zlecane	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

W celu wzmocnienia spójności terytorialnej poprzez wspieranie wewnętrznej dostępności transportowej oraz stworzenia efektywnego systemu transportu publicznego, w którym istotną rolę będzie odgrywał transport kolejowy, planowana jest realizacja projektów z zakresu budowy, modernizacji, rehabilitacji sieci kolejowej wraz z infrastrukturą dworcową poza siecią TEN-T. Tego rodzaju inwestycje przyczynią się do promowania transportu niskoemisyjnego i stworzenia lepszych warunków do połączeń multimodalnych, co pozytywnie wpłynie na środowisko naturalne i redukcję emisji zanieczyszczeń. Wpłyną one także na skrócenie czasu dojazdu pasażerów oraz transportu towarów. Inwestycje w zakresie sieci i infrastruktury towarzyszącej, w tym na przejazdach kolejowych, znacznie poprawią bezpieczeństwo ruchu kolejowego. Dodatkowo elementem inwestycji mogą być systemy automatycznego sterowania ruchem kolejowym, uzupełniając infrastrukturę torową, pozwalają na znaczne podniesienie bezpieczeństwa ruchu umożliwiające zwiększenie średniej prędkości pociągów oraz podnoszące bezpieczeństwo i zmniejszające awaryjność systemu. Integralnym elementem inwestycji dotyczących rewitalizacji linii kolejowych mogą być również inwestycje z zakresu przebudowy lub zmiany sposobu użytkowania budynków dworcowych, co wpływa na podniesienie atrakcyjność korzystania z infrastruktury i zwiększy rentowność systemu.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, porozumienia i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- podmioty wykonujące usługi na podstawie umowy zawartej z JST, w których większość udziałów/akcji ma jednostka samorządu,
- operatorzy infrastruktury kolejowej,
- podmioty działające w ramach partnerstw publiczno-prywatnych.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu. Kierunkowymi kryteriami identyfikacji inwestycji w tym obszarze będzie komplementarność z istniejącą infrastrukturą transportową – łączenie transportu kolejowego z innymi rodzajami transportu oraz przyczynianie się do przenoszenia transportu towarów z dróg na linie kolejowe.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
-----	--	-----------------	---------	-------------------	-------------------------	---------------	----------------------------

1	Całkowita długość zrehabilitowanych linii kolejowych [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii kolejowych [km] / <i>Total length of reconstructed or upgraded railway line [km]</i>	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba wybudowanych, przebudowanych lub wyremontowanych przystanków kolejowych [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

Ramy wykonania osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabela nr 6. Ramy wykonania dla każdej osi priorytetowej

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

Kategorie interwencji osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabele nr 7-12. Tabele przedstawiające zastosowane w osi priorytetowej kategorie interwencji

Tabela nr 7. Interwencja		Tabela nr 8. Forma finansowania		Tabela nr 9. Terytorium		Tabela nr 10. Mechanizmy wdrażane terytorialnie		Tabela nr 11. Drugi temat EFS		Tabela nr 12. Cel tematyczny (EFRR/FS)	
Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro

Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

Do tego rozdziału odnosi się opis zawarty w Sekcji 2.B dotyczącej Osi „Pomoc Techniczna”.

OŚ PRIORYTETOWA V: GOSPODARKA NISKOEMISYJNA

DZIAŁANIE 5.1 ENERGETYKA OPARTA NA ODNAWIALNYCH ŹRÓDŁACH ENERGII

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.1: PROMOWANIE PRODUKCJI I DYSTRYBUCJI ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: zmiana struktury wytwarzania energii i zwiększenie lokalnej produkcji energii ze źródeł odnawialnych

Niezwykle istotnym czynnikiem dla rozwoju gospodarczego regionu jest ograniczenie ryzyka niedoboru energii i zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego. Współczesna gospodarka potrzebuje coraz większej ilości energii, a także wzrasta jej zużycie w gospodarstwach domowych. Niezbędna jest zatem dywersyfikacja źródeł energii (do tej pory opartych w większości na dostawach importowanych paliw i wydobywaniu krajowych złóż węgla) poprzez lokalną produkcję energii ze źródeł odnawialnych, zwłaszcza energii słonecznej, czy biogazu. Przy czym należy zauważyć, iż wyzwaniem przed jakim stoi w najbliższych latach województwo podlaskie jest rewolucja energetyczna, której efektem będzie nie tylko do wzrost udziału energii odnawialnej w konsumpcji, ale również fakt, iż właścicielami zdecentralizowanych źródeł energii będą podlascy mieszkańcy i przedsiębiorcy. Powyższy trend zmian będzie miał również wymiar społeczny. Działania na rzecz rozwoju infrastruktury OZE będą generować nowe miejsca pracy, co przy zapewnieniu odpowiednich kwalifikacji umożliwi dywersyfikację zatrudnienia, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Należy oczekiwać zwiększenia zatrudnienia szczególnie w przemyśle i usługach związanych z wytwarzaniem i obsługą urządzeń oraz instalacji energetycznych.

Produkcja energii ze źródeł odnawialnych może odbywać się w modelu rozproszonym – w małych zdecentralizowanych wytwórniach, które jednocześnie byłyby dodatkowym źródłem dochodów lokalnych społeczności (co byłoby możliwe w przypadku wytwórni zarządzanych przez osoby fizyczne lub podmioty prawne tworzone przez mieszkańców gminy i samorządy). Przy takich założeniach produkcja energii odnawialnej będzie przyczyniać się dodatkowo do wzrostu potencjału ekonomicznego słabych strukturalnie regionów wiejskich.

Realizacja priorytetu inwestycyjnego przyczyni się do zwiększenia udziału energii odnawialnej w produkcji energii ogółem, ale też zużyciu końcowym energii brutto. Efektem podjętych działań będzie redukcja emisji CO₂ i poprawa stanu środowiska, ale także wzrost potencjału ekonomicznego słabych strukturalnie obszarów wiejskich.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto	Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem	%	Region słabiej rozwinięty				GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

W celu zmiany struktury wytwarzania energii i zwiększenia lokalnej produkcji energii ze źródeł odnawialnych niezbędne jest wsparcie inwestycji z zakresu wytwarzania energii pochodzącej z OZE, a także jej podłączenia do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej. Przewiduje się wsparcie jednostek wytwarzania wykorzystujących energię elektryczną z biomasy, biogazu, energii wiatru i słońca, a także ciepła przy wykorzystaniu energii geotermalnej lub słonecznej. Preferowane będą inwestycje, które z jednej strony efektywnie przyczynią się do realizacji krajowego celu dotyczącego 15% udziału OZE w konsumpcji energii ogółem w 2020, a z drugiej strony będą zapewniać poszanowanie środowiska i ochronę krajobrazu (co jest możliwe zwłaszcza w przypadku zastosowania mikroinstalacji). W pozyskiwaniu OZE na terenach wiejskich należy zwracać uwagę na skumulowane efekty środowiskowe, których składowymi

będą: bilans energetyczny, bilans CO₂, różnorodność biologiczna i krajobraz, a także na efekty społeczno-gospodarcze. Przy takich założeniach celem powinno być dofinansowanie możliwie jak największej liczby instalacji OZE, przy założeniu jednak, że w pierwszym rządzie powinny być wspierane te inwestycje, które służą realizacji celów strategicznych: oprócz zmniejszenia emisji CO₂, będą przyczyniały się wydatnie do wzrostu zatrudnienia i akumulacji kapitałowej w regionie. W przypadku energii cieplnej w ramach programu możliwe będzie wsparcie efektywnej dystrybucji ciepła z OZE np. pompy ciepła, geotermia.

Przewidywane jest dofinansowanie interwencji z zakresu rozwoju infrastruktury wytwórczej biokomponentów i biopaliw produkowanych w dużej mierze z surowców odpadowych i pozostałości z produkcji rolniczej oraz przemysłu rolno-spożywczego.

Z uwagi na fakt, iż intensywne („przemysłowe”) pozyskiwanie lub produkcja biomasy nieuchronnie prowadzi do rosnącej konkurencji o rolniczą przestrzeń produkcyjną oraz negatywnie oddziałuje na różnorodność biologiczną, należy zapewnić, iż surowce energetyczne pochodzenia rolniczego będą wytwarzane w warunkach oszczędnego gospodarowania zasobami, a ich produkcja nie będzie stanowić zagrożenia dla środowiska i przemysłu spożywczego.

W kontekście omawianego celu potrzebne jest wsparcie przemysłu dostarczającego urządzenia niezbędne do produkcji energii ze źródeł odnawialnych co będzie miało miejsce w ramach realizacji CT 3, PI 3.3.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- przedsiębiorcy
- rolnicy
- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia.
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną.
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej).
- organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym fundacje, stowarzyszenia.
- kościoły i związki wyznaniowe,
- podmioty działające w ramach partnerstw publiczno-prywatnych,
- porozumienia podmiotów wymienionych wyżej reprezentowane przez lidera.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego, w szczególności obszary wiejskie

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFŚ oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu

efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Preferowane będą mikroinstalacje służące do produkcji energii z biogazu, zagospodarowujące odpady pochodzące z rolnictwa i hodowli oraz instalacje wykorzystujące energię słoneczną. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Określenie zakresu zastosowania instrumentów finansowych będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy ex ante (art. 32 CPR) mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja o wykorzystaniu instrumentów finansowych w danym priorytecie, formy wsparcia, wielkości oraz modelu wdrażania.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej [MW] / Additional capacity of renewable energy production [MW]	MW	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba wbudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba wybudowanych instalacji do produkcji biokomponentów [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
7	Liczba wybudowanych instalacji do produkcji biopaliw [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
8	Liczba wybudowanych zakładów produkujących urządzenia do produkcji biokomponentów / biopaliw [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
9	Liczba zmodernizowanych zakładów produkujących urządzenia do produkcji biokomponentów / biopaliw [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
10	Liczba wybudowanych zakładów produkujących urządzenia do wytwarzania energii z OZE [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
11	Liczba zmodernizowanych zakładów produkujących	szt.	EFRR	Region słabiej			

urządzenia do wytwarzania energii z OZE [szt.]			rozwinęty			
--	--	--	-----------	--	--	--

DZIAŁANIE 5.2. EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA W PRZEDSIĘBIORSTWACH

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.2.

PROMOWANIE EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ I UŻYCIA OZE W PRZEDSIĘBIORSTWACH

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: poprawa gospodarowania energią oraz zmiana struktury konsumpcji energii w sektorze MŚP

W świetle dyrektywy 2006/32/WE do 2016 roku w skali kraju należy osiągnąć oszczędności energii o 9% w stosunku do średniego zużycia energii finalnej z lat 2001 – 2005 (tj. o 53 452 GWh). Rosnące zapotrzebowanie na energię wśród podlaskich przedsiębiorstw z jednej strony, a ulegająca zmianom sytuacja na rynku paliw oraz zły stan techniczny sieci energetycznych z drugiej wymuszają podjęcie działań na rzecz promowania efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach. Inwestycje w zakresie OZE w przedsiębiorstwach wspierane w ramach przyjaznego środowiska modelu zdecentralizowanego wytwarzania energii będą miały istotny wpływ na zmianę struktury i zwiększenia lokalnej produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

Rezultatem podjęcia kompleksowych działań prowadzących do racjonalizacji zużycia i ograniczenia strat energii i ciepła z zastosowaniem OZE będzie spadek zużycia energii pierwotnej w MŚP. Z kolei zmniejszenie zapotrzebowania na energię i ciepło wytwarzane w źródłach konwencjonalnych i pozyskiwanie ich za pomocą instalacji OZE przyczyni się do redukcji emisji CO₂. Stanowić to będzie efektywną realizację celów pakietu energetyczno – klimatycznego 3x20 (w przypadku Polski 2x20 i 1x15% w zakresie OZE), jak również przyniesienie wymierne korzyści ekonomiczne.

Interwencja w zakresie efektywności energetycznej i wykorzystania OZE może przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności podlaskich przedsiębiorstw. Oszczędność energii i jej efektywne wykorzystanie przez MŚP obniży koszty ich funkcjonowania. Skutkiem tego powinno być mniejsze zużycie energii w przeliczeniu na jednostkę produktu lub usługi. Efekt zachęty w postaci środków publicznych może być impulsem do szerokiego zastosowania przedsięwzięć środowiskowych o wysokiej efektywności ekologicznej i ekonomicznej.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Zużycie energii pierwotnej	Zużycie energii pierwotnej	tys. ton	Region słabiej rozwinięty				Eurostat	
Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu energii brutto	Spadek zużycia energii elektrycznej przez wsparte przedsiębiorstwa [MWh/rok]	MWh/rok	Region słabiej rozwinięty				IZ RPOWP	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

W celu podniesienia efektywności energetycznej sektora podlaskich MŚP promowane będą działania na rzecz zmniejszenia strat energii, ciepła i wody. Zastosowanie konkretnych rozwiązań będzie efektem oceny ich opłacalności, a także wkładu na rzecz realizacji celów gospodarki niskoemisyjnej. Elementem każdego z projektów będą audyty energetyczne (przemysłowe), które pozwolą na określenie możliwości oszczędności energii, przeliczalnej na zmniejszenie zużycia energii pierwotnej oraz wdrożenie najbardziej efektywnych energetycznie

technologii. Audytom będą podlegać m.in. budynki, źródła energii elektrycznej, ciepła, i chłodu, wewnętrzne sieci ciepłownicze wewnętrzne sieci przemysłowe, procesy technologiczne.

Kierunek interwencji nie będzie ograniczać się jedynie do termomodernizacji. Planowana jest realizacja przedsięwzięć w zakresie inwestycji, modernizacji i ulepszeń wprowadzających do zakładów nowe obiekty, systemy sterowania, instalacje i urządzenia techniczne, mające na celu poprawę efektywności energetycznej, a także zmierzające ku temu zmiany technologiczne w istniejących obiektach, instalacjach i urządzeniach technicznych. Wspierane projekty mogą przyczynić się do stworzenia systemu produkcji w przedsiębiorstwie uwzględniającego zasady zrównoważonego wykorzystywania zasobów.

Promowane będzie wsparcie budowy urządzeń do produkcji energii na własne potrzeby w oparciu o OZE. Wsparciem może zostać objęta budowa własnych instalacji OZE, jak również zmiana systemu wytwarzania lub wykorzystania paliw i energii. Instalacje OZE będą kwalifikowane wyłącznie wtedy, kiedy będą stanowiły integralną część systemu produkcji czy funkcjonowania przedsiębiorstwa. Umieszczenie infrastruktury OZE w przedsiębiorstwach w modelu rozproszonym pozwoli na odciążenie istniejących sieci przesyłowych i ograniczenie strat związanych z przesyłem energii ze względu na minimalizację odległości od jej źródła do miejsca zużycia. Tym samym realizowane będzie pożądanego we współczesnej gospodarce podejście prosumenckie do energetyki, które zakłada, iż energia jest produkowana w tym samym miejscu, w którym jest użytkowana.

Zastosowanie urządzeń i technologii energooszczędnych oraz wdrażanie systemów zarządzania energią i jej jakością w sposób znaczący podniesie efektywność energetyczną MŚP. Dla wzmocnienia efektu podejmowanej interwencji planowane jest wsparcie działań upowszechniających efektywność energetyczną oraz jej wkładu w zielony rozwój, przeciwdziałanie zmianom klimatu. Działania w tym zakresie adresowane będą do przedsiębiorców. Budowanie świadomości, przekonanie do pozytywnych także ekonomicznych i wizerunkowych efektów będzie w przyszłości owocowało większą otwartością na finansowanie tego typu działań w oparciu tylko i wyłącznie o środki własne.

Beneficjenci i grupy docelowe

Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

W ramach PI 4.2 przewidywany jest tryb wyłącznie konkursowy.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFSD oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnić będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się z dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz

uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Określenie zakresu zastosowania instrumentów finansowych będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy ex ante (art. 32 CPR) mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja o wykorzystaniu instrumentów finansowych w danym priorytecie, formy wsparcia, wielkości oraz modelu wdrażania.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje [szt.] / Number of enterprises receiving grants (CI)	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje) [PLN] / Private investment matching public support to enterprises (grants) (CI)	PLN	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych [tony ekwiwalentu CO ₂] / Estimated decrease of GHG [tons of CO ₂ eq]	tony ekwiwalentu CO ₂	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba wbudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
7	Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
8	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
9	Liczba przedsiębiorstw, które w wyniku wsparcia poprawiły efektywność energetyczną [szt.]	szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 5.3 EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA W SEKTORZE MIESZKANIOWYM I BUDYNKACH UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.3.

WSPIERANIE EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ I WYKORZYSTYWANIA ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII W BUDYNKACH PUBLICZNYCH I SEKTORZE MIESZKANIOWYM

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: wdrożenie programów oszczędnego gospodarowania energią, w tym działań termomodernizacyjnych

W świetle dyrektywy 2006/32/WE do 2016 roku w skali kraju należy osiągnąć oszczędności energii o 9% w stosunku do średniego zużycia energii finalnej z lat 2001 – 2005 (tj. o 53 452 GWh). Duży potencjał oszczędności energii w sektorze budownictwa oraz fakt, że sektor ten odpowiada za 40 % końcowego zużycia energii w Unii Europejskiej powoduje, że inwestycje w poprawę efektywności energetycznej w sektorze budownictwa są szczególnie efektywne. Rezultatem podjęcia kompleksowych działań prowadzących do racjonalizacji zużycia i ograniczenia strat energii, ciepła i wody z zastosowaniem OZE będzie spadek zużycia energii pierwotnej w sektorze mieszkaniowym i budynkach użyteczności publicznej. Z kolei zmniejszenie zapotrzebowania na energię i ciepło wytwarzane w źródłach konwencjonalnych i pozyskiwanie ich za pomocą instalacji OZE przyczyni się do redukcji emisji CO₂. Stanowić to będzie efektywną realizację celów pakietu energetyczno – klimatycznego 3x20 (w przypadku Polski 2x20 i 1x15% w zakresie OZE), jak również przyniesienie wymierne korzyści ekonomiczne. Redukcja kosztów ogrzewania pozwoli na obniżenie kosztów funkcjonowania instytucji publicznych, a także przełoży się na stan budżetów gospodarstw domowych. Zmniejszenie nadmiernego zużycia energii przez budynki publiczne i sektor mieszkaniowy wzmocni spójność społeczną i pozwoli na ograniczenie ryzyka występowania zjawiska określonego mianem ubóstwa energetycznego. Efektem interwencji będzie podniesienie świadomości pracowników sektora publicznego w zakresie oszczędnego gospodarowania energią oraz realizacja funkcji pełnienia przez samorządy wzorcowej roli w zakresie zarządzania energią.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Zużycie energii pierwotnej	Zużycie energii pierwotnej	Tys. ton	Region słabiej rozwinięty				Eurostat	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

W celu podniesienia efektywności energetycznej niezbędna będzie kompleksowa modernizacja energetyczna budynków mieszkaniowych i budynków użyteczności publicznej wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne w zakresie związanym m.in. z ociepleniem obiektu, wymianą okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia. Planowane są inwestycje polegające na przebudowie systemów grzewczych wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła, systemów wentylacji i klimatyzacji, systemów wodno-kanalizacyjnych. Zgodnie z ideą energetyki prosumenckiej promowane będzie zastosowanie instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach. Będzie istniała możliwość dofinansowania instalacji systemów chłodzących, w tym również z OZE. Wykorzystanie instalacji OZE musi być w pełni uzasadnione potrzebami energetycznymi obiektu, a jedynie niewykorzystana część energii elektrycznej może być oddawana do sieci dystrybucyjnej.

Zastosowanie konkretnych rozwiązań będzie efektem oceny potrzeb i metod osiągnięcia oszczędności energii w sposób opłacalny, tak aby czynnikiem decydującym o wyborze takich inwestycji był najlepszy stosunek wykorzystania zasobów do osiągniętych rezultatów. Elementem każdego z projektów będą audyty energetyczne które pozwolą na określenie możliwości oszczędności energii, przeliczalnej na zmniejszenie zużycia energii pierwotnej. Działania termomodernizacyjne muszą być prowadzone w sposób kompleksowy (tzw. głęboka termomodernizacja) i opierać się o system monitorowania ciepła i zarządzania energią.

Planowane jest dodatkowo wsparcie działań upowszechniających efektywność energetyczną oraz jej wkładu w zielony rozwój i przeciwdziałanie zmianom klimatu.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, towarzystwa budownictwa społecznego;;
- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną;
- podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki naukowe;
- szkoły wyższe;
- kościoły i związki wyznaniowe;
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną;
- jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej);
- podmioty sprawujące zarząd nieruchomościami mieszkalnymi;
- podmioty działające w ramach partnerstw publiczno-prywatnych.

Terytorialny obszar realizacji: Miasto Białystok, ośrodki subregionie wraz z obszarami funkcjonalnymi, ośrodki powiatowe.

2.A.2.2 Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

W ramach PI 4.3 przewidywany jest tryb wyłącznie konkursowy.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców. transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFSD oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Określenie zakresu zastosowania instrumentów finansowych będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy ex ante (art. 32 CPR) mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja o wykorzystaniu instrumentów finansowych w danym priorytecie, formy wsparcia, wielkości oraz modelu wdrażania.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej [MW] / Additional capacity of renewable energy production [MW]	MW	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych [tony ekwiwalentu CO ₂] / Estimated decrease of GHG [tons of CO ₂ eq]	tony ekwiwalentu CO ₂	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej w wyniku realizacji projektów [MWh/rok]	MWh/rok	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych [kWh/rok] / Decrease of annual primary energy consumption of public buildings [kwh/year]	MWh/rok	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.)	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 5.4 STRATEGIE NISKOEMISYJNE

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.5.

PROMOWANIE STRATEGII NISKOEMISYJNYCH DLA WSZYSTKICH TYPÓW OBSZARÓW, W SZCZEGÓLNOŚCI NA OBSZARACH MIEJSKICH, W TYM WSPIERANIE ZRÓWNOWAŻONEGO TRANSPORTU MIEJSKIEGO ORAZ PODEJMOWANIA ODPOWIEDNICH DZIAŁAŃ ADAPTACYJNYCH I MITYGACYJNYCH

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowy: promocja gospodarki niskoemisyjnej

W ramach gospodarki niskoemisyjnej wsparcie skierowane będzie do obszarów posiadający uprzednio przygotowane plany gospodarki niskoemisyjnej. Dokumentem takim może być każda lokalna strategia odnosząca się do kwestii związanej z zapewnieniem lokalnego bezpieczeństwa energetycznego, a także przyczyniająca się do osiągnięcia celów pakietu energetyczno – klimatycznego 3x20 (w przypadku Polski 2x20 i 1x15% w zakresie OZE).

Realizacja działań wynikających z ww. planów będzie obejmować takie zagadnienia jak: przeciwdziałanie zmianom klimatu, zaopatrzenie w energię i jej zużycie oraz zapewnienie bezpieczeństwa zasilania, promowanie „czystego” transportu w miastach uwzględniającego rosnące potrzeby mobilności mieszkańców miast i ich obszarów funkcjonalnych będzie stanowić efektywną realizację celów gospodarki niskoemisyjnej. Interwencja w ramach promocji gospodarki niskoemisyjnej będzie skutkować poprawą stanu środowiska w skali lokalnej dzięki ograniczeniu emisji zanieczyszczeń szczególnie szkodliwych dla jakości życia ludzi, takich jak SO₂, czy PM10. Przyczyni się także do zwiększenia świadomości społecznej w zakresie oszczędnego i efektywnego wykorzystania energii, co będzie skutkować zmniejszeniem obciążeń finansowych mieszkańców.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Emisja gazów cieplarnianych	Emisja gazów cieplarnianych		Region słabiej rozwinięty				KOBIZE	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

W ramach celu dotyczącego promocji gospodarki niskoemisyjnej przewidywane jest wsparcie miast lub miast i ich obszarów funkcjonalnych. Działania będą wynikać z przygotowanych wcześniej planów gospodarki niskoemisyjnej dla poszczególnych typów obszarów. Na rzecz promocji gospodarki niskoemisyjnej planowane są działania informacyjno-promocyjne, które przyczynią się do podniesienia wiedzy na temat oszczędności energii, ale również o osiągniętych efektach ekologicznych i ekonomicznych (ilości zaoszczędzonej energii, środków finansowych czy utworzonych miejscach pracy, itp.) oraz kampanie promujące budownictwo zeroemisyjne. Dodatkowo przewiduje się objęcie wsparciem projektów polegających na budowie budynków pasywnych oraz tzw. o niemal zerowym zużyciu energii, których zapotrzebowanie na energię jest pokrywane w całości lub w większości z odnawialnych źródeł energii montowanych w bezpośrednim sąsiedztwie tych budynków lub całkowicie zintegrowanych z architekturą budynku. Możliwe będzie także wsparcie dla ekologicznego transportu publicznego w miastach i/lub obszarach powiązanych z nimi funkcjonalnie (z wyłączeniem Miasta Białystok i jego obszaru funkcjonalnego w zakresie w jakim kwalifikuje się on do wsparcia w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia) oraz dofinansowanie inwestycji z zakresu oświetlenia miejskiego.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;
- podmioty działające w ramach partnerstw publiczno-prywatnych.

Terytorialny obszar realizacji: Miasto Białystok i obszar funkcjonalny, miasta subregionie wraz z obszarem funkcjonalnym, ośrodki powiatowe

kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy

i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Określenie zakresu zastosowania instrumentów finansowych będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy ex ante (art. 32 CPR) mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja o wykorzystaniu instrumentów finansowych w danym priorytecie, formy wsparcia, wielkości oraz modelu wdrażania.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych [tony ekwiwalentu CO ₂] / Estimated decrease of GHG [tons of CO ₂ eq]	tony ekwiwalentu CO ₂	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Pojemność zakupionego lub zmodernizowanego taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej [osoby]	osoby	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba zakupionych lub zmodernizowanych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg dla rowerów [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba wybudowanych obiektów "Park&Ride" [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba miejsc postojowych w wybudowanych obiektach "Park&Ride" [szt.].	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
7	Liczba miejsc postojowych w wybudowanych obiektach "Park&Ride" dla osób niepełnosprawnych [szt.].	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
8	Liczba wybudowanych obiektów "Bike&Ride" [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
9	Liczba stanowisk postojowych w wybudowanych obiektach "bike&ride" [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
10	Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych / zintegrowanych centrów przesiadkowych [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
11	Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
12	Liczba budynków wybudowanych z uwzględnieniem standardów budownictwa	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

	pasywnego [szł.]						
13	Liczba budynków przebudowanych z uwzględnieniem standardów budownictwa pasywnego [szł.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

Ramy wykonania osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabela nr 6. Ramy wykonania dla każdej osi priorytetowej

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

Kategorie interwencji osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabele nr 7-12. Tabele przedstawiające zastosowane w osi priorytetowej kategorie interwencji

Tabela nr 7. Interwencja		Tabela nr 8. Forma finansowania		Tabela nr 9. Terytorium		Tabela nr 10. Mechanizmy wdrażane terytorialnie		Tabela nr 11. Drugi temat EFS		Tabela nr 12. Cel tematyczny (EFRR/FS)	
Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro

Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

Do tego rozdziału odnosi się opis zawarty w Sekcji 2.B dotyczącej Osi „Pomoc Techniczna”.

OŚ PRIORYTETOWA VI: OCHRONA ŚRODOWISKA I RACJONALNE GOSPODAROWANIE JEGO ZASOBAMI

DZIAŁANIE 6.1 OCHRONA WODY I GLEB

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.2

ZASPOKOJENIE ZNACZĄCYCH POTRZEB W ZAKRESIE INWESTYCJI W SEKTORZE GOSPODARKI WODNEJ, TAK ABY WYPEŁNIĆ ZOBOWIĄZANIA WYNIKAJĄCE Z PRAWA UNIJNEGO

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: ochrona wód i gleb

Inwestycje w sektorze gospodarki wodnej powinny połączyć potrzeby ochrony środowiska przyrodniczego z gospodarką tak, aby przy możliwie najniższym koszcie ekonomicznym korzyści w zakresie społeczeństwa i środowiska były jak największe. Problemem występującym w województwie jest niewystarczająca infrastruktura związana z gospodarką wodno-ściekową. Ważnym zadaniem jest także poprawa jakości wody pitnej. Inwestycje w infrastrukturę wodno-ściekową nabierają wyjątkowego znaczenia z uwagi na specyfikę gospodarczą regionu, z dużym udziałem rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego. Dobrej jakości woda jest niezbędna do utrzymania pozycji konkurencyjnej regionu w dziedzinie m. in. przetwórstwa mlecznego.

Poszczególne projekty będą wspierać rozwiązania zintegrowane, które łącząc pozytywne oddziaływanie na poszczególne ekosystemy stworzą warunki do rozwoju społeczno – gospodarczego regionu. Efektem wsparcia będzie poprawa stanu środowiska naturalnego w szczególności wód i gleby poprzez ograniczenie wprowadzania nieczystości do środowiska naturalnego m.in. na obszarze Natura 2000.

Działania będą prowadzić do zwiększenia dostępu do linii wodociągowych tak aby zmniejszyć zagrożenia związane z deficytem wody. Efektem zrealizowanych projektów będzie możliwość zdalnego i stałego monitorowania, diagnozowania problemów oraz zarządzania i dystrybucją wody w istniejących sieciach, co w konsekwencji poprawi jakość wody pitnej, jakość świadczonych usług jak i zmniejszy koszty utrzymania sieci.

Do rozwiązania problem małego skanalizowania prowadzi mają inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, w tym systemów odbioru ścieków komunalnych, budowy nowych oczyszczalni i poprawy parametrów już istniejących jak również wspierania gospodarki osadami ściekowymi. Dla uzupełnienia wsparcia na terenach o zabudowie rozproszonej promowany będzie rozwój indywidualnych systemów oczyszczania ścieków.

Powyższe działania przełożą się na wzrost liczby ludności korzystających z systemu oczyszczania ścieków, poprawie ulegnie sama jakość ścieków, a jednocześnie zmniejszy ilość wprowadzanych ścieków nieoczyszczonych oraz strat wody. Maksymalizacja efektów zostanie osiągnięta przez połączenie w inwestycjach efektów ekologicznych, ekonomicznych jak i społecznych.

Wsparcie związane z uregulowaniem gospodarki wodno-ściekowej oraz wodociągowej zintegruje potrzeby społeczne i środowiska naturalnego dla ich wspólnej korzyści.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	Udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	%	Region słabiej rozwinięty				GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Wsparcie w obszarze gospodarki wodno-ściekowej stanowić będzie kontynuację dotychczas realizowanych działań mających na celu poprawę jakości wód powierzchniowych i podziemnych. Interwencja będzie dotyczyć kompleksowego wsparcia gospodarki wodno – ściekowej, z uwzględnieniem inteligentnych systemów zarządzania sieciami wodociągowymi, w tym wyposażenie aglomeracji w odpowiednie systemy odbioru ścieków komunalnych, budowę oczyszczalni lub poprawę funkcjonowania zakładów już istniejących. Wspierana będzie również gospodarka osadami ściekowymi. Projekty wpisujące się w Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych na poziomie regionalnych aglomeracji poniżej 10 tys. RLM w największym stopniu przełożą się na zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych i poprawy stanu chemicznego i ekologicznego wód, zgodnie z zaleceniami prawa krajowego i dyrektyw UE.

W celu zapewnienia kompleksowości wsparcia, na obszarach gdzie budowa sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie nieuzasadniona, np. ze względu na rozproszenie zabudowy przewiduje się wsparcie systemów kanalizacji rozproszonej oraz indywidualnych systemów oczyszczania ścieków.

Planowane jest także objęcie wsparciem inwestycji dotyczących budowy i modernizacji linii wodociągowych tj. systemów zaopatrzenia w wodę, ujęć i stacji uzdatniania wody, jak również zakup urządzeń i aparatury kontrolnej i pomiarowej oraz zakup lub remont urządzeń służących do gromadzenia, odprowadzania, uzdatniania i przesyłu wody.

Działaniami uzupełniającymi będą:

- ochrona dolin rzecznych i mokradł będących obszarami naturalnej retencji wodnej oraz odbudowa naturalnej powierzchniowej i podziemnej retencji wodnej, renaturyzacja rzek i dolin rzecznych
- modernizacja urządzeń melioracyjnych, usprawnienie wykorzystania zasobów wodnych na potrzeby komunalne i gospodarcze, zapewniające zmniejszenia presji rolnictwa i wykorzystania zasobów wody na środowisko oraz poprawę ochrony bioróżnorodności i usług ekosystemowych,
- wsparcie systemów zagospodarowania wody opadowej na terenach zurbanizowanych województwa (usprawnienie zarządzania systemem odprowadzania wód opadowych z terenów miejskich)
- wykorzystanie inżynierii ekologicznej.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- podmioty świadczące usługi z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej w ramach realizacji obowiązków własnych gmin,
- podmioty wykonujące usługi publiczne, w których większość udziałów lub akcji posiada gmina, powiat lub województwo,
- podmioty wykonujące usługi publiczne na podstawie umowy zawartej z JST na świadczenie usług z zakresu ochrony środowiska,
- spółki prawa handlowego nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zyski na cele statutowe, w których większość udziałów lub akcji posiadają JST lub ich związki, porozumienia, stowarzyszenia,
- spółki wodne,
- administracja rządowa szczebla terytorialnego,
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska,
- PGL Lasy Państwowe i ich jednostki organizacyjne, w tym nadleśnictwa,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- podmioty sprawujące nadzór lub zarządzające ochroną obszarów chronionych,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej,
- przedsiębiorstwa,
- podmioty działające w ramach partnerstw publiczno-prywatnych,
- organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, prowadzące działalność statutową w ochronie środowiska,

Terytorialny obszar realizacji: Całe województwo, w szczególności gminy, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. W ramach PI 6.2 projekty wybierane będą w trybie konkursowym. Podstawowym kryterium wyboru projektów będzie zgodność z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych oraz stopień realizacji wskaźników. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba rozbudowanych lub zmodernizowanych oczyszczalni ścieków komunalnych[szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Długość rozbudowanej lub zmodernizowanej kanalizacji sanitarnej [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Długość wybudowanej sieci wodociągowej [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Długość rozbudowanej lub zmodernizowanej sieci wodociągowej [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego zaopatrzenia w wodę [osoby] (ang. Additional population served by improved water supply)	osoby	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
7	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków	RLM	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

	[RLM] (ang. Additional population served by improved wastewater treatment)						
8	Liczba nowych przydomowych oczyszczalni ścieków [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
9	Liczba wybudowanych ujęć wody [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
10	Liczba wybudowanych / przebudowanych / zmodernizowanych stacji uzdatniania wody [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 6.2 OCHRONA POWIETRZA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.5.

DZIAŁANIA MAJĄCE NA CELU POPRAWĘ STANU ŚRODOWISKA MIEJSKIEGO, W TYM REKULTYWACJA TERENÓW PRZEMYSŁOWYCH I REDUKCJA ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: poprawa jakości powietrza

Ochrona powietrza jest istotnym działaniem z punktu widzenia jakości środowiska i zdrowia mieszkańców. Polska jest zobowiązana do realizacji unijnych dyrektyw: dyrektywy dotyczącej emisji przemysłowych IDE oraz dyrektywy w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy CAFE. Niestety zły stan techniczny wielu urządzeń wykorzystywanych do spalania, jakość paliw w połączeniu z niejednokrotnie niekorzystnymi warunkami rozprzestrzeniania się substancji w powietrzu powodują przekroczenia stężeń normatywnych. W województwie podlaskim głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń do powietrza są ciepłownie miejskie, przemysłowe, rozproszone źródła emisji z sektora komunalno-bytowego, a także zanieczyszczenia komunikacyjne. W emisji największy udział mają: dwutlenek węgla (1 607 331 ton), dwutlenek siarki (3 304 ton), tlenki azotu (3 150 ton), tlenek węgla (2 408 ton) i pyły (1 096 ton). Największa emisja zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego powstaje w Białymstoku, Łomży i Suwałkach, a także w powiatach: grajewskim, zambrowskim i hajnowskim. W pierwszej kolejności należy ograniczyć występowanie ponadnormatywnych stężeń pyłu (PM10 i PM2,5) i benzo(a)pirenu oraz zmniejszyć emisję SO₂ i NO_x m.in. poprzez modernizację przestarzałych instalacji. Ważnym zadaniem jest modernizacja publicznego transportu w kierunku zmniejszenia emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych. Ze względu na zobowiązania międzynarodowe, szczególnego znaczenia nabiera kwestia ograniczenia emisji CO₂ z energetyki zawodowej. Rezultatem działań podejmowanych w ramach PI ma być spadek emisji tlenku azotu, dwutlenku siarki, oraz spadek emisji pyłów.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa * (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Emisja gazów cieplarnianych	Emisja gazów cieplarnianych	%	Region słabiej rozwinięty				KOBIZE	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

W przypadku ochrony środowiska żywego tj. ludzi i zwierząt, najbardziej problematyczne jest zanieczyszczenie powietrza oraz hałas. Realizowane inwestycje będą koncentrować się będą

wokół ograniczenia emisji zanieczyszczeń powietrza z energetyki, w tym gazów cieplarnianych i pyłów. Inwestycje pozwolą poprawić jakość środowiska w przeważającej mierze miejskiego poprzez zastosowanie filtrów oraz monitoring natężenia hałasu. Projekty przedsiębiorstw polegające na instalacji reduktorów i drenów pyłowych i gazowych pozwolą ograniczyć emisję gazów cieplarnianych w skali regionu. Charakter komplementarny do interwencji w tym obszarze i wzmacniający pozytywne oddziaływanie na środowisko będą miały inwestycje przedsiębiorstw realizowane w ramach Osi I z obszaru ekoinnowacji czy dostosowania do standardów ekologicznych.

Jednocześnie przestrzeń, która do tej pory była zdegradowana np. w procesie zasklepiania gleby zostanie przeorganizowana tak aby pełniła nowe funkcje (inne niż środowiskowe). Wspierane będą inwestycje polegające na rekultywacji i remediacji prowadzące do zmniejszenia ryzyka rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń na takim terenie. Degradacja środowiska zostanie częściowo ograniczona poprzez inteligentne zagospodarowanie przestrzenne i zmniejszenie niekontrolowanego rozwoju miast. Projekty dotyczyć będą rozwoju potencjału wewnątrz obszarów miejskich na przykład poprzez rewitalizację opuszczonych terenów zdegradowanych. Środki łagodzące obejmują stosowanie przepuszczalnych materiałów zamiast cementu lub asfaltu, wspieranie „zielonej infrastruktury” i bardziej powszechne wykorzystanie naturalnych systemów zbierania wody deszczowej, które wpłyną na zmianę jakościową środowiska. Ponieważ kwestie te mają charakter horyzontalny będą dodatkowo uwzględniane przy realizacji inwestycji infrastrukturalnych w innych osiach, np. przy działaniach związanych z rewitalizacją fizyczną czy budową infrastruktury społecznej. Zastosowanie pełnego spektrum narzędzi łagodzących degradację terenu poprawi stan środowiska przyrodniczego i powtórne wykorzystanie zniszczonej przestrzeni.

Zainstalowanie systemów pomiarowych oraz sygnalizacyjnych pozwoli uniknąć w przyszłości działań naprawczych w przypadku stwierdzenia zagrożeń dla środowiska naturalnego.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia,
- Jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska,
- Przedsiębiorstwa – MŚP

Terytorialny obszar realizacji: Miasto Białystok i obszar funkcjonalny, miasta subregionalne, ośrodki powiatowe

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny

projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Nowa otwarta przestrzeń na obszarach miejskich [m ²]	m ²	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Ludność mieszkająca na obszarach objętych zintegrowanymi strategiami rozwoju obszarów miejskich [osoby]	osoby	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 6.3 EFEKTYWNY SYSTEM GOSPODAROWANIA ODPADAMI

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.1.

ZASPOKOJENIE ZNACZĄCYCH POTRZEB W ZAKRESIE INWESTYCJI W SEKTORZE GOSPODARKI ODPADAMI, TAK ABY WYPEŁNIĆ ZOBOWIĄZANIA WYNIKAJĄCE Z PRAWA UNIJNEGO

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: efektywny system gospodarowania odpadami

W działaniu przejawia się dążenie do zapobiegania oraz zmniejszenia niekorzystnego oddziaływania związanego z wytwarzaniem i gospodarowaniem odpadami także niebezpiecznymi, które przełoży się na poprawę środowiska naturalnego.

Zrealizowane operacje pozwolą zgodnie z hierarchią sposobu postępowania z odpadami zminimalizować ilość wyprodukowanych odpadów, ponownie je wykorzystać, odzyskać wybrane grupy materiałów, w tym odzyskać energię i w końcu unieszkodliwić poprzez składowanie. Projekty zwiększą efektywność systemu gospodarowania odpadami poprzez szerokie spektrum interwencji zarówno w rozbudowę, remont istniejących zakładów, zwiększenia ich wyposażenia technicznego lub modernizacji parku maszynowego jak i identyfikację konieczności powstania nowych zakładów. Sam system zostanie usprawniony poprzez inwestycje w stacje transportu odpadów i ich zbiórkę. W efekcie zwiększy się pula surowców odzyskanych i poddanych recyklingowi oraz zmniejszy objętość odpadów i ich toksyczność dzięki inwestycjom w instalacje i zakłady specjalizujące się w takich czynnościach. Dwukierunkowość w zakresie ochrony środowiska przy redukcji odpadów będzie osiągnięta poprzez biodegradację i kompostowanie.

Na skutek interwencji zmniejszy się liczba nieefektywnych, lokalnych składowisk a wzrośnie liczba niskoodpadowych technologii produkcji oraz efektywnych technologii odzysku, przetwarzania oraz unieszkodliwiania.

Usprawnienie systemu odpadów pozwoli zwiększyć udział odpadów zebranych i zebranych selektywnie w stosunku do wytworzonych śmieci. Rezultatem interwencji ma być także wzrost liczby ludności objętej selektywną zbiórką odpadów.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Udział odpadów komunalnych zbieranych selektywnie w masie wszystkich zebranych odpadów komunalnych w skali kraju w ciągu roku	Udział odpadów zebranych w stosunku do wytworzonych	%	Region słabiej rozwinięty				GUS	
	Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów	%	Region słabiej rozwinięty				GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Projekty dotyczące kompleksowych i zintegrowanych inwestycji w zakresie rozwoju gospodarki odpadami komunalnymi z pominięciem komponentu dotyczącego termicznego przekształcenia odpadów. W przypadku odpadów innych niż komunalne przewiduje się interwencję w projektach kompleksowo poprawiających gospodarkę odpadami poprzez zapobieganie powstaniu odpadów, promowanie ponownego ich użycia, wdrożenie technologii odzysku w tym recyklingu i unieszkodliwienie. Należy dążyć do zagospodarowania energetycznego wszystkich organicznych odpadów komunalnych i oraz odpadów z przemysłu spożywczego. Jako działanie uzupełniające wspierana może być także likwidacja składowisk niespełniających norm w zakresie ochrony środowiska, dzikich wysypisk i mogilników. Interwencja będzie dotyczyć również odpadów niebezpiecznych, planowane są w szczególności działania dotyczące usuwania i unieszkodliwiania azbestu. Niezwykle ważnym elementem nowej polityki gospodarki odpadami jest zapobieganie powstawaniu odpadów, co może pomóc w zmniejszeniu wpływu na środowisko na każdym etapie cyklu życia zasobów. W tym zakresie niezbędne są działania informacyjno-edukacyjne, upowszechniające.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- podmioty świadczące usługi z zakresu ochrony środowiska i gospodarowania odpadami w ramach realizacji obowiązków własnych gmin,
- podmioty wykonujące usługi publiczne, w których większość udziałów lub akcji posiada gmina, powiat lub województwo,
- podmioty wykonujące usługi publiczne na podstawie umowy zawartej z JST na świadczenie usług z zakresu ochrony środowiska,
- spółki prawa handlowego nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zyski na cele statutowe, w których większość udziałów lub akcji posiadają JST lub ich związki, porozumienia, stowarzyszenia,
- administracja rządowa szczebla terytorialnego,
- wojewódzki inspektorat ochrony środowiska,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- przedsiębiorstwa,
- podmioty działające w ramach partnerstw publiczno-prywatnych.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa podlaskiego

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne z zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

Kierunkowym kryterium wyboru projektów będzie zgodność z Wojewódzkim Planem Gospodarowania Odpadami. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Określenie zakresu zastosowania instrumentów finansowych będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy ex ante (art. 32 CPR) mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja o wykorzystaniu instrumentów finansowych w danym priorytecie, formy wsparcia, wielkości oraz modelu wdrażania.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
2	Liczba rozbudowanych / zmodernizowanych zakładów zagospodarowania odpadów [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Masa wycofanych z użytkowania i unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest [Mg]	Mg	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Dodatkowe możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów [Mg/rok] (ang. Additional waste recycling capacity)	Mg/rok	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Masa odpadów zebranych z likwidowanych dzikich wysypisk i mogilników [Mg]	Mg	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba wspartych Punktów Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 6.4 OCHRONA ZASOBÓW BIO-I GEORÓŻNORODNOŚCI ORAZ KRAJOBRAZU**PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.4.**

OCHRONA I PRZYWRÓCENIE RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ, OCHRONA I REKULTYWACJA GLEBY ORAZ PROMOWANIE USŁUG EKOSYSTEMOWYCH, W TYM PROGRAMU NATURA 2000 ORAZ ZIELONEJ INFRASTRUKTURY

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych oraz odtwarzanie i renaturalizacja ekosystemów zdegradowanych

Województwo podlaskie cechuje duża różnorodność biologiczna i dobry stan środowiska przyrodniczego, które jest w stanie dostarczać szeregu dóbr i świadczeń ekosystemowych (korzyści, jakie społeczeństwo osiąga bezpośrednio lub pośrednio ze środowiska) oraz wynikające z tego korzystne warunki do rozwoju różnych form działalności gospodarczej bezpośrednio lub pośrednio związanych ze środowiskiem. Dobry stan środowiska nie zwalnia jednak z troski o nie i z obowiązku stałego przeciwdziałania czynnikom i zjawiskom negatywnie oddziałującym na różnorodność biologiczną, takim jak np. przekształcanie, degradacja i fragmentacja siedlisk flory i fauny, zmiana użytkowania terenu, nadmierna eksploatacja zasobów naturalnych, zanieczyszczanie środowiska, rozprzestrzenianie się inwazyjnych gatunków obcych. Naruszenie stabilności układów przyrodniczych, w szczególności na obszarach wykorzystywanych gospodarczo, może bowiem w konsekwencji doprowadzić do negatywnych skutków dla gospodarki i społeczeństwa. Dlatego z uwagi na potrzebę ochrony potencjału endogenicznego, jakim jest duża różnorodność biologiczna i dobry stan środowiska przyrodniczego, niezbędna jest w regionie realizacja działań ujętych w Priorytecie inwestycyjnym. Celem interwencji będzie powstrzymanie procesów, które mogą doprowadzić do utraty bioróżnorodności przy jednoczesnym doinwestowaniu działań, które wzmocnią potencjał regionalny przy udziale przyrody.

Celem interwencji będzie zahamowanie niekorzystnych przekształceń, degradacji i fragmentacji siedlisk flory i fauny, zmiany sposobu użytkowania terenu, nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych, w tym rolniczej przestrzeni produkcyjnej, zanieczyszczeń środowiska i rozprzestrzeniania się inwazyjnych gatunków obcych.

Za sukces zostanie uznane utrzymanie stabilności układów przyrodniczych oraz stworzenie i wdrożenie spójnego programu gospodarowania środowiskiem zapewniającego zachowanie różnorodności biologicznej i dobrego stanu środowiska przyrodniczego, które będzie w stanie dostarczać szeregu dóbr i świadczeń ekosystemalnych. Konieczne są projekty nakierowane na inwentaryzację i oszacowanie zasobów przyrody jak również promocję i edukację. Rezultatem działania będzie wzrost wiedzy na temat potencjału przyrodniczego regionu oraz prac jakie należy prowadzić dla jego zachowania dla przyszłych pokoleń. Projekty umożliwią ochronę i przywrócenie różnorodności biologicznej poprzez zwiększenie znaczenia funkcji pozaprodukcyjnych na obszarach cennych przyrodniczo.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli dotyczy)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Projekty będą dotyczyły inwentaryzacji zasobów przyrodniczych i określenia wartości świadczeń i usług ekosystemalnych, na opracowaniu planów zadań ochronnych, planów ochrony siedlisk i gatunków N2000 oraz planów restytucji gatunków i renaturyzacji zdegradowanych siedlisk przyrodniczych i struktur ekologicznych. Na obszarach wykorzystywanych gospodarczo: rolnych i leśnych należy zwiększać znaczenie funkcji pozaprodukcyjnych (ochrona zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, ochrona gleb itd.).

Realizowane będą również projekty dotyczące budowy i odbudowy infrastruktury związanej z ochroną i przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków. Wspierane będą inwestycje prowadzące do poprawy wyposażenia i bazy technicznej jednostek zarządzających obszarami chronionymi: parkami krajobrazowymi i rezerwatami przyrody. Uzupełnieniem interwencji będą projekty polegające na utworzeniu centrów ochrony różnorodności biologicznej w oparciu o rodzime gatunki jak np. banki genowe, ogrody botaniczne, ekoparki itp.

Uwzględniając potencjał obszarów cennych przyrodniczo do rozwoju przyjaznych dla środowiska form turystyki niezbędne są inwestycje mające na celu ekonomiczne wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych takie jak tereny wypoczynkowe, ścieżki dydaktyczne itp. Dodatkowo wspierane będą projekty polegające na doposażeniu i modernizacji ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej oraz kampanii informacyjno-edukacyjnych. Mała świadomość ekologiczna społeczeństwa, niedobór wykwalifikowanej kadry odpowiedzialnej za gospodarowanie na obszarach chronionych oraz postrzeganie obszarów chronionych jako bariery rozwojowej to istotne kwestie, które mają konsekwencje dla skuteczności interwencji w obszarze ochrony bioróżnorodności. Dlatego w ramach finansowania krzyżowego przewidywane jest wsparcie projektów inwestycyjnych o działania edukacyjne, upowszechniające.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, prowadzące działalność statutową w ochroną środowiska,
- spółki prawa handlowego nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zyski na cele statutowe, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki, porozumienia i stowarzyszenia,
- organy administracji rządowej w województwie,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska,

Terytorialny obszar realizacji: całe województwo, w szczególności gminy, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFŚ oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnić będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji.

Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

Kierunkowe kryteria wyboru projektów to: wpływ na obszary chronione, zakres obszarów chronionych, formy ochrony. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody objętych wsparciem	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Powierzchnia siedlisk wspartych w zakresie uzyskania lepszego statusu ochrony [ha] (ang. Surface of habitats supported to attain a better conservation status)	ha	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba opracowanych dokumentów planistycznych z zakresu ochrony przyrody [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Długość utworzonych szlaków turystycznych [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Długość przebudowanych szlaków turystycznych [km]	km	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej objętych wsparciem	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
7	Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych związanych z edukacją ekologiczną	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

Ramy wykonania osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabela nr 6. Ramy wykonania dla każdej osi priorytetowej (w podziale na fundusz i kategorię regionu)

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

Kategorie interwencji osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabele nr 7-12. Tabele przedstawiające zastosowane w osi priorytetowej kategorie interwencji

Tabela nr 7. Interwencja		Tabela nr 8. Forma finansowania		Tabela nr 9. Terytorium		Tabela nr 10. Mechanizmy wdrażane terytorialnie		Tabela nr 11. Drugi temat EFS		Tabela nr 12. Cel tematyczny (EFRR/FS)	
Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro

Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

Do tego rozdziału odnosi się opis zawarty w Sekcji 2.B dotyczącej Osi „Pomoc Techniczna”.

OŚ PRIORYTETOWA VII: POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

DZIAŁANIE 7.1 ROZWÓJ DZIAŁAŃ AKTYWNEJ INTEGRACJI

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4

AKTYWNA INTEGRACJA, W SZCZEGÓLNOŚCI W CELU POPRAWY ZATRUDNIALNOŚCI

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: rozwój instrumentów aktywnej integracji i umożliwianie dostępu do nich osobom wykluczonym i zagrożonym wykluczeniem społecznym

Wykluczenie społeczne traktowane jest jako brak lub ograniczenie możliwości uczestnictwa, wpływania i korzystania z podstawowych instytucji publicznych i rynków. Zjawisko to dotyczy najczęściej osoby długotrwale bezrobotne, bierne zawodowo, niepełnosprawne, osoby żyjące w niekorzystnych warunkach ekonomicznych. Przyczyny marginalizacji są różne i niejednokrotnie nakładają się na siebie. Za główne bariery uniemożliwiające pełne uczestniczenie w życiu społecznym uznawane są ubóstwo i bezrobocie. Wysoki odsetek osób bezrobotnych (w 2012 roku stopa bezrobocia w województwie podlaskim wynosiła 14,6% i miała tendencję wzrostową, w Polsce (13,4%) utrwała wykluczenie społeczne i potęguje ubóstwo. W roku 2010 poniżej tzw. ustawowej granicy ubóstwa żyło 11,0% mieszkańców województwa (w kraju – 7,3%). Również procent osób w gospodarstwach domowych, które przekroczyły granicę ubóstwa skrajnego w woj. podlaskim jest wyższy niż w kraju (odpowiednio: 8,9% i 5,7%). W województwie podlaskim grupą szczególnie zagrożoną wykluczeniem społecznym są osoby bezrobotne, w szczególności długotrwale bezrobotne, które posiadają jednocześnie niskie wykształcenie i kwalifikacje zawodowe. Szczególnie trudna sytuacja dotyczy rodzin czy gospodarstw domowych, w których występuje kumulacja bezrobocia, oznaczająca, iż więcej niż jedna osoba mogąca podjąć zatrudnienie, pozostaje poza rynkiem pracy. Jednostki te skazane są często na skrajne ubóstwo i trwałe wykluczenie. Dlatego też kluczowym wyzwaniem przed jakim stoi województwo jest podniesienie konkurencyjności podlaskiego przemysłu, co przyczyni się do powstawania nowych miejsc pracy.

W 2012 roku na terenie województwa podlaskiego z pomocy społecznej korzystało 7% ogółu mieszkańców (83.275 osób, w tym 43.640 to osoby korzystające długotrwale oraz 51.430 ich rodzin. W stosunku do lat 2010 - 2011 nastąpił sześcioprocentowy wzrost w liczby osób. Osoby zaliczone do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym wymagają kompleksowego wsparcia i stworzenia niezbędnych warunków do integracji ze społeczeństwem. Możliwe jest to m.in. poprzez działania zmierzające do kształcenia umiejętności w zakresie pełnienia ról społecznych, wspierania samodzielności oraz zdobywania i aktualizacji kwalifikacji zawodowych. Wsparciem dla przemian na rynku pracy powinny być skuteczne i nowoczesne usługi, świadczone przez instytucje pomocy i integracji społecznej. Niezbędny w tym celu jest rozwój form i narzędzi aktywnej integracji zarówno w jej wymiarze zawodowym, społecznym jak i edukacyjnym czy zdrowotnym. Skala i wielorakość problemów społecznych w woj. podlaskim sprawia, że dotychczasowe wykorzystanie instrumentów aktywizacji społeczno-zawodowej jest niewystarczające w stosunku do możliwości płynących z ich zastosowania. Działania z zakresu aktywnej integracji poprzez aktywizację społeczną, zawodową, zdrowotną i edukacyjną skierowane do osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz ich rodzin przyczynią się do zwiększenia dostępu do tych instrumentów. Docelowo prowadzą do przygotowania powyższej grupy do: podnoszenia kwalifikacji, wejścia i utrzymania się na rynku pracy oraz szeroko pojętej integracji z otoczeniem społecznym.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób nieaktywnych zawodowo, poszukujących pracy po opuszczeniu programu (C) [osoby]	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób nieaktywnych zawodowo, poszukujących pracy po opuszczeniu programu (C) [osoby]						
2	Liczba osób, które podjęły kształcenie i szkolenie po opuszczeniu programu (C) [osoby]	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób, które podjęły kształcenie i szkolenie po opuszczeniu programu (C) [osoby]						
3	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (C) [osoby]	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (C) [osoby]						
4	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C) [osoby]	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C) [osoby]						

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Wykluczenie społeczne i ubóstwo jest wynikiem wielu sprzężonych ze sobą czynników. Zjawisko to jest udziałem przede wszystkim osób i rodzin, znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, borykających się z problemem bezrobocia. Dla zwiększenia skuteczności polityki publicznej w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa niezbędne jest ukierunkowanie jej na zwiększanie zatrudnienia i samodzielności społecznej

i ekonomicznej mieszkańców województwa. Z uwagi na wielopłaszczyznowy charakter wykluczenia społecznego oraz na potrzebę wsparcia otoczenia osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym konieczne jest dostarczanie kompleksowych, zintegrowanych i zindywidualizowanych działań, których celem jest przywrócenie jednostek na rynek pracy i do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym. Dlatego też potrzebne są działania ukierunkowane przede wszystkim na aktywizację zawodową, tj. zwiększenie szans w znalezieniu zatrudnienia, wyrównywanie deficytów wynikających z braku posiadanych kwalifikacji i doświadczenia zawodowego czy też innych czynników powodujących ograniczenie szans na zawodowym rynku pracy. Skuteczność wsparcia uzależniona jest od włączenia obok aktywizacji zawodowej działań z zakresu aktywizacji społecznej, edukacyjnej i zdrowotnej, jak również zastosowania działań o charakterze środowiskowym. Szczególną grupą wymagającą interwencji są osoby niepełnosprawne, które spotykają się nie tylko z barierami na rynku pracy, ale też z brakiem akceptacji społecznej. Wsparcie skierowane do tej grupy obok kompleksowości wymaga włączenia do działań otoczenia tych osób, a w szczególności ich środowiska pracy.

Działania w ramach reintegracji powinny być zróżnicowane tak, aby uwzględniały także przesłanki wykluczenia niezależne od sytuacji na rynku pracy i materialnych warunków życia, a które wymagają odrębnych instrumentów adresowanych do osób gorzej wykształconych, mieszkańców wsi, niepełnosprawnych, uzależnionych od alkoholu i narkotyków oraz wchodzących w konflikt z prawem. W świetle zagrożeń związanych z demografią jakim są starzenie się społeczeństwa i wzrost udziału w populacji osób niepełnosprawnych, konieczne jest ukierunkowanie działań integracyjnych na wykluczenie fizyczne, w tym rehabilitację i aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych i osób w wieku powyżej 50 lat.

Beneficjenci:

- instytucje pomocy i integracji społecznej, w tym organizacje pozarządowe, działające w sferze pomocy i integracji społecznej
- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, a także osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej
- instytucje publicznych służb zatrudnienia (w zakresie wspólnych działań partnerskich z instytucjami pomocy i integracji społecznej)

Grupy docelowe:

- osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym
- otoczenie osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem społecznym

Terytorialny obszar realizacji: całe województwo,

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględniać będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny

formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem w programie (C) [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba osób w wieku poniżej 25 lat objętych wsparciem w programie (C) [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba osób nieaktywnych zawodowo, nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, objętych wsparciem w programie (C) [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe (C) [szt.]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba projektów obejmujących administrację publiczną lub służby publiczne (C) [szt.]	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 7.2 ROZWÓJ USŁUG SPOŁECZNYCH

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.7

UŁATWIANIE DOSTĘPU DO NIEDROGICH, TRWAŁYCH ORAZ WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG, W TYM OPIEKI ZDROWOTNEJ I USŁUG SPOŁECZNYCH ŚWIADCZONYCH W INTERESIE OGÓLNYM

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe: ułatwienie mieszkańcom województwa dostępu do usług społecznych i zdrowotnych oraz wsparcie rodzin w wypełnianiu ich funkcji

Województwo podlaskie charakteryzuje się słabym zaludnieniem i rozproszoną siecią osadniczą (13 miejsce w kraju), co ogranicza dostępność mieszkańców do wielu usług publicznych. Dochodzi do tego jeszcze postępujące zjawisko starzenia się społeczeństwa. Współczynnik obciążenia demograficznego, określający liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2011r. wyniósł dla woj. podlaskiego 57,3 (w kraju: 55,3). Niesie to konsekwencje w postaci kreowania nowego, specyficznego rynku usług tzw. srebrnej gospodarki. Konsekwencją ww. problemów społecznych w województwie podlaskim jest wykluczenie społeczne, na jakie narażone są dzieci i osoby młode. Brak możliwości finansowych oraz inne bariery ograniczają lub uniemożliwiają dostęp do usług społecznych, a co za tym idzie uzyskanie wyższej pozycji w społeczeństwie. Województwo podlaskie jest jednym z trzech województw, w których opieką całodobową objętych było najmniej wychowanków na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat i jednocześnie udział dzieci z placówek rodzinnych był niższy niż przeciętna, a opieką zastępczą objętych było mniej wychowanków na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat niż średnia w kraju ze względu na udział dzieci przebywających w rodzinnych formach opieki. Dlatego kluczowym elementem poprawy spójności społecznej będzie zwiększenie dostępu do różnego rodzaju usług społecznych, w tym związanych z opieką zdrowotną osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym rodzinom z dziećmi zwłaszcza niepełnosprawnymi). Natomiast z punktu widzenia wzmocnienia opiekuńczych funkcji rodziny, należy podkreślić rolę instytucji wsparcia rodziny w regionie zwłaszcza pieczy zastępczej, zatem celowa jest poprawa skuteczności ich funkcjonowania. Podejmowane działania umożliwią integrację społeczną i zawodową i skutkować będą zwiększeniem szans na zatrudnienie, a tym samym obniżeniem wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób, które podjęły kształcenie lub szkolenie po opuszczeniu programu (C) [osoby]	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób, które podjęły kształcenie lub szkolenie po opuszczeniu programu (C) [osoby]						
2	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C) [osoby]	Region słabiej rozwinięty	osoby	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C) [osoby]						

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Na terenie województwa występują znaczne dysproporcje terytorialne w dostępie do usług społecznych, w tym koncentracja usług społecznych w ośrodkach miejskich. Oferta wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, usług na rzecz osób starszych oraz niepełnosprawnych jest niedostateczna, a dodatkowo często ze względów finansowych, jest niedostępna mieszkańcom województwa w ograniczonym zakresie. Ważnym więc czynnikiem uzyskania poprawy spójności społecznej regionu jest ułatwianie mieszkańcom województwa dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym usług opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym, także poprzez rozszerzenie pakietu dostępnych usług. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do osób niepełnosprawnych, które spotykają dodatkowo bariery techniczne w dostępie do podstawowych usług społecznych.

Wśród interwencji skierowanej do rodzin z dziećmi ważne jest wsparcie rodzin w rozwoju i samodzielnym wypełnianiu funkcji społecznych, w tym pieczy zastępczej. Dostępność spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych skierowanych do rodzin należy wzmacniać m.in. poprzez działania profilaktyczne adresowane do rodzin zagrożonych dysfunkcją, przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji funkcji społecznych rodzin zwłaszcza wielodzietnych oraz wzmacnianie i doskonalenie współpracy środowiska społecznego z rodziną. Uzupełnieniem działań jest rozwój usług skierowanych do osób kończących pobyt w jednostkach instytucjonalnych i rodzinnych pieczy zastępczej, opuszczających ośrodki socjoterapii, ośrodki wychowawcze i zakłady karne. Z uwagi na zmiany demograficzne zachodzące w województwie podlaskim niezbędne jest zwiększenie możliwości wykorzystania przez osoby starsze i ich rodziny istniejących na rynku usług, jak również rozszerzenie ich katalogu w celu zabezpieczenia rosnących potrzeb tej grupy. Ponadto zapewnienie wysokiej jakości usług oraz rozszerzenie oferty usług wiąże się z koniecznością aktualizacji wiedzy i kompetencji pracowników i wolontariuszy instytucji pomocy i integracji społecznej, jednostek wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej w zakresie udzielanego wsparcia.

Beneficjenci:

wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) w tym instytucje pomocy i integracji społecznej, jednostek organizacyjnych systemów wsparcia rodziny i pieczy zastępczej

Grupy docelowe:

- dzieci i młodzież do 18 roku życia, w przypadku młodzieży uczącej się do 25 roku życia
- rodziny z dziećmi, w szczególności z dziećmi niepełnosprawnymi
- osoby starsze
- osoby sprawujące pieczę zastępczą i dzieci w niej umieszczone
- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym osoby niepełnosprawne
- otoczenie osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym (w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla udzielanego wsparcia)
- pracownicy i wolontariusze instytucji pomocy i integracji społecznej, jednostek wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej

Terytorialny obszar realizacji: całe województwo,

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFŚ oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki

sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z usług społecznych w programie [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe (C) [szt.]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 7.3 WZMOCNIENIE ROLI EKONOMII SPOŁECZNEJ W ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZYM WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.8

WSPIERANIE GOSPODARKI SPOŁECZNEJ I PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: rozwijanie sektora ekonomii społecznej

Przedsiębiorczość społeczną charakteryzuje przede wszystkim to, że generuje miejsca pracy i poprawia sytuację osób wykluczonych społecznie, oferuje ramy dla nowych form przedsiębiorczości i pracy, odgrywa bardzo ważną rolę w rozwoju lokalnym i spójności społecznej, wzmacnia kapitał społeczny i postawy obywatelskie. Jednak podkreślenia wymaga fakt, że pomimo szerokiej problematyki społecznej, w województwie podlaskim funkcjonuje jedynie 1% tego typu organizacji zarejestrowanych w całej Polsce i jest to liczba zdecydowanie najniższa w kraju. W 2010 roku na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 3611 podmiotów spełniających kryteria organizacji pozarządowej, co stanowiło 0,003 organizacji na 10 tys. mieszkańców. Jest to jeden z najniższych wskaźników zorganizowania w całej Polsce. Na terenie województwa istnieją 4 kluby integracji społecznej (KIS) i 7 centrów integracji społecznej (CIS) oraz 23 warsztaty terapii zajęciowej. Rola podmiotów ekonomii społecznej jest niezastąpiona w aktywnej integracji i aktywizacji osób pozostających poza marginesem i przyczynia się do zwiększenia szans na odnalezienie się na rynku pracy. Podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne nie mają dogodnych warunków do rozwoju w regionie, na co wpływa m.in. niedostateczna wiedza na ten temat, brak zaufania społecznego i ugruntowanej pozycji na lokalnym rynku. Organizacje skupiające w województwie podmioty ekonomii społecznej nie mają jeszcze silnej reprezentacji, nie są też silnie wspierane przez otoczenie ekonomii społecznej. Mając na uwadze rolę ekonomii społecznej w integracji społecznej, istotne jest tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi sektora ekonomii

społecznej, która łącząc cele społeczne z ekonomicznymi, stanowi skuteczny instrument aktywizacji osób doświadczających trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Bez wątpienia, rozwój sektora ekonomii społecznej przekładać się będzie na liczbę funkcjonujących podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych oraz liczbę miejsc pracy w tych podmiotach, co wpłynie na zwiększenie spójności społecznej i poprawę sytuacji na rynku pracy.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej [szt.]	Region słabiej rozwinięty	osoby							
2	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych (szt.)	Region słabiej rozwinięty	osoby							
3	Liczba miejsc pracy utworzonych w podmiotach ekonomii społecznej nie będących przedsiębiorstwami społecznymi (szt.)	Region słabiej rozwinięty	osoby							
4	Liczba miejsc pracy istniejących co najmniej 30 miesięcy, utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych [szt.]	Region słabiej rozwinięty	osoby							

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

W celu poprawy skuteczności polityki publicznej w zakresie zwiększania zatrudnienia oraz zwalczania wykluczenia społecznego i ubóstwa kluczowe znaczenie ma rozwój sektora ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej. Włączeniu społecznemu ukierunkowanemu na zatrudnienie dla każdego służy tworzenie warunków do powstawania nowych podmiotów ekonomii społecznej (zarówno przedsiębiorstw jak i podmiotów integracji i reintegracji społecznej), które generują nowe miejsca pracy. Uzupełnieniem tych działań jest wspieranie funkcjonowania istniejących już w regionie podmiotów ekonomii społecznej, w szczególności przedsiębiorstw społecznych i wykorzystanie ich potencjału w walce z wykluczeniem. Niezbędne jest więc tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju tego sektora w regionie poprzez wsparcie profesjonalizacji instytucji wspierających rozwój ekonomii społecznej, co umożliwi podmiotom ekonomii społecznej korzystanie m.in. z usług animacji lokalnej, usług rozwoju ekonomii społecznej i usług wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych. Ponadto, konieczne jest wzmocnienie roli otoczenia podmiotów ekonomii społecznej w jej rozwoju poprzez tworzenie regionalnych i lokalnych partnerstw na rzecz ekonomii społecznej. O efektywności i trwałości planowanych działań decyduje również upowszechnianie wiedzy z zakresu ekonomii społecznej wśród potencjalnych partnerów oraz mieszkańców województwa. Ponadto, z uwagi na wzrost roli regionu w kreowaniu polityki rozwoju, istotnym elementem interwencji jest włączenie polityki ekonomii społecznej w działania realizowane na poziomie województwa.

Beneficjenci:

- wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) w tym:

podmioty ekonomii społecznej, instytucje wspierające podmioty ekonomii społecznej, instytucje rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej w obszarze promocji ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej oraz rozwoju partnerstwa, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia; podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;

Grupy docelowe:

- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym

Terytorialny obszar realizacji: całe województwo,

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględniać będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [osoby]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem [szt.]	osoby	EFS	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 7.4 REWITALIZACJA SPOŁECZNA I KSZTAŁTOWANIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.9

LOKALNE STRATEGIE ROZWOJU REALIZOWANE PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu**Cel szczegółowy: wzmocnienie kapitału społecznego poprzez wspieranie zaangażowania społeczności lokalnych w rozwój lokalny**

Zidentyfikowane obszary problemowe natury społecznej w województwie podlaskim, idące w parze z niską dostępnością i jakością usług publicznych oraz rozproszoną siecią osadniczą, wymagają znacznej partycypacji społeczności lokalnych w rozwoju regionu. Głównym wyzwaniem dla regionu jest zatem wzmocnienie kapitału społecznego poprzez jego kształtowanie oraz rewitalizację społeczną, które skutkować będzie wzrostem zaangażowania społeczności lokalnych w jego rozwój.

Problemy społeczne, których następstwem jest wykluczenie społeczne mają bardzo wyraźny wymiar przestrzenny, toteż następować będzie koncentracja przestrzenna działań (konkretne gminy czy powiaty) na zdegradowanych fizycznie, społecznie i gospodarczo obszarach miast oraz obszarach wiejskich zagrożonych marginalizacją. Dlatego niezbędne jest umożliwienie realizowania działań wynikających z inicjatyw oddolnych. Takie podejście warunkuje lepszą mobilizację potencjału na szczeblu lokalnym, wzmocnienie i ułatwienie rozwoju kierowanego przez lokalną społeczność z uwzględnieniem lokalnych potrzeb oraz zawiera cechy innowacyjne w kontekście lokalnym, a także zakłada sieciowanie i współpracę.

Tabela 4: Zestawienie wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu	Jedn. pomiaru wskaźnika	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa (WB)	Jedn. Pomiaru WB i WD	Rok bazowy	Wartość docelowa (WD) - 2023	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych	Region słabiej rozwinięty	osoby							

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Znajomość specyfiki lokalnego rynku przez lokalną społeczność jest oczywista, toteż idea szerokiej partycypacji w rozwoju lokalnym jest zasadna. Elementem działań ukierunkowanych na zwiększenie spójności społecznej i rozwój lokalny jest wzmocnienie kapitału społecznego poprzez wspieranie zaangażowania społeczności lokalnej. Obecność i działalność organizacji pozarządowych uzupełnia, a czasem zastępuje, działalność instytucji i efektywnie odpowiada na potrzeby mieszkańców — integruje i angażuje lokalną społeczność oraz pozwala na wykorzystanie swego potencjału. Aktywność lokalnych społeczności pobudzać należy poprzez szereg działań aktywizujących (zwłaszcza społeczności marginalizowane, wykluczone) oraz tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi lokalnemu kierowanemu przez społeczność. Coraz częściej działaniom środowisk lokalnych towarzyszą przedsięwzięcia partnerskie i należy podejmować kroki w celu ich tworzenia. W celu wzmocnienia aktywności lokalnej społeczności niezbędne są działania ukierunkowane na rewitalizację społeczną, w tym na zaktywizowanie społeczności lokalnych i rozwój lokalny, ze szczególnym uwzględnieniem społeczności marginalizowanych, w szczególności na obszarach biedy, obszarach wymagających rewitalizacji, obszarach wiejskich i przygranicznych. Proces kształtowania kapitału społecznego

jest wspomagany poprzez działania w zakresie budowania więzi społecznych i postaw społeczno-obywatelskich oraz inicjatywności i kreatywności oraz tworzenia warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej i lokalnej. Niezbędnym krokiem jest rozwijanie współpracy między instytucjami kultury, oświaty, nauki i organizacjami społecznymi oraz podmiotami prywatnymi. Istotnym kierunkiem interwencji sprzyjającej włączeniu społecznemu jest wspieranie działań dotyczących dialogu międzykulturowego i międzypokoleniowego. Powyższe działania mają na celu wspieranie zaangażowania społeczności lokalnych w rozwój lokalny, a w konsekwencji prowadzą do zwiększenia aktywności społeczno-obywatelskiej i zawodowej.

SRWP wskazuje na konieczność poszukiwania indywidualnych ścieżek rozwojowych poszczególnych terytoriów: jednostek terytorialnych (poszczególnych powiatów i gmin) ale też obszarów nie zawsze pokrywających się z granicami administracyjnymi. Lokalne strategie rozwoju powinny być budowane w oparciu o endogeniczne potencjały danego obszaru. Budowaniu społeczeństwa obywatelskiego będzie służyć wsparcie w zakresie kompetencji dotyczących planowania strategicznego oraz rozwoju lokalnego, którym zostanie objęta administracja samorządowa oraz lokalne podmioty trzeciego sektora.

Beneficjenci:

- wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych)

Grupy docelowe:

- społeczność lokalna, w tym:
  - osoby fizyczne, mieszkańcy obszarów wiejskich i rewitalizowanych
  - podmioty działające na obszarach wiejskich na rzecz przeciwdziałania ich marginalizacji i zapewnienia ich odpowiedniego rozwoju
  - administracja samorządowa
  - lokalne podmioty trzeciego sektora

Terytorialny obszar realizacji: całe województwo (przy wykorzystaniu RLKS)

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej. Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe (C)	szt.	EFS	Region słabiej rozwinięty			

Opis wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu jest nadrzędnym celem wynikającym wprost ze Strategii Europa 2020, który w RPOWP 2014-2020 realizowany ma być w szczególności poprzez interwencję w ramach CT 9. Działania podejmowane w sferze eliminacji zjawisk wykluczenia społecznego i ubóstwa są konsekwencją zdiagnozowanych negatywnych procesów toczących się w społeczeństwie. Interwencja ma służyć poprawie sytuacji osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, m. in. poprzez poprawę dostępu do usług publicznych. Działania te mają jednak jedynie uzupełniający charakter względem tworzenia miejsc pracy w realnej sferze gospodarki, a zatem uzupełniają działania podejmowane w ramach CT1 oraz CT3 w Programie, dotyczące bezpośrednio podniesienia poziomu innowacyjności i konkurencyjności podlaskich przedsiębiorstw.

Wsparcie ekonomii społecznej, a zwłaszcza przedsiębiorstw społecznych, realizowane w CT9, będzie dopełniało interwencję podejmowaną w CT3 w odniesieniu do podniesienia konkurencyjności sektora MŚP. Przedsiębiorstwo społeczne łączy w sobie zarówno atrybut przedsiębiorczości, czyli prowadzi działalność gospodarczą, jak i atrybut społeczny, czyli generuje dodatkowe korzyści społeczne. Przedsiębiorstwo społeczne to nie tylko wytwarzanie określonych dóbr i usług, ale też mobilizacja kapitału społecznego, innowacyjność oraz poszerzanie rynku przez włączanie do uczestnictwa w nim osób dotychczas wykluczonych. Dodatkowo przedsiębiorstwa społeczne mogą uczestniczyć w działaniach na rzecz przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną (CT4), zasobooszczędną i sprzyjającą ochronie środowiska przyrodniczego i kulturowego (CT6). Komplementarność wewnętrzna pomiędzy interwencją EFS i EFRR była podstawą konstrukcji bliźniaczych osi priorytetowych w Programie: VII i VIII. Planowane w nich działania wzajemnie się uzupełniają, w niektórych przypadkach warunkują wzajemnie, a dodatkowo ich spójna czasowo i przestrzennie realizacja ma szansę przynieść dodatkową wartość dodaną w postaci efektu synergii.

Ważnym obszarem wsparcia w ramach CT9 są działania na rzecz lokalnych społeczności i kapitału społecznego. W Strategii Europa 2020 inwestycje w kapitał społeczny zostały uznane za jeden z kluczowych czynników przyczyniających się do osiągnięcia większej spójności społecznej i budowy społeczeństwa opartego na wiedzy. Uruchomienie mechanizmów o charakterze społecznym, takich jak zaufanie społeczne, odwaga i otwartość na nowatorskie rozwiązania, podobnie jak system edukacyjny wspierający kreatywność i przedsiębiorczość, jest niezbędne do zbudowania gospodarki opartej na wiedzy (CT1, 2, 3). Zarówno z perspektywy relacji gospodarczych jak i społecznych istotne jest wzmacnianie społecznych i obywatelskich kompetencji mieszkańców regionu oraz wspieranie dialogu społecznego. Z perspektywy zaufania, stanowiącego jeden z wyznaczników kapitału społecznego, istotna jest także poprawa jakości działania instytucji publicznych, szczególnie w sferze komunikacji z obywatelem.

Ramy wykonania osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabela nr 6. Ramy wykonania dla każdej osi priorytetowej (w podziale na fundusz i kategorię regionu)

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

Kategorie interwencji osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabele nr 7-12. Tabele przedstawiające zastosowane w osi priorytetowej kategorie interwencji

Tabela nr 7. Interwencja		Tabela nr 8. Forma finansowania		Tabela nr 9. Terytorium		Tabela nr 10. Mechanizmy wdrażane terytorialnie		Tabela nr 11. Drugi temat EFS		Tabela nr 12. Cel tematyczny (EFRR/FS)	
Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro

Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

Do tego rozdziału odnosi się opis zawarty w Sekcji 2.B dotyczącej Osi „Pomoc Techniczna”.

OŚ PRIORYTETOWA VIII: INFRASTRUKTURA DLA USŁUG UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Uzasadnienie zastosowania osi wielofunduszowej, wielotematycznej i/lub obejmującej kilka kategorii regionów

Komisja Europejska podkreśla wagę usług użyteczności publicznej, stanowiących filar europejskiego modelu społeczeństwa, a także konieczność zapewnienia dostępu do – wysokiej jakości i przystępnych cenowo – usług wszystkim obywatelom i przedsiębiorstwom w Unii Europejskiej. Na obszarze Unii usługi użyteczności publicznej pozostają podstawowym czynnikiem zapewniającym społeczną i terytorialną spójność oraz konkurencyjność gospodarki unijnej. Mając na uwadze rozwój województwa podlaskiego oraz poprawę jakości życia w regionie zgodnie z trzecim celem strategicznym Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, niezbędnym jest zapewnienie odpowiedniego poziomu infrastruktury społecznej i dostępności do niej, odpowiedniego poziomu rozwoju opieki przedszkolnej i jej infrastruktury, szkolnictwa zawodowego, opieki zdrowotnej oraz zachowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego regionu. Zakres koncentracji tematycznej osi wynika z diagnozy sytuacji ww. obszarów.

Zapewnienie odpowiedniego standardu infrastruktury edukacyjnej sprzyjać będzie poprawie jakości kształcenia i wzrostowi poziomu wykształcenia mieszkańców województwa podlaskiego oraz polepszeniu dostępu do edukacji, w tym do placówek służących wyrównywaniu szans edukacyjnych. Wyrównywaniu dostępu do usług w zakresie opieki nad dzieckiem będzie służyło

wsparcie w zakresie infrastruktury przedszkolnej. Szczególnie istotnym obszarem wsparcia będzie infrastruktura szkolnictwa zawodowego, dla której podstawowym wyznacznikiem będą zdiagnozowane potrzeby regionalnych rynków pracy i specjalizacje regionalne/lokalne. Warunkiem skutecznej realizacji celów w zakresie CT 10 są także inwestycje w infrastrukturę służącą do szkoleń zawodowych i kształcenia ustawicznego.

Celem zapewnienie komplementarności względem działań podejmowanych w ramach CT 8 w zakresie ochrony zdrowia konieczne będzie skoncentrowanie wsparcia na inwestycjach odpowiadających na zdiagnozowane potrzeby. Jednym z głównych problemów w obszarze ochrony zdrowia w województwie podlaskim jest nadal zapewnienie powszechnego i równomiernego dostępu do wysokiej jakości specjalistycznych usług zdrowotnych. Istotną kwestią w województwie podlaskim jest ograniczony dostęp do sprzętu medycznego (szczególnie wysokospecjalistycznego), co wskazuje na potrzeby inwestycyjne w tym zakresie. Priorytetowym zadaniem powinno być stworzenie środowiska życia, nauki, pracy, spędzania wolnego czasu, które będą dostarczały mieszkańcom zasobów niezbędnych do kształtowania i pomnażania potencjału zdrowotnego oraz eliminowały czynniki ryzyka zagrażające zdrowiu. Działania takie wymagają podejścia wielosektorowego oraz zaangażowania instytucji samorządowych oraz rządowych z udziałem społeczności lokalnych i instytucji pozarządowych. Dla wzmocnienia zewnętrznej konkurencyjności regionu oraz poprawy jego atrakcyjności jako miejsca zamieszkania i spędzania czasu wolnego niezbędne jest także wykorzystanie zasobów dziedzictwa regionalnego: kulturowego jak i przyrodniczego. Wsparcie będzie dotyczyło przede wszystkim konserwacji i renowacji obiektów objętych ochroną (art. 7 ustawy o ochronie zabytków) i jednocześnie wskazujących potencjał do wzmocnienia funkcji turystycznych.

W obszarze usług publicznych kluczowym wyzwaniem będzie transformacja cyfrowa. Popularyzacja technologii internetowych ma szansę radykalnie zmienić sposób funkcjonowania administracji, edukacji, zdrowia, kultury, a zarazem pomóc w niwelowaniu różnic rozwojowych w skali kraju, pomiędzy miastami, a peryferiami w województwie. Rozwój usług świadczonych drogą elektroniczną umożliwiłby mieszkańcom lepszy dostęp do usług publicznych, szczególnie np. osobom z terenów wiejskich lub mniejszych miejscowości. Uzupełnieniem ww. działań będzie wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.

Konstrukcja osi warunkuje potrzebę podjęcia kompleksowych i zintegrowanych działań na rzecz grup docelowych wymagających wsparcia, jak również konieczność silnego, także w ujęciu przestrzennym powiązania i koncentrowania powyższych kwestii z inwestycjami realizowanymi w ramach EFS. Ponadto zaproponowana koncentracja działań przyczyni się do osiągnięcia zaplanowanych założeń programu operacyjnego, w obszarach w których realizacja inwestycji jedynie przy wsparciu środków EFS nie byłaby wystarczająca.

DZIAŁANIE 8.1 ROZWÓJ USŁUG PUBLICZNYCH ŚWIADCZONYCH DROGĄ ELEKTRONICZNĄ

PRIORYTET 2.3

WZMACNIANIE ZASTOSOWANIA TECHNOLOGII KOMUNIKACYJNO-INFORMACYJNYCH DLA E-ADMINISTRACJI, E-LEARNINGU, E-INTEGRACJI, E-KULTURY I E-ZDROWIA

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cele szczegółowe: upowszechnienie technik informatyczno-komunikacyjnych w opiece zdrowotnej, administracji, kulturze, edukacji, informacji przestrzennej oraz zwiększenie poziomu korzystania z usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną

Niska gęstość zaludnienia i rozproszona sieć osadnicza województwa podlaskiego skutkuje relatywnie większymi problemami i kosztami budowy infrastruktury, ale również ogranicza dostępność mieszkańców do wielu usług publicznych, które świadczone są w ośrodkach wyższego rzędu (powiatowych lub wojewódzkim). Niezwykle istotne jest zatem zapewnienie

dostępu do usług publicznych wszystkim mieszkańcom województwa, które będzie możliwe także dzięki rozwojowi usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną m.in. z zakresu zdrowia oraz ich upowszechnienie wśród mieszkańców województwa podlaskiego. Rozwój usług świadczonych drogą elektroniczną umożliwi mieszkańcom lepszy dostęp do tych usług, w szczególności np. osobom z terenów wiejskich lub mniejszych miejscowości, co w konsekwencji pomoże w niwelowaniu różnic rozwojowych pomiędzy miastami a peryferiami województwa. Popularyzacja technologii internetowych ma szansę radykalnie zmienić sposób funkcjonowania administracji, edukacji, zdrowia, kultury oraz zaangażować obywateli w procesy demokratyczne. Odpowiednie wykorzystanie możliwości technologii informatycznych w np. w placówkach ochrony zdrowia jest w stanie szybko zwiększyć efektywność systemu ochrony zdrowia, głównie poprzez obniżenie kosztów działalności oraz polepszenie jakości opieki nad pacjentem. Wykorzystanie TIK może mieć także ogromną rolę w zakresie profilaktyki i propagowania prozdrowotnych zachowań obywateli.

Rozwój gospodarki opartej na wiedzy wiąże się z potrzebą zwiększenia dostępu do tradycyjnych zasobów, w tym kultury za pomocą nowych technologii.

W dziedzinie usług świadczonych drogą elektroniczną wyzwaniem jest zwiększenie ich skali stosowania oraz poprawa jakości oferowanych usług. Rezultatem działań związanych z upowszechnieniem wykorzystania TIK będzie większa liczba osób korzystających z internetu np. w kontaktach z administracją publiczną. Celem interwencji jest przede wszystkim zwiększenie poziomu korzystania z usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną, którego odzwierciedleniem będzie wzrost odsetka spraw załatwianych drogą elektroniczną.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Odsetek osób korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną	Odsetek spraw załatwianych drogą elektroniczną (jako % z 20 podstawowych usług)	%	Region słabiej rozwinięty				GUS	
	Odsetek osób korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną	%	Region słabiej rozwinięty				GUS/ Eurostat	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Interwencja w ramach PI 2.3 będzie polegać na wparciu projektów dotyczących rozwoju elektronicznych usług publicznych oraz rozwoju infrastruktury informatycznej, w tym aplikacji i systemów bazodanowych służących poprawie efektywności zarządzania oraz upowszechnianiu komunikacji elektronicznej w zakresie informatyzacji świadczeń usług medycznych, rozwoju obszaru e-zdrowia; wdrażania usług elektronicznych w administracji, rozwoju e-edukacji i e-learningu, tworzenia oprogramowania dostępnego i dostosowanego do potrzeb społeczności mniejszościowych i osób niepełnosprawnych. Ponadto wspierane będzie wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w zakresie digitalizacji zasobów publicznych (kulturowych, naukowych i edukacyjnych) w celu zapewnienia powszechnego dostępu do tych zasobów w postaci cyfrowej.

Główną barierą rozwoju e-zdrowia jest wciąż brak odpowiedniej infrastruktury oraz narzędzi TIK. Wyzwaniem jest stworzenie infrastruktury oraz wdrożenie narzędzi TIK odpowiadających globalnym wymaganiom e-zdrowia oraz zgodnych z powszechnie uznanymi standardami. Ważne jest wdrożenie nowoczesnych i spójnych ze sobą (zasada wzajemnej interoperacyjność) rozwiązań informatycznych i telemedycznych. Wdrażanie projektów w ramach tego obszaru opierać się musi na analizie interoperacyjności systemów informatycznych i telemedycznych w podmiotach leczniczych, konieczna jest także stopniowa unifikacja sprzętu i oprogramowania

w jednostkach wraz z jednolitymi procedurami oraz stworzenie bazy informatycznej umożliwiającej zbieranie danych z województwa, ich agregację i analizę. Jednym z celów interwencji w obszarze e-zdrowia będzie zwiększanie wzajemnej zdolności systemów teleinformatycznych oraz wspieranych przez nie procesów leczniczych do wymiany danych oraz dzielenia się informacją pomiędzy różnymi systemami funkcjonującymi w ramach jednej jednostki lub pomiędzy jednostkami w województwie w zakresie sprawozdawczości medycznej i zarządczej dla szybszego reagowania na wyzwania polityki zdrowotnej w województwie (trendy epidemiologiczne, wzrost kosztów, wydatków, itp.).

W zakresie operacji dot. informatyzacji świadczenia usług medycznych (e-zdrowie) planuje się na przykład projekty dot.: rozwoju zarządczych narzędzi TIK, zwiększenia interoperacyjności systemów teleinformatycznych oraz wspieranych przez nie procesów leczniczych do wymiany danych oraz dzielenia się informacjami pomiędzy różnymi systemami funkcjonującymi w ramach jednej jednostki lub pomiędzy jednostkami w województwie w zakresie sprawozdawczości medycznej i zarządczej (w celu określenia trendów epidemiologicznych oraz kryzysowych), rozwoju i wdrażania innowacji w zakresie e-zdrowia związanych z podniesieniem i usprawnieniem opieki nad pacjentem oraz wdrożenia rozwiązań z zakresu TIK w jednostkach ratownictwa medycznego będącego częścią systemu opieki zdrowotnej.

Innym typem operacji może być tworzenie narzędzi z zakresu telemedycyny, teleopieki, teleobrazowania, telediagnostyki; wyposażanie podmiotów leczniczych w narzędzia niezbędne do stosowania rozwiązań z zakresu telemedycyny, teleopieki, teleobrazowania, telediagnostyki oraz tworzenia ośrodków telemedycyny i świadczenie przez nie usług telemedycznych.

Ponadto planuje się np.: tworzenie narzędzi TIK do monitorowania korzystania z programów profilaktycznych; wykrywania zakażeń szpitalnych oraz zarządzania chorobami przewlekłymi; rozwój regionalnych serwisów informacyjnych oraz tworzenie materiałów w postaci cyfrowej, które promują zdrowy styl życia w społeczeństwie oraz profilaktykę służącą wspieraniu aktywności zawodowej i istotną w kontekście specyficznych uwarunkowań regionalnych (komplementarne do PI 8.10).

Rozwój e-zdrowia doprowadzi do zwiększenia bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców regionu poprzez w szczególności lepszą koordynację funkcjonowania jednostek służby zdrowia, dostęp do elektronicznej dokumentacji medycznej, czy możliwość skorzystania z nowoczesnych rozwiązań z zakresu telemedycyny, teleopieki w regionie, a tym samym zwiększy się wykorzystanie technologii TIK w opiece zdrowotnej oraz dostęp do usług publicznych. Powyższe działania wpisują się realizację zakładanego w SRWP wzrostu efektywności działania podmiotów i służb bezpieczeństwa publicznego i ratownictwa.

W zakresie rozwoju usług elektronicznych w administracji (e-administracja) planuje się operacje dotyczące na przykład aktualizacji katalogu świadczonych usług oraz promocji e- usług administracji publicznej. Innymi potencjalnymi rodzajami przedsięwzięć mogą być: rozwój infrastruktury informatycznej w administracji samorządowej, w tym aplikacji i systemów bazodanowych, służących poprawie efektywności zarządzania oraz upowszechnianiu komunikacji elektronicznej w instytucjach publicznych; czy przedsięwzięcia umożliwiające udostępnienie zasobów rejestrów publicznych innym podmiotom publicznym oraz klientom administracji na drodze elektronicznej.

Wsparcie rozwoju e-administracji w regionie przyczyni się do skrócenia czasu i usprawnienia obsługi klientów administracji, zmniejszenia obciążeń administracyjnych na linii obywatel-państwo, obniżenia kosztów funkcjonowania urzędów, co w konsekwencji doprowadzi do poprawy dostępu do usług mieszkańców województwa i przedsiębiorców.

W zakresie digitalizacji zasobów publicznych planuje się operacje dotyczące na przykład: digitalizacji zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego, zasobów naukowych, edukacyjnych, tworzenia i rozwoju narzędzi informacyjno-komunikacyjnych do archiwizacji ww. zasobów; tworzenia otwartego dostępu w postaci cyfrowej do opisanych powyżej zasobów. Digitalizacja zasobów kulturowych, naukowych i edukacyjnych w województwie oraz zapewnienie cyfrowego szerokiego do nich dostępu przyczyni się do udostępnienia na szeroką skalę zasobów publicznych, a tym samym zwiększenia stopnia wykorzystania TIK w kulturze, edukacji, administracji.

W zakresie rozwoju e-edukacji i e-learningu planuje się projekty dotyczące m. in. rozwoju platform edukacyjnych dla mieszkańców województwa podlaskiego, wyposażenie placówek edukacyjnych w infrastrukturę TIK i urządzenia multimedialne, nowoczesne pomoce dydaktyczne i e-materiały dydaktyczne dla uczniów, integrowania systemów informacyjnych w e-edukacji na poziomie regionalnym oraz zapewnienia interoperacyjności systemów. Wsparcie e-edukacji ma na celu rozwijanie nowoczesnego systemu nauczania w województwie, odpowiadającego wyznaniom jakie stawia współczesna gospodarka światowa. Inwestycje w tym obszarze będą miały na celu także wyrównywanie szans edukacyjnych w regionie. Z uwagi na specyfikę województwa: przygraniczne położenie i wielokulturowość promowane będą inicjatywy w zakresie oprogramowania dostępnego i dostosowanego do potrzeb nie tylko osób niepełnosprawnych ale też mniejszości narodowych, w tym m. in. wspieranie projektów dotyczących wielojęzycznych i odpowiednio dostosowanych aplikacji internetowych oraz narzędzi ułatwiających naukę dla osób niepełnosprawnych z wykorzystaniem TIK.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- administracja rządowa (w zakresie projektów o zasięgu regionalnym)
- jednostki samorządu terytorialnego, związki, porozumienia i stowarzyszenia JST
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną.
- jednostki organizacyjne, w tym spółki prawa handlowego nie działające w celu osiągnięcia zysku, w których udziałowcami są jednostki publiczne wymienione w pkt 1.
- podmioty wykonujące usługi użyteczności publicznej na podstawie umowy zawartej z JST
- organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły
- jednostki naukowe, badawczo-rozwojowe
- szkoły wyższe, podmioty prowadzące działalność w zakresie oświaty i edukacji
- podmioty lecznicze
- instytucje kultury
- biblioteki
- przedsiębiorcy
- porozumienia, stowarzyszenia i związki podmiotów wymienionych w pkt powyżej reprezentowane przez lidera

Terytorialny obszar realizacji: całe województwo,

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFŚ oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowił

podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba usług cyfrowych opartych na ponownym wykorzystaniu informacji sektora publicznego i otwartych zasobów [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Pojemność zdigitalizowanych informacji sektora publicznego oraz zasobów publicznych [GB]	GB	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba uruchomionych systemów teleinformatycznych w instytucjach publicznych [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba utworów z zasobów publicznych zdigitalizowanych i udostępnionych on-line [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba urzędów, które usprawniły funkcjonowanie dzięki awansowi cyfrowemu [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
6	Liczba osób objętych pomocą doradczą-szkoleniową w zakresie rozwoju kompetencji cyfrowych [osoby]	osoby	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 8.2 UZUPEŁNIENIE DEFICYTÓW W ZAKRESIE INFRASTRUKTURY EDUKACYJNEJ I SZKOLENIOWEJ

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.4.

INWESTYCJE W EDUKACJĘ, UMIEJĘTNOŚCI I UCZENIE SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE POPRZECZ ROZWÓJ INFRASTRUKTURY EDUKACYJNEJ I SZKOLENIOWEJ

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: poprawa dostępności do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia dostosowanego do potrzeb rynku pracy

Podniesienie ogólnego poziomu wykształcenia społeczeństwa jest ściśle związane ze stworzeniem warunków powszechnego dostępu do edukacji już od najwcześniejszych etapów wychowania. Pierwsze lata życia dziecka decydują o jego rozwoju, ponieważ jest to okres kształtowania możliwości intelektualnych i rozwijania wrodzonych predyspozycji. Zgodnie z założeniami dokumentu Education & Training 2020, do roku 2020 co najmniej 95% dzieci w przedziale od czterech lat do wieku podjęcia obowiązku szkolnego powinno uczestniczyć w edukacji elementarnej. W Polsce w dalszym ciągu powszechny dostęp do usług wychowania przedszkolnego oraz usług wspierających uczestnictwo dzieci w tej formie edukacji, należy jednak do najniższych wśród 27 krajów UE. W województwie podlaskim odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w roku 2012 wyniósł 67,2% (w kraju 69,7%), a na terenach wiejskich wskaźnik ten był jednym z najniższych w kraju (38,7%, w Polsce – 49,3%). Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci, szczególnie z obszarów wiejskich oraz zapewnienie dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej powinno być uzupełnione inwestycjami w infrastrukturę przedszkolną na obszarach miejskich i wiejskich, szczególnie na obszarach, gdzie występuje słaby dostęp do tego typu usług. Dzięki zapewnieniu lepszego dostępu do placówek wychowania przedszkolnego świadczących wysokiej jakości usługi opieki przedszkolnej wzrośnie liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, co w konsekwencji powinno doprowadzić do wyrównania szans edukacyjnych dzieci na dalszym etapie kształcenia. Jednym z głównych wyzwań przed jakimi stoi region jest sprawny, wysokiej jakości system edukacji, w tym ustawicznej i szkoleń, dopasowanych do potrzeb gospodarczych i społecznych. Inwestycje powinny koncentrować się na podniesieniu atrakcyjności i elastyczności kształcenia i szkolenia zawodowego, a także powinny służyć upowszechnieniu szkoleń praktycznych. Zgodnie z reformą oświaty dla szkół ponadgimnazjalnych w zasadniczej szkole zawodowej szczególny nacisk ma być położony na kształcenie praktyczne obejmujące ponad 60% całego czasu przeznaczonego na kształcenie zawodowe. W związku z powyższym niezbędne jest zwiększenie potencjału szkół zawodowych również poprzez inwestycje w infrastrukturę szkolnictwa zawodowego. Stan infrastruktury szkolnictwa zawodowego, w szczególności wyposażenia posiadanych pracowni/warsztatów do zajęć praktycznych w województwie podlaskim oceniono jako najwyżej średni. Wyposażenie techniczno-dydaktyczne przesądza nie tylko o ofercie edukacyjnej, ale również determinuje sposób nauczania i wpływa na jakość kształcenia. Zmieniające się otoczenie technologiczne sprawia, że coraz bardziej wzrastają wymagania pracodawców względem absolwentów szkół kształcenia zawodowego. Wszystkie działania w zakresie poprawy dostępności do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia dostosowanego do potrzeb rynku pracy powinny przyczynić się do tego, że pracodawcy będą mogli pozyskać specjalistów o kwalifikacjach odpowiadających ich wymaganiom. Zwiększy to szanse ludzi młodych, ale także pozostających bez pracy na odnalezienie się na rynku pracy, rozszerzy możliwości zatrudnienia i zminimalizuje problem bezrobocia. Ponadto zwiększy się atrakcyjność kształcenia zawodowego jako ścieżki edukacyjnej, co będzie pozytywnie wpływać na odsetek młodzieży przedwcześnie kończących naukę.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych edukacją przedszkolną	Udział dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (przedszkola, punkty i zespoły przedszkolne)	%	Region słabiej rozwinięty				GUS	
Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące	Młodzież niekontynuująca nauki	%	Region słabiej rozwinięty				GUS	

w kształceniu i szkoleniu								
---------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Działania podejmowane na rzecz poprawy dostępu do edukacji przedszkolnej będą obejmować tworzenie nowych i wsparcie istniejących miejsc wychowania przedszkolnego w województwie podlaskim. Podejmowane działania będą związane z adaptacją rozbudową i modernizacją obiektów celem dostosowania ich do potrzeb dzieci w wieku przedszkolnym oraz przygotowania zaplecza socjalno-bytowego dla dzieci i nauczycieli, a także wyposażenia placówek wychowania przedszkolnego w nowoczesny sprzęt i pomoce optymalizujące proces kształcenia. Budowa nowych obiektów będzie możliwa jedynie przy udokumentowaniu braku możliwości wykorzystania, adaptacji istniejących budynków. W zakresie wsparcia edukacji przedszkolnej preferowane będą projekty dotyczące wykorzystania istniejącej bazy lokalowej placówek oświatowych, np.: obiektów po likwidowanych szkołach lub części budynków szkół, w których zmniejszyła się liczba uczniów ze względu na zmiany demograficzne prowadzące do ich adaptacji na cele placówek wychowania przedszkolnego, czy tworzenia nowych miejsc przedszkolnych poprzez rozbudowę/modernizację istniejących budynków przedszkolnych bądź innych budynków gminnych. Projekty muszą uwzględniać komplementarność wsparcia i być realizowane w powiązaniu z działaniami realizowanymi w ramach priorytetu inwestycyjnego 10.1 jako element uzupełniający interwencję EFS. Poprzez realizację ww. operacji zwiększy się dostępność infrastruktury przedszkolnej, co doprowadzi do wzrostu liczba dzieci włączonych do systemu edukacji przedszkolnej.

Inwestycje w infrastrukturę w obszarze kształcenia i szkoleń mają na celu dostosowanie infrastruktury kształcenia w szczególności kształcenia zawodowego oraz infrastruktury wyższych szkół zawodowych do aktualnych potrzeb rynku pracy oraz specjalizacji regionu. Realizacja zadań w tym zakresie winna opierać się na modernizacji istniejącej infrastruktury kształcenia zawodowego, jej rozbudowie lub przebudowie oraz tworzeniu pracowni/warsztatów do zajęć praktycznych w przypadku placówek kształcenia zawodowego, które ich nie posiadają. Wspierane będą również inwestycje polegające na wyposażaniu placówek kształcenia zawodowego w niezbędny sprzęt, narzędzia, urządzenia, które sprawią, że oferta placówek kształcenia zawodowego będzie dostosowana do potrzeb rynku pracy oraz kierunków rozwojowych województwa. Przykładami działań planowanych do wsparcia może być:

- rozbudowa, przebudowa i funkcjonalne dostosowanie bazy lokalowej i bazy techniczno-dydaktycznej placówek kształcenia zawodowego;
- tworzenie i modernizacja pracowni/warsztatów/laboratoriów do praktycznej nauki zawodu;
- inwestycje w infrastrukturę wyższych szkół zawodowych w odniesieniu do kierunków/działań wynikających ze specjalizacji regionalnych lub z uwzględnieniem określonych deficytów w zakresie potrzeb regionalnego/lokalnego rynku pracy;
- wyposażenie parku maszynowego i wyposażenie techniczno-dydaktyczne placówek kształcenia zawodowego;
- tworzenie i rozwój centrów kształcenia zawodowego i praktycznego.

Ponadto w ramach inwestycji w infrastrukturę w obszarze kształcenia zawodowego i szkoleń podejmowane będą komplementarne i zintegrowane inwestycje w infrastrukturę służącą do szkoleń zawodowych i kształcenia ustawicznego zmierzające do modernizacji i unowocześnienia istniejącej infrastruktury, jak też służące jej przystosowaniu do potrzeb regionalnego rynku pracy. Działania będą polegały na rozbudowie, przebudowie, dostosowaniu istniejącej infrastruktury, jak też wyposażeniu placówek edukacyjnych oraz szkoleniowych w infrastrukturę, sprzęt i urządzenia. Celem realizacji zasad zrównoważonego rozwoju zakupywany sprzęt powinien zawierać etykietowanie środowiskowe.

Inwestycje w infrastrukturę kształcenia zawodowego i szkoleń dostosowanych do potrzeb rynku pracy będą mogły być realizowane wyłącznie w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS w ramach odpowiednio priorytetu inwestycyjnego 10.1, 10.2 i 10.3 jako element uzupełniający interwencję EFS prowadzący do osiągnięcia celów wynikających z CT10. Efektem

wsparcia będzie poprawa dostępności do wysokiej jakości kształcenia zawodowego i szkolenia na poziomie regionalnym, dostosowanego do potrzeb rynku pracy. Spowoduje to lepsze dostosowanie podaży pracy do wymagań pracodawców, zmniejszenie bezrobocia wśród osób młodych oraz wydłużenie okresu aktywności zawodowej.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną
- inne państwowe lub samorządowe jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, których ustawowym lub statutowym zadaniem jest pełnienie zadań publicznych w zakresie edukacji
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych i inne formy wychowania przedszkolnego;
- państwowe wyższe szkoły zawodowe
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki oświatowe
- organizacje pozarządowe
- szkoły i placówki prowadzące kształcenie zawodowe
- szkoły dla dorosłych
- placówki kształcenia ustawicznego, placówki kształcenia praktycznego, ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego
- instytucje rynku pracy działające na podstawie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy

Terytorialny obszar realizacji: całe województwo ze szczególnym uwzględnieniem ośrodka wojewódzkiego, subregionalnych i powiatowych

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFSD oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów.

W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

W wyborze projektów kluczowym kryterium będzie adekwatność do zdiagnozowanych potrzeby regionalnych/lokalnych rynków pracy oraz specjalizacji regionalnych/lokalnych. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	osoby	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Potencjalna liczba użytkowników infrastruktury opieki nad dziećmi lub edukacyjnej wspartej w programie (C)	osoby	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 8.3 EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.3

OCHRONA PROMOCJA I ROZWÓJ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I NATURALNEGO

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego

Dziedzictwo kulturowe stanowi nie tylko przedmiot ochrony, ale jest również zasobem, który winien zostać wykorzystywany dla obecnego i przyszłego rozwoju. Świadoma partycypacja społeczna w procesie interpretacji dziedzictwa kulturowego jest elementem budowy wspólnej tożsamości, a pośrednio więzi międzyludzkich i zaufania, które ułatwia interakcję oraz współdziałanie i jest kluczowym czynnikiem rozwoju kapitału społecznego. SRWP określa kapitał społeczny mianem katalizatora procesów rozwojowych. W kontekście rozwoju kapitału społecznego istotne jest zatem efektywnie wykorzystanie potencjału kulturowego w celu wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu.

Województwo podlaskie posiada walory kulturowe wynikające przede wszystkim z odrębności kulturowej, religijnej i narodowościowej oraz położenia transgranicznego. Rezultatem interwencji w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego będzie wzrost partycypacji społeczeństwa w kulturze odzwierciedlający się m.in. poprzez wskaźnik zwiedzających muzea i wystawy.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Lp.	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
-----	-------------------------------------	-----------------------------	-------------------	----------------	------------	----------------------------	---------------	----------------------------

1	Zwiedzający muzea i wystawy na 1000 ludności	osoby	Region słabiej rozwinięty	321,5				
---	--	-------	---------------------------	-------	--	--	--	--

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Zachowanie bogactwa dziedzictwa kulturowego regionu i efektywne wykorzystanie potencjału kulturalnego wymaga rozwoju zasobów kultury i instytucji zajmujących się kulturą, promowania kultury oraz ochrony obiektów zabytkowych. Rozwój zasobów kultury i jej instytucji ma polegać na budowie, przebudowie i renowacji instytucji kultury (m.in. muzea, teatry, biblioteki, skanseny, domy kultury, galerie sztuki, itd.), zakupie trwałego wyposażenia wpływającego na unowocześnienie obiektów kultury, w tym m.in. sprzętu wystawienniczego, magazynowego, technicznego i multimedialnego, przebudowie, remoncie i wyposażeniu obiektów kultury w celu ułatwienia dostępu osobom niepełnosprawnym, rozwoju centrów informacji kulturalnej i promocji kultury. W zakresie ochrony zabytków możliwe do realizacji będą przedsięwzięcia dotyczące prac konserwatorskich, restauratorskich, odbudowy, przebudowy przy obiektach zabytkowych (obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków); budowy towarzyszącej infrastruktury technicznej, informacyjnej oraz zagospodarowanie terenu wokół obiektów dziedzictwa kulturowego, dostosowanie tych obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych, inwestycji związanych z zabezpieczeniem obiektów zabytkowych na wypadek zagrożeń; konserwacji muzealiów, starodruków, archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych wraz z dostosowaniem pomieszczeń do właściwego przechowywania zbiorów i ich zabezpieczenia, dostosowania obiektów zabytkowych do działalności kulturalnej, przy ewentualnym połączeniu jej z działalnością komercyjną.

Tego typu wsparcie doprowadzi w rezultacie do zwiększenia i zróżnicowania oferty kulturalnej, lepszej ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego, a tym samym poprzez bardziej efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego regionu wzrośnie partycypacja mieszkańców regionu w kulturze w celu budowy kapitału społecznego województwa podlaskiego.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną
- organizacje turystyczne nie działające w celu osiągnięcia zysku
- organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, prowadzące działalność statutową w obszarze kultury
- spółki prawa handlowego nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zyski na cele statutowe, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki, porozumienia i towarzyszenia
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.
- instytucje kultury z sektora finansów publicznych, dla których organem założycielskim są jednostki administracji rządowej lub samorządowej
- organy administracji rządowej w województwie
- porozumienia wyżej wymienionych podmiotów reprezentowane przez lidera

Terytorialny obszar realizacji: całe województwo, ze szczególnym uwzględnieniem Miasta Białystok i jego obszaru funkcjonalnego

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFS oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

W ramach PI 6.3 podstawowym trybem wyboru projektów będzie tryb konkursowy, preferowane będą projekty komplementarne względem Działania 8.1 (PI 2.3 e-kultura). Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [szt.] (ang. Increase in expected number of visits at supported sites of cultural and natural heritage and attraction)	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba zabytków ruchomych objętych wsparciem [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
4	Liczba instytucji kultury objętych wsparciem [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
5	Liczba wydarzeń kulturalnych zrealizowanych w wyniku realizacji projektu	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 8.4 INFRASTRUKTURA OCHRONY ZDROWIA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.1.

INWESTYCJE W INFRASTRUKTURĘ ZDROWOTNĄ I SPOŁECZNĄ, KTÓRE PRZYZYNIĄ SIĘ DO ROZWOJU KRAJOWEGO, REGIONALNEGO I LOKALNEGO, ZMNIEJSZANIA NIERÓWNOŚCI W ZAKRESIE STANU ZDROWIA ORAZ PRZEJŚCIA Z USŁUG INSTYTUCJONALNYCH DO USŁUG NA POZIOMIE SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: poprawa efektywności systemu opieki zdrowotnej w województwie oraz kształtowanie prozdrowotnego stylu życia

Negatywne tendencje demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa oraz wysoką zachorowalnością i umieralnością spowodowaną chorobami cywilizacyjnymi niesie szereg wyzwań w obszarze ochrony zdrowia. Jednym z nich jest zapobieganie długotrwałym schorzeniom przyczyniającym się do rezygnacji z aktywności zawodowej. Odpowiedzią na to wyzwanie jest podjęcie działań zmierzających do wzrostu dostępu do specjalistycznych i wysokospecjalistycznych świadczeń zdrowotnych. Jednym z głównych problemów w obszarze ochrony zdrowia w województwie podlaskim jest nadal zapewnienie powszechnego i równomiernego dostępu do wysokiej jakości specjalistycznych usług zdrowotnych. Istotną kwestią w województwie podlaskim jest ograniczony dostęp do sprzętu medycznego (szczególnie wysokospecjalistycznego), co wskazuje na potrzeby inwestycyjne w tym zakresie. W ocenie konsultantów wojewódzkich tylko w nielicznych ośrodkach zabezpieczenie w aparaturę i sprzęt medyczny jest dostateczne. W części placówek baza lokalowa oraz sprzęt medyczny są przestarzałe i wymagają pilnej modernizacji.

Mając na uwadze rozwój województwa podlaskiego oraz poprawę jakości życia w regionie, niezbędnym jest zapewnienie odpowiedniego poziomu infrastruktury społecznej i dostępności do niej – w tym w zakresie opieki zdrowotnej. Celem zapewnienia komplementarności względem działań podejmowanych w zakresie CT 8 w zakresie ochrony zdrowia konieczne będzie skoncentrowanie wsparcia na inwestycjach odpowiadających na zidentyfikowane na poziomie krajowym obszary deficytowe oraz specyficzne zdiagnozowane potrzeby regionalne. Uzupełniający charakter będą miały inwestycje adresowane osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym i powiązane z procesem aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług, przyczyniając się tym samym do walki z ubóstwem i wzmacniania procesu włączania społecznego.

Działania infrastruktury ochrony zdrowia uzupełnione o inicjatywy w zakresie kształtowania prozdrowotnego stylu życia przyczynią się do zmniejszenia zachorowalności i umieralności spowodowanej chorobami cywilizacyjnymi, co w konsekwencji będzie się wiązało ze zmniejszeniem zjawiska przerywania czy całkowitej rezygnacji z aktywności zawodowej.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wskaźnik zbiorczy trzech podwskaźników	Zgony według przyczyn (choroby cywilizacyjne): nowotwory, choroby układu krążenia	Osoby/100 tys. mieszkańców	Region słabiej rozwinięty	232,3 446,1	2010		GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Mając na uwadze rozwój województwa podlaskiego oraz poprawę jakości życia w regionie, niezbędnym jest zapewnienie odpowiedniego poziomu infrastruktury społecznej i dostępności do niej – w tym w zakresie opieki zdrowotnej. Celem zapewnienia komplementarności względem działań podejmowanych w zakresie priorytetu inwestycyjnego 8.10 aktywne i zdrowe

starzenie się w zakresie ochrony zdrowia konieczne będzie skoncentrowanie wsparcia na inwestycjach odpowiadających na zidentyfikowane na poziomie krajowym obszary deficytowe (choroby układu krążenia, nowotworowe, choroby układu kostno- stawowo-mięśniowego, choroby układu oddechowego, choroby psychicznych) oraz specyficzne zdiagnozowane potrzeby regionalne.

Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną, które przyczyniają się do zmniejszania nierówności w zakresie ochrony zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych będą obejmować wyposażenie podmiotów leczniczych w nowoczesny sprzęt medyczny, poprawę dostępności do opieki paliatywnej, psychiatrycznej, opieki długoterminowej i rehabilitacji w szczególności neurologicznej, dostosowanie zasobów ambulatoryjnej specjalistycznej opieki zdrowotnej do potrzeb zdrowotnych mieszkańców, w szczególności w dziedzinach deficytowych np. kardiologii, psychiatrii i psychiatrii dziecięcej, onkologii, alergologii, endokrynologii, diabetologii, geriatry i okulistyce w mniejszych ośrodkach gminnych i powiatowych, dostosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych, wdrożenie działań umożliwiających uzyskanie lub utrzymanie akredytacji lub certyfikatu jakości. Innym typem operacji mogą być inwestycje dotyczące przebudowy, remontów czy rozbudowy obiektów związanych z ochroną zdrowia uzupełniające interwencję EFS w zakresie profilaktyki, wczesnej diagnostyki, leczenia chorób cywilizacyjnych oraz ograniczających aktywność zawodową.

Natomiast w przypadku infrastruktury usług społecznych wsparcie ukierunkowane będzie na inwestycje bezpośrednio adresowane do osób zagrożonym wykluczeniem społecznym i powiązane z procesem aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług, przyczyniając się tym samym do walki z ubóstwem i wzmacniania procesu włączania społecznego.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- podmioty lecznicze
- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną
- instytucje pomocy i integracji społecznej
- organizacje pozarządowe, działające w sferze pomocy i integracji społecznej oraz opieki zdrowotnej.

Terytorialny obszar realizacji: Miasto Białystok z obszarem funkcjonalnym, ośrodki subregionie i powiatowe.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Zastosowanie danego trybu zostanie uzależnione od danego priorytetu inwestycyjnego oraz rodzajów projektów. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpłynie będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFŚ oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania

wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

Kierunkowe kryteria wyboru dla PI 9.1 to związek inwestycji z realizacją celów odnoszących się do walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, projekty odzwierciedlające specyficzne zdiagnozowane potrzeby regionalne. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba wspartych podmiotów leczniczych [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba przebudowanych/ rozbudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
3	Liczba urządzeń aparatury medycznej/ sprzętu medycznego zakupionych w programie [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

DZIAŁANIE 8.5 REWITALIZACJA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.2.

WSPIERANIE REWITALIZACJI FIZYCZNEJ, GOSPODARCZEJ I SPOŁECZNEJ UBOGICH SPOŁECZNOŚCI I OBSZARÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH

Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy: rozwój i wzmocnienie spójności lokalnej poprzez rewitalizację fizyczną, gospodarczą, społeczną terytoriów zmarginalizowanych.

Województwo podlaskie charakteryzuje niska gęstość zaludnienia, rozproszona sieć osadnicza, zróżnicowanie przestrzenne, szczególnie pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi. Do problemów, z jakimi borykają się obszary miejskie należy zaliczyć występowanie obszarów kumulacji negatywnych zjawisk społecznych, co powoduje, iż przestrzeń miejska rozwija się

nierównomiernie, zaznaczane są coraz mocniej obszary nierówności społecznej. Z tego powodu należy podejmować działania na rzecz poprawy ładu przestrzennego i rewitalizacji obszarów zdegradowanych w miastach. Na obszarach wiejskich natomiast kumulacja barier o charakterze infrastrukturalnym, społecznym i ekonomicznym prowadzi do trwałej marginalizacji i tym samym do wykluczenia z możliwości uczestniczenia w procesach rozwojowych znacznej grupy mieszkańców. W kontekście rozwoju i wzmacniania spójności społecznej i terytorialnej istotne jest podejmowanie kompleksowych działań, zarówno w miastach, jak i wokół nich znajdujących się obszarach wiejskich mających na celu dokonanie przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, aby doprowadzić do nadania tym obszarom nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do ich rozwoju, w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania endogeniczne.

Tabela nr 3. Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu

Wskaźnik strategiczny z UP	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru wskaźnika	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)**	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wskaźnik zbiorczy trzech podwskaźników	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych		Region słabiej rozwinięty				GUS	

Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

Rewitalizacja obszarów miejskich i wiejskich dotyczy kompleksowej rewitalizacji wspieranej z dwóch funduszy – realizowanej oparcie o Lokalne Plany Rewitalizacji (działania inwestycyjne z EFRR podporządkowane są rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów społecznych - cel tematyczny 8, 9 oraz 10, jako element uzupełniający dla realizacji tych celów).

Rewitalizacja fizyczna i gospodarcza zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich zakłada realizację działań inwestycyjnych, mających na celu poprawę jakości życia mieszkańców oraz ożywienie gospodarcze i społeczne tych obszarów, poprzez realizację projektów dotyczących w szczególności: uporządkowania i zagospodarowania przestrzeni publicznej, rewitalizacji obiektów użyteczności publicznej, a w miastach także tworzenie stref bezpieczeństwa, zagospodarowania zdegradowanych przestrzeni w tkance urbanistycznej w tym poprzez zastosowanie zielonej infrastruktury (tereny zielone, porośnięte roślinnością mury i dachy, naturalne cechy krajobrazu, takie jak kępy drzew, żywopłoty). W zakres rewitalizacji fizycznej i gospodarczej wchodzić będą zadania dotyczące przebudowy i adaptacji zdegradowanych obiektów do pełnienia nowych funkcji, np. kulturalnych, społecznych, gospodarczych, szkoleniowych, edukacyjnych wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z obiektem). Działania inwestycyjne będą służyć rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów społecznych i będą wspierały realizowane działania na rzecz rewitalizacji społecznej finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Potencjalni beneficjenci i grupy docelowe

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną
- LGD, organizacje pozarządowe
- podmioty działające w oparciu o ustawę o partnerstwie publiczno-prywatnym
- spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- kościoły i inne związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych
- jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych.

Terytorialny obszar realizacji: Miasto Białystok z obszarem funkcjonalnym, ośrodki subregionie i powiatowe, obszary wiejskie.

Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów będzie dokonywany w procedurze konkursowej oraz pozakonkursowej. Planuje się zastosować tryb pozakonkursowy w stosunku do operacji, których realizacja w wymierny sposób wpływać będzie na realizację celów poszczególnych osi priorytetowych oraz projektów o strategicznym znaczeniu dla regionu.

Wybór projektu do dofinansowania nastąpi na podstawie stopnia spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący. Kryteria wyboru oraz zasady naboru projektów będą jednakowe dla wszystkich konkurujących ze sobą Wnioskodawców, transparentne oraz niedyskryminujące. Kryteria wyboru premiować będą projekty w największym stopniu przyczyniające się do osiągnięcia założonych celów i wskaźników danej osi priorytetowej. Jednocześnie kryteria ograniczą wybór inwestycji tylko do tych przedsięwzięć, które są zgodne zakresem wsparcia w ramach EFRR/EFŚ oraz kategoriami określonymi dla danej osi. Kryteria uwzględnią będą zasadę partnerstwa, zrównoważonego rozwoju oraz równouprawnienie płci i niedyskryminacji. Zastosowanie jednego z powyższych trybów wyboru projektu uzależnione będzie od specyfiki danego osi priorytetowej lub priorytetu inwestycyjnego, zainteresowania wśród potencjalnych Wnioskodawców, typu beneficjenta, wielkości przedsięwzięć oraz planowanej wielkości udzielonego wsparcia. Jednocześnie tryb konkursowy będzie stanowić podstawowy tryb wyboru operacji. Procedura wyboru projektów będzie jawna i upubliczniana w szczególności w formie komunikatu na stronie internetowej danej instytucji prowadzącej nabór projektów. Ocena projektu w zależności od specyfiki danego obszaru interwencji i trybu wyboru może się nieznacznie różnić jednakże zawsze będzie składać się dwóch zasadniczych etapów: oceny formalnej – weryfikacja spełnienia kryteriów dostępu oraz oceny merytorycznej – weryfikacji kryteriów jakościowych. Kryteria wyboru projektu jako element służący zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji celów danej osi priorytetowej będą konstruowane w taki sposób, aby zapewnić możliwie najbardziej obiektywny wybór projektów. W procedurze oceny projektu instytucja organizująca nabór będzie miała możliwość skorzystania z wiedzy i fachowych umiejętności ekspertów z danej dziedziny.

Kluczowe kryterium wyboru projektów to komplementarność względem działań z zakresu rewitalizacji społecznej. Celem zwiększenia wartości dodanej oraz uzyskania efektu synergii z komplementarności projektów, zakłada się możliwość organizacji konkursu na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy.

Układ wskaźników produktu

Tabela nr 5. Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu

Lp.	Wskaźnik produktu (EFRR, FS, EFŚ) i rezultatu bezpośredniego (EFŚ) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka miary	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów (ha)	ha	EFRR	Region słabiej rozwinięty			
2	Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach [szt.]	Szt.	EFRR	Region słabiej rozwinięty			

Ramy wykonania osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabela nr 6. Ramy wykonania dla każdej osi priorytetowej

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

Kategorie interwencji osi priorytetowej

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabele nr 7-12. Tabele przedstawiające zastosowane w osi priorytetowej kategorie interwencji

Tabela nr 7. Interwencja		Tabela nr 8. Forma finansowania		Tabela nr 9. Terytorium		Tabela nr 10. Mechanizmy wdrażane terytorialnie		Tabela nr 11. Drugi temat EFS		Tabela nr 12. Cel tematyczny (EFRR/FS)	
Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro

Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

Do tego rozdziału odnosi się opis zawarty w Sekcji 2.B dotyczącej Osi „Pomoc Techniczna”.

Sekcja 2.B. Opis osi priorytetowej dla pomocy technicznej ze wskazaniem realizowanych priorytetów inwestycyjnych oraz wyznaczonych celów szczegółowych¹⁹

OŚ PRIORYTETOWA IX: POMOC TECHNICZNA

Cele szczegółowe osi priorytetowej oraz oczekiwane rezultaty²⁰

Cele szczegółowe :

- Wsparcie obsługi poszczególnych etapów zarządzania i wdrażania RPOWP 2014 - 2020 w celu zagwarantowania maksymalnej efektywności i przejrzystości;
- Upowszechnienie wiedzy w zakresie RPOWP 2014-2020 i korzyści z niego płynących do mieszkańców województwa podlaskiego.

Osiągnięcie powyższych celów powinno przynieść następujące rezultaty:

1. efektywny system zarządzania, wdrażania, certyfikacji, monitorowania, oceny oraz kontroli RPOWP 2014-2020;
2. spójny system komunikacji, informacji i promocji RPOWP 2014-2020.

¹⁹ Art. 87.2.c CPR

²⁰ Art. 87.2.c.i-ii CPR

Realizacja celów osi priorytetowej IX Pomoc Techniczna jest kluczowym elementem **skutecznej i efektywnej realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020**, którą zapewnić może sprawne funkcjonowanie instytucji odpowiedzialnej za wdrożenie programu. O efektywności systemu zarządzania programem operacyjnym stanowić będzie kadra administracji samorządowej odpowiedzialna za przyjęcie do dofinansowania dużej liczby przygotowanych na wysokim poziomie projektów, działająca w strukturze zgodnej ze standardami Unii Europejskiej w zakresie wdrażania funduszy europejskich, jak również liczni partnerzy społeczno-gospodarczy przygotowani do współpracy na rzecz wdrażania programu. Sprawność funkcjonowania instytucji wdrażającej program operacyjny, jak również wszystkich jej partnerów społecznych uczestniczących we wdrożeniu programu oraz innych instytucji wykonujących zadania z zakresu wdrażania programu operacyjnego jest niezbędne dla prawidłowego i efektywnego wykorzystania środków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. Niewątpliwie rezultatem planowanych działań powinna być efektywna współpraca z potencjalnymi beneficjentami, a następnie podmiotami realizującymi projekty w ramach RPOWP 2014-2020, wysoka jakość realizowanych projektów oraz wysoki poziom wykorzystania środków alokowanych na realizację projektów.

Działania prowadzone w ramach realizacji celu dot. upowszechnienia wiedzy na temat programu będą ukierunkowane na zapewnienie dostępu do szeroko popularyzowanej tematyki dot. programu oraz efektów jego wdrażania. Wskutek realizacji działań w tym zakresie przewiduje się utworzenie nowoczesnego systemu informacji i promocji RPOWP 2014-2020, który - poprzez dostosowanie komunikatów w zakresie realizacji programu do potrzeb informacyjnych i sposobu odbioru informacji przez poszczególne grupy docelowe - będzie z jednej strony wpływał na zainteresowanie opinii publicznej programem operacyjnym i efektami jego wdrażania, z drugiej natomiast inspirował do zaangażowania podmiotów społeczno-gospodarczych działających na obszarze województwa w realizację celów programu na poziomie gwarantującym rozwój województwa.

Wsparcie procesu przygotowania i wdrażania projektów ukierunkowane będzie również na dofinansowanie ich przygotowania przez beneficjentów oraz pomoc ekspercką w zakresie spełnienia wymogów związanych z opracowaniem niezbędnej dokumentacji projektowej załączonej do wniosku aplikacyjnego.

Lista wskaźników rezultatu strategicznego

Tabela nr 13. Wskaźniki rezultatu dla EFRR/FS/EFS (w podziale na cele szczegółowe)²¹

Lp.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa* (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
-	-	-	-	-	-	-	-

Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych w podziale na poszczególne osie priorytetowe²²

Osiągnięcie celów szczegółowych Osi Priorytetowej Pomoc Techniczna zapewnione zostanie poprzez następujące przedsięwzięcia:

I. Wsparcie obsługi poszczególnych etapów zarządzania i wdrażania RPOWP 2014 - 2020

Do realizacji celu przyczynią się następujące działania:

1. Utrzymanie niezbędnych zasobów ludzkich oraz stworzenie warunków sprzyjających skutecznemu wykonywaniu obowiązków związanych z realizacją Programu, które realizowane będzie m.in. poprzez: finansowanie wynagrodzeń kadry wdrażającej

²¹ Art. 87.2.c.ii CPR

²² Art. 87.2.c.i-iii CPR

program operacyjny oraz pracowników innych instytucji wykonujących zadania z zakresu wdrażania programu operacyjnego, organizację i finansowanie udziału w szkoleniach, warsztatach, konferencjach, studiach podyplomowych, wizytach studyjnych i innych formach podnoszenia kwalifikacji, zakup sprzętu komputerowego, telekomunikacyjnego, audiowizualnego oraz specjalistycznych systemów informatycznych, zakup niezbędnego wyposażenia biurowego i meblowego, publikacji książkowych i innych materiałów wydawniczych;

2. Zapewnienie zespołom osób zajmujących się zamknięciem perspektywy 2007-2013 lub programowaniem w związku z kolejnym okresem programowania niezbędnych warunków pracy, które realizowane będzie m.in. poprzez: finansowanie wynagrodzeń kadry zajmującej się zamknięciem perspektywy 2007-2013 lub programowaniem kolejnej perspektywy finansowej, organizację i finansowanie udziału w szkoleniach, spotkaniach, warsztatach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach realizacji etapu zamknięcia perspektywy 2007-2013 lub przygotowania do programowania następnego okresu finansowania, zapewnienie wyposażenia biurowego i meblowego, sprzętu komputerowego, telekomunikacyjnego, audiowizualnego oraz dostępu do specjalistycznych systemów informatycznych, publikacji książkowych i innych materiałów wydawniczych;
3. Organizacja i obsługa prac Komitetu Monitorującego (KM), Komisji Oceny Projektów (KOP), Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego (ROT), organizacja wsparcia eksperckiego realizacji RPOWP 2014-2020, która realizowana będzie m.in. poprzez: przygotowanie/wynajem pomieszczeń pod obrady Komitetu Monitorującego, KOP, ROT, zapewnienie sprawnego sprzętu audiowizualnego, zakup usług eksperckich, organizację szkoleń dla członków: KM, KOP oraz ROT, wsparcie finansowe utrzymania oraz bieżącej działalności ROT, w tym przygotowanie niezbędnych analiz i badań regionalnych;
4. Zawiazywanie partnerstw na rzecz wdrażania programu operacyjnego, które realizowane będzie m.in. poprzez: ustanowienie sieci tematycznych, angażowanie zainteresowanych stron w prace dot. wdrażania programu operacyjnego, wsparcie organizacyjne i finansowe działania sieci (posiedzenia sieci, grup roboczych, komitetów oraz innych ciał dialogu angażujących partnerów), stworzenie mechanizmów wymiany dobrych praktyk i wiedzy specjalistycznej pomiędzy stronami tworzącymi sieć tematyczną, szkolenie osób zaangażowanych w prace sieci tematycznych z zakresu zasad partnerstwa w procesie wdrażania funduszy, wsparcie ich udziału w spotkaniach na poziomie międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym;
5. Wsparcie procesu przygotowania i wdrażania projektów realizowanych w ramach RPOWP 2014-2020, które realizowane będzie m.in. poprzez: zapewnienie możliwości bezpośrednich konsultacji w punkcie informacyjnym RPOWP 2014-2020, rozmów telefonicznych, wymiany korespondencji mailowej z osobami zainteresowanymi wdrażaniem RPOWP 2014-2020, organizację szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych, seminariów, sieci informacyjnych, mobilnych konsultacji, spotkań mających na celu wymianę dobrych praktyk oraz konferencji z udziałem potencjalnych beneficjentów lub beneficjentów, udział beneficjentów w krajowych i zagranicznych imprezach popularyzujących RPOWP 2014-2020, tworzenie i utrzymanie sieci współpracy w celu wymiany dobrych praktyk;

II. Upowszechnienie wiedzy na temat RPOWP 2014-2020 i korzyści dla mieszkańców województwa podlaskiego wynikających z realizacji programu

Do realizacji celu przyczynią się następujące działania:

Współpraca z mediami oraz partnerami społeczno-gospodarczymi na rzecz realizacji działań z zakresu informacji i promocji, prowadzenie kampanii informacyjnych i promocyjnych w mediach, organizacja imprez i działań promujących RPOWP 2014-2020 (w tym wykorzystanie narzędzi komunikacji elektronicznej), przygotowanie, produkcja i dystrybucja

materiałów informacyjnych i promocyjnych, organizacja konferencji, warsztatów, wykładów, seminariów, szkoleń i innych działań edukacyjnych mających na celu zainteresowanie i zachęcenie do aplikowania w ramach programu, utworzenie, administrowanie oraz rozwój stron internetowych poświęconych RPOWP 2014-2020, utworzenie punktu informacyjnego (punktów informacyjnych) działającego (działających) na rzecz RPOWP 2014-2020, udział w krajowych i zagranicznych imprezach popularyzujących program oraz nowoczesne techniki informacji i promocji, utworzenie i utrzymanie sieci współpracy w celu wymiany dobrych praktyk;

Osiągnięcie powyższych celów możliwe będzie dzięki zapewnieniu odpowiednich środków finansowych oraz sprawnej realizacji przewidzianych działań.

Wskaźniki produktu oraz ich powiązanie z rezultatami²³

Tabela nr 13. Wskaźniki produktu dla EFRR, EFS i FS

Lp.	Wskaźnik*	Jednostka pomiaru	Wartość docelowa (2023) opcjonalnie	Źródło danych
1.	Liczba etatomiesięcy finansowanych ze środków pomocy technicznej	Sztuka		System monitorowania
2.	Liczba uczestników form szkoleniowych dla instytucji	Osoba		System monitorowania
3.	Liczba przeprowadzonych ewaluacji	Sztuka		System monitorowania
4.	Liczba projektów strategicznych objętych wsparciem	Sztuka		System monitorowania
5.	Liczba uczestników form szkoleniowych dla beneficjentów/ potencjalnych beneficjentów	Osoba		System monitorowania
6.	Liczba działań informacyjno-promocyjnych o szerokim zasięgu	Sztuka		System monitorowania
7.	Liczba materiałów informacyjnych lub promocyjnych wydanych w formie elektronicznej	Sztuka		System monitorowania

*Monitorowane dodatkowo będą wskaźniki EFS

Kategorie interwencji osi priorytetowej²⁴

Tabele nr 14-16. Kategorie interwencji

Tabela nr 14. Kategoria interwencji		Tabela nr 15. Forma finansowania		Tabela nr 16. Terytorium	
Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro	Kod	Kwota w euro
XVII (pomoc techniczna)		01 (pomoc bezzwrotna)		01 (obszar miejski)	

²³ Art. 87.2.c.iv CPR

²⁴ Art. 87(2)(c)(v)

SEKCJA 3. PLAN FINANSOWY PROGRAMU OPERACYJNEGO

3.1 Tabela przedstawiająca - zgodnie z przepisami dot. wyznaczania i modulowania stopy współfinansowania²⁵ - całkowitą kwotę środków finansowych przewidzianych jako wkład każdego z funduszy do programu, w podziale na lata i kategorie regionów²⁶

Tabela nr 17. Tabela przedstawiająca całkowitą kwotę środków finansowych przewidzianych jako wkład każdego z funduszy do programu, w podziale na lata i kategorie regionów (EUR)

Kategoria regionu	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Razem (mln euro)
EFRR w regionach mniej rozwiniętych	b.d. ²⁷	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	(1) 772,40
EFRR w regionach lepiej rozwiniętych	nd ²⁸	nd	nd	nd	nd	nd	nd	(2) nd
EFRR w regionach przejściowych	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	(3) nd
EFRR suma	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	(4) 772,40
EFS w regionach mniej rozwiniętych	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	(5) 315,60
EFS w regionach przejściowych	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	(6) nd
EFS w regionach lepiej rozwiniętych	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	(7) nd
EFS suma	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	(8) 315,60
Inicjatywa na rzecz zatrudnienia ludzi młodych (YEI)	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	(8 ii) nd
Fundusz Spójności	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	(9) nd
Razem	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	(10) 1088

²⁵ Art. 53, 110, 111 CPR

²⁶ Art. 87.d.i CPR

²⁷ b.d.- brak danych, wymaga uzupełnienia na dalszym etapie prac nad Programem

²⁸ nd – nie dotyczy RPOWP

3.2 Plan finansowy określający całkowitą kwotę środków finansowych przewidzianych jako wkład każdego z funduszy do programu oraz współfinansowanie krajowe, dla całego okresu programowania i każdej osi priorytetowej²⁹

Tabela nr 18 a. Plan finansowy programu operacyjnego

	Fundusz	Kategoria regionu	Podstawa kalkulacji i wsparcia UE	Wkład UE (a) mln euro	Wkład krajowy (b) = (c) + (d)	Szacunkowy podział wkładu krajowego		Finansowa nie ogółem (e) = (a)+(b)	Stopa współfinansowania (f) = (a) / (e)	Dla celów informacyjnych
						Krajowe środki publiczne (c)	Krajowe środki prywatne* (d)			Wkład Europejskiego Banku Inwestycyjnego
Oś I Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu	EFRR	Mniej rozwinięty	b.d.	242,37	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Oś II Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa	EFS	Mniej rozwinięty	b.d.	122,52	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Oś III Kompetencje i kwalifikacje	EFS	Mniej rozwinięty	b.d.	80,00	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Oś IV Poprawa dostępności transportowej	EFRR	Mniej rozwinięty	b.d.	194,00	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Oś V Gospodarka niskoemisyjna	EFRR	Mniej rozwinięty	b.d.	158,53	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Oś VI Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami	EFRR	Mniej rozwinięty	b.d.	70,00	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Oś VII Poprawa spójności społecznej	EFS	Mniej rozwinięty	b.d.	75,00	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Oś VIII Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej	EFRR	Mniej rozwinięty	b.d.	107,50	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Oś IX Pomoc techniczna	EFS	Mniej rozwinięty	b.d.	38,08	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

²⁹ Art. 87.d.ii CPR

Wartość całkowita	EFRR	Mniej rozwinięty	b.d.	772,40	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Wartość całkowita	EFRR	Przejściowy	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
Wartość całkowita	EFRR	Lepiej rozwinięty	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
Wartość całkowita	EFS	Mniej rozwinięty	b.d.	315,60	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Wartość całkowita	EFS	Przejściowy	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
Wartość całkowita	EFS	Lepiej rozwinięty	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
Wartość całkowita	YEI		nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
Wartość całkowita	FS		b.d.	1088,00	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
RAZEM			b.d.	1088,00	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

* należy wypełnić jeżeli wartość osi priorytetowych wyrażono według kosztów całkowitych

** niniejszy procent można zaokrąglić według sposobu prezentacji liczb w tabeli; precyzyjny wskaźnik jest stosowany na potrzeby dokonania płatności

Tabela nr 18 c. Podział alokacji programu między osie priorytetowe, fundusze, kategorie regionów oraz cele tematyczne dla EFRR, EFS i FS (EUR)

Oś priorytetowa	Fundusz*	Kategoria regionu	Cel tematyczny	Wsparcie unijne (mln EUR)	Wkład krajowy	Finansowanie ogółem
Oś I Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu, w tym:	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 1, 2, 3, 8	242,37		
CT 1	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 1	58,87		
CT 2	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 2	12,00		
CT 3	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 3	162,50		
CT 8	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 8	9,00		
Oś II Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa	EFS	Region słabiej rozwinięty	CT 8	122,52		
Oś III Kompetencje i kwalifikacje	EFS	Region słabiej rozwinięty	CT 10	80,00		
Oś IV Poprawa dostępności transportowej	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 7	194,00		
Oś V Gospodarka niskoemisyjna	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 4	158,53		
Oś VI Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 6	70,00		

jego zasobami						
Oś VII Poprawa spójności społecznej	EFS	Region słabiej rozwinięty	CT 9	75,00		
Oś VIII Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej, w tym:	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 2, 6, 9, 10	107,50		
CT 2	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 2	35,00		
CT 6	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 6	10,00		
CT 9	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 9	40,00		
CT 10	EFRR	Region słabiej rozwinięty	CT 10	22,50		
Oś IX Pomoc techniczna	EFS	Region słabiej rozwinięty		38,08		
RAZEM				1088,00		

* na potrzeby niniejszej tabeli YEI jest traktowane jako odrębny Fundusz

Tabela nr 19: Szacunkowa kwota wsparcia celów związanych ze zmianami klimatu (EUR) 30

Oś priorytetowa	Indykatywna alokacja, która być wykorzystywana do realizacji celów dotyczących zmian klimatu (mln EUR)	Udział w całkowitej alokacji programu operacyjnego (%)
Oś I Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu	17,89	1,64%
Oś II Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa	5,00	0,46%
Oś III Kompetencje i kwalifikacje	6,00	0,55%
Oś IV Poprawa dostępności transportowej	47,60	4,38%
Oś V Gospodarka niskoemisyjna	147,33	13,54%
Oś VI Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami	40,00	3,68%
Oś VII Poprawa spójności społecznej	0,00	0,00%
Oś VIII Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej	0,00	0,00%
Oś IX Pomoc techniczna	0,00	0,00%
RAZEM	263,82	24,25%

SEKCJA 4. ZINTEGROWANE PODEJŚCIE DO ROZWOJU TERYTORIALNEGO³¹

Efektywność programowania i realizacji społeczno-gospodarczych działań rozwojowych jest uwarunkowana analizą barier i potencjałów oraz właściwego dostosowania interwencji do specyfiki poszczególnych obszarów. Wymiar terytorialny jest więc traktowany jako jedna z głównych zasad programowania na lata 2014-2020 ponieważ może zapewnić zwiększenie efektywności wykorzystania środków EFSI. Podejście terytorialne zakłada odejście od postrzegania obszarów przez pryzmat granic administracyjnych na rzecz ich indywidualnych potencjałów, barier i wzajemnych zależności. Relacje te mogą zachodzić zarówno na płaszczyźnie instytucjonalnej, programowej, jak i na poziomie konkretnych interwencji, infrastrukturalnych, społecznych, edukacyjnych zwiększających wzajemne pozytywne oddziaływanie pomiędzy obszarami. W programie większy nacisk położony zostanie na wykorzystanie potencjałów terytorialnych poprzez zintegrowane interwencje ukierunkowane na poszczególne obszary. Chodzi tu o jak najlepsze wykorzystanie zasobów (w tym także zasobów ludzkich) oraz specjalizacji terytoriów o różnym poziomie rozwoju. W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 wskazane zostały tzw. obszary strategicznej interwencji jako miejsca, w których w największym stopniu będą realizowane poszczególne cele polityki rozwojowej tj.:

1. **Białystok i jego obszar funkcjonalny** – SRWP wskazuje na dalszy rozwój funkcji metropolitalnych stolicy województwa, w tym w szczególności funkcji o charakterze gospodarczym, naukowym, społecznym oraz tych dotyczących dostępu do usług publicznych wyższego rzędu, w tym kulturalnych, a także turystycznych i symbolicznych. Białystok jako znaczący ośrodek akademicki ma też naturalny potencjał w tworzeniu innowacyjnych firm technologicznych, które mogą z powodzeniem konkurować na globalnych rynkach. Stolica województwa stanowi dobrą przestrzeń do rozwoju przemysłów kultury i przemysłów kreatywnych. Bazując na potencjale naukowym koncentrującym się w stolicy regionu przy jednoczesnych walorach bezpośredniego otoczenia ośrodka miejskiego aglomeracja jest naturalnym miejscem do rozwoju usług zorientowanych na naszych wschodnich sąsiadów oraz srebrnej gospodarki.

³⁰ Art. 24.5 CPR

³¹ Art. 87.3 CPR

2. **Subregionalne ośrodki wzrostu** (Łomża, Suwałki i Bielsk Podlaski) – zgodnie z celami określonymi w SRWP interwencja w ramach Programu pobudzi przedsiębiorczość i wzmocni atrakcyjność inwestycyjną. Z uwagi na pełnione funkcje ponadlokalne miasta te powinny być wspierane w rozwoju usług publicznych, które w sytuacji ograniczonej dostępności wewnętrznej w regionie mają szansę poprawić standard życia mieszkańców nie tylko w ramach ośrodków subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych, ale także dalszego otoczenia.
3. **Miasta powiatowe** - do niniejszego obszaru skierowane zostaną m.in. instrumenty hamujące problem wyludnienia, wysokiego poziomu ubóstwa, wysokiej zachorowalności, niskiego poziomu edukacji oraz silnej konkurencji zewnętrznej. Miasta powiatowe stanowią swoistego rodzaju ośrodki wzrostu w stosunku do gmin sąsiednich. Wyzwaniem dla tych obszarów jest włączenie cyfrowe i rozwój przedsiębiorczości.
4. **Obszary wiejskie** – do tych obszarów adresowane będą instrumenty podnoszące jakość kapitału ludzkiego, od początkowego okresu przedszkolnego, po działania z zakresu kształcenia ustawicznego. Ważne jest pobudzanie wzrostu przedsiębiorczości i umiejętności konkurowania na rynkach pracy. Z uwagi na przyjęty w regionie model energetyki rozproszonej, obszary wiejskie to główne miejsce lokalizacji inwestycji dotyczących produkcji energii opartej na odnawialnych źródłach energii. Wspierane będą inicjatywy lokalne, których celem będzie rozwój kapitału społecznego oraz kształtowanie więzi lokalnych. Obszary wiejskie to także miejsce realizacji planowanych inwestycji z zakresu ochrony środowiska.
5. **Obszar przygraniczny** – w tym obszarze uwidacznia się wsparcie na rzecz specjalizacji regionu, poprzez budowanie relacji z sąsiadami w obszarze przede wszystkim biznesu ale także nauki, edukacji i kultury.
6. **Gminy, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000** – kluczowe jest wsparcie inwestycji mających na celu zapewnienie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności, przy jednoczesnym poszanowaniu wymogów ochrony środowiska oraz utrzymaniu jego dobrego stanu. Podejmowane będą też działania dotyczące poprawy jakości środowiska i trwałą ochronę zasobów przyrodniczych.

Oprócz mechanizmów takich jak Zintegrowane Inwestycje Terytorialne oraz Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczności zastosowane zostaną także instrumenty kierunkujących wsparciem na ww. obszary jak projekty zintegrowane czy wybór operacji stanowiących wiązki projektów komplementarnych wzmacniających realizację celów, a jednocześnie przynoszących efekt synergii. Zastosowane zostaną dodatkowo odpowiednie kryteria wyboru projektu oraz ukierunkowana dokumentacja konkursowa i mechanizm komplementarności w zakresie sprzężenia harmonogramów naborów projektów w ramach różnych instrumentów wsparcia tak, aby interwencja w zakresie obszarów strategicznych była jak najbardziej skoordynowana i tworzyła spójne, zintegrowane podejście terytorialne.

4.1 Ramy realizacji RLKS³²

RPOWP 2014-2020 zakłada stosowanie instrumentu RLKS proponowanego przez Komisję Europejską jako dobrowolny dla polityki spójności i polityki rybackiej, a obligatoryjny dla wspólnej polityki rolnej. Wykorzystane zostaną doświadczenia inicjatywy LEADER, realizowanej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013. Mechanizmem RLKS będzie objęty fragment działań na obszarach wiejskich, miejsko-wiejskich, miejskich oraz zależnych od rybactwa ściśle związany z realizacją inicjatyw na poziomie lokalnym, aktywizujących lokalne społeczności na podstawie strategii rozwoju lokalnego. Obszary, które będą mogły ubiegać się o wsparcie w ramach RLKS powinny liczyć między 30 a 150 tys. mieszkańców. W ramach tworzonych partnerstw będą musiały uczestniczyć zarówno instytucje publiczne, prywatne, jak i społeczne. Decyzja dotycząca wyboru określonych działań będzie dopracowywana w ramach dalszych prac nad RPOWP. W chwili obecnej w poszczególnych osiach zasygnalizowano

³² Art. 87.3.a CPR

wstępnie identyfikowane obszary interwencji, która mogła by być realizowana poprzez podejście RLKS. Interwencja z zastosowaniem podejścia RLKS będzie miała miejsce w zakresie PI 9.4, 9.8, 9.9 (EFS), 6.2, 6.3 oraz 9.2 (EFRR).

4.2 Ramy realizacji przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich (w tym ZIT), szacunkowa kwota wsparcia z EFRR oraz szacunkowa alokacja EFS³³

Jednym z założeń polityki spójności na lata 2014-2020 jest szerokie uwzględnienie w jej ramach wymiaru terytorialnego. Elementem zwiększającym efektywność polityk o wymiarze terytorialnym, w tym polityki miejskiej jest zintegrowane podejście terytorialne, które polega na integracji działań publicznych tak, aby służyły osiągnięciu celów określonych dla wybranych obszarów. Zintegrowane podejście terytorialne stanowi również jedną z podstawowych zasad strategicznych dokumentów krajowych: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 (KSRR). Zgodnie z propozycją Komisji Europejskiej Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) są instrumentem przyczyniającym się do realizacji zintegrowanej strategii rozwoju miejskiego lub też innych strategii terytorialnych.

Zgodnie z CPR Zintegrowane Inwestycje Terytorialne należy wykorzystywać tam, gdzie realizacja strategii rozwoju wymaga zintegrowanego podejścia, obejmującego inwestycje łączące wsparcie z różnych priorytetów jednego lub kilku programów operacyjnych.

W województwie podlaskim w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020 ZIT będą realizowane na obszarze funkcjonalnym Miasta Białostok, stanowiącym jednocześnie obszar strategicznej interwencji zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020. Białostok jako stolica województwa podlaskiego stanowi najsilniejszy biegun wzrostu w województwie. Jednocześnie tutaj występują najsilniej procesy suburbanizacyjne, które wymagają współdziałania władz sąsiadujących gmin. Zgodnie z rekomendacjami Podlaskiego Biura Planowania Przestrzennego do obszaru funkcjonalnego Białegostoku należy 9 gmin, w których mieszka ponad 412 tys. mieszkańców, co stanowi 1/3 ludności województwa. Dodatkowo prognozy demograficzne wskazują jednoznacznie, iż w najbliższych latach będzie następował wzrost liczby mieszkańców tej aglomeracji.

Należy jednak podkreślić, iż wymiar terytorialny, w tym zintegrowane inwestycje terytorialne nie zastępują podejścia horyzontalnego/tematycznego, w ramach którego będą realizowane interwencje w ramach RPOWP 2014-2020. Zatem na obszarze innych miast lub/i ich obszarów funkcjonalnych/obszarów wiejskich będą mogły być wdrażane projekty w ramach RPOWP 2014-2020 biorąc pod uwagę ich aspekty horyzontalne/tematyczne.

Celem realizacji ZIT w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020 jest uwzględnienie wielkowymiarowości procesów rozwojowych, umożliwiając uwzględnienie ich uwarunkowań społecznych, gospodarczych i środowiskowych oraz różnorodności obszaru funkcjonalnego miasta Białostok, na których procesy te się odbywają. Ponadto realizacja ZIT ma na celu zwiększenie zaangażowania jednostek samorządu terytorialnego z obszaru funkcjonalnego miasta Białostok w zarządzanie środkami strukturalnymi UE na rzecz wdrażania przedsięwzięć realizujących wspólną wizję rozwojową. ZIT wspierając rozwój terytorialny ma przyczynić się do zwiększenia efektywności realizacji RPOWP 2014-2020 poprzez:

1. sprzyjanie integracji i współpracy na rzecz wspólnego rozwoju potencjałów i rozwiązywania problemów,
2. realizację zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy miasta Białostok i jego obszaru funkcjonalnego

³³ Art. 87.3.b CPR oraz art. 7.2 i 7.3 rozporządzenia EFRR

3. zwiększanie udziału jednostek samorządu terytorialnego w zarządzaniu RPOWP 2014-2020.

Warunkami obligatoryjnymi realizacji ZIT w ramach RPOWP 2014-2020 będzie zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa w postaci Związku ZIT, zapewnienie zdolności instytucjonalnej do udziału w zarządzaniu częścią programu operacyjnego poświęconej ZIT oraz zapewnienie współfinansowania realizowanych projektów. Podmiot zarządzający i administrujący realizacją ZIT będzie musiał spełnić warunki związane z systemem realizacji RPOWP 2014-2020. Zakres i sposób realizacji tych warunków zostanie określony w Porozumieniu zawartym między podmiotem reprezentującym partnerów uczestniczących w realizacji ZIT, a Instytucją Zarządzającą RPOWP 2014-2020, które również stanowi warunek obligatoryjny umożliwiający realizację ZIT.

Podstawą udzielenia wsparcia działań realizowanych w formule ZIT w ramach RPOWP 2014-2020 będzie opracowanie Strategii ZIT wraz z listą projektów (podstawową i rezerwową). Tworzenie i realizacja Strategii ZIT powinny być oparte o zasadę partnerstwa i angażować w te procesy partnerów społeczno-gospodarczych. Projekty kwalifikowane do realizacji poprzez ZIT powinny mieć zintegrowany charakter.

ZIT na obszarze funkcjonalnym miasta Białystok będą mogły być realizowane w postaci z jednej strony wiązki małych projektów, gdzie zadania będą wykonywane w oparciu o szereg niewielkich przedsięwzięć, z drugiej strony dopuszcza się zastosowanie podejścia zintegrowanego, jako kompleksowego projektu realizowanego na obszarze całego ZIT polegającym na wspólnym oferowaniu usług przez jednostki samorządu terytorialnego.

Zakres i sposób realizacji projektów zostanie określony szczegółowo w Porozumieniu zawartym między podmiotem reprezentującym partnerów uczestniczących w realizacji ZIT a Instytucją Zarządzającą RPOWP 2014-2020.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne będzie realizowane w ramach Osi I: Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu (PI 3.1), Osi III: kompetencje i kwalifikacje (PI 10.1 i 10.3), Osi V: Gospodarka niskoemisyjna (PI 4.5 i 4.3), Osi VII: Poprawa spójności społecznej (PI 9.4), Osi VIII: Usługi użyteczności publicznej (PI 2.3, 6.3, 9.2).

Zakłada się, iż realizacja ZIT w ramach RPOWP 2014-2020 będzie finansowana z EFRR oraz EFS. Koszty operacyjne funkcjonowania ZIT, włączając poniesione koszty instytucji zarządzających i administrujących ZIT, będą finansowane w ramach krajowego Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

Tabela nr 20. Szacunkowa kwota wsparcia z EFRR dla zintegrowanych przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich (art. 7.2 rozporządzenia EFRR) oraz szacunkowa alokacja EFS

Fundusz	Indykatoryna alokacja EFRR na rzecz zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich realizująca zapisy artykułu 7.2 Rozporządzenia (UE) ws. EFRR, a także indykatoryna alokacja EFS na zintegrowane przedsięwzięcia (mln EUR)	Udział alokacji z kolumny 2 w całości alokacji Funduszu na PO
RAZEM EFRR	59,4	7,7%
RAZEM EFS	8,6	2,7%
RAZEM EFRR+EFS	68,0	6,3%

Tabela 20a: Tabelaiczny opis realizacji poszczególnego ZIT w programie

Fundusz	Oś priorytetowa	Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Szacunkowa alokacja (EUR)
Razem EFRR + EFS				

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

4.3 Ramy realizacji ZIT poza zintegrowanymi przedsięwzięciami z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich oraz szacunkowa alokacja z poszczególnych osi priorytetowych³⁴

Tabela nr 21. Szacunkowa alokacja dla ZIT, realizowanych poza zintegrowanymi przedsięwzięciami z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich wskazanymi w sekcji 4.2 (wielkość zagregowana)

Oś priorytetowa	Fundusz	Indykatoryna alokacja finansowa (wparcie unijne) - EUR
Oś priorytetowa I	EFRR	
Oś priorytetowa II	EFS	
RAZEM		

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

4.4 Mechanizmy zapewniające koordynację przedsięwzięć opartych na współpracy, strategii makroregionalnych i strategii dla basenów morskich

Ramy realizacji przedsięwzięć międzyregionalnych i transnarodowych, w ramach programu, którego co najmniej jeden beneficjent jest zlokalizowany w innym państwie członkowskim³⁵

nie dotyczy

Ramy realizacji przedsięwzięć powiązanych ze strategiami makroregionalnymi i strategiami dla basenów morskich³⁶

Województwa Polski Wschodniej (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie) stanowią regiony o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce i jedne z najsłabszych w Unii Europejskiej. W związku z tym wymagają one podejmowania działań, umożliwiających nadrobienie zapóźnień i zdyktalizowanie rozwoju, które przyczynią się do zwiększenia spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej całego kraju. Dodatkowo, makroregionalny poziom potrzeb i celów rozwojowych tego obszaru został zidentyfikowany w **Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020**. Głównym celem Strategii jest wzrost wydajności pracy we wszystkich sektorach gospodarki Polski Wschodniej. Jego realizacji ma służyć podjęcie interwencji w ramach trzech obszarów strategicznych: **INNOWACYJNOŚĆ, ZASOBY PRACY i INFRASTRUKTURA**, których celem jest:

- podniesienie poziomu innowacyjności makroregionu poprzez budowę i wzmacnianie przewag konkurencyjnych w oparciu o endogeniczne specjalizacje gospodarcze i wzmacnianie potencjału sektora nauki i badań;
- aktywizacja zasobów pracy i podniesienie jakości kapitału ludzkiego poprzez wzmacnianie potencjału nowoczesnych kadr oraz skuteczne przeciwdziałanie wykluczeniu na makroregionalnym rynku pracy;
- zwiększenie zewnętrznej dostępności i wewnętrznej spójności makroregionu, w tym głównych funkcjonalnych rynków pracy.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego 2014-2020 będzie przyczyniać się do realizacji w/w celów.

Działania na rzecz wzmocnienia potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu (CT 1 i 3), takie jak wsparcie na rzecz gospodarki opartej na wiedzy, wspieranie transferu wiedzy, innowacji, technologii i komercjalizacji wyników B+R, rozwój działalności B+R w przedsiębiorstwach, wspieranie inwestycji w przedsiębiorstwach są zgodne z celami

³⁴ Art. 87.3.c CPR

³⁵ Art. 87.3.d CPR

³⁶ Art. 87.3.e CPR

pierwszego obszaru strategii makroregionalnej dotyczącej Polski Wschodniej, jakim jest **INNOWACYJNOŚĆ**.

Interwencja RPOWP 2014-2020 jest ukierunkowana także na podniesienie poziomu aktywności zawodowej, mobilności zasobów pracy, tworzenie nowych miejsc pracy, podnoszenie kompetencji i kwalifikacji czy przedłużanie okresu aktywności zawodowej, co jest spójne z celami Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 w obszarze **ZASOBY PRACY**. Także działania na rzecz włączania społecznego i poprawy spójności społecznej będą służyły realizacji tych celów.

Z uwagi na peryferyjne położenie, jedną z barier w rozwoju Polski Wschodniej, w tym również województwa podlaskiego, jest nadal słaba dostępność. Do poprawy sytuacji w tym zakresie mają przyczynić się uzupełniające interwencję krajową inwestycje RPOWP 2014-2020 dotyczące infrastruktury transportowej (lotniczej, kolejowej i drogowej oraz transportu publicznego), zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych (w tym rozwój e-biznesu oraz usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną) oraz energetyki (poprzez m.in. promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii oraz wspieranie efektywności energetycznej). Cele Podlaskiego są w tym zakresie w pełni zbieżne z trzecim obszarem strategii dla Polski Wschodniej – **INFRASTRUKTURA**. Zwiększenie dostępności transportowej i teleinformatycznej zapewni mniejszym ośrodkom miejskim i wiejskim lepszy dostęp do rynków pracy czy też usług publicznych, np. edukacji, opieki medycznej, co będzie miało przełożenie na wzmocnienie procesów rozwojowych. Poprawa dostępności w wymiarze zewnętrznym przyczyni się m.in. do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej regionu.

Województwo podlaskie nie jest regionem leżącym bezpośrednio nad Morzem Bałtyckim, jednak w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 podkreślono, że jest elementem przestrzeni bałtyckiej, co może stanowić istotny impuls rozwojowy. Dlatego przy formułowaniu celów strategii regionalnej, a następnie regionalnego programu operacyjnego na lata 2014-2020 zostały uwzględnione cele ogólne i obszary priorytetowe Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego, które w dużej mierze odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby województwa. Z drugiej strony, analiza SUE RMB wskazuje, że wiele kierunków interwencji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020 może przyczyniać się pośrednio do realizacji celów i wskaźników SUE RMB.

W szczególności dotyczy to celu ogólnego SUE RMB, jakim jest **zwiększenie dobrobytu**. Z uwagi na niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, o którym świadczy m.in. niski poziom PKB na 1 mieszkańca w regionie w stosunku do średniej UE, niezbędna jest bowiem interwencja na rzecz wzmocnienia potencjału i konkurencyjności gospodarki, w tym wzrostu przedsiębiorczości, rozwoju działalności badawczo-rozwojowej w przedsiębiorstwach, poprawy atrakcyjności inwestycyjnej regionu i wzrostu zatrudnienia (CT 1, 3 i 8). Istotne jest także budowanie kapitału ludzkiego i społecznego oraz działania na rzecz poprawy dostępu do wysokiej jakości edukacji i kształcenia ustawicznego, skutecznego i sprzyjającego włączeniu systemu opiekuńczego i dobrze funkcjonującego rynku pracy, w tym sprostanie wyzwaniom demograficznym i bezrobociu wśród młodzieży (CT 8, 9 i 10).

Ze względu na peryferyjne położenie Podlaskiego, które leży na wschodniej granicy UE, niezwykle ważna jest interwencja na rzecz: poprawy dostępności komunikacyjnej, w tym transportowej, poprawy bezpieczeństwa energetycznego, w tym zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, rozwoju i modernizacji infrastruktury transgranicznej, tworzenia sieci powiązań z partnerami z sąsiednich regionów oraz rozwoju współpracy ze Wschodem (CT 2, 7, 4 i 3). Działania te wpisują się w cel ogólny Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego, jakim jest **rozwój połączeń w regionie**.

Celem działań podejmowanych w ramach RPOWP 2014-2020 jest również ochrona potencjału endogenicznego regionu, jakim jest duża różnorodność biologiczna i dobry stan środowiska przyrodniczego. W tym kontekście istotne jest racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska oraz upowszechnianie gospodarki niskoemisyjnej we wszystkich sektorach na rzecz poprawy bilansu energetycznego czy inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej i też gospodarki

odpadami (CT 6, 4, 7 i 3), co w sposób pośredni będzie przyczyniać się do realizacji celu SUE RMB, jakim jest **ocalenie morza**.

Tym samym działania planowane w ramach regionalnego programu operacyjnego będą przyczyniały się do wsparcia w szczególności takich obszarów priorytetowych i działań horyzontalnych SUE RMB i jej Planu Działania, jak: PA Bio, PA Energy, PA Transport, PA Education, PA Internal Market, PA Innovation i PA Health oraz HA Sustainable development and bio-economy, HA Neighbours i HA Involve.

Sekcja 5. Ukierunkowanie wsparcia na zjawiska ubóstwa, dyskryminacji oraz wykluczenia społecznego³⁷

Istotną przyczyną wykluczenia społecznego jest ubóstwo, które staje się udziałem coraz większej liczby Polaków. Ubóstwo ma wiele znaczeń, jest pojęciem ekonomicznym, jak również socjologicznym. Określając w sposób najprostszy - dotyczy sytuacji, w której brakuje środków materialnych na zaspokojenie podstawowych potrzeb jednostki (żywności, mieszkania, odzieży).

Województwo podlaskie według kryterium wartości PKB na 1 mieszkańca należy do najstabiliej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej (255 miejsce na 271 regionów UE, 14 miejsce na 16 województw Polski). W roku 2012 według badań GUS (Ubóstwo w Polsce w 2012 r. na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych) w woj. podlaskim odsetek osób zagrożonych ubóstwem relatywnym wyniósł 22,7% i był znacznie wyższy niż w kraju (16%). Poniżej tzw. ustawowej granicy ubóstwa żyło 10,6% mieszkańców województwa, a więc znacznie więcej niż średnio w kraju (7,0%). Również procent osób w gospodarstwach domowych, które przekroczyły granicę ubóstwa skrajnego (tzw. minimum egzystencji wyznaczające poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka) w woj. podlaskim jest wyższy niż w kraju (odpowiednio: 10,8% i 6,7%). Również z badań prowadzonych m.in. przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku wynika, że sytuacja materialna i życiowa mieszkańców naszego województwa jest trudna. W ramach ww. badania wykorzystano syntetyczny miernik stopnia zagrożenia ubóstwem i wartość tego wskaźnika dla naszego województwa zarówno w 2010 r. jak i w 2011 r. wskazuje na wysoki stopień zagrożenia ubóstwem (w skali 5-stopniowej: od bardzo niski do bardzo wysoki). Województwo podlaskie odznacza się przy tym wysokim wskaźnikiem ubóstwa dochodowego - dochody budżetów województw na 1 mieszkańca (w 2011 r. na siódmym miejscu w Polsce pod względem analizowanej zmiennej).

Z Europejskiego badania dochodów i warunków życia (EU-SILC) wynika, że w 2011 r. w ujęciu makoregionalnym (NTS1) widoczne są wyraźne różnice wartości średniego rocznego ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji pomiędzy regionami. Najwyższy przeciętny roczny ekwiwalentny dochód do dyspozycji został odnotowany w regionie centralnym 109,5% wartości średniej dla Polski, natomiast najniższy w regionie wschodnim (woj. lubelskie, woj. świętokrzyskie, woj. podkarpackie i woj. podlaskie) - 87,5%. Badanie EU-SILC jest również ważnym źródłem danych do monitorowania realizacji celów europejskiej Strategii Europa 2020. Jednym z tych celów jest zmniejszenie w UE liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym o minimum 20 mln osób do roku 2020. Na potrzeby monitorowania osiągnięcia celu zdefiniowany został tzw. wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, który jest wypadkową:

- wskaźnika zagrożenia ubóstwem (po uwzględnieniu transferów społecznych),
- wskaźnika osób zagrożonych pogłębioną deprivacją materialną,
- wskaźnika osób żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy.

Wskaźniki i dane opracowywane są według metodologii przyjętej dla potrzeb Strategii Europa 2020, na podstawie danych pochodzących z Europejskiego Badania Dochodów i Warunków

³⁷ Art. 87.4.a CPR

Życia EU SILC. Polska wśród krajów UE27 należy do państw o wysokiej wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wynoszącego 27,2% w porównaniu ze średnią dla UE (24,1%). W ujęciu regionalnym w 2011 r. najniższe zagrożenie ubóstwem (po uwzględnieniu transferów społecznych) wystąpiło w regionie południowo-zachodnim, natomiast najwyższe w regionie wschodnim (w tym w woj. podlaskim), przy czym średnia UE27 wynosiła 16,9%, w Polsce – 17,7%. Drugim z elementów ubóstwa wielowymiarowego jest wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej. Jako granicę deprivacji materialnej przyjmuje się brak możliwości zaspokojenia z powodów finansowych co najmniej 4 z 9 wytypowanych potrzeb, uznanych w warunkach europejskich za podstawowe. Wartość wskaźnika deprivacji materialnej w regionie wschodnim (13,2%) jest wyższa od średniej dla Polski (13%) i znacznie wyższa od średniej wartości tego wskaźnika dla państw Unii Europejskiej (8,8%). Wartość wskaźnika niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych dla Polski wyniosła 6,9% i od paru lat utrzymuje się poniżej średniej unijnej, która w roku 2011 wyniosła 10%. W regionie wschodnim – wartość wskaźnika wynosiła 7,1 %.

Z uwagi na przygraniczne położenie na wschodniej granicy UE w regionie występują pewne zjawiska charakterystyczne dla obszarów styku różnych narodowości, kultur. W regionie występują relatywnie liczne mniejszości narodowe (białoruska, litewska, ukraińska, rosyjska, niemiecka i żydowska), etniczne (Tatarzy i Romowie), religijno-wyznaniowe (prawosławnych, muzułmanów, protestantów, staroobrzędowców). Niestety wielokulturowości i różnorodności towarzyszy zagrożenie występowania negatywnych zjawisk jak dyskryminacja, ksenofobia, nietolerancja.

W ramach RPOWP wskazano różne typy grup docelowych, w których widoczne są zjawiska ubóstwa, wykluczenia społecznego i dyskryminacji. Do grup zagrożonych zmarginalizowaniem ukierunkowana zostanie kompleksowa interwencja, zarówno w ramach EFS jak i EFRR.

5.1 Wykaz obszarów najbardziej dotkniętych ubóstwem lub grup docelowych zagrożonych dyskryminacją

Problem ubóstwa w Polsce ma w większym stopniu wymiar społeczny niż terytorialny. Dotyka ono przede wszystkim rodzin wielodzietnych, dzieci i młodzieży, osób w wieku produkcyjnym (bezrobotnych i pracujących z niskimi dochodami), osób starszych. W wymiarze terytorialnym działania w sferze ubóstwa dotyczą głównie obszarów wiejskich, gdzie istnieje największe zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Z Europejskiego Badania Dochodów i Warunków Życia EU SILC również wynika, że w ujęciu przekrojowym grupami najbardziej zagrożonymi ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce są gospodarstwa rencistów (64,0%) oraz rodziny wielodzietne (64,7%) i samotni rodzice z dziećmi na utrzymaniu (45,9%). W ujęciu terytorialnym najgorszą sytuację pod tym względem zanotowano na wsi (33,7% zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem) oraz w województwach wschodniej Polski (32,7%). Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce są bardzo ściśle związane z pozostawaniem bez pracy i niskim poziomem aktywności zawodowej, zaś bezrobocie jest jednym z głównych powodów korzystania z pomocy społecznej. Według danych statystycznych z końca 2012 roku stopa bezrobocia w województwie podlaskim wynosiła 14,6% i miała tendencję wzrostową, przewyższała uśrednioną stopę bezrobocia w Polsce (13,4%) oraz w UE (10,7%). Dlatego też kluczowym zadaniem w długim horyzoncie czasu jest podnoszenie konkurencyjności gospodarki regionu, co w konsekwencji doprowadzi do powstania większej liczby miejsc pracy. Zdecydowanie najbardziej zagrożone ubóstwem są gospodarstwa domowe osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. W tego typu gospodarstwach relatywnie częściej niż w pozostałych występuje problem bezrobocia, który w sytuacji długotrwałego braku możliwości zapewnienia własną pracą utrzymania może prowadzić do powstania innych problemów w takich rodzinach, a w konsekwencji do wykluczenia z życia społecznego. Dlatego tak ważne jest zapewnienie komplementarnego wsparcia w obu obszarach oraz tworzenie warunków do szerszego dostępu do zatrudnienia i uzyskiwania dochodu przez osoby funkcjonujące w środowiskach zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Grupą szczególnie zagrożoną wykluczeniem społecznym są więc osoby bezrobotne, w szczególności długotrwale bezrobotne, które posiadają jednocześnie niskie wykształcenie i kwalifikacje zawodowe. Charakterystycznym elementem podlaskiego rynku pracy jest utrzymywanie się wysokiego odsetka osób długotrwale bezrobotnych na poziomie przekraczającym 50% ogółu bezrobotnych (a w 2011 r. nawet 55%) – grupy ewidentnie zagrożonej wykluczeniem społecznym, która bez wsparcia publicznego nie jest w stanie samodzielnie poprawić swojej sytuacji zawodowej. Długotrwałe pozostawanie bez pracy zmniejsza szanse na zatrudnienie i przyczynia się do postępującego procesu ubożenia ludności, patologii a nawet może prowadzić do wykluczenia społecznego dużych grup społeczeństwa. Biorąc pod uwagę fakt, iż zdecydowana większość z tych osób nie jest uprawniona do pobierania zasiłku dla bezrobotnych, a liczba świadczeń możliwych do otrzymania z pomocy społecznej jest ograniczona, jednostki te skazane są często na skrajne ubóstwo i trwałe wykluczenie.

W grupach szczególnego ryzyka jest również bezrobotna młodzież do 25 lat, stanowiąca ponad 22% ogółu bezrobotnych (2011), grupa, która w obliczu zmniejszającej się na podlaskim rynku pracy liczby miejsc pracy, ma problemy z podjęciem pierwszej pracy i nierzadko decyduje się na wyjazd poza granice województwa. W podobnej sytuacji są także osoby starsze, wyodrębniona ustawowo grupa powyżej 50 roku życia, stanowiące 23% zarejestrowanych bezrobotnych. Dlatego tak ważne jest zapewnienie komplementarnego wsparcia oraz tworzenie warunków do szerszego dostępu do zatrudnienia i uzyskiwania dochodu przez osoby funkcjonujące w środowiskach zagrożonych wykluczeniem społecznym. Szczególnie trudna sytuacja dotyczy rodzin czy gospodarstw domowych, w których występuje kumulacja bezrobocia, oznaczająca, iż więcej niż jedna osoba mogąca podjąć zatrudnienie, pozostaje poza rynkiem pracy.

Specyficzną sytuacją odróżniającą nasz kraj od większości państw członkowskich Unii Europejskiej jest to, że skrajnym ubóstwem, a co za tym idzie, społecznym wykluczeniem zagrożone są także osoby zatrudnione, ale wykonujące niskopłatną pracę, osoby w wieku emerytalnym i niepełnosprawni. Wysokość wynagrodzeń dla robotników i pracowników najemnych, w niektórych przedsiębiorstwach, a także niskie świadczenia emerytalno-rentowe powodują, iż zjawisko wykluczenia dotyczy znacznej liczby ludzi i ich rodzin. Zagrożone wykluczeniem są również osoby młode – dzieci i młodzież – głównie z rodzin wielodzietnych i niepełnych, w tym także wiejskich, które z braku możliwości finansowych i innych barier o charakterze strukturalnym nie mają równego dostępu do wykształcenia, a co za tym idzie do zajmowania wyższych pozycji społeczno-zawodowych, czy często jakiegokolwiek zatrudnienia. Badania nad ruchliwością społeczną pokazują, iż dziedziczenie statusu społecznego w ramach relacji międzypokoleniowych w dużym stopniu skorelowane jest z poziomem wykształcenia.

W województwie podlaskim według stanu na 31.12.2011 r. zamieszkiwały ogółem 1 200 982 osoby (tj. 3,1% ogółu ludności Polski), co plasowało województwo na 13 miejscu w kraju. Słabo zaludniona i rozproszona sieć osadnicza województwa skutkuje nasileniem wykluczenia społecznego, na co wpływa także ograniczona dostępność mieszkańców do wielu usług publicznych. Dochodzi do tego jeszcze postępujące w województwie podlaskim zjawisko starzenia się społeczeństwa (obserwowane w całej Polsce).

Jedną z przyczyn wykluczenia społecznego jest niepełnosprawność. Integracja społeczna i zawodowa osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem, którego źródłem jest niepełnosprawność, jest podstawowym sposobem na poprawę ich sytuacji. Spójność społeczna powinna wspierać zatrudnienie tych osób oraz stworzyć system zapewniający każdemu obywatelowi dostęp do usług, które pozwolą zmniejszyć deficyty uniemożliwiające życie w społeczeństwie i podjęcie pracy.

Kolejną istotną przyczyną wykluczenia społecznego w województwie podlaskim są uzależnienia. Jednym z najczęściej występujących uzależnień jest uzależnienie od alkoholu. W stosunku do osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem spowodowanym uzależnieniem niezbędne są działania zapewniające integrację ze społeczeństwem, profilaktykę skierowaną do rodzin, ale też udostępnienie wysokiej jakości usług publicznych.

Osoby zaliczone do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym wymagają kompleksowego wsparcia i stworzenia niezbędnych warunków do integracji ze społeczeństwem. Możliwe jest to m.in. poprzez działania zmierzające do kształcenia umiejętności w zakresie pełnienia ról

społecznych, wspierania samodzielności oraz zdobywania i aktualizacji kwalifikacji zawodowych. Wsparciem dla przemian na rynku pracy powinny być skuteczne i nowoczesne usługi, świadczone przez instytucje pomocy i integracji społecznej. Niezbędny w tym celu jest rozwój form i narzędzi aktywnej integracji zarówno w jej wymiarze zawodowym, społecznym jak i edukacyjnym czy zdrowotnym.

Dla poprawy spójności społecznej i terytorialnej tworzyć należy warunki do rozprzestrzeniania procesów rozwojowych oraz włączania w procesy rozwojowe tych, którzy pozostawali dotychczas tylko biernymi odbiorcami zachodzących zmian. I tak np. na obszarach wiejskich o najgorszych wskaźnikach rozwojowych istotnym elementem interwencji wyrównawczej w zakresie jakości życia oraz szans rozwojowych będzie poprawa dostępności i jakości podstawowych usług publicznych. Kreowaniu rozwoju opartego na włączaniu społecznym i przeciwdziałaniu ubóstwu służy szeroki wachlarz działań. Integracja społeczna, zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych oraz wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracji przestrzennej dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, wpisuje się w Europejski Program walki z ubóstwem oraz Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia. Ograniczeniu zjawiska wykluczenia społecznego sprzyja podjęcie działań z zakresu aktywizacji społecznej osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem oraz koncentracja na działaniach aktywizujących zawodowo. Istotne będą tutaj przede wszystkim programy integracji społecznej oraz rozwój inicjatyw ekonomii społecznej poprzez wsparcie tworzenia i funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej. Kluczowym elementem będzie zwiększenie dostępu do różnego rodzaju usług społecznych, w tym związanych z opieką zdrowotną, co sprzyjać będzie ograniczaniu pogłębiania się sfery ubóstwa. Nowym rodzajem wsparcia będzie profilaktyka skierowana do dzieci i rodzin zagrożonych dysfunkcją lub przeżywających trudności. Podejmowane działania umożliwią obniżenie wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Działania na rzecz ograniczania wykluczenia społecznego mają bardzo wyraźny wymiar przestrzenny – następować będzie koncentracja przestrzenna działań na terenie (konkretne gminy czy powiaty) zdegradowanych fizycznie, społecznie i gospodarczo obszarach miast oraz obszarach wiejskich zagrożonych marginalizacją. Ww. zjawiska występują z różnym nasileniem we wszystkich powiatach i gminach województwa, dlatego niezbędne jest umożliwienie realizowania działań w zakresie inicjatyw oddolnych.

Ważnym wyzwaniem jest doprowadzenie do większego uczestnictwa społeczności mniejszości narodowych w życiu społecznym i zniwelowanie różnic dzielących te grupy od reszty społeczeństwa. Pokonywanie barier i uprzedzeń, obaw i zagrożeń musi być szczególnie istotnym działaniem na rzecz zapobiegania zjawiskom dyskryminacji. W ramach działań w zakresie interwencji EFS podejmowane będą działania na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji na tle rasowym, etnicznym, narodowościowym, religijnym. Szczególnie w zakresie działań związanych z włączeniem społecznym oraz edukacją, gdzie nacisk położony zostanie na kształtowania otwartości mieszkańców na mniejszości.

Sposób ukierunkowania na wsparcie powyższych grup docelowych wynikać będzie z głównych zasad dotyczących wyboru projektów/operacji.

5.2 Wkład strategii określonej w programie na rzecz obszarów najbardziej dotkniętych ubóstwem lub grup docelowych zagrożonych dyskryminacją przyczyni się do rozwiązania ich szczególnych problemów

Tabela 22: Zarys wkładu programu w rozwiązanie konkretnych potrzeb obszarów geograficznych / grup docelowych najbardziej dotkniętych ubóstwem³⁸

Grupa docelowa/ obszar	Główne typy planowanych przedsięwzięć stanowiących część zintegrowanego podejścia	Oś priorytetowa	Priorytet inwestycyjny	Fundusz
Osoby zamieszkujące	• wsparcie inwestycji	Oś I Wzmocnienie	8.2 - wspieranie rozwoju	EFRR

³⁸ Jeżeli PO obejmuje kilka kategorii regionów, informacje w tabeli należy przedstawić w podziale na kategorie regionów.

obszary o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego	mających na celu zapewnienie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności, przy jednoczesnym poszanowaniu wymogów ochrony środowiska oraz utrzymaniu jego dobrego stanu	potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu	przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształcaniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz zwiększenia dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych	
Osoby znajdujące się w szczególnej sytuacji na rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> • aktywizacja zawodowa z uwzględnieniem indywidualizacji wsparcia dla osób pozostających bez zatrudnienia, w tym w szczególności działania skierowane do osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, tj. osoby młode 30-, osoby 50+, osoby (K/M) powracające na rynek pracy po przerwie związanej z wychowaniem dziecka (oraz z opieką nad osobą zależną), osoby niepełnosprawne, osoby długotrwale bezrobotne, osoby zamieszkałe na terenach wiejskich oraz osoby odchodzące z rolnictwa, migranci powrotni i imigranci • wspieranie zatrudnienia i mobilności zasobów pracy, w szczególności podnoszenie świadomości na temat form mobilności zawodowej • poszukiwanie i wdrażanie metod kompleksowego wsparcia i oddziaływania aktywizującego, w szczególności osób biernych zawodowo 	Oś II Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa	8.5. zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	EFS
Osoby znajdujące się w szczególnej sytuacji na rynku pracy	• kompleksowe wsparcie dla osób chcących podjąć działalność gospodarczą	Oś II Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa	8.7 -samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	EFS
Osoby opiekujące się osobą zależną, wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym, doświadczające trudności związanych z wejściem/powrotem i utrzymaniem się na rynku pracy	• tworzenia warunków do godzenia ról rodzinnych i zawodowych przez wspieranie usług opieki nad osobą zależną, oraz wspieranie elastycznych form zatrudnienia	Oś II Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa	8.8 - równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	EFS
Osoby wykluczone lub zagrożone	• działania z zakresu aktywizacji społecznej	Oś VII Poprawa spójności społecznej	9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu	EFS

wykluczeniem społecznym w wieku aktywności zawodowej Otoczenie osób wykluczonych społecznie	i zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym wykorzystujące instrumenty: - aktywizacji edukacyjnej, - aktywizacji zdrowotnej, - aktywizacji zawodowej, - aktywizacji społecznej		poprawy zatrudnialności	
Osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym: - rodziny z dziećmi zagrożone wykluczeniem społecznym - osoby starsze - osoby niepełnosprawne Otoczenie osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym	<ul style="list-style-type: none"> • działania zmierzające do zwiększenia dostępności spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych kierowanych do rodzin z dziećmi w tym rozbudowa systemu wsparcia dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi • działania profilaktyczne adresowane do rodzin zagrożonych dysfunkcją, przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji funkcji społecznych rodzin zwłaszcza wielodzietnych oraz wzmacnianie i doskonalenie współpracy środowiska społecznego z rodziną • działania zmierzające do zwiększenia dostępności usług publicznych dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, w szczególności osób niepełnosprawnych • wsparcie rozwoju usług stanowiących odpowiedź na wyzwania demograficzne tzw. srebrna gospodarka • wspieranie osób opuszczających pieczę zastępczą instytucjonalną i rodzinną 	Oś VII Poprawa spójności społecznej	9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	EFS
Osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym, doświadczające trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej o charakterze integracyjnych (np. CIS) • rozwój przedsiębiorczości społecznej 	Oś VII Poprawa spójności społecznej	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	EFS
Mieszkańcy obszarów	• działania ukierunkowane	Oś VII Poprawa	9.9. lokalne strategie	EFS

biedy, obszarów rewitalizowanych, obszarów wiejskich Osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym osoby starsze	na rewitalizację społeczną, w tym na zaktywizowanie społeczności lokalnych i rozwój lokalny, ze szczególnym uwzględnieniem społeczności marginalizowanych, w szczególności na obszary biedy, obszary rewitalizowane, obszary wiejskie <ul style="list-style-type: none"> • działania ukierunkowane na wsparcie aktywności zawodowej • działania skierowane do seniorów, wspierające dialog międzypokoleniowy 	spójności społecznej	rozwoju realizowane przez społeczność	
Osoby zagrożone marginalizacją, zamieszkujące obszary o specyficznych zdiagnozowanych potrzebach regionalnych	<ul style="list-style-type: none"> • inwestycje w infrastrukturę społeczną i ochrony zdrowia 	Oś VIII Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej	9.1. inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	EFRR
Osoby zagrożone marginalizacją, zamieszkujące zdegradowane obszary miejskie i wiejskie	<ul style="list-style-type: none"> • rewitalizacja fizyczna i gospodarcza zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich 	Oś VIII Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej	9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	EFRR
Dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem Osoby opiekujące się dziećmi, wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym, doświadczające trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> • poprawa dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej • zwiększenie dostępności stabilnej i wysokiej jakości edukacji przedszkolnej zwłaszcza na obszarach, w których liczba miejsc/ placówek edukacji przedszkolnej jest niewystarczająca • poprawa dostępu do wysokiej jakości edukacji ogólnej • programy poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego oraz doradztwo edukacyjno-zawodowe, w szczególności skierowane do osób, które przedwcześnie opuściły system oświaty 	Oś III Kompetencje i kwalifikacje	10.1. ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	EFS
Dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem Osoby opiekujące się dziećmi, wykluczone i zagrożone wykluczeniem	<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie nowych i wsparcie istniejących miejsc wychowania przedszkolnego w województwie podlaskim 	Oś VIII Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej	10.4. inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	EFRR

społecznym, doświadczające trudności związanych z wejściem/powrotem i utrzymaniem się na rynku pracy				
Mniejszości narodowe etniczne, religijno-wyznaniowe	<ul style="list-style-type: none"> kształtowania otwartości współpracy, 	Oś III Kompetencje i kwalifikacje	10.1. ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	EFS
Mniejszości narodowe etniczne, religijno-wyznaniowe	<ul style="list-style-type: none"> działania ukierunkowane na rewitalizację społeczną, w tym na zaktywizowanie społeczności lokalnych i rozwój lokalny, ze szczególnym uwzględnieniem społeczności marginalizowanych, w szczególności na obszary biedy, obszary rewitalizowane, obszary wiejskie działania wspierające dialog międzypokoleniowy i międzykulturowy 	Oś VII Poprawa spójności społecznej	9.9. lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność	EFS

SEKCJA 6. SZCZEGÓLNE POTRZEBY OBSZARÓW DOTKNIĘTYCH POWAŻNYMI I TRWAŁE NIEKORZYSTNYMI WARUNKAMI NATURALNYMI LUB DEMOGRAFICZNYMI³⁹

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności(DSRK), wskazuje że w perspektywie 2030 roku Polskę czekają dwa istotne zjawiska: proces depopulacji oraz wyraźne zmiany w sferze struktury ludności – starzenie się populacji oraz zmniejszanie zasobów pracy. Problemy te podnosi także Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju (SRK) oraz strategie zintegrowane, w szczególności Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego (SRKL).

Problemy demograficzne, takie jak spadek liczby ludności, starzenie się społeczeństwa, presja migracyjna, dysproporcje w rozmieszczeniu siły roboczej, wskazywane są jako kluczowe wyzwania polityki społeczno-gospodarczej nie tylko na poziomie europejskim, krajowym, ale także regionalnym. W odniesieniu do województwa podlaskiego niewątpliwie jednym z głównych problemów jest ujemne saldo migracji oraz prognozowany dalszy spadek liczby ludności. W świetle powyższych zagrożeń nieuniknione jest podjęcie działań mających na celu neutralizowanie efektów zmian demograficznych, w tym podtrzymanie aktywności zawodowej i społecznej, w szczególności osób starszych, rozwój usług opiekuńczych i opieki długookresowej nad osobami zależnymi, rozwój infrastruktury związanej z czasem wolnym z uwzględnieniem potrzeb osób starszych. Istotnym obszarem działania będzie tworzenie warunków sprzyjających godzeniu ról rodzinnych i zawodowych, w tym poprzez rozwój systemu opieki nad dziećmi. Należy poprawić dostępność oraz jakość edukacji przedszkolnej. Przy stale zmniejszającej się liczbie osób w wieku edukacji szkolnej sektor edukacji formalnej będzie musiał się dostosować do zapewnienia usług i poprawy jakości kształcenia ustawicznego.

³⁹ Art. 87.4.b CPR

Metodą łagodzenia skutków niżu demograficznego jest także zwiększanie uczestnictwa w rynku pracy, tworzenie elastycznych warunków pracy, w tym zatrudnienia w niepełnym wymiarze godzin bądź telepracy oraz pomoc pracownikom, zwłaszcza starszym, w nabyciu i podtrzymaniu umiejętności i kwalifikacji niezbędnych do pracy. *Zmniejszenie negatywnych skutków problemów demograficznych* jest jednym z 15 celów operacyjnych Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020.

Szczególny wkład w przezwyciężanie problemów demograficznych wniosą następujące osie priorytetowe RPOWP:

- Oś priorytetowa II: *Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa* koncentrująca się wokół wsparcia przedsiębiorczości, w tym samozatrudnienia oraz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych, nieaktywnych zawodowo i poszukujących pracy. Działania te będą uwzględniać indywidualną charakterystykę społeczno-gospodarczą każdego obszaru obejmowanego wsparciem.
- Oś priorytetowa III: *Kompetencje i kwalifikacje*, której wyzwaniem jest ściślejszym dopasowanie kierunków kształcenia do wymogów lokalnych rynków pracy.
- Oś priorytetowa VII: *Poprawa spójności społecznej*, w której działania dotyczyć będą zwiększania aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, zmniejszeniu ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych, zapewnieniu dostępu do usług publicznych.
- Oś priorytetowa VIII: *Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej*, w której skoncentrują się działania mające na celu na poprawę jakości życia oraz podniesieniu konkurencyjności regionu poprzez inwestycje infrastrukturalne wspomagające w szczególności system edukacji, opieki nad osobami zależnymi oraz przyczyniające się do poprawy ochrony zdrowia mieszkańców województwa. Poprawie jakości życia służyć mają dodatkowo inwestycje w zakresie dziedzictwa kulturowego regionu.

W układzie terytorialnym, szczególne nasilenie problemów demograficznych występuje w obszarach strategicznej interwencji określonych w SRWP takich jak: ośrodki subregionalne, miasta powiatowe oraz obszary wiejskie. Analiza aktualnej sytuacji oraz prognoz demograficznych będą stanowiły ważny element w procesie podejmowania decyzji o lokalizacji i zakresie inwestycji infrastrukturalnych na poszczególnych terytoriach.

Województwo podlaskie jest regionem o najniższej w kraju gęstości zaludnienia, która w 2011 r. wyniosła 60 osób na km², przy średniej w skali kraju wynoszącej 124 os./km². To determinuje relatywnie wysokie koszty liniowych inwestycji infrastrukturalnych takich jak inwestycje w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej, a często wręcz brak ekonomicznego uzasadnienia ich realizacji. Z tego względu w przypadku szczególnie obszarów wiejskich o najniższej gęstości zaludnienia i rozproszonej zabudowie niezbędne jest poszukiwanie alternatywnych rozwiązań w powyższym zakresie, m. in. poprzez wsparcie systemów kanalizacji rozproszonej i indywidualnej.

SEKCJA 7. SYSTEM INSTYTUCJONALNY

7.1 Identyfikacja instytucji zaangażowanych w realizację programu⁴⁰

Tabela nr 23. Dane kontaktowe właściwych organów i jednostek

Instytucja/podmiot	Nazwa instytucji/podmiotu oraz departamentu/wydziału (gdzie jest to stosowne)	Dyrektor instytucji/podmiotu (stanowisko)
Podmiot udzielający desygacji	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego ul. Wspólna 2/4 00-926 Warszawa	Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego
Instytucja Zarządzająca	Zarząd Województwa Podlaskiego	Marszałek Województwa

⁴⁰ Art. 87.5.a-b CPR

	ul. Wyszyńskiego 1 15-888 Białystok	
Instytucja Certyfikująca (jeśli dotyczy)	Zarząd Województwa Podlaskiego ul. Wyszyńskiego 1 15-888 Białystok	Marszałek Województwa
Instytucja Audytowa	Ministerstwo Finansów Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej ul. Świętokrzyska 12 00-916 Warszawa	Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej
Instytucja odpowiedzialna za otrzymanie płatności z KE	Ministerstwo Finansów Departament Instytucji Płatniczej ul. Świętokrzyska 12 00-916 Warszawa	Minister właściwy ds. finansów

Podmiot udzielający desygnacji

Podmiotem udzielającym desygnacji jest minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego, jako koordynator realizacji Umowy Partnerstwa i koordynator Polityki Spójności w Polsce, pełniący jednocześnie funkcję państwa członkowskiego w rozumieniu rozporządzenia ogólnego. Przez desygnację należy rozumieć decyzję ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, potwierdzającą spełnienie przez daną instytucję warunków zapewniających prawidłową realizację programu operacyjnego. Warunkiem uzyskania desygnacji jest spełnienie kryteriów określonych w załączniku XX do rozporządzenia ogólnego, w tym opracowanie i wdrożenie procedur dotyczących systemu zarządzania i kontroli oraz zawarcie właściwych umów albo porozumień międzyinstytucjonalnych.

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego jest wspomagany przez Komitet ds. Desygnacji, w skład którego wchodzi przedstawiciele ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego oraz przedstawiciele ministra właściwego do spraw finansów publicznych.

Desygnacja warunkuje rozpoczęcie procesu certyfikacji w ramach programu operacyjnego rozumianego jako wystąpienie z pierwszym wnioskiem o płatność do Komisji Europejskiej. Desygnacja jest procesem ciągłym, tzn. spełnianie kryteriów desygnacji będzie weryfikowane podczas całego okresu realizacji RPOWP poprzez kontrole systemowe, jak również wyniki prac instytucji audytowej oraz wyniki kontroli przeprowadzone przez inne upoważnione podmioty. Udzielona desygnacja zostanie zawieszona w przypadku zaprzestania spełniania przez instytucję kryteriów desygnacji albo wycofana w przypadku niezrealizowania przez desygnowaną instytucję działań naprawczych, mających na celu ponowne spełnienie kryteriów desygnacji. Zawieszenie lub wycofanie desygnacji skutkuje częściowym lub całkowitym wstrzymaniem certyfikacji wydatków do Komisji Europejskiej. Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego informuje Komisję Europejską o każdym przypadku zawieszenia i wycofania desygnacji.

Instytucja Zarządzająca

Instytucją Zarządzającą Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podlaskiego 2014-2020 (IZRPOWP) zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, jest Zarząd Województwa Podlaskiego. IZ RPOWP, na podstawie przepisów art. 114 rozporządzenia ogólnego odpowiada za zarządzanie programem operacyjnym zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami.

W celu zapewnienia prawidłowej realizacji zadań związanych z wdrażaniem programu IZ RPOWP przygotowuje i wydaje m.in. dokumenty: - Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego 2014-2020 i Opis systemu zarządzania i kontroli Regionalnego Programu Operacyjnego 2014-2020. Regulują one szczegółowo zasady wdrażania programu, a także określają kompetencje instytucji zaangażowanych w realizację programu oraz wzajemne relacje między nimi. IZ RPOWP może też wydawać wytyczne programowe regulujące kwestie szczegółowe dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020 oraz inne dokumenty.

Instytucja Audytowa

Rolę instytucji audytowej dla RPOWP 2014-2020 pełni Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej, który sprawuje swoją funkcję przy pomocy jednej z komórek organizacyjnych (departamentów) w Ministerstwie Finansów oraz 16 urzędów kontroli skarbowej.

Zadania instytucji audytowej są następujące:

- a) zapewnienie prowadzenia audytów systemów zarządzania i kontroli, na podstawie stosownej próby działań oraz rocznego sprawozdania finansowego.
- b) w przypadku audytów przeprowadzanych przez podmiot inny niż instytucja audytowa, zapewnienie takim podmiotom niezbędnej niezależności funkcjonalnej.
- c) dbanie o to, aby czynności audytowe uwzględniały uznane w skali międzynarodowej standardy audytu.

Ponadto, w ciągu sześciu miesięcy od przyjęcia RPOWP 2014-2020 przygotowuje strategię audytu dla przeprowadzania audytów. Strategia audytu określa metodykę kontroli, metodę doboru próby w przypadku audytów operacji oraz plan audytów w odniesieniu do bieżącego roku obrotowego i dwóch następnych lat obrotowych. Strategia audytu jest corocznie uaktualniana począwszy od 2016 r. do 2022 r. włącznie. Instytucja audytowa przedkłada strategię audytu Komisji na jej żądanie.

Instytucja odpowiedzialna za otrzymywanie płatności z KE

Instytucją odpowiedzialną za otrzymywanie płatności z KE jest minister właściwy do spraw finansów publicznych. Środki przekazywane przez Komisję Europejską jako zaliczki oraz płatności okresowe i płatność końcowa zostaną włączone do budżetu państwa jako jego dochody. Z kolei z budżetu państwa będą przekazywane środki na finansowanie projektów.

Instytucje pośredniczące

Podstawowym warunkiem decydującym o przekazaniu zadań w zakresie wdrażania RPOWP 2014-2020 będzie zdolność administracyjna, doświadczenie potencjalnego podmiotu oraz efektywność kosztowa przyjętego rozwiązania. W chwili obecnej identyfikuje się możliwość powierzenia części zadań w zakresie wdrażania EFS Wojewódzkiemu Urzędowi Pracy w Białymstoku.

1. System monitorowania i sprawozdawczości

Monitorowanie to proces systematycznego zbierania, raportowania i interpretowania danych opisujących postęp i efekty programu (wskaźniki).

Monitorowanie postępów realizacji programu, oparte będzie na zasadach określonych w rozporządzeniu ogólnym, rozporządzeniu dotyczącym EFRR oraz rozporządzeniu dotyczącym EFS. Uwzględnione zostaną wytyczne KE, a także wytyczne MRR, które na poziomie krajowym regulują kwestie horyzontalne związane ze sprawozdawczością.

System monitorowania będzie obejmować realizację założonych celów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020, jak również wypełniania warunków koncentracji tematycznej oraz zachowania minimalnego poziomu alokacji na zatrudnienie, wykluczenie społeczne i edukację i kwot alokowanych w zakresie celu dotyczącego zmian klimatu.

System monitorowania i sprawozdawczości będzie realizowany systematycznie na wszystkich poziomach instytucjonalnych wdrażania RPOWP oraz przez wszystkich beneficjentów programu operacyjnego. Niemniej jednak odpowiedzialność za prawidłowy przebieg procesu sprawozdawczości będzie ponosić IZ RPOWP. IZ RPOWP określi także szczegółowe zasady sprawozdawczości w ramach RPOWP 2014-2020.

W celu monitorowania realizacji programu w terminie trzech miesięcy od daty powiadomienia RP o decyzji dotyczącej przyjęcia programu ustanowiony zostanie Komitet Monitorujący

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego 2014-2020. W skład Komitetu wejdą przedstawiciele IZ RPOWP, wszelkich instytucji pośredniczących i przedstawiciele partnerów. Każdy członek komitetu monitorującego ma prawo głosu.

Komitet Monitorujący RPOWP 2014-2020 będzie zbierać się co najmniej raz w roku i dokonywać przeglądu realizacji programu i postępów w osiąganiu jego celów. Będzie przy tym brał pod uwagę dane finansowe, wskaźniki ogólne i specyficzne dla programu, w tym zmiany we wskaźnikach rezultatu i postępy w osiąganiu wartości docelowych ujętych ilościowo oraz celów pośrednich określonych w podstawie oceny wykonania.

Sprawozdawczość w ramach RPOWP 2014-2020 będzie zróżnicowana ze względu na zawartość i częstotliwość przekazywanych danych. Trzy razy do roku: do dnia 31 stycznia, 30 kwietnia, 31 lipca i 31 października elektronicznie będą przekazywane dane dotyczące wydatków kwalifikowalnych w programie:

- a) łączne koszty kwalifikowalne i publiczne koszty kwalifikowalne operacji oraz liczba operacji wybranych do udzielenia wsparcia;
- b) łączne koszty kwalifikowalne i publiczne koszty kwalifikowalne umów lub innych zobowiązań prawnych zaciągniętych przez beneficjentów w ramach realizacji operacji wybranych do udzielenia wsparcia;
- c) łączne wydatki kwalifikowalne zadeklarowane przez beneficjentów instytucji zarządzającej.

Przy czym, dane przekazywane do dnia 31 stycznia będą przekazywane w podziale na kategorie interwencji. Natomiast informacjom przekazywanym do dnia 31 stycznia i 31 lipca będzie towarzyszyć prognoza dotycząca certyfikacji wydatków do KE na bieżący i kolejny rok budżetowy.

Od 2016 r. do 2020 r. IZ RPOWP będzie przedstawiać KE sprawozdania roczne a do 30 września 2023 r. przedstawi końcowe sprawozdanie z realizacji programu.

Roczne sprawozdania będą zawierać informacje na temat realizacji programu i jego priorytetów w odniesieniu do danych finansowych, ogólnych i specyficznych dla programu wskaźników oraz wartości docelowych ujętych ilościowo, w tym zmian we wskaźnikach rezultatu i celach pośrednich określonych na podstawie rezerwy wykonania. Przekazane dane będą odnosić się do wartości wskaźników dla w pełni zrealizowanych operacji, a także dla wybranych operacji. W sprawozdaniach tych przedstawione zostaną działania podejmowane w celu spełnienia warunków ex ante i wszelkie kwestie, które wpływają na wykonanie programu oraz podjęte środki naprawcze.

Od sprawozdania rocznego przedkładanego do KE w 2017 (za rok 2016) monitorowany będzie stopień osiągania wyznaczonych wcześniej kamieni milowych (wartości pośrednich wskaźników) w celu ustalenia i oceny postępów poczynionych na drodze do osiągnięcia celów programu. Sprawozdanie to będzie obejmować również ocenę realizacji działań mających na celu uwzględnienie zasad: przestrzegania prawa unijnego, promowania równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminowania, a także zrównoważonego rozwoju. Ponadto będzie zawierać informacje na temat wsparcia wykorzystanego do realizacji celów dotyczących zmiany klimatu.

W 2019 zakłada się dokonanie oceny wykonania RPOWP, która polegać będzie na sprawdzeniu stopnia osiągnięcia kamieni milowych na poziomie poszczególnych osi priorytetowych. Podstawę dla tego procesu stanowić będą w szczególności wskaźniki produktu i wskaźniki finansowe. Stąd konieczność wyznaczenia wartości pośrednich (dla roku 2018) dla wskaźników, które zostaną włączone w proces przeglądu programu.

2. System ewaluacji

Na poziomie ogólnym obowiązki dla systemu ewaluacji regulują zapisy rozporządzeń oraz wytyczne KE. Z kolei szczegółowe rozstrzygnięcia i zasady ewaluacji w Polsce zostaną zawarte w odpowiednich wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego.

Oceny RPOWP 2014-2020 przeprowadzane będą w celu poprawy jakości projektowania i realizacji programu, jak również w celu analizy jego efektywności, skuteczności oraz wpływu.

Wpływ programu jest oceniany zgodnie z misją funduszy EFRR i EFS w odniesieniu do celów unijnej strategii na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, jak również w odniesieniu do PKB oraz bezrobocia.

Istotną funkcję w realizacji procesu ewaluacji będą pełnił także Komitet Monitorujący (KM). Rolą KM będzie akceptacja planu ewaluacji (oraz ewentualnych zmian), a także analiza postępu jego realizacji. Przedmiotem działania KM będzie także dyskusja dot. wyników ewaluacji i ich wykorzystania oraz monitorowanie realizacji zasady partnerstwa w procesie ewaluacji. Ponadto zgodnie z art. 101 rozporządzenia ogólnego w proces ewaluacji, na różnych jej etapach, włączani będą także partnerzy społeczni działający w ramach KM.

IZ RPOWP wyznaczy jednostkę ewaluacyjną (JE) do przeprowadzenia procesu ewaluacji.

Badania ewaluacyjne przeprowadzane będą przez ekspertów wewnętrznych lub zewnętrznych, którzy są funkcjonalnie niezależni od instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie programów. JE posiadać będzie odpowiednie zasoby, w tym w szczególności odpowiedni potencjał kadrowy dla zapewnienia prawidłowości procesu ewaluacji programu.

Proces ewaluacji RPOWP 2014-2020 realizowany będzie w oparciu o plan ewaluacji sporządzany przez Jednostkę Ewaluacyjną RPOWP. Plan ewaluacji zostanie przedstawiony Komitetowi Monitorującemu RPOWP nie później niż rok od przyjęcia programu (zgodnie z art. 101 rozporządzenia ogólnego).

Realizacja planu ewaluacji, zgodnie z art. 44 rozporządzenia ogólnego podlega monitorowaniu przez KE oraz - dodatkowo - przez KJE. IZ RPOWP będzie przekazywać powyższym podmiotom informacje dotyczące postępów z realizacji planu ewaluacji w tym m.in. stopnia wdrożonych rekomendacji.

W okresie programowania 2014-2020 będą przeprowadzane następujące typy badań ewaluacyjnych: ewaluacja ex ante, ewaluacje bieżące, ewaluacje ex post.

Ewaluacje bieżące oceniające trafność, skuteczność oraz efektywność danej interwencji będą realizowane zgodnie z przyjętymi planami ewaluacji. Co najmniej raz podczas okresu programowania ocena będzie obejmować analizę sposobu, w jaki wsparcie z funduszy przyczyniło się do osiągnięcia celów w odniesieniu do każdej osi priorytetowej. Wszystkie oceny badane przez Komitet Monitorujący RPOWP i przesłane do Komisji.

Ewaluacja ex post zostanie przeprowadzona nie później niż trzy lata po zakończeniu okresu programowania (zgodnie z art. 50 rozporządzenia ogólnego do 31 grudnia 2023). Dokonana będzie przez KE we współpracy z Państwem członkowskim i IZ RPOWP, biorąc pod uwagę ewaluacje przeprowadzone w trakcie okresu programowania. Przeprowadzona będzie przez niezależnych ekspertów, obejmie skuteczność i efektywność interwencji, jak też jej wkład w realizację strategii Europa 2020.

Wszystkie oceny są podawane do wiadomości publicznej w całości.

3. System kontroli – do uzupełnienia

4. System informatyczny

Minister Rozwoju Regionalnego zapewnia budowę i funkcjonowanie centralnego systemu informatycznego SL 2014, który będzie wspierał realizację programów operacyjnych. System ten tworzony jest w celu spełnienia wymogów rozporządzenia ogólnego w zakresie:

- 1) obowiązku rejestrowania i przechowywania danych dotyczących każdego projektu, niezbędnych do monitorowania, oceny, zarządzania finansowego, kontroli i audytu, w tym danych osobowych uczestników projektów na potrzeby monitorowania i ewaluacji projektów współfinansowanych z EFS (art. 114 ust. 2 rozporządzenia ogólnego);
- 2) zapewnienia systemu komputerowego służącego prowadzeniu księgowości, przechowywaniu i przekazywaniu danych finansowych i danych na temat wskaźników, dla celów monitorowania i sprawozdawczości (art. 62 rozporządzenia ogólnego);
- 3) zapewnienia funkcjonowania systemu informatycznego, za pomocą którego pełna komunikacja pomiędzy beneficjentem a właściwymi instytucjami odbywać się będzie wyłącznie drogą elektroniczną (art. 112 ust. 3 rozporządzenia ogólnego).

System informatyczny SL 2014 służy w szczególności do wspierania procesów związanych z:

- 1) obsługą projektu od momentu podpisania umowy o dofinansowanie projektu albo podjęcia decyzji o dofinansowaniu projektu;
- 2) ewidencjonowaniem danych dotyczących programów operacyjnych;
- 3) obsługą procesów związanych z certyfikacją wydatków.

Instytucje oraz beneficjenci korzystają z funkcjonalności udostępnionych za pośrednictwem centralnego systemu informatycznego SL 2014, w zakresie obsługi projektu od momentu podpisania umowy o dofinansowanie projektu albo podjęcia decyzji o dofinansowaniu projektu.

Dostęp do danych gromadzonych w SL 2014 mają:

- wszystkie instytucje uczestniczące w realizacji programów operacyjnych, tj. między innymi instytucja zarządzająca, instytucje pośredniczące, instytucje wdrażające, instytucja audytowa, w zakresie niezbędnym dla prawidłowego realizowania swoich zadań;
- beneficjenci, w zakresie danych dotyczących realizowanych przez nich projektów.

System informatyczny SL 2014 umożliwia tworzenie określonych raportów, między innymi:

- informacji o poziomie wydatkowania środków UE;
- prognoz wydatków;
- informacji o stanie wdrażania funduszy strukturalnych;
- informacji na temat przeprowadzonych kontroli.

Wymiana informacji pomiędzy Komisją Europejską a instytucją zarządzającą odbywać się będzie poprzez system SFC 2014

5. System informacji i promocji

IZ RPOWP jest odpowiedzialna za zapewnienie właściwej informacji i promocji programu operacyjnego. W celu zapewnienia skutecznej koordynacji działań komunikacyjnych prowadzonych przez poszczególne instytucje Polska, zgodnie z art. 106 CPR, opracowuje horyzontalny dokument - wspólną strategię komunikacji polityki spójności. W oparciu o wspólną strategię komunikacji IZ RPOWP, zgodnie z art. 106 CPR, opracowuje dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020 strategię komunikacji, będącą podstawą prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych dla tego programu. IZ RPOWP przygotowuje również roczne plany działań o charakterze wykonawczym. Działania informacyjne i promocyjne wspierają realizację regionalnego programu. Wsparcie to będzie realizowane w szczególności poprzez:

- informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach finansowania w ramach programu oraz sposobach jego pozyskania,
- dostarczanie beneficjentom informacji potrzebnych do realizacji projektów na ich różnych etapach,
- upowszechnianie wśród wybranych segmentów opinii publicznej i grup odbiorców mieszkańców województwa roli oraz osiągnięć polityki spójności i funduszy przez działania informacyjne i promocyjne na temat efektów i wpływu programu oraz poszczególnych projektów, a także w stosownym zakresie UP.

Kluczowe jest, aby realizując działania informacyjno-promocyjne w perspektywie programowej 2014-2020 dążyć do wzmocnienia koordynacji działań, celem utrzymania wysokiej spójności przekazu i komplementarności komunikatów oraz narzędzi. Wyzwaniem leżącym u podstaw skutecznej komunikacji, będzie opracowanie dokumentów skierowanych do potencjalnych beneficjentów i beneficjentów, a także materiałów przeznaczonych do komunikacji w mediach, z zastosowaniem czytelnego i zrozumiałego powszechnie języka. W okresie 2014-2020 należy położyć większy nacisk na wykorzystanie potencjału komunikacyjnego samych beneficjentów. Kluczowe jest również wdrażanie polityk horyzontalnych, jak równy dostęp do informacji dla

osób niepełnosprawnych, dbałość o środowisko naturalne oraz współpraca z partnerami społeczno-gospodarczymi.

7.2 Działania angażujące stosownych partnerów⁴¹ w proces przygotowania programu oraz rola partnerów zaangażowanych we wdrażanie, monitorowanie, ewaluację programu⁴²

7.2.1 Rola partnerów zaangażowanych w przygotowanie, wdrażanie, monitorowanie i ewaluację programu operacyjnego

Konstrukcja regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020 przewiduje zaangażowanie różnego rodzaju partnerów w poszczególnych obszarach współpracy na różnych etapach. Realizacja zasady partnerstwa odbywa się z zastosowaniem podejścia opartego na wielopoziomowym sprawowaniu rządów, zgodnie z treścią Rozporządzenia Ogólnego.

Na etapie programowania:

1. Następujące grupy partnerów:

- przedstawiciele administracji rządowej,
- samorządy lokalne,
- partnerzy społeczni i gospodarczy, w tym organizacje pozarządowe, środowiska akademickie, organizacje pracodawców,
- podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji

biorą udział w pracach Grupy roboczej ds. wsparcia przygotowania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020, a także mają zapewniony dostęp do aktualnych informacji, analiz i ekspertyz tematycznych. Głównymi zadaniami grupy są:

- omawianie, analizowanie i konsultowanie projektu regionalnego programu operacyjnego z uwzględnieniem komplementarności i spójności pomiędzy programem regionalnym a programami krajowymi,
- omawianie, analizowanie i rekomendowanie Komitetowi Sterującemu SRWP oraz samorządowi województwa niezbędnych działań do podjęcia dla skutecznej koordynacji i spójności funduszy strukturalnych UE,
- opiniowanie, analizowanie i omawianie wniosków płynących z dokumentów związanych z przeprowadzeniem ewaluacji ex-ante i SOOŚ,
- monitorowanie postępów w wypełnianiu warunkowości ex-ante,
- opiniowanie kierunków prac oraz materiałów i opracowań powstających w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Podlaskiego (UMWP), bądź na jego zlecenie,

Dodatkowym działaniem na rzecz realizacji zasady partnerstwa jest dostęp do aktualnych informacji, analiz i ekspertyz tematycznych.

2. W odniesieniu do interwencji EFS zadaniem:

- przedstawicieli organizacji pracowników i organizacji pracodawców,
- organizacji pozarządowych,
- przedstawiciela środowiska akademicko-naukowego,
- przedstawiciela Regionalnych Ośrodków EFS

jest wypracowanie rekomendacji w zakresie wykorzystania wypracowanych i pozytywnie zwalidowanych produktów finalnych w ramach realizowanych projektów innowacyjnych pod kątem przyszłej perspektywy finansowej w ramach Regionalnej Sieci Tematycznej.

3. Zakłada się udział:

- przedstawicieli administracji rządowej,

⁴¹ Art. 5 CPR

⁴² Art. 87.5.c CPR

- przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego,
  - partnerów społecznych i gospodarczych,
  - przedstawicieli TrójsTronnej Komisji ds. Społeczno-Gospodarczych oraz Rady Działalności Pożytku Publicznego,
  - mieszkańców województwa
  - podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerów działających na rzecz ochrony środowiska, organizacji pozarządowych oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie równości i niedyskryminacji
- w konsultacjach społecznych projektu regionalnego programu operacyjnego oraz regularne oraz uczestniczyć w nieformalnych spotkaniach, debatach poświęconych kształtowi programu regionalnego
4. Przedstawiciele strony rządowej, samorządowej, parterów społeczno – ekonomicznych zostaną zaangażowani w proces ewaluacji ex-ante, np. poprzez udział w Zespole sterującym ds. ewaluacji ex-ante programu operacyjnego.
  5. Jednostki administracyjne wchodzące w skład miejskiego obszaru funkcjonalnego, a także partnerzy społeczno-gospodarczy z obszaru funkcjonalnego biorą udział w kształtowaniu miejskiego obszaru funkcjonalnego oraz określaniu działań na rzecz tego obszaru proponowanych do wsparcia w ramach regionalnego programu operacyjnego (opracowanie programu działań ZIT), a także wyborze formy organizacyjno-prawnej ZIT.
  6. Przewidywane jest zaangażowanie w działania informacyjne i promocyjne przedstawicieli strony rządowej, samorządowej, parterów społeczno – ekonomicznych.

Na etapie wdrażania:

1. Jednostki administracyjne wchodzące w skład miejskiego obszaru funkcjonalnego biorą udział w realizacji działań na rzecz zrównoważonego rozwoju miejskiego.
2. Przedstawiciele strony rządowej, samorządowej, parterów społeczno - ekonomicznych uczestniczą w pracach Komitetu Monitorującego, w tym w analizowaniu i zatwierdzaniu kryteriów wyboru projektów finansowanych w ramach regionalnego programu operacyjnego oraz zatwierdzaniu ewentualnych zmian tych kryteriów.
3. W przypadku zastosowania instrumentu RLKS (CLLD) przedstawiciele społeczności lokalnych - przedstawiciele sektora publicznego, gospodarczego i społecznego zostaną zaangażowani, m.in. w opracowywanie i realizację strategii rozwoju lokalnego.
4. Przedstawiciele strony rządowej, samorządowej, parterów społeczno – ekonomicznych zostaną zaangażowani w działania informacyjne i promocyjne.
5. Przewidywana jest realizacja projektów w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego, jak i publiczno-społecznego
6. Realizacja projektów w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego, jak i publiczno-społecznego będzie odbywać się przy udziale przedstawicieli strony rządowej, samorządowej, parterów społeczno – ekonomicznych.

Na etapie monitorowania:

Przedstawiciele strony rządowej, samorządowej partnerów społecznych i gospodarczych będą brać udział w pracach Komitetu Monitorującego. Za pośrednictwem Komitetu Monitorującego partnerzy zostaną aktywnie włączeni w przygotowanie rocznych sprawozdań z realizacji programów, oraz sprawozdań z postępów w 2017 i 2019 r.

Na etapie ewaluacji:

Zakładany jest udział przedstawicieli strony rządowej, samorządowej, parterów społeczno – ekonomicznych m.in. poprzez zaangażowanie w prace Komitetu Monitorującego.

Działania, które zostaną podjęte na rzecz partnerów lub we współpracy z partnerami w ramach RPO województwa podlaskiego:

- działania informacyjno-promocyjne,

- konferencje, warsztaty, spotkania konsultacyjne, debaty, szkolenia, wizyty studyjne
- działania na rzecz wzmacniania zdolności administracyjnej kluczowych beneficjentów oraz partnerów społeczno-gospodarczych, np. project pipeline
- wsparcie, np. szkoleniowe i doradcze dla partnerów
- przygotowanie ekspertyz
- strona internetowa, mapa projektów, newsletter.

7.2.2 Granty globalne EFS dla partnerów społecznych i interesariuszy wdrażania programu⁴³

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

7.2.3 Earmarking środków EFS na wzmacnianie zdolności instytucjonalnych partnerów społecznych oraz na budowanie potencjału organizacji pozarządowych⁴⁴

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

SEKCJA 8. SYSTEM KOORDYNACJI⁴⁵

Planując konkretny zestaw mechanizmów koordynacji w ramach PO należy w pierwszej kolejności ustalić zakres komplementarności:

- między celami szczegółowymi oraz wskaźnikami produktu/ rezultatu każdej osi priorytetowej PO oraz z celami szczegółowymi innych PO;
- osi priorytetowych/działań dedykowanych OSI, ZIT oraz RLKS.
- identyfikacja wspólnych/pokrewnych obszarów interwencji, kategorii beneficjentów,
- instrumenty komplementarności geograficznej;
- zastosowanie mechanizmu cross-financingu dla projektów EFS i EFRR

Identyfikacja komplementarności wskaże zakres oraz postać (formę) niezbędnych środków koordynacyjnych do ustanowienia już na etapie programowania PO oraz do wykorzystania podczas jego wdrażania. Wachlarz możliwości w tym zakresie jest szeroki oraz dotyczy wszystkich etapów oraz podmiotów realizacji PO. Oprócz rozwiązań wskazanych w rozdziale 'System koordynacji' zalecane są następujące rozwiązania:

- wspólne grupy robocze na etapie programowania i wdrażania uszczegóławiające m.in. zakres interwencji w poszczególnych komplementarnych osiach priorytetowych (uwzględniając przy tym konieczność komplementarności i nie-duplikowania interwencji);
- wspólne kampanie informacyjno-promocyjne (zwłaszcza w kontekście ZIT oraz RLKS);
- 'punkty kompleksowej obsługi' przy udzielaniu informacji i porad dotyczących możliwości wsparcia z funduszy UE;
- wspólne rozwiązania informatyczne dla wnioskodawców;
- organizacja zsynchronizowanych konkursów na operacje, rozumiane jako grupa projektów z różnych osi/ funduszy
- 'banki' projektów oraz panele eksperckie identyfikujące punkty stykowe między projektami oraz możliwości ich integracji w szersze wiązki projektów np. w ramach ZIT lub projektów parasolowych;
- zaprogramowanie i określenie komplementarnych działań, dla których prowadzone będą wspólne nabory projektów;
- listy wspólnych kryteriów oceny projektów oraz wspólnych wskaźników;

⁴³ Art. 6.1 rozporządzenia EFS

⁴⁴ Art. 6.2 oraz 6.3 rozporządzenia EFS

⁴⁵ Art. 87.6.a CPR

- procedury równoległego uzgadniania i podpisywania umów o dofinansowanie komplementarnych projektów;
- harmonogramy wspólnych posiedzeń IZ, IW/ IP, KM oraz jednostek ewaluacyjnych (zwłaszcza w odniesieniu do procesów – wyboru projektów, monitorowania, sprawozdawczości i raportowania strategicznego); etc.

W komisyjnym wzorze PO, służącym wprowadzeniu danych do systemu SFC2014 należy zawrzeć:

- identyfikację obszarów, w których wsparcie w ramach PO mogą być wykorzystywane w sposób komplementarny z innymi źródłami finansowania krajowego/ UE;
- wyjaśnienie, w jaki sposób efekty synergii i komplementarność źródeł finansowania zostaną wykorzystane (np. z myślą o wsparciu projektów);
- opis mechanizmów koordynacyjnych dla każdego z właściwych źródeł finansowania, w tym określenie podmiotów odpowiedzialnych za koordynację w tych dziedzinach wraz z opisaniem ich struktury lub innych konkretnych rozwiązań uzgodnienia (np. system komitetów, procedury konsultacji).

<i>Cel tematyczny/ Priorytet inwestycyjny RPO 2014-2020</i>	<i>Komplementarny Program/Inicjatywa/ Polityka/Instrument Krajowy/EBI</i>	<i>Możliwe obszary komplementarności i synergii w komplementarnym programie/ inicjatywie/ polityce/instrumencie krajowym/EBI</i>
Oś priorytetowa 1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI REGIONU		
Priorytet inwestycyjny 1.1	<i>Horyzont 2020</i>	<ul style="list-style-type: none"> • część I Doskonałość bazy naukowej • teaming - budowanie wspólnych zespołów między instytucjami badawczymi o statusie excellence i słabszymi regionami, • twinning – wzmocnienie określonego obszaru badań w instytucji rozwijającej się poprzez związki z co najmniej dwoma zespołami badawczymi wiodącymi w tej dziedzinie
	<i>Program Operacyjny Inteligentny Rozwój</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Oś priorytetowa IV. Zwiększanie potencjału naukowo-badawczego - rozwój nowoczesnej infrastruktury badawczej sektora nauki; finansowanie badań naukowych; rozwój kadr sektora B+R;
	<i>Programy/inicjatywy realizowane przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości</i>	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie badań naukowych i rozwoju nowych technologii
	<i>POWER</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Oś priorytetowa II. Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju (PI 10.2) - Zapewnienie kształcenia na poziomie wyższym odpowiadającego potrzebom gospodarki i rynku pracy
	<i>Program Rozwoju obszarów Wiejskich</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 1.Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich 1A. Zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich
	<i>EFMR</i>	<ul style="list-style-type: none"> • wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji w akwakulturze i rybołówstwie
Priorytet inwestycyjny 1.2	<i>Program Operacyjny Inteligentny Rozwój</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Oś priorytetowa I. Wsparcie prowadzenia prac B+R przez przedsiębiorstwa oraz konsorcja naukowo-przemysłowe(PI 1.2) – Wsparcie przedsiębiorstw rozpoczynających lub rozwijających działalność B+R, które planują realizację projektów badawczo-rozwojowych samodzielnie bądź we współpracy z zewnętrznymi podmiotami, w tym z innymi przedsiębiorstwami oraz jednostkami naukowymi • Oś priorytetowa III. Wsparcie otoczenia i potencjału innowacyjnych przedsiębiorstw - tworzenie warunków infrastrukturalnych dla prowadzenia działalności B+R przez przedsiębiorstwa; wsparcie ochrony własności przemysłowej przedsiębiorstw, bony na innowację; rozwój i profesjonalizacja proinnowacyjnych usług IOB; wsparcie przedsiębiorstw i jednostek naukowych w przygotowaniu do udziału w programach międzynarodowych, takich jak COSME, czy Horyzont • Oś priorytetowa II. Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach (PI 1.2) - rozwój projektów przedsiębiorstw o wysokim potencjale innowacyjnym; kredyt technologiczny na wdrożenia B+R
	<i>Program Operacyjny Polska Wschodnia</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Oś priorytetowa I. Gospodarka oparta na specjalizacjach (PI 1.2) - wsparcie na rzecz przedsiębiorstw w zakresie działalności B+R; dostosowanie usług instytucji otoczenia biznesu do potrzeb rynku w

<i>Cel tematyczny/ Priorytet inwestycyjny RPO 2014-2020</i>	<i>Komplementarny Program/Inicjatywa/ Polityka/Instrument Krajowy/EBI</i>	<i>Możliwe obszary komplementarności i synergii w komplementarnym programie/ inicjatywie/ polityce/instrumencie krajowym/EBI</i>
		zakresie działalności innowacyjnej, B+R i wdrożeniowej przedsiębiorstw.
	<i>Programy/inicjatywy realizowane przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości</i>	<ul style="list-style-type: none"> współpraca MŚP z sektorem nauki (np. bony na innowacje)
	<i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich</i>	<ul style="list-style-type: none"> Priorytet inwestycyjny 1B. Wzmacnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem a badaniami i innowacją
Priorytet inwestycyjny 3.3	<i>Horyzont 2020</i>	<ul style="list-style-type: none"> Część II Wiodąca pozycja w przemyśle
	<i>COSME</i>	<ul style="list-style-type: none"> poprawa dostępu MSP do finansowania, w formie instrumentów kapitałowych i dłużnych
	<i>Program Operacyjny Polska Wschodnia</i>	<ul style="list-style-type: none"> projekty ukierunkowane na wzmocnienie ponadregionalnych powiązań kooperacyjnych przedsiębiorstw (klastrow/inicjatyw klastrowych),
	<i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich</i>	<ul style="list-style-type: none"> 2. Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych
	<i>EFMR</i>	<ul style="list-style-type: none"> podniesienie konkurencyjności sektora rybackiego oraz jego unowocześnienie inwestycje produkcyjne z zastosowaniem nowych technologii, wprowadzenie nowych metod hodowli oraz różnicowanie gatunków hodowlanych w akwakulturze
	<i>Programy/inicjatywy realizowane przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości</i>	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, szczególnie sektora MŚP
Priorytet inwestycyjny 3.1	<i>Horyzont 2020</i>	<ul style="list-style-type: none"> Część II Wiodąca pozycja w przemyśle
	<i>COSME</i>	<ul style="list-style-type: none"> promowanie przedsiębiorczości, zwłaszcza wśród konkretnych grup docelowych poprawa dostępu MSP do finansowania, w formie kapitału lub pożyczek,
	<i>Program Operacyjny Inteligentny Rozwój</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa II. Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach (3PI 3.1) - wsparcie funduszy typu venture capital, sieci aniołów biznesu oraz inkubatorów technologicznych Oś priorytetowa III. Wsparcie otoczenia i potencjału innowacyjnych przedsiębiorstw (PI 3.2)- , wsparcie współpracy nauki i biznesu, kształtowanie i promocja innowacyjności jako źródła konkurencyjności gospodarki
	<i>Program na rzecz przemian i innowacji społecznych 2014-2020</i>	<ul style="list-style-type: none"> oś mikrofinansów i przedsiębiorstw społecznych – ułatwianie dostępu do finansowania przedsiębiorcom, w szczególności tym najbardziej oddalonym od rynku pracy
Priorytet inwestycyjny 2.2	<i>Program Operacyjny Polska Cyfrowa</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. E-integracja grup wykluczonych cyfrowo i upowszechnianie TIK (2.2) - działania informacyjno-promocyjne na rzecz upowszechniania e-umiejętności oraz wykorzystania technologii cyfrowych
Priorytet inwestycyjny 8.2	<i>Erasmus dla wszystkich</i>	<ul style="list-style-type: none"> zwiększanie szans na zatrudnienie, podniesienie kluczowych kompetencji i umiejętności, w szczególności w zakresie przydatności dla rynku pracy i społeczeństwa
	<i>PSCI</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś Progress - wspieranie działań w zakresie opracowywania, wdrażania, monitorowania i oceny unijnej polityki zatrudnienia, unijnych przepisów dotyczących warunków pracy
Oś priorytetowa 2. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA		
Priorytet inwestycyjny 8.5	<i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich</i>	<ul style="list-style-type: none"> Priorytet 6A.Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania nowych, małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy
	<i>Erasmus dla wszystkich</i>	<ul style="list-style-type: none"> Możliwość uczenia się dla osób indywidualnych- mobilność osób w związku z uczeniem się
	<i>POWER</i>	<ul style="list-style-type: none"> (priorytet 8.11) działania dotyczące sieci EURES
	<i>Program na rzecz przemian i innowacji społecznych 2014-2020</i>	<ul style="list-style-type: none"> promowanie mobilności geograficznej pracowników
	<i>Horyzont 2020</i>	<ul style="list-style-type: none"> doskonałość bazy naukowej: wzmacnianie umiejętności, szkoleń i rozwoju kariery w ramach akcji Maria Skłodowska Curie (mobilność)

<i>Cel tematyczny/ Priorytet inwestycyjny RPO 2014-2020</i>	<i>Komplementarny Program/Inicjatywa/ Polityka/Instrument Krajowy/EBI</i>	<i>Możliwe obszary komplementarności i synergii w komplementarnym programie/ inicjatywie/ polityce/instrumencie krajowym/EBI</i>
Priorytety inwestycyjny 8.8	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I: Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji – Priorytet 8.8- projekty z zakresu wsparcia na rzecz łączenia życia zawodowego i rodzinnego
Priorytet inwestycyjny 8.7	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> 6A.Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania nowych, małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy
	EFMR	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie zatrudnienie i mobilność, ułatwianie różnicowania działalności i tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach rybackich oraz wsparcie dla osób odchodzących z rybactwa
	Erasmus dla wszystkich	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie innowacyjności, przedsiębiorczości, zwiększanie szans na zatrudnienie
	Program na rzecz przemian i innowacji społecznych 2014-2020	<ul style="list-style-type: none"> oś mikrofinansów i przedsiębiorczości społecznej - zwiększenie samozatrudnienia i rozwój biznesu
	Horyzont 2020	<ul style="list-style-type: none"> wiodąca pozycja w biznesie- zwiększenie innowacyjności w MŚP
Priorytet inwestycyjny 8.9	COSME	<ul style="list-style-type: none"> wsparcie dla MŚP
	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I: Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji (PI 8.9) - projekty dot. poprawy mechanizmów wczesnego ostrzegania i szybkiego reagowania przedsiębiorstw na zmiany gospodarcze
	HORYZONT	<ul style="list-style-type: none"> wiodąca pozycja w biznesie: wzmocnienie dostępu do ryzykownego kapitału na rzecz inwestycji w badania i innowacje
Priorytet inwestycyjny 8.10	Europejski Fundusz Dostosowań do Globalizacji	<ul style="list-style-type: none"> wsparcie dla pracowników zwalnianych w wyniku poważnych zmian strukturalnych
	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I: Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji (PI 8.10) - projekty w zakresie programów profilaktycznych, programów w zakresie edukacji zdrowotnej i promocji zdrowego stylu życia
Priorytet inwestycyjny 8.10	HORYZONT	<ul style="list-style-type: none"> wyzwania społeczne: poprawa zdrowia i dobrostanu przez całe życie (lifelong health and wellbeing)
Oś priorytetowa 3. KOMPETENCJE I KWALIFIKACJE		
Priorytet inwestycyjny 10.1	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa (PI 10.1) - poprawa jakości pracy szkół i placówek oświatowych; tworzenie warunków dla nowoczesnego nauczania w systemie oświaty
	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> 1.Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich - promowanie szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym
	Erasmus dla wszystkich	<ul style="list-style-type: none"> poprawa jakości w pracy z młodzieżą, wspieranie europejskiej współpracy w dziedzinie młodzieży, poprawa nauczania i uczenia się języków obcych, promowanie różnorodności językowej
Priorytet inwestycyjny 10.3	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa (PI 10.3) - rozwój narzędzi wspierających uczenie się przez całe życie, w tym w szczególności uczenie się w miejscu pracy i mobilność zawodową; poprawa jakości i adekwatności usług edukacyjnych (rozwojowych) świadczonych na rzecz przedsiębiorstw i ich pracowników; stworzenie warunków dla współpracy biznesu z edukacją oraz zwiększenie udziału pracodawców w modernizacji treści i metod kształcenia zawodowego i egzaminowania oraz w procesie kształcenia
	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> 1.Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich - promowanie uczenia się przez całe życie w sektorach rolnym i leśnym
	Erasmus dla wszystkich	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie modernizacji systemów kształcenia i szkolenia, w tym pozaformalnego
	Program na rzecz przemian i innowacji społecznych 2014-2020	<ul style="list-style-type: none"> Oś progres - promowanie procesów kształtowania polityki i innowacji opartych na odpowiednich danych, we współpracy z partnerami społecznymi, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i innymi zainteresowanymi
Oś priorytetowa 4. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI TRANSPORTOWEJ		

<i>Cel tematyczny/ Priorytet inwestycyjny RPO 2014-2020</i>	<i>Komplementarny Program/Inicjatywa/ Polityka/Instrument Krajowy/EBI</i>	<i>Możliwe obszary komplementarności i synergii w komplementarnym programie/ inicjatywie/ polityce/instrumencie krajowym/EBI</i>
Priorytet inwestycyjny 7.2	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa IV. Zwiększenie dostępności do transportowej sieci europejskiej (PI 7.2) - realizacja projektów drogowych związanych z: połączeniem ośrodków miejskich z siecią TEN-T (drogi ekspresowe i drogi krajowe poza TEN-T), odciążeniem miast od nadmiernego ruchu drogowego (obwodnice, drogi wylotowe z miast).
	<i>Program Operacyjny Polska Wschodnia</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Os III Nowoczesna infrastruktura transportowa-(PI 7.2) - wsparcie przeznaczone na poprawę układów transportowych miast wojewódzkich Polski Wschodniej i ich obszarów funkcjonalnych
	<i>Connecting Europe Facility</i>	<ul style="list-style-type: none"> Inwestycje w sieć TENT
	<i>Narodowy program przebudowy dróg lokalnych</i>	<ul style="list-style-type: none"> budowa, przebudowa i remonty dróg lokalnych (powiatowych i gminnych)
Priorytet inwestycyjny 7.3	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Rozwój infrastruktury transportowej przyjaznej dla środowiska i ważnej w skali europejskiej (PI 7.3) - modernizacja kolejowej infrastruktury liniowej i punktowej, wykorzystywanej w systemie tych przewozów; w ramach interwencji skierowanych na rzecz rozwoju transportu intermodalnego realizacja projektów dotyczących modernizacji i rozbudowy istniejących terminali
Priorytet inwestycyjny 7.4	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Rozwój infrastruktury transportowej przyjaznej dla środowiska i ważnej w skali europejskiej (PI 7.4) - operacje dotyczące infrastruktury linii kolejowych zarządzanych przez PKP, służących przewozom pasażerskim i istotnych z punktu widzenia towarowego ruchu kolejowego
	<i>Connecting Europe Facility</i>	<ul style="list-style-type: none"> Projekt RAIL BALTICA
Oś priorytetowa 5. GOSPODARKA NISKOEMISYJNA		
Priorytet inwestycyjny 4.1	<i>LIFE+</i>	<ul style="list-style-type: none"> przejsie w kierunku gospodarki zasobooszczędnej, niskoemisyjnej, odpornej na zmiany klimatu
	<i>Norweski Mechanizm Finansowy/ Mechanizm Finansowy EOG</i>	<ul style="list-style-type: none"> wsparcie w zakresie efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii
	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I: Promocja odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej (PI 4.1)- wsparcie na realizację projektów inwestycyjnych dotyczących wytwarzania energii z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci. Oś priorytetowa V. Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa energetycznego (PI 7.5) - budowa i modernizacja sieci przesyłowych i dystrybucyjnych energii elektrycznej,
		<ul style="list-style-type: none">
Priorytet inwestycyjny 4.2	<i>COSME</i>	<ul style="list-style-type: none"> poprawa warunków dla konkurencyjności i zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw
	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I: Promocja odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej (PI. 4.2) -wsparcie dużych przedsiębiorstw w zakresie efektywności energetycznych i audytów energetycznych, wsparcie doradcze w zakresie efektywności energetycznej i OZE
Priorytet inwestycyjny 4.3	<i>LIFE+</i>	<ul style="list-style-type: none"> przejsie w kierunku gospodarki zasobooszczędnej, niskoemisyjnej, odpornej na zmiany klimatu
	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I: Promocja odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej (PI 4.3) - wsparcie kompleksowej modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej i mieszkaniowych wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne
Priorytet inwestycyjny 4.5	<i>LIFE+</i>	<ul style="list-style-type: none"> przejsie w kierunku gospodarki zasobooszczędnej, niskoemisyjnej, odpornej na zmiany klimatu
	<i>Program Operacyjny URBACT III</i>	<ul style="list-style-type: none"> wymiana doświadczeń dotycząca identyfikacji i rozpowszechniania dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich
	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I: Promocja odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej (PI 4.5) - budowa, rozbudowa lub modernizacja sieci ciepłowniczej i chłodniczej, wdrażanie systemów zarządzania ciepłem i chłodem wraz z infrastrukturą wspomagającą; wymiana źródeł ciepła.

<i>Cel tematyczny/ Priorytet inwestycyjny RPO 2014-2020</i>	<i>Komplementarny Program/Inicjatywa/ Polityka/Instrument Krajowy/EBI</i>	<i>Możliwe obszary komplementarności i synergii w komplementarnym programie/ inicjatywie/ polityce/instrumencie krajowym/EBI</i>
	<i>Program Operacyjny Polska Wschodnia</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Os III Nowoczesna infrastruktura transportowa (PI 4.5) - budowa/przebudowa sieci autobusowych wraz z zakupem niskoemisyjnego taboru, budowa Intermodalnych dworców przesiadkowych, wdrożenie nowych systemów teleinformatycznych na potrzeby komunikacji miejskiej
Oś priorytetowa 6. OCHRONA ŚRODOWISKA I RACJONALNE GOSPODAROWANIE JEGO ZASOBAMI		
Priorytet inwestycyjny 6.2	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa II. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu (PI 6.2) - kompleksowa gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach co najmniej 10 000 RLM, operacje w zakresie racjonalizacji gospodarowania wodą w procesach produkcji oraz poprawa procesu oczyszczania ścieków
	<i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich</i>	<ul style="list-style-type: none"> 4.Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa. 4B. Poprawa gospodarki wodnej 4.Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa 4C. Poprawa gospodarowania glebą
	<i>EFMR</i>	<ul style="list-style-type: none"> ochrona zasobów wód i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów w zakresie rybołówstwa i akwakultury
	<i>LIFE +</i>	<ul style="list-style-type: none"> poprawa rozwoju, realizacji i egzekwowania unijnej polityki i przepisów prawnych dotyczących środowiska i klimatu, a także pełnienie roli katalizatora i promowanie integracji i włączania celów w zakresie środowiska i klimatu do głównego nurtu innych polityk unijnych, jak również praktyki sektorów publicznego i prywatnego, w tym poprzez zwiększanie ich potencjału; wspieranie lepszego zarządzania w zakresie środowiska i klimatu na wszystkich poziomach.
Priorytet inwestycyjny 6.5	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa II. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu (PI 6.5) – operacje dot. ograniczania emisji z zakładów przemysłowych; wsparcia dla zanieczyszczonych/zdegradowanych terenów.
	<i>LIFE+</i>	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie przejścia w kierunku gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów (w tym z rodzimej różnorodności biologicznej), niskoemisyjnej i odpornej na zmiany klimatu, ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego oraz zatrzymywania i odwracania tendencji utraty bioróżnorodności
Priorytet inwestycyjny 6.1	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa II. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu (PI 6.1) - instalacje do termicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz frakcji palnej wydzielonej z odpadów komunalnych z odzyskiem energii wraz z infrastrukturą powiązaną; racjonalizacja gospodarki odpadami, w tym odpadami niebezpiecznymi, przez przedsiębiorców.
	<i>LIFE+</i>	<ul style="list-style-type: none"> poprawa rozwoju, realizacji i egzekwowania unijnej polityki i przepisów prawnych dotyczących środowiska i klimatu, a także pełnienie roli katalizatora i promowanie integracji i włączania celów w zakresie środowiska i klimatu do głównego nurtu innych polityk unijnych, jak również praktyki sektorów publicznego i prywatnego, w tym poprzez zwiększanie ich potencjału; wspieranie lepszego zarządzania w zakresie środowiska i klimatu na wszystkich poziomach.
Priorytet inwestycyjny 6.4	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa II. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu (PI 6.4) - ochroną wybranych gatunków i siedlisk na terenach Parków Narodowych oraz obszarów Natura 2000; rozwój narzędzi zarządzania obszarami cennymi przyrodniczo; działania informacyjno-educacyjne w zakresie ochrony środowiska i efektywnego wykorzystania jego zasobów.
	<i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich</i>	<ul style="list-style-type: none"> 4.Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa 4A. Odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanu europejskich krajobrazów
	<i>LIFE+</i>	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie przejścia w kierunku gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów (w tym z rodzimej różnorodności biologicznej), niskoemisyjnej i odpornej na zmiany klimatu, ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego oraz zatrzymywania i odwracania tendencji utraty

<i>Cel tematyczny/ Priorytet inwestycyjny RPO 2014-2020</i>	<i>Komplementarny Program/Inicjatywa/ Polityka/Instrument Krajowy/EBI</i>	<i>Możliwe obszary komplementarności i synergii w komplementarnym programie/ inicjatywie/ polityce/instrumencie krajowym/EBI</i>
		bioróżnorodności
Oś priorytetowa 7. POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ		
Priorytet inwestycyjny 9.4	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I: Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji (PI 9.4) - projekty dot. poprawy mechanizmów wczesnego ostrzegania i szybkiego reagowania przedsiębiorstw na zmiany gospodarcze
	Erasmus dla wszystkich	<ul style="list-style-type: none"> zwiększenie szans na zatrudnienie
	Program na rzecz przemian i innowacji społecznych 2014-2020	<ul style="list-style-type: none"> Oś Progress - wspieranie działań w zakresie opracowywania, wdrażania, monitorowania i oceny unijnej polityki społecznej, także promowanie procesów kształtowania polityki i innowacji opartych na odpowiednich danych, we współpracy z partnerami społecznymi, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i innymi zainteresowanymi stronami;
	Program Operacyjny Polska Cyfrowa	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. E-integracja grup wykluczonych cyfrowo i upowszechnienie TIK (PI 2.3) - E-integracja grup wykluczonych cyfrowo poprzez budowę i rozwój kompetencji cyfrowych w celu poprawy jakości ich życia.
	Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym	<ul style="list-style-type: none"> środki towarzyszące dot. ponownej integracji społecznej osób najbardziej potrzebujących
	Europejski Fundusz Migracji i Azylu	<ul style="list-style-type: none"> wsparcie integracji oraz aktywizacji państw trzecich
Priorytet inwestycyjny 9.7	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji (PI 9.7) – rozwiązania systemowe w zakresie usług społecznych i zdrowotnych; rozwiązania skierowane na potrzeby osób starszych wdrożenie w systemie ochrony zdrowia i pomocy społecznej; zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności systemu opieki zdrowotnej
	Program na rzecz przemian i innowacji społecznych 2014-2020	<ul style="list-style-type: none"> Oś Progress
Priorytet inwestycyjny 9.8	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa I. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji (PI 9.8) - tworzenie, rozwijanie i wdrażanie mechanizmów na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, w tym w zakresie sektorowych polityk publicznych i polityk regionalnych; tworzenie i rozwijanie rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej
	Program na rzecz przemian i innowacji społecznych 2014-2020	<ul style="list-style-type: none"> Oś mikrofinansów i przedsiębiorczości społecznej
Priorytet inwestycyjny 9.9	Program Rozwój Obszarów Wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> Zwiększenie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich. 6B Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich
	EFMR	<ul style="list-style-type: none"> Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach rybackich
Oś priorytetowa 8. INFRASTRUKTURA DLA USŁUG UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ		
Priorytet 2.3	Program Operacyjny Polska Cyfrowa	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa II. e-Administracja i otwarty rząd (PI 2.3) – podniesienie jakości i dostępności e-usług publicznych; tworzenie usług i aplikacji wykorzystujących otwarte treści i usługi; poprawa dostępności informacji sektora publicznego oraz zasobów kultury i nauki
	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa (PI 10.1) – opracowanie i wdrożenie rozwiązań wspierających wykorzystywanie nowoczesnych technologii w nauczaniu wszystkich przedmiotów; Oś priorytetowa II. Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i regionu (10.2) - wsparcie informatycznych narzędzi zarządzania uczelniami
Priorytet inwestycyjny 10.4	POWER	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa – Priorytet inwestycyjny 10.1 i 10.3.)
Priorytet inwestycyjny 6.3	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa VI. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego (PI 6.3)

<i>Cel tematyczny/ Priorytet inwestycyjny RPO 2014-2020</i>	<i>Komplementarny Program/Inicjatywa/ Polityka/Instrument Krajowy/EBI</i>	<i>Możliwe obszary komplementarności i synergii w komplementarnym programie/ inicjatywie/ polityce/instrumencie krajowym/EBI</i>
	<i>LIFE+</i>	<ul style="list-style-type: none"> Wykorzystanie rodzimych gatunków w infrastrukturze kraju i przestrzeni miejskiej
Priorytet inwestycyjny 9.1	<i>POWER</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa (PI 10.3) - zapewnienie wykwalifikowanych kadr medycznych odpowiadających na potrzeby społeczno-gospodarcze kraju Oś priorytetowa II. Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i regionu (10.2) - zapewnienie kształcenia na poziomie wyższym odpowiadającego potrzebom gospodarki i rynku pracy,
	<i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa VII. Wzmocnienie strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia (PI 9.1) – wsparcie w zakresie infrastruktury ratownictwa medycznego, infrastruktury ponadregionalnych podmiotów leczniczych
	<i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich</i>	<ul style="list-style-type: none"> Zwiększenie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich. (Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich)
Priorytet inwestycyjny 9.2	<i>POWER</i>	<ul style="list-style-type: none"> Oś priorytetowa III. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa (PI 9.4) - zmiany systemowe na rzecz integracji, indywidualizacji i standaryzacji usług na rzecz wykluczonych i zagrożonych wykluceniem społecznym oraz sprzyjających rozwojowi aktywnej integracji

Na potrzeby realizacji programu przyjmuje się, że komplementarność programów, działań, projektów to ich dopełnianie się/dopasowanie prowadzące do realizacji określonego celu oraz generujące wartość dodaną. Pożądanym celem realizacji projektów komplementarnych będą efekty synergiczne. Promowanie zasady komplementarności, zwłaszcza na poziomie wdrażanych projektów będzie służyło racjonalizacji wydatkowania funduszy i większej efektywności prowadzonych działań. Mechanizmy komplementarności będą jednak uwzględniać szczególnie charakter działań w ramach programu realizowanych przez beneficjentów.

Szczególne znaczenie dla zasady komplementarności ma zasada wielofunduszowości, która zgodnie z proponowanymi przez KE założeniami w latach 2014-2020 będzie miała odzwierciedlenie w konstrukcji regionalnego programu operacyjnego łączącego EFRR i EFS, a także zintegrowane inwestycji terytorialne, czy instrument rozwój kierowany przez społeczność lokalną, dzięki czemu dodatkowo wzmocniony zostanie element komplementarności interwencji funduszy.

Ponadto istotnym instrumentem zapewniającym komplementarność działań pomiędzy regionalnym programem operacyjnym, a programami krajowymi będzie kontrakt terytorialny, który stanowi umowę zawartą między rządem a samorządem terytorialnym. W ramach kontraktu terytorialnego zostaną uzgodnione cele rozwoju dotyczące danego terytorium, zasady realizacji interwencji, konkretne przedsięwzięcia priorytetowe, które mają istotne znaczenie dla rozwoju określonego w niej terytorium oraz sposób ich koordynacji. Realizacja w ramach kontraktu terytorialnego kluczowych inwestycji dla rozwoju regionu, których wdrożenie nie jest możliwe w ramach regionalnego programu operacyjnego będzie jednym z mechanizmów zapewniających komplementarność przedsięwzięć. Instrument ten pomoże również zapewnić dostosowanie interwencji sektorowej do potrzeb regionalnych.

SEKCJA 9. WARUNKOWOŚĆ EX-ANTE⁴⁶

Zgodnie z projektem rozporządzenia ogólnego dla funduszy objętych Wspólnymi Ramami Strategicznymi 2014-2020, ich uruchomienie będzie uzależnione od spełnienia wymogów warunkowości ex-ante, czyli zapewnienia określonych warunków wyjściowych umożliwiających efektywną realizację programów współfinansowanych ze środków europejskich. Zgodnie z Załącznikiem IV do projektu rozporządzenia ogólnego, warunki te wiążą się m.in. z koniecznością zapewnienia:

⁴⁶ Art. 87.6.b CPR

- odpowiednich ram strategicznych dla wybranych obszarów tematycznych (np. walka z ubóstwem, uczenie się przez całe życie, adaptacja do zmian klimatu);
- przedstawieniem odpowiednio uzasadnionej, wybranej w oparciu o obiektywne kryteria listy projektów do realizacji wraz z realistycznym harmonogramem ich wdrożenia (transport);
- transpozycją i wdrożeniem określonych wymogów prawa UE (np. w sektorze energetyki, budownictwa czy gospodarki odpadami, jak również w odniesieniu do zagadnień horyzontalnych takich jak zamówienia publiczne, pomoc publiczna, oceny środowiskowe).

W odniesieniu do warunków ex-ante, które nie zostaną spełnione przed przekazaniem do Komisji Europejskiej projektu Umowy Partnerstwa, konieczne jest przedstawienie w Umowie harmonogramu działań na rzecz ich spełnienia. Brak ostatecznego wypełnienia warunków do 2016 roku wiązał się będzie z ryzykiem zawieszenia płatności przez Komisję Europejską dla tych priorytetów, których dotyczą niespełnione warunki, a co za tym idzie, z ryzykiem utraty tych środków przez Polskę. Co więcej, Komisja Europejska może zawiesić płatności od razu po przyjęciu programu operacyjnego jeżeli stwierdzi, że niespełnienie warunków ex-ante w szczególnie istotny sposób odbija się na efektywności przewidzianych interwencji.

Warunki ex-ante podzielono na ogólne (dotyczące kwestii horyzontalnych takich jak zamówienia publiczne czy ocena oddziaływania na środowisko) odnoszące się do całokształtu interwencji w ramach funduszy WRS, tematyczne (przypisane do poszczególnych celów tematycznych) oraz specyficzne dla Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR). W prace na rzecz spełnienia warunkowości ex-ante zaangażowane są nie tylko liczne resorty i inne instytucje szczebla centralnego, ale również – w ograniczonym stopniu – samorządy wojewódzkie.

9.1 Identyfikacja warunków ex ante dla programu oraz ocena ich spełnienia

Tabela nr 24. Wykaz warunków ex ante obowiązujących program oraz ocena ich spełnienia

Warunek ex ante obowiązujący program	priorytetowe oś priorytetowa (lub oś priorytetowe), dla której warunek ma zastosowanie	Spełnienie warunku ex ante tak/nie/częściowo	Kryteria	Spełnienie kryteriów tak/nie	Odniesienie do dokumentów (strategii, inne odpowiednie dokumenty, z podaniem odpowiednich rozdziałów artykułów, sekcji, wraz z linkami do pełnej wersji dokumentu	Dodatkowe informacje/wyjaśnienia
1.1. Badania naukowe i innowacje: Istnienie krajowych lub regionalnych strategicznych ram polityki w dziedzinie badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji, w odpowiednich przypadkach, zgodnie z krajowym programem reform, w celu zwiększenia wydatków na badania i innowacje ze środków prywatnych	Oś I Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu	częściowo	Gotowe są krajowe lub regionalne strategiczne ramy polityki w dziedzinie badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji, które: –opierają się na analizie SWOT lub podobnej analizie, aby skoncentrować zasoby na ograniczonym zestawie priorytetów badań i innowacji; –przedstawia środki na rzecz pobudzenia prywatnych inwestycji w badania i rozwój, –obejmuje mechanizm monitorowania. Przyjęto ramy określające dostępne środki budżetowe na badania i innowacje.	częściowo	https://strategia.wrota-podlasia.pl/pl/strategia/o_strategii.htm	Podstawowym dokumentem jest Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020, szczegółowe warunki określone w kryteriach zostaną uwzględnione w toku przygotowania dokumentów wdrożeniowych SRWP określonych w systemie jej realizacji.
6.2. Gospodarka odpadami: Promowanie zrównoważonych gospodarczo i środowiskowo inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, w szczególności poprzez opracowanie planów gospodarki odpadami zgodnych z dyrektywą 2008/98/WE w sprawie odpadów oraz z hierarchią postępowania z odpadami.	Oś VI Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami	brak informacji zwrotnej z MŚ w tym zakresie	Komisji państwo członkowskie przekazało sprawozdanie dotyczące postępów w osiąganiu celów określonych w art. 11 dyrektywy 2008/98/WE oraz zamierzonych działań prowadzących do osiągnięcia celów. Istnienie jednego lub więcej planów gospodarki odpadami zgodnie z wymogami art. 28 dyrektywy	brak informacji zwrotnej z MŚ w tym zakresie	Sejmik Województwa Podlaskiego Uchwałą Nr XX/233/12 z dnia 21 czerwca 2012 r. przyjął „Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2012-2017”. http://www.wrota-podlasia.pl/pl/ochrona_srodowiska/programy_plany/Aktualizacja_Planu_Gospodarki_Opadami_dla	W przypadku zgłoszenia uwag przez Komisję Europejską do wojewódzkich planów gospodarki odpadami, konieczne będzie wprowadzenie niezbędnych modyfikacji w wojewódzkich planach gospodarki odpadami w celu zapewnienia ich zgodności z

		<p>2008/98/WE. Państwo członkowskie sporządziło, zgodnie z art. 1 i 4 dyrektywy 2008/98/WE, programy zapobiegania powstawaniu odpadów, zgodnie z wymogami art. 29 dyrektywy. Przyjęto środki niezbędne do osiągnięcia celu na 2020 r. dotyczącego ponownego użycia i recyklingu, zgodnie z art. 11 ust. 2 dyrektywy 2008/98/WE.</p>		<p><u>Województwa Podlaskiego.</u> <u>htm</u></p>	<p>dyrektywą ramową o odpadach.</p>
--	--	---	--	---	-------------------------------------

9.2 Opis działań zmierzających do spełnienia warunków *ex ante*, wykaz instytucji odpowiedzialnych oraz harmonogram

Tabela nr 26. Działania do podjęcia w celu spełnienia obowiązujących tematycznych warunków *ex ante*

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tematyczne warunki <i>ex-ante</i> , które nie są całkowicie spełnione lub spełnione częściowo	Niewypełnione kryteria	Działania do podjęcia	Termin (data)	Instytucje odpowiedzialne za spełnienie warunku

SEKCJA 10. REDUKCJA OBCIĄŻEŃ ADMINISTRACYJNYCH DLA BENEFICJENTÓW⁴⁷

Polski rząd prowadzi stałe działania zmierzające do obniżenia obciążeń biurokratycznych nakładanych na obywateli oraz na podmioty gospodarcze. Szczególna aktywność skierowana jest na rzecz przedsiębiorstw i przedsiębiorczości. Podejmowane działania ukierunkowane są na stworzenie sprzyjających warunków dla ich rozwoju poprzez m.in. wzmacnianie przewag konkurencyjnych, a w efekcie uzyskanie stabilnego wzrostu gospodarczego w perspektywie długoterminowej. Działania te mają przede wszystkim na celu poprawę dostępu przedsiębiorstw do kapitału, wzmocnienia postaw przedsiębiorczych, instytucjonalne, organizacyjne i finansowe wzmocnienie otoczenia przedsiębiorstw, a także wypełnienie luki informacyjnej poprzez udostępnianie analiz konkurencyjności sektorów przemysłowych.

Podejmowane działania przynoszą wymierne rezultaty, czego wynikiem jest stały wzrost pozycji Polski w rankingu Banku Światowego Doing Business.

Pozytywny wpływ na prowadzenie działalności gospodarczej w Polsce mają także fundusze europejskie – w tym fundusze polityki spójności, co zostało potwierdzone przez liczne badania ewaluacyjne. Stąd konieczne jest wypracowanie takich zasad, które umożliwią beneficjentom ubieganie się o środki UE bez ponoszenia zbędnych ciężarów administracyjnych.

Instytucje odpowiedzialne w Polsce za wdrażanie polityki spójności będą kontynuowały w perspektywie finansowej 2014-2020 działania zmierzające do wprowadzenia jak najszerszego katalogu uproszczeń dla beneficjentów środków UE. Niemniej, należy zauważyć, że zdecydowana większość obowiązków nakładanych na beneficjenta wynika wprost z przepisów prawa unijnego (rozporządzenia ramowego i rozporządzeń funduszowych) lub jest ich konsekwencją. W związku z tym pole do redukcji obciążeń w tym zakresie jest niewielkie. Zmniejszenie obciążeń administracyjnych jest możliwe tylko w tych obszarach, które wynikają z uregulowań krajowych IZ lub IP. Podkreślić należy, że system wdrażania środków UE 2014-2020 został zaplanowany w ten sposób, aby kontynuować pozytywne działania edukujące obciążenia dla beneficjentów i poprawiające ich zdolność instytucjonalną (np. wsparcie eksperckie w ramach project pipeline).

Do uproszczeń we wdrażaniu funduszy polityki spójności w okresie 2014-2020, które nie wynikają bezpośrednio z planowanych regulacji unijnych, należą w szczególności:

- większa decentralizacja systemu wdrażania poprzez zwiększenie udziału regionalnych programów w alokacji ogółem. W porównaniu do okresu 2007-2013 samorządom województw powierzone zostanie także częściowe zarządzanie EFS - w ramach dwufunduszowych programów),

⁴⁷ Art. 87.6.c CPR

- wprowadzenie do programów mechanizmów wsparcia zintegrowanego, których wdrażanie powierzone zostanie ośrodkom miejskim (ZIT),
- elastyczne formy finansowania projektów z rozbudowanym systemem zaliczkowym,
- zapewnienie szerszego tematycznie dostępu do wsparcia zwrotnego,
- zapewnienie łatwego dostępu dla potencjalnych beneficjentów do kompleksowej informacji za pośrednictwem rozbudowanej sieci punktów informacyjnych poszczególnych funduszy.

Z uproszczeń, które wynikają z możliwości wprowadzonych przez rozporządzenie ramowe, w warunkach polskich wykorzystane zostały m.in.:

- w zakresie projektów generujących dochód - możliwie szerokie stosowanie stawek ryczałtowych, w tym także obniżenie poziomu dofinansowania w ramach osi priorytetowej po uwzględnieniu dochodowości projektów realizowanych w ramach tej osi,
- możliwie szerokie stosowanie form ryczałtowego finansowania w ramach programów.

Podkreślić należy, że ww. uproszczenia zostały wprowadzone już na etapie programowania wsparcia. Natomiast w stosunku wszelkich innych obszarów problemowych, zidentyfikowanych w trakcie realizacji programów, będą podejmowane bieżące działania eliminujące źródła problemów (wzorem minionych perspektyw finansowych).

Bazując na wynikach ewaluacji, raportów kontroli oraz działań monitoringowych postanowiono kontynuować działania prowadzone w latach 2007-2013 i sukcesywnie eliminować źródła obciążeń administracyjnych. Jednym z przykładów niniejszych działań jest „badania statusu beneficjenta”, gdzie nie widzi się konieczności nakładania na beneficjentów obowiązku każdorazowego przedstawienia dokumentów finansowych i dotyczących zatrudnienia w stosunku do przedsiębiorstw powiązanych oraz partnerskich i dopuszcza się złożenie stosownego oświadczenia. Sprawdzanie sprawozdań finansowych oraz dokumentów potwierdzających stan zatrudnienia w przypadku firm powiązanych, dokonywane powinno być w uzasadnionych przypadkach ze względu na pułapy zatrudnienia czy osiągnięte przychody.

Etap oceny projektów jest w miarę rozstrzygania kolejnych konkursów (ZPORR, RPOWP 2007-2013 oraz RPOWP 2014-2020) nieustannie usprawniany, tak aby ograniczyć czas weryfikacji do niezbędnego minimum przy zachowaniu wysokiej jakości. W perspektywie 2014-2020 będą kontynuowane dobre praktyki, takie jak przygotowywanie szczegółowych przewodników po kryteriach wyboru projektów/operacji, obligowanie wnioskodawców do przedstawienia ostatecznej decyzji zezwalającej na realizację inwestycji dopiero na etapie podpisywania umowy, co de facto oznacza, iż termin postępowania administracyjnego nie koliduje z terminem zakończenia konkursu, ograniczanie do niezbędnego minimum dołączanych przez Beneficjenta pism/decyzji/uchwał/wypisów korzystając przy weryfikacji ze wszystkich dostępnych rejestrów elektronicznych w tym Biuletynu Informacji Publicznej, Centralnej Ewidencji Danych oraz stron internetowych poszczególnych jednostek terytorialnych i organów.

Badania ewaluacyjne wykazały, iż konieczne jest wprowadzenie polityki upraszczania procedur formalnych oraz kompleksowego informowania o procedurach i zasadach wyboru projektów. Nieodłączne jest wdrożenie lokalnego systemu informatycznego, który pozwoli na wprowadzenie elektronicznego obiegu dokumentów. System stanowiłby kompatybilny mechanizm do wdrożonej elektronicznej komunikacji bezpośredniej w ramach SL 2014 w odniesieniu do składanych wniosków o płatność.

Jednocześnie zostanie zapewniony nieograniczony dostęp do poradników, podręczników, dobrych praktyk, a nawet przykładowych szczegółowych opisów przedmiotu zamówienia i katalogu najczęściej popełnianych błędów. Dopełnieniem komunikacji elektronicznej (w tym poprzez stronę internetową, newslettery) oraz w formie tradycyjnej - papierowej jest kontakt osobisty zarówno z pracownikami opiekunami projektów na każdym z etapów realizacji jak i pracownikami punktu informacji oraz udział w szkoleniach lub konferencjach.

SEKCJA 11. ZASADY HORYZONTALNE⁴⁸

11.1 Zrównoważony rozwój

Zrównoważony rozwój to wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej. To osiąganie wzrostu społeczno – gospodarczego przy jednoczesnej ochronie i poprawie jakości środowiska naturalnego.

W programowaniu i wdrażaniu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego została uwzględniona zasada zrównoważonego rozwoju, której horyzontalny charakter przejawia się we wszystkich celach Programu. Ma ona odzwierciedlenie w wyborze inwestycji minimalizujących wpływ człowieka na środowisko, w tym nakierowanych na spełnienie *acquis* w obszarze środowiska. Niedozwolone jest współfinansowanie projektów, które będą wywierać negatywny wpływ na obszary chronione, w tym obszary Natura 2000.

Zasada zrównoważonego rozwoju przejawia się w planowanych obszarach interwencji Programu dotyczących:

- wzmocnienia potencjału i konkurencyjności regionu, w szczególności poprzez wspieranie sektora MŚP i działalności B+R,
- wspierania aktywności zawodowej i postaw przedsiębiorczych,
- podniesienia kompetencji poprzez edukację,
- poprawy dostępności komunikacyjnej regionu – inwestycje w zakresie transportu,
- promowania działań z zakresu gospodarki niskoemisyjnej, w tym OZE,
- ochrony środowiska i racjonalnego gospodarowania zasobami,
- włączenia społecznego,
- rozwoju infrastruktury społecznej.

Przy wyborze operacji w ramach tych poszczególnych obszarów zostaną wprowadzone kryteria weryfikujące spełnianie wymogów ochrony środowiska, wydajności zasobów, dostosowania do zmiany klimatu i łagodzenia jego skutków, odporności na klęski żywiołowe oraz zapobieganiu ryzyku i zarządzania ryzykiem. Ponadto w odniesieniu do inwestycji infrastrukturalnych, współfinansowanych ze środków EFRR, na etapie wdrażania preferowane będą inwestycje ograniczające energo- i materiałochłonność. Zastosowanie będzie miała zasada „zanieczyszczający płaci”, która oznacza, że pełne koszty działań mających na celu likwidację zanieczyszczenia powinien ponosić zanieczyszczający (sprawca, który spowodował szkodę w środowisku lub zagrożenie powstania szkody). Dotyczy to głównie inwestycji w dziedzinie gospodarki wodno-ściekowej, transportu i energetyki. W przypadku inwestycji w zakresie budynków zwłaszcza publicznych preferowane będą rozwiązania typu *brownfield*.

Natomiast w odniesieniu do działań w Programie współfinansowanych z EFS, zasada zrównoważonego rozwoju będzie realizowana poprzez włączenie zagadnień z nią związanych do projektów dotyczących kształcenia i szkoleń. Na etapie monitorowania i sprawozdawczości zapewnione zostały wskaźniki monitorujące zgodność działań podejmowanych w ramach Programu z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Z uwagi na kluczowe znaczenie dostosowania do zmiany klimatu i łagodzenie jego skutków w Strategii Europa 2020, Instytucja Zarządzająca Programem zapewni monitorowanie i raportowanie wydatków związanych z realizacją tego celu, przy wykorzystaniu systemu kategorii interwencji przygotowanego przez KE oraz systemu *Rio markers*.

11.2 Równość szans i zapobieganie dyskryminacji

Założeniem programu jest poprawa jakości życia mieszkańców i mieszkank danej społeczności. Wyzwaniem w tym procesie są wspólne działania na szczeblu regionu, przyczyniające się do budowania społeczności, w której każdy ma równe możliwości korzystania z dóbr publicznych i na równi z innymi uczestniczenia w życiu społecznym. W ramach programu wdrażana jest zasada równości szans i niedyskryminacji, która gwarantuje poszanowanie praw jednostki

---

⁴⁸ Art. 87.7 CPR

niezależnie od pochodzenia etnicznego lub narodowego, religii lub bezwyznaniowości, niepełnosprawności, wieku, płci, orientacji seksualnej, rasy, czy statusu społeczno-ekonomicznego. Oznacza to w praktyce równy i sprawiedliwy dostęp do dóbr i usług, zapewnienie wszystkim takich samych możliwości rozwoju oraz zakaz dyskryminacji i jej przeciwdziałanie.

Program proponuje wiele przedsięwzięć mających na celu zapobieganie dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie rasowe lub etniczne, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną ale także stan ubóstwa. Zaplanowane interwencje uwzględniają zdefiniowane potrzeby poszczególnych grup docelowych narażonych na taką dyskryminację. Będą one realizowane w odniesieniu do osób dyskryminowanych, w tym osób niepełnosprawnych jako grupy znajdującej się w szczególnej sytuacji na rynku pracy poprzez m.in.:

- zwiększanie zdolności zatrudnieniowych;
- wzmocnienie kompetencji i kwalifikacji, m.in. poprzez ułatwianie dostępu do dobrej jakości edukacji;
- aktywną integrację, w tym ułatwienie dostępu do usług społecznych.

Planowanie działań oparte zostało o diagnozę społeczno-gospodarczą regionu, wg której zdefiniowano grupy docelowe i dotyczące je kwestie problemowe. Określone zostały poszczególne grupy docelowe, które mogą mieć ograniczony dostęp do wsparcia lub są narażone na dyskryminację oraz wskazane środki dla złagodzenia tych zagrożeń.

Promowanie równości wyraża się w konkretnym zakresie: promowania włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa przez zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Wsparcie uzyskają ponadto interwencje ograniczające nierówności w zakresie dostępu do niedrogich i wysokiej jakości usług. Ponadto, przewiduje się, iż instrumentem przyczyniającym się do wyrównania szans tej grupy beneficjentów wsparcia będzie mechanizm *cross-financing*, ukierunkowany między innymi na dostosowywanie pomieszczeń i miejsc pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Poprzez eliminację zdefiniowanych barier fizycznych, finansowych, socjalnych czy psychologicznych, utrudniających lub zniechęcających do brania pełnego udziału w życiu społeczeństwa należy dążyć do umożliwienia wszystkim osobom czynnego uczestnictwa w rynku pracy i integracji z otoczeniem.

Zasada równości szans będzie przestrzegana na każdym z etapów realizacji Programu. Służy temu planowanie przedsięwzięć mających na celu równość szans na poziomie operacyjnym, w tym inicjatywy mające na celu włączanie tej zasady przy wyborze i wdrażaniu projektów. Przedsięwzięcia te odnoszą się zarówno do etapów przygotowywania jak i realizacji programu. Na etapie wdrażania sformułowane zostaną odpowiednie kryteria wyboru projektów, które uwzględnią potrzeby defaworyzowanych grup społecznych, w tym osób niepełnosprawnych oraz uniemożliwią wybór projektów wykazujących negatywny wpływ na równość szans i zapobieganie dyskryminacji, tak aby niekorzystne zjawiska społeczne nie były pogłębiane przy użyciu instrumentów finansowych UE. Monitorowanie i ewaluacja przewidzianych przedsięwzięć posłużą zapewnieniu kontynuacji realizacji przedmiotowej zasady. Dane dotyczące wskaźników będą obrazowały pomoc udzieloną różnym grupom społecznym w zakresie równych szans i niedyskryminacji, w podziale na płeć w tym dostępności dla osób niepełnosprawnych. Analiza zebranych danych stanowić będzie podstawę do modyfikacji kryteriów wyboru projektów, tak aby Program mógł zareagować na nowe, obecnie nie ujawnione przypadki dyskryminacji lub efektywniej reagował na istniejące niesprawiedliwości i segregację społeczną. Podejście do polityki równości szans i zapobiegania dyskryminacji również w ramach samego Programu ulegać będzie przeobrażeniom i przekształceniom w miarę zmieniających się potrzeb i wymogów społeczno-gospodarczych. W myśl zasady partnerstwa program zakłada zobowiązanie do stałej, zinstytucjonalizowanej współpracy między administracją rządową, samorządami województw i lokalnymi, partnerami społecznymi i gospodarczymi, organizacjami pozarządowymi, zwłaszcza działającymi w obszarach

promowania równości szans oraz przeciwdziałania dyskryminacji jak również ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.

Należy podkreślić, że dla zwalczania dyskryminacji na rynku pracy kluczowe jest stworzenie środowiska prawnego oraz rozwiązania systemowego sprzyjającego realizacji polityki równego traktowania, a także upowszechnianie informacji o rozwiązaniach prawnych sprzyjających równości, dostępności i pełnemu uczestnictwu w rynku pracy wszystkich osób bez względu na ich wiek, niepełnosprawność oraz pochodzenie narodowe i etniczne. Skuteczna polityka antydyskryminacyjna sprzyjająca zatrudnieniu wymaga w szczególności działań na rzecz zapewnienia pełnej dostępności i uczestnictwa w życiu społecznym, zawodowym, edukacyjnym osób dyskryminowanych i wykluczonych, w tym osób niepełnosprawnych i osób starszych.

Ważnym aspektem w polityce na rzecz zwalczania dyskryminacji na rynku pracy jest edukacja, dlatego niezbędne są działania na rzecz wysokiej jakości edukacji antydyskryminacyjnej i standardów edukacji w tym zakresie, a także działania edukacyjne silnie ukierunkowane na przeciwdziałanie poszczególnym rodzajom dyskryminacji, która utrudnia lub uniemożliwia podejmowanie zatrudnienia. Działania w zakresie edukacji antydyskryminacyjnej będą uzupełniane działaniami świadomościowymi na temat różnych form dyskryminacji na rynku pracy.

11.3 Równość płci

Perspektywa równościowa jest elementem niezbędnym w tworzeniu polityk i realizacji działań w myśl wartości demokratycznych i sprawiedliwości społecznej. Zasada równości kobiet i mężczyzn jest jedną z zasad horyzontalnych polityk Unii Europejskiej zgodnie z zapisami Traktatu Amsterdamskiego - art. 2 i 3. Zobowiązanie państw członkowskich do eliminowania wszelkich nierówności oraz promowania równości pomiędzy kobietami a mężczyznami wyraża się także w programach realizowanych z udziałem funduszy europejskich. Zapisy rozporządzeń na lata 2014–2020 zobowiązują państwa członkowskie do przestrzegania zasady równości szans kobiet i mężczyzn oraz włączania tej zasady w główny nurt polityk.

W Polsce pomimo zmian obserwowanych na przestrzeni ostatnich lat sytuacja kobiet i mężczyzn na rynku pracy nadal jest różna – istnieją duże dysproporcje w zakresie dostępu do zatrudnienia i możliwości rozwoju zawodowego (zjawisko „szklanego sufitu”) czy wysokości wynagrodzenia za taką samą pracę. Wciąż aktywne stereotypy związane z płcią kulturowo-społeczną - zwłaszcza w kwestii postrzegania przez pracodawców kobiet jako mniej dyspozycyjnych i produktywnych pracowników (w związku z potencjalnym lub faktycznym macierzyństwem) - oraz relatywnie niska partycypacja mężczyzn w dzieleniu obowiązków domowych (pomimo wprowadzenia nowych rozwiązań legislacyjnych, np. urlop ojcowski), zwiększają ryzyko występowania nierówności w pozycji kobiet i mężczyzn na rynku pracy. Z drugiej strony mężczyźni również doświadczają stereotypowych zachowań i postaw związanych z postrzeganiem ich jako osób, od których wymaga się większej mobilności i dyspozycyjności, co często utrudnia godzenie życia zawodowego z prywatnym. Jak pokazują badania, zainteresowanie pracodawców wprowadzaniem rozwiązań z zakresu godzenia życia zawodowego z prywatnym jest wciąż niewielkie – tylko nieliczni widzą wymierny efekt ekonomiczny tego typu działań. Niwelowanie nierówności w pozycji kobiet i mężczyzn na rynku pracy przebiegać będzie w Programie łącznie z niwelowaniem nierówności między płciami we wszystkich pozostałych obszarach życia społecznego.

Na etapie programowania uwzględniono odmienną sytuację kobiet i mężczyzn na rynku pracy. Opierając się na diagnozie społeczno-gospodarczej regionu zaplanowano działania przyczyniające się do:

- zwiększenia trwałego udziału kobiet w zatrudnieniu, ograniczenia segregacji na rynku pracy oraz propagowania rozwiązań z zakresu godzenia pracy i życia prywatnego kobiet i mężczyzn, poprzez podniesienie poziomu aktywności zawodowej i mobilności oraz zdolności do zatrudnienia osób pozostających bez zatrudnienia, w tym w szczególności osób powracających na rynek pracy po przerwie związanej z wychowaniem dziecka (oraz

z opieką nad osobą zależną), przeciwdziałanie przerwaniu aktywności zawodowej i wzmocnienie potencjału zdrowia poprzez działania profilaktyczne, w tym dotyczące profilaktyki chorób nowotworowych piersi i szyjki macicy;

- do rozwoju kariery kobiet i zwalczania stereotypów związanych z płcią, również w dziedzinie kształcenia i szkolenia, poprzez wzmocnienie kompetencji i kwalifikacji, m.in. przez ułatwianie równego dostępu do dobrej jakości edukacji i promowanie w procesie nauczania postaw niedyskryminacji, a także poprzez upowszechnianie wśród przedsiębiorców oraz osób zarządzających zasobami ludzkimi idei równych szans kobiet i mężczyzn;
- promowania włączenia społecznego i zmniejszania ubóstwa przez zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć i aktywną integrację, w tym ułatwienie dostępu do usług społecznych, w szczególności dotyczących opieki nad osobą zależną oraz szeroko rozumianych usług publicznych poprzez m.in. projekty uwzględniające działania infrastrukturalne w zakresie udogodnień komunikacyjnych dla rodziców z dziećmi.

Ocena merytorycznej jakości projektu przebiegać będzie w oparciu o przedstawioną analizę. Dodatkowo kryteria wyboru projektów uwzględniać będą potrzeby różnych grup społecznych w danych obszarach, stosując zasadę preferowania grup defaworyzowanych. Pozwoli to na wyrównywanie szans społecznych i zawodowych tych grup.

Na etapie monitorowania i sprawozdawczości system wskaźników zawartych w Programie umożliwiać będzie gromadzenie i zbieranie danych statystycznych w podziale na płeć. Sprawozdawczość będzie uwzględniała potencjalny wpływ projektów na równość szans kobiet i mężczyzn, w szczególności w rocznych sprawozdaniach z realizacji składanych w 2017 i 2019 umieszcza się odpowiednio informacje określone w art. 101.2 CPR, a także konkretne przedsięwzięcia mające na celu promowanie równouprawnienia płci oraz zapobieganie dyskryminacji, w tym dostępność dla osób niepełnosprawnych i uzgodnienia wdrożone, aby zapewnić włączenie perspektywy płci do PO i projektów.

Na etapie ewaluacji badane będzie oddziaływanie Programu na realizację zasady równych szans kobiet i mężczyzn. Dane o uczestnikach projektów pochodzące z systemu informatycznego pozwolą na prowadzenie systematycznych i kompleksowych badań ewaluacyjnych pod kątem wsparcia udzielanego w podziale na płeć.

SEKCJA 12. ELEMENTY DODATKOWE

12.1 Wykaz dużych projektów zaplanowanych do realizacji w okresie 2014-2020⁴⁹

Do uzupełnienia w toku dalszych prac nad Programem

Tabela nr 27. Lista dużych projektów

Tytuł	Planowany termin notyfikacji/złożenia wniosku dużego projektu do Komisji (rok, kwartał)	Planowany termin rozpoczęcia realizacji projektu (rok, kwartał)	Planowany termin zakończenia wdrażania projektu (rok, kwartał)	Priorytet inwestycyjny	Oś priorytetowa

12.2 Ramy wykonania programu⁵⁰

Tabela nr 28. Ramy wykonania programu, w podziale na fundusze i kategorie regionów

Poniższa tabela jest generowana automatycznie przez system SFC

Oś priorytetowa (w podziale na fundusze i kategorie regionu)	Etap wdrażania, wskaźnik finansowy, produktu lub rezultatu	Jednostka miary	Cele pośrednie dla 2018 r.	Cele końcowe dla 2023 r.

12.3 Lista partnerów zaangażowanych w przygotowanie programu

Zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa regionalny program operacyjny, o którym mowa w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, jest jednym z podstawowych narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa. Z uwagi na równoległy przebieg procesów opracowania aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa do roku 2020 oraz programu operacyjnego na perspektywę finansową 2014-2020, strategiczna dyskusja dotycząca kierunków rozwoju regionu oraz ścieżki dojścia do postawionych w SRWP celów rozwojowych toczyła się na wszystkich poziomach struktury zorganizowanej na potrzeby aktualizacji SRWP. Były to odpowiednio: Komitet Sterujący SRWP, Zespół ds. programowania perspektywy finansowej 2014-2020, tematyczne grupy robocze, wydzielony w strukturze organizacyjnej Departamentu Zarządzania RPO Referat programowania perspektywy 2014-2020.

W ramach prac nad aktualizacją SRWP powołanych zostało 5 grup roboczych, w pracach których uczestniczyli zarówno teoretycy - eksperci jak i praktycy. Zadaniem grup było opracowanie wychodząc od analizy SWOT dla danego obszaru, propozycji potencjałów i wyzwań rozwojowych, a w dalszej części szczegółowego opisu logiki interwencji: celów strategicznych i operacyjnych z uwzględnieniem wymiaru terytorialnego, narzędzi realizacji oraz określenie rezultatów interwencji.

⁴⁹ Art. 87.2.e CPR

⁵⁰ Wymóg ustanowienia ram wykonania dla PT jest w trakcie negocjacji.

Schemat podziału na grupy tematyczne do prac nad Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego

Grupa GOSPODARCZA		Grupa INFRASTRUKTURY i ŚRODOWISKA		Grupa KAPITAŁU LUDZKIEGO I SPOŁECZNEGO	
1.	Rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności	1.	Rozwój sieci dróg	1.	Demografia
2.	Regionalne potencjały wzrostu	2.	Transport kolejowy	2.	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
3.	Rozwój instytucji otoczenia biznesu	3.	Infrastruktura telekomunikacyjna oraz sieci szerokopasmowe	3.	Polityka społeczna i ochrony zdrowia
4.	Rozwój turystyki	4.	Energetyka, w tym sieci energetyczne i gazowe oraz OZE	4.	Rynek pracy
5.	Rozwój rolnictwa	5.	Zrównoważony rozwój	5.	Edukacja
6.	Uzbrojenie terenów pod inwestycje	6.	Obszary chronione	6.	Ekonomia i edukacja społeczna
7.	Rozwój sektorów odpowiadających zmianom demograficznym i społecznym w kraju i regionie (srebrna gospodarka, przemysł czasu wolnego)	7.	Gospodarka wodno-ściekowa	7.	Kształtowanie postaw prospołecznych
8.	Zielone innowacje	8.	Gospodarka odpadami	8.	Komunikacja społeczna
		9.	Edukacja ekologiczna społeczeństwa	9.	Społeczna odpowiedzialność biznesu
				10.	Rozwój potencjału kulturowego i kreatywnego
				11.	Kultura i dziedzictwo
Grupa MIEJSKA		Grupa SPÓJNOŚĆ TERYTORIALNA I ROZWÓJ LOKALNY, w tym OBSZARY WIEJSKIE I PRZYGRANICZNE			
1.	Spójność terytorialna i społeczna obszarów miejskich	1.	Spójność terytorialna i przestrzenna obszarów wiejskich		
2.	Rozwój obszarów metropolitalnych	2.	Funkcjonalny rozwój wsi i obszarów wiejskich		
3.	Infrastruktura komunalna	3.	Przeciwdziałanie marginalizacji wsi		
4.	Obszary podmiejskie	4.	Aktywizacja ludności wiejskiej		
5.	Rozwój społeczny	5.	Problemy obszarów przygranicznych: aktywizacja ludności, współpraca jednostek naukowych i NGO, współpraca handlowa		
6.	Aspekty środowiskowe rozwoju miast: gospodarka niskoemisyjna, zrównoważony transport	6.	Transgraniczna polityka: przestrzenna, środowiskowa		
7.	Mieszkalnictwo	7.	Bezpieczeństwo publiczne		

Efekty prac tych grup stanowiły punkt wyjścia do dalszych pogłębionych analiz na potrzeby opracowania programu operacyjnego.

Jedną z podstawowych zasad założeń procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa do roku 2020 (SRWP) była współpraca partnerska. Partnerstwo rozumiane jest jako współudział, współdecydowanie i współodpowiedzialność podmiotów publicznych i niepublicznych w realizacji wspólnych przedsięwzięć przyczyniających się do osiągnięcia założonych celów Strategii, a także w monitorowaniu i ewaluacji podejmowanych działań interwencyjnych. We współuczestniczeniu, współdecydowaniu muszą brać udział podmioty publiczne i prywatne, których decyzje mają największy wpływ na przebieg procesów rozwojowych w regionie. Partnerzy społeczni i gospodarczy włączani są od samego początku i na każdym etapie na równorzędnych prawach. W odniesieniu do procesu prac nad regionalnym programem operacyjnym zasada partnerstwa oznacza stałą współpracę pomiędzy administracją rządową, samorządem terytorialnym, partnerami społecznymi i gospodarczymi oraz organizacjami pozarządowymi w celu zapewnienia aktywnego udziału wskazanych podmiotów i postrzegane jest ścisłym powiązaniem z zasadami wielopoziomowego sprawowania rządów, pomocniczości i proporcjonalności, służąc tworzeniu i realizowaniu polityki Unii Europejskiej. Zasada partnerstwa jest jednym z najważniejszych elementów programowania funduszy UE objętych zakresem wspólnych ram strategicznych.

Na poziomie europejskim ramy realizacji zasady partnerstwa zostały określone w następujących dokumentach:

- projekt rozporządzenia ogólnego;
- dokument roboczy Służb Komisji określający Zasady partnerstwa w procesie wdrażania funduszy objętych zakresem wspólnych ram strategicznych - elementy europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa;
- draft template and guidelines for the content of the operational programme;

- Dialog z partnerami społecznymi jest jednym z filarów europejskiego modelu społecznego. Został on zdefiniowany w art. 152 Traktatu *o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* (TFUE), a wytyczne KE w tym zakresie ugruntowane są na mocy art. 5 projektu rozporządzenia ogólnego. Nakłada on na Instytucje Zarządzające (IZ) obowiązek zorganizowania współpracy z:
- właściwymi władzami regionalnymi, lokalnymi, miejskimi i innymi władzami publicznymi;
- partnerami gospodarczymi i społecznymi;
- podmiotami reprezentującymi społeczeństwo obywatelskie, w tym z partnerami działającymi na rzecz ochrony środowiska, organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami odpowiedzialnymi za promowanie równości i niedyskryminacji.⁵¹

Niezwykle istotne jest głębokie zaangażowanie stowarzyszeń przedsiębiorstw, (szczególnie reprezentujących MŚP), izb handlowych, uniwersytetów i instytucji badawczych, jako kluczowych partnerów w obszarach rozwoju, innowacji i konkurencyjności. Ich interakcja w procesie realizacji funduszy, objętych zakresem wspólnych ram strategicznych, będzie mieć ogromne znaczenie dla osiągnięcia inteligentnego, trwałego i sprzyjającego włączeniu społecznemu wzrostu gospodarczego⁵².

Ścisła współpraca między administracją a partnerami społeczno-gospodarczymi sprzyja bardziej spójnemu i zintegrowanemu podejściu do prac w obszarze funduszy UE i tym samym posiada zasadnicze znaczenie dla realizacji Strategii Europa 2020 poprzez osiągnięcie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej.

Uchwałą z dnia 19 kwietnia 2013 r. Komitet Sterujący SRWP powołał Grupę roboczą ds. wsparcia przygotowania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020, której skład weszli przedstawiciele KS SRWP, Zespołu ds. programowania perspektywy 2014-2020 oraz ministerstw określonych w Założeniach Umowy Partnerstwa.

W okresie kwiecień – październik 2013 r. odbyły się 24 posiedzenia tematyczne (w układzie poszczególnych celów tematycznych lub/i osi programu) i plenarne zgodnie z uzgodnioną przez członków Grupy formułą.

⁵¹ Projekt Rozporządzenia KE ustanawiający wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1083/2006 art. 5

⁵² Dokument Roboczy Służb Komisji Zasada partnerstwa w procesie wdrażania funduszy objętych zakresem wspólnych ram strategicznych - elementy europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa, s.8

Załączniki do programu wprowadzane do systemu SFC2014

1. Raport z ewaluacji *ex ante* wraz ze streszczeniem⁵³
2. Dokumentacja w sprawie oceny zasadności stosowania i spełnienia warunków *ex ante*
3. Opinia krajowych organów ds. równości ws. zasady równości szans, zapobiegania dyskryminacji oraz zasady równości płci⁵⁴
4. [Obywatelskie] podsumowanie programu (fakultatywnie)
Państwo członkowskie nie jest zobowiązane do przedstawienia KE 'Obywatelskiego podsumowania programu'. Dokument ten nie jest objęty decyzją KE zatwierdzającą program.
Dla potrzeb konsultacji społecznych i promocji, dokument ten może być wykorzystany do przedstawienia - w formie wybranej przez państwo członkowskie - celów oraz treści programu, w tym logiki interwencji.

Wersją stanowiącą podstawę do decyzji KE są dane wprowadzone do systemu SFC2014.

Wykaz stosowanych skrótów

B+R	badania i rozwój
B+R+I	badania, rozwój, innowacje
B2B	relacje między przedsiębiorstwami (ang. <i>Business-to-Business</i>)
B2C	relacje między przedsiębiorstwami i konsumentami (ang. <i>Business-to-Customer</i>)
B2G	relacje między przedsiębiorstwami a organami administracji państwowej (ang. <i>Business-to-Government</i>)
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BAT	najlepsze dostępne techniki (ang. <i>best available technology</i>)
BIEC	Biuro inwestycji i cykli ekonomicznych
CI	wspólne wskaźniki Unii Europejskiej (ang. <i>common indicators</i>)
CIS	centrum integracji społecznej
COSME	Program na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (ang. <i>Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises</i>)
CPR	Rozporządzenie PE i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące EFRR, EFS, FS, EFRROW oraz EFMR objętych zakresem WRS
CSR	Społeczna Odpowiedzialność Biznesu (ang. <i>Corporate Social Responsibility</i>)
CT	Cel Tematyczny
Dyrektywa CAFE	Dyrektywa 2008/50/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy
Dyrektywa IDE	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE w sprawie emisji przemysłowych
EFMR	Europejski Fundusz Morski i Rybacki
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFRROW	Europejski Fundusz Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EFSI	Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne (ang. <i>European Structural and Investment Funds</i>)
EOG	Europejski Obszar Gospodarczy

⁵³ Art. 48.2 CPR

⁵⁴ Art. 87.7.c CPR

EPC	ekwiwalent pełnego czasu pracy
ETS	System Handlu Emisjami (ang. <i>Emissions Trading System</i>)
EUR	euro
EURES	Europejskie Służby Zatrudnienia (ang. <i>European Employment Services</i>)
Europa 2020	Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu
Eurostat	Europejski Urząd Statystyczny
EU-SILC	Europejskie badanie dochodów i warunków życia (ang. <i>European Union Statistics on Income and Living Conditions</i>)
FS	Fundusz Spójności
GUS	Główny Urząd Statystyczny
Horyzont 2020	Program Ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (2014-2020)
ICT / TIK	technologie informacyjno-komunikacyjne (ang. <i>Information and Communication Technologies</i>)
IOB	Instytucje otoczenia biznesu
IP	Instytucja Pośrednicząca
ITS	Inteligentne Systemy Transportowe (ang. <i>Intelligent Transport Systems</i>)
IZ	Instytucja Zarządzająca
JE	Jednostka ewaluacyjna
JST	jednostki samorządu terytorialnego
KE	Komisja Europejska
KEW	kluczowe etapy wdrażania (ang. <i>key implementation steps</i>)
KIS	klub integracji społecznej
KJE	Krajowa Jednostka Ewaluacji
KM	Komitety Monitorujące
KOBIZE	Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami
KPOŚK	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
KPZK/KPZK 2030	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
KS	Komitet Sterujący
KSRR	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego
KT	Kontrakt Terytorialny
LGD	Lokalne Grupy Działania
LIFE+	Instrument Finansowy na rzecz środowiska
MNiSW	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
MP	Monitor Polski
MRR	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
MŚP	Małe i średnie przedsiębiorstwa
Mtoe	mln ton równoważnika energetycznego ropy naftowej
N2000	Natura 2000
NGO	Organizacja Pożytku Publicznego (ang. <i>Non-Governmental Organization</i>)
NTS	Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych
NUTS	Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (ang. <i>Nomenclature of Units for Territorial Statistics</i>)
O/ K/ M	ogółem / kobiety / mężczyźni
OSI	Obszar Strategicznej Interwencji
OZE	odnawialne źródła energii
PGL Lasy Państwowe	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe
PI	Priorytet Inwestycyjny
PKB	Produkt Krajowy Brutto
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
PLK	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.
PM10	pył o średnicy aerodynamicznej do 10 µm

PM2,5	pył o średnicy aerodynamicznej do 2,5 µm
PNT	park naukowo-technologiczny
Position Paper	Stanowisko Komisji w sprawie Umowy Partnerskiej oraz programów w Polsce na lata 2014-2020 (ang. <i>Position of the Commission Services on the development of Partnership Agreement and programmes in POLAND for the period 2014-2020</i>)
POWER	Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020
PPS	standard siły nabywczej (ang. <i>purchasing power standard</i>)
PSCI	Program na rzecz Przemian i Innowacji Społecznych (ang. <i>Programme for Social Change and Innovation</i>)
REGON	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
RLKS / CLLD	Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (ang. <i>Community-led local development</i>)
RLM	Równoważna Liczba Mieszkańców
RM	Rada Ministrów
RPOWP	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego
SFC 2014	elektroniczny system ewidencji projektów i komunikacji w okresie 2014-2020 (ang. <i>System for Fund Management in the European Community</i>)
SL 2014	krajowy system informatyczny monitoringu i kontroli finansowej funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie 2014-2020
SOF-1	Sprawozdanie z działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych
SOOŚ	Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko
SRKL	Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego
SRPW	Strategia Rozwoju Polski Wschodniej
SRWP/SRWP 2020	Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020
SUERMB	Strategia UE dla Morza Bałtyckiego
SWOT	analiza SWOT - mocne strony, słabe strony, szanse, zagrożenia (ang. <i>strengths, weaknesses, opportunities, threats</i>)
TEN-T	Transeuropejska Sieć Transportowa (ang. <i>Trans European Transport Network</i>)
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
UE	Unia Europejska
UKE	Urząd Komunikacji Elektronicznej
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego
UP	Umowa Partnerstwa
WB	wartość bazowa
WD	wartość docelowa
WLWK	Wspólna Lista Wskaźników Kluczowych
WMDT	wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej
WRS	Wspólne Ramy Strategiczne
YEI	Inicjatywa na rzecz zatrudnienia ludzi młodych (ang. <i>Young Entrepreneurs Initiative</i>)
ZAZ	zakład aktywności zawodowej
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
ZPORR	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006